

Міністерство освіти та науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВИШНЕВЕЦЬКА МАРИНА ВІКТОРІВНА

УДК 378.147:373.3/.5.011-051:78]:17.023.36(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ
ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

011 – Освітні, педагогічні науки

01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М.В. Вишневецька

Науковий керівник: **Олексюк Ольга Миколаївна**,
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Вишневецька М. В. Методика формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2023.

У дисертації представлено цілісне дослідження проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Проаналізовано стан розробленості проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки. Визначено певні напрями дослідження зазначеного феномену, а саме: аналіз причин, що зумовлюють недостатній рівень сформованості естетичної культури; висвітлення вимог до вчителів музичної освіти та специфіки їх фахової підготовки у контексті реалізації сучасної стратегії музичної освіти; виокремлення напрямів удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; дослідження різних аспектів формування фахової, вокальної, вокально-хорової, вокально-педагогічної, концертно-виконавської, ціннісної, міжкультурної компетентностей; розробка проблеми формування професійної, педагогічної, комунікативної, виконавської, вокально-сценічної, сценічно-образної, художньо-методичної культури; аналіз метафоризації постнекласичного освітнього процесу у вищій школі та міжпредметність мистецької освіти; обґрунтування методики формування готовності до диференціації професійної підготовки студентів-музикознавців; визначення специфіки організації самостійної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва; аналіз функції, потенціалу та алгоритмів проектної діяльності у підготовці майбутніх учителів

музичного мистецтва; розгляд методичних аспектів формування національної самосвідомості майбутніх учителів музичного мистецтва; дослідження проблеми формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фестивального руху; дослідження проблематики диригентсько-хорової підготовки, теоретичних та методичних основ професійної мистецької освіти.

Доведено, що у контексті реформування сучасної системи загальної середньої освіти одним з пріоритетних напрямів є розвиток духовно-естетичної культури кожного школяра, тому, однією з основних вимог до підготовки майбутніх учителів мистецтва у закладах вищої освіти є формування естетичної культури, досвіду, знань, уміння користуватися власним естетичним арсеналом, уміння бути менеджером різних мистецьких заходів, здатності сприяти духовному розумінню й інтерпретації мистецтва для розвитку творчої особистості школяра.

Здійснено термінологічний аналіз базових понять проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки. Визначено поняття «культура» як систему матеріально-духовних цінностей особистості, що реалізується у її відповідній поведінці, діяльності та спілкуванні. Доведено значущість прикладу відповідної поведінки носіїв такої культури здобутої у процесі освіти, передовсім мистецької, у процесі формуванні культурної особистості у закладах загальної середньої освіти. Охарактеризовано феномен «естетика» як науку про ціннісне ставлення особистості до себе, інших та світу через діяльність з точки зору краси та мистецтва. Представлено дефініцію *естетичної культури* як інтегративну якість високорозвиненої особистості, що дозволяє їй повноцінно взаємодіяти із прекрасним: сприймати, усвідомлювати, оцінювати та примножувати. Розглянуто *диригентсько-хорову підготовку* як процес духовно-творчого розвитку та професійного становлення особистості студента у закладі вищої освіти, що здійснюється шляхом оволодіння основами наукових знань, закономірностями творчої виконавської діяльності та управління нею, а також

набуття професійних умінь та засвоєння цінностей хорового мистецтва та диригентського виконавства.

Визначено *естетичну культуру майбутнього вчителя музичного мистецтва* як особистісну якість, що ґрунтується на загальній та професійній культурі, передбачає освоєння музичних цінностей, забезпечує сформованість музично-естетичних знань та творчого стилю диригентсько-хорової діяльності.

Обґрунтовано структуру естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний та творчо-оцінювальний компоненти. Визначено критерії (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, творчо-оцінювальний), показники та рівні (високий, достатній, початковий) сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Розроблені критерії скорельовані з компонентами естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Розроблено та обґрунтовано методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, що містить такі блоки: 1) *цільовий блок* (мета (сформувати естетичну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки); завдання (розробити та апробувати систему методів позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури; орієнтуючись на методологічні, теоретичні та методичні проблеми естетичної культури оновити зміст, форми та методи диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; розробити та апробувати методів збагачення емоційно-естетичного досвіду та стимулювання естетично-культурної самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки); 2) *методологічний блок*, що представлений сукупністю методологічних підходів (системний, культурологічний, аксіологічний, синергетичний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований), які конкретизуються в принципах формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у

процесі диригентсько-хорової підготовки (систематичності та послідовності; усвідомленості навчання; креативності; міждисциплінарних зв'язків; культуротворчості; емоційності, арт- та естетотерапевтичності; творчої активності та індивідуального підходу; добору навчального матеріалу та репертуару музично-естетичного спрямування; єдності етичного та естетичного; співпраці; естетично-культурної інтерактивності); 3) *методично-діяльнісний блок*, що інтегрує форми та методи навчання традиційної та інтерактивної спрямованості; етапи формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки (мотиваційно-інформаційний, ціннісно-аналітичний, рефлексивно-творчий); 4) *рефлексивно-аналітичний блок* (самоаналіз сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, усвідомлення її складнощів, проблем та шляхів їх розв'язання); 5) *результативний блок* (сформованість естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки).

Обґрунтовано та розроблено педагогічні умови реалізації методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, а саме: 1) забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку; 2) наповнення змісту та спрямування форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва темами та питаннями естетичного спрямування; 3) збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва; 4) стимулювання пізнавальної активності студентів до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару у процесі диригентсько-хорової підготовки та подальшої самореалізації у практичній діяльності.

Використано діагностичні методики, що дозволили експериментально перевірити ефективність методичного супроводу та умов його впровадження у процес формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, яка підтверджена

якісними та кількісними змінами у рівнях сформованості естетичної культури після завершення формувального етапу експерименту.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*: обґрунтовано й розроблено сутність та структуру естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний та творчо-оцінювальний компоненти; визначено критерії (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, творчо-оцінювальний), показники та рівні (високий, достатній, початковий) сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки; розроблено методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, що містить 1) цільовий блок; 2) методологічний блок; 3) методично-діяльнісний блок; 4) рефлексивно-аналітичний блок; 5) результативний блок; визначено та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов його впровадження, а саме: 1) забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку; 2) наповнення змісту та спрямування форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва темами та питаннями естетичного спрямування; 3) збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва; 4) стимулювання пізнавальної активності студентів до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару у процесі диригентсько-хорової підготовки та подальшої самореалізації у практичній діяльності; *уточнено* сутність понять «естетика», «культура», «естетична культура», «диригентсько-хорова підготовка»; *подальшого розвитку* набули методологічні засади, зміст, форми та методи диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в обґрунтуванні та впровадженні методичного супроводу формування естетичної

культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, в межах якого було розроблено: сукупність методів інтерактивної спрямованості (мистецьке спілкування на засадах естетично-культурного діалогу; метод «правильного дихання»; тренування; тематичні форуми; естетично-художній допис у соціальних мережах як анотація хорового твору тощо; реп-вставки та поетичні хвилинки для формування відчуття ритму, поетичного складу; імідж-метод; само- та взаємоаналіз відеозапису різних аспектів диригентсько-хорової підготовки та відеоресурсу у контексті естетичної культури). Зазначені методи було зафіксовано в розроблених робочих програмах і апробовано в таких освітніх компонентах, як: «Диригентський клас» та «Хоровий клас» для здобувачів освіти за напрямом підготовки бакалавра спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Відповідно до освітньої програми «Середня освіта (музичне мистецтво). Музичне мистецтво в закладі в закладі дошкільної освіти» було проаналізовано навчальні дисципліни з метою з'ясування їх формувального потенціалу, щодо естетичної культури здобувачів освіти. В умовах дистанційного навчання було розроблено та впроваджено в освітній процес банк посилань в інтернет-ресурсах на теоретичний матеріал з теорії музики, музичної літератури, основи хорознавства, музичні твори для сприймання, відео-уроки вокалістів-практиків, фрагменти концертів вокально-хорової музики; було розроблено низку алгоритмів (алгоритм оцінного аналізу та естетично-культурної інтерпретації хорового твору, алгоритм взаємоаналізу відеозапису практичного виконання хорових творів студентами та інших виконавців, алгоритм позитивно-стверджувального психологічного впливу на техніку дихання, алгоритм логіки дописів у соціальних мережах музично-естетичного характеру. Започатковано: віртуальні екскурсії з організації освітнього простору, тематичні форуми для обговорення теоретичних питань з естетичної культури в кінці кожного практичного заняття. Запроваджено стиль синхронної взаємодії як мистецьке спілкування, що включає як практичні форми роботи, так і безпосереднє спілкування із запрошеними учасниками творчих колективів,

керівниками у межах закладу вищої освіти та поза нього). Розроблено діагностичний інструментарій щодо визначення рівня сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

У межах виконання дисертаційної роботи з метою популяризації та апробації результатів дослідження було створено Громадську організацію «Культурно-освітній простір «СТАРТ-АРТ», основними напрямками діяльності якої є: розробка та проведення культурно-мистецьких масових заходів, фестивалів-конкурсів; популяризація сучасних напрямів розвитку музичного, хореографічного, декоративно-прикладного, образотворчого та театрального мистецтва; зміцнення та підтримка творчої взаємодії між дітьми та молоддю, керівниками колективів та викладачами з різних регіонів України, зарубіжних країн заради миру та майбутнього.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі фахової підготовки майбутніх педагогів різних спеціальностей, науково-педагогічній підготовці здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників та самоосвітній діяльності студентів закладів вищої мистецької освіти.

Ключові слова: естетична культура; естетична культура майбутніх учителів музичного мистецтва; диригентсько-хорова підготовка; методичний супровід; майбутні вчителі музичного мистецтва.

ABSTRACT

Vyshnevetska, M. V. Method of developing the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training. Qualifying academic paper as a manuscript.

Thesis for the PhD degree in subject area 01 Education/Pedagogy with major in 011 Educational and Pedagogical Sciences. Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2023.

The thesis presents a comprehensive study of the issue of developing the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training.

We have analysed the state of the studies related to the issue of developing the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training. The thesis identifies certain research areas of the said phenomenon, namely: analysis of the reasons for the low level of the aesthetic culture development; coverage of the requirements for music teachers and the specifics of their professional training in the context of the implementation of the modern strategy for music education; highlighting the directions for improving the professional training of future music teachers; study of various aspects in the development of professional, vocal, vocal-and-choral, vocal-and-pedagogical, concert-and-performance, values-based, and intercultural competences; elaboration of the issue of the development of professional, pedagogical, communicative, performing, vocal-and-stage, stage-and-image, artistic-and-methodological culture; analysis of the metaphorization of the post-non-classical educational process in higher education and interdisciplinary nature of artistic education; substantiation of the methods for developing the readiness for differentiation of professional training of music students; determination of the specifics of the organization of independent work of future music teachers; analysis of the function, potential and algorithms of project activity in the training of future music teachers; consideration of methodological aspects in the development of national self-awareness of future music teachers; study of the issue of developing the musical and

aesthetic culture of future music teachers by means of the festival movement; identification of specifics of the development of the aesthetic culture of future music teachers in the People's Republic of China; study of the topics of choral conducting training, theoretic and methodical foundations of professional artistic education.

It was verified that in the context of reforming the modern system of general secondary education, the development of the spiritual and aesthetic culture of each student becomes the priority direction, therefore the development of teachers' aesthetic culture, experience, knowledge, the ability to use one's own aesthetic arsenal, the ability to manage various arts events, the ability to promote the spiritual understanding and interpretation of art for the development of the student's creative personality become one of the main requirements for the training of future arts teachers in higher education institutions.

The thesis provides a terminological analysis of basic notions in the issue of developing the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training. The notion of *culture* was defined as a system of material and spiritual values of a person, which actualizes in his or her corresponding behaviour, activity and communication. The significance of the example of appropriate behaviour of the bearers of such culture acquired in the process of education, primarily artistic one, in developing a cultured personality in institutions of general secondary education has been proven. The phenomenon of *aesthetics* is characterized as the study of a person's values-based attitude towards themselves, others and the world through activities from the perspective of beauty and art. The definition of *aesthetic culture* is presented as an integrative quality of a highly developed person, which allows such a person to fully interact with the beautiful: to perceive, realize, appreciate and multiply it. The *choir conductor training* is considered as a process of spiritual and artistic development and professional formation of a student's personality in a higher education institution, which is carried out by mastering the basics of scientific knowledge, the laws of creative performing activity and its management, as well as the acquisition of professional skills and adoption of the choral art and conducting performance values.

The *aesthetic culture of a future music teacher* is defined as a personal quality based on general and professional culture, which involves the development of musical values, ensures the formation of musical and aesthetic knowledge and the artistic style of choral conducting.

The structure of the aesthetic culture of future music teachers, which contains a motivation-and-values-based, cognitive, activity-and-practice-based and creative and evaluative components, has been substantiated. The criteria (motivational and axiological, cognitive and knowledge-based, operational and activity-based, creative and evaluative), indicators and levels (high, sufficient, elementary) for the maturity of the aesthetic culture of future music teachers have been identified. The developed criteria are correlated with the components of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training.

The thesis elaborates and substantiates the methodical support for the development of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training, which has the following blocks: 1) *a target-oriented block* (aim (to develop the aesthetic culture of a future music teacher in the course of choral conducting training); objective (to design and test the system of methods for positive motivation of future music teachers to develop their aesthetic culture; focusing on the methodological, theoretical and methodical problems of aesthetic culture, to update the content, forms and system of methods of choral conducting training of future music teachers; to design and test the system of methods for enriching the emotional and aesthetic experience and stimulation of aesthetic and cultural self-realization of future music teachers in the course of choral conducting training); 2) *a methodological block*, which is represented by a set of methodological approaches (systemic, cultural, axiological, synergetic, competence-based, activity-based, person-oriented), which are specified in the principles of the development of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training (systematicity and consistency; awareness of learning; creativity; interdisciplinary connections; cultural creativity; emotionality, art and aesthetic therapy; creative activity and individual approach; choice of music and aesthetics-related learning materials and repertoire; ethical and

aesthetic unity; collaboration; aesthetic and cultural interactivity); 3) *a methodical and activity-based block* that integrates teaching forms and methods of conventional and interactive focuses; stages of developing the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training (motivational and informational, values-based and analytical, reflective and creative); 4) *a reflective and analytical block* (self-analysis of the maturity of the aesthetic culture of future music teachers in the course of their choral conducting training, awareness of its challenges, issues and ways to solve them); 5) *a result-based block* (maturity of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training).

The pedagogical conditions for the implementation of methodical support for the development of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training have been substantiated and elaborated, namely: 1) ensuring positive motivation of future music teachers to develop the aesthetic culture through the development of artistic taste; 2) filling the content with aesthetic topics and issues and directing the forms and methods of choral conducting training of future music teachers at them; 3) enrichment of the emotional and aesthetic experience of future music teachers; 4) stimulation of students' cognitive activity to independent study of vocal and choral repertoire in the course of choral conducting training and further self-realization in practical activities.

The study used diagnostic methods, which made it possible to experimentally verify the effectiveness of methodical support and the conditions of its implementation in the process of developing the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training, which was confirmed by qualitative and quantitative changes in the levels of aesthetic culture maturity after the completion of the shaping stage of the experiment.

The **academic novelty of the obtained research findings** lies in the fact that *for the first time* the essence and structure of the aesthetic culture of future music teachers were substantiated and elaborated in the process of choral conducting training, which contain motivation-and-values-based, cognitive, activity-and-practice-based, and creative and evaluative components; the criteria (motivational and axiological,

cognitive and knowledge-based, operational and activity-based, creative and evaluative), indicators and levels (high, sufficient, elementary) have been identified for the maturity of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training; methodical support for the development of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training was designed, which contains: 1) a target-oriented block; 2) a methodological block; 3) a methodical and activity-based block; 4) a reflective and analytical block; 5) a result-based block; the effectiveness of the pedagogical conditions in its implementation was determined and experimentally verified, namely: 1) ensuring positive motivation of future music teachers to develop the aesthetic culture through the development of artistic taste; 2) filling the content with aesthetic topics and issues and directing the forms and methods of choral conducting training of future music teachers at them; 3) enrichment of the emotional and aesthetic experience of future music teachers; 4) stimulation of students' cognitive activity to independent study of vocal and choral repertoire in the course of choral conducting training and further self-realization in practical activities; the essence of such notions as *aesthetics*, *culture*, *aesthetic culture*, *choral conducting training* was clarified; the methodological principles, content, forms and methods of choral conducting training of future music teachers in higher education institutions obtained *further elaboration*.

The **practical relevance of the obtained research findings** lies in the substantiation and implementation of methodical support for the development of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training, within which the following aspects were elaborated: a set of methods with an interactive focus (artistic communication based on aesthetic and cultural dialogue; the method of "correct breathing"; training; thematic forums; an aesthetic and artistic publication in social media as an abstract of a choral piece, etc.; rap inserts and poetic moments to develop a sense of rhythm and poetic composition; image method; individual and mutual analysis of the video recording of various aspects of choral conducting training and of the video resource from the aesthetic culture perspective). The specified methods were recorded in the developed working programmes and tested

in such educational components as: "Conducting Class" and "Choir Class" for education seekers studying for a Bachelor's degree in major 014 Secondary Education (Music) in subject area 01 Education/Pedagogy. In accordance with the educational program "Secondary Education (Music). Music in Preschool Education Institutions", academic disciplines were analysed with the objective to clarify their developing potential in relation to the aesthetic culture of education seekers. In the context of distance learning, a bank of web-links to theoretical materials on music theory, music literature, the basics of choral studies, musical works for perception, video lessons of practicing vocalists, as well as concert snippets of vocal and choral music was developed and implemented in the educational process; a number of algorithms were designed (algorithm of evaluation analysis and aesthetic and cultural interpretation of a choral work, algorithm of mutual analysis of a video recording of practical performance of choral works by students and other performers, algorithm of positive affirmative psychological influence on the breathing technique, algorithm of the logic of publications of a musical and aesthetic nature on social media. Virtual tours of the educational space arrangement, thematic forums for discussing theoretical issues of aesthetic culture at the end of each practical session were initiated. A style of synchronous interaction as an artistic communication has been introduced, which includes both practical forms of work and direct communication with invited members of artistic teams, leaders within a higher education institution and outside it). A diagnostic toolkit was developed to determine the maturity level of the aesthetic culture of future music teachers in the course of choral conducting training.

As part of the thesis, the Public Organization "Cultural and Educational Space "START-ART" was established in order to popularize and approve the findings of the research. The main areas of the organization's activities include the development and carrying out of cultural and artistic mass events, festivals and contests; popularization of modern trends in the development of musical, choreographic, decorative and applied, visual and theatrical arts; strengthening and supporting artistic interactions between children and youth, team leaders and teachers from different regions of Ukraine and foreign countries for the sake of peace and the future.

The research materials can be used in the process of professional training of future teachers of various majors, academic and pedagogical training of students studying for the second (master's) degree of higher education, as well as in the system of professional development of pedagogical workers and self-educational activities of students of higher artistic education institutions.

Key words: aesthetic culture; aesthetic culture of future music teachers; choral conducting training; methodical support; future music teachers.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Вишневецька М. В. Наукові підходи до формування естетичної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2020. Вип. 1(21), ч. 2. С. 57-63. ISSN видання 2307-4914. DOI статті [https://doi.org/10.31499/2307-4914.1\(21\).2020.210221](https://doi.org/10.31499/2307-4914.1(21).2020.210221) Вебпосилання на видання <http://psv.udpu.edu.ua/issue/view/12884>
2. Вишневецька М. В. Естетичні потреби у фаховій діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва: теоретичний аспект проблеми. *Науковий журнал Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2020. № 5. С. 43-48. ISSN видання 2518-766X. DOI статті <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2020.5.8> Вебпосилання на видання <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/7>
3. Вишневецька М. В. Формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва з використанням цифрових технологій. 2021. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Випуск 195. С. 167-171. ISSN видання 2521-1919 (Online) ISSN видання 2415-7988 (Print). DOI статті <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-195-167-171> Вебпосилання на видання <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/issue/view/18>
4. Вишневецька М. В. Сутність та структура естетичної культури майбутніх учителів музики. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. Випуск 29. С. 62-69. ISSN видання Print 2075 – 146X, Online 2616-6623. DOI статті <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264255> Вебпосилання на видання <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19286>
5. Вишневецька М. В. Стан дослідженості проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні

технології. 2022. № 4 (118). ISSN видання 2414-9799 (Online), ISSN 2312-5993 (Print). DOI статті <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/Вишневецька.pdf> Вебпосилання на видання https://pedscience.sspu.edu.ua/?page_id=4701

**Наукові статті, опубліковані у періодичних наукових виданнях,
проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection**

1. Ivaniuk, H., Oleksiuk, O., & Vyshnevetska, M. Sociocultural dominants of developing students' value intentions: context of civilization challenges. *Amazonia Investiga*. 2021. Volume 10, Issue 45. P. 9-19. ISSN видання 2322 – 6307. DOI статті <https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.1> Вебпосилання на видання <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/issue/view/46>

**Публікації, у яких додатково висвітлено наукові результати
дисертації**

1. Вишневецька М. В. Сутність і структура естетичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства. Матеріали і тези IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів (Одеса 12-13 жовтня 2018 р.): Одеса: ПНПУ імені К.Д.Ушинського.. 2018. Т.1. С. 17-19*

2. Vyshnevetska M.V. Formation of aesthetic competence as psychological and pedagogical issue. *Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration*. 2018. Issue 9. P. 210-214. ISSN 2218-8584 Doi.Org/10.24195/2414-2218-8584-2018-9-210-214
URL: https://pdpu.edu.ua/doc/cult_center/israel/sbornik.pdf

3. Вишневецька М. В. Формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у координатах сучасної мистецької освіти. *9th International conference «Science and Society»*. 2019. P. 1151-1156. ISBN 978-1-

77192-360-6. Вебпосилання на видання
http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/1394/1/Volchuk_CANADA_HAMILTON_01.02.2019.pdf

4. Вишневецька М. В. Формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва як психолого-педагогічна проблема. *Науковий журнал Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2019. № 4. С. 97-102. ISSN видання 2518-766X. DOI статті <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2019.4.14>

Вебпосилання на видання <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/5>

5. Вишневецька М. В. Наукові підходи до формування естетичної культури майбутніх викладачів музичного мистецтва. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства. Матеріали і тези V Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (Одеса 17-18 жовтня 2019 р.): Одеса: ПНПУ імені К.Д. Ушинського*. 2019. Т.1. С. 18-21.

6. Вишневецька М. В. Принципи формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у контексті модернізаційних змін. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XVII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької*. 2020. Вип. 3 (15). С. 138-140. Вебпосилання на видання [https://lib.iitta.gov.ua/719671/1/Неперервна педагогічна освіта XXI століття.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/719671/1/Неперервна_педагогічна_освіта_XXI_століття.pdf)

7. Вишневецька М. В. Феноменолого-герменевтичний підхід у розвитку естетичної свідомості майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі: Тези X Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 26-28 листопада 2020 року: Кафедра етики та естетики НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2020. С. 129-133. Вебпосилання на видання <http://www.npu-etestet.com.ua/wp-content/uploads/2021/01/ZBIRKA-2020-1.pdf>

8. Вишневецька М. В. Эстетическая компетентность будущего учителя музыки как фактор модернизации художественного образования. *Conferința științifică internațională învățământul artistic – dimensiuni culturale 23 aprilie 2021:*

Tezele comunicărilor: Artă muzicală: Consiliul Științific al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice. 2021. Vol. 1. P. 70-72. Вебпосилання на видання <https://amtap.md/assets/pdf/Tezele%20comunicarilor%20conf.%2023.04.2021%20vo1.%201.pdf>

9. Вишневецька М. В. Педагогічні умови формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання. *Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття: Зб. Матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, Мукачєво, 14-15 квітня 2021 р. Мукачєво: МДУ. 2021. С. 56-59. ISBN 978-617-7495-44-3. Вебпосилання на видання <https://msu.edu.ua/konferenciji-seminari/>*

10. Вишневецкая М. В. Педагогические условия формирования эстетической культуры будущих учителей музыкального искусства в процессе дирижерско-хорового обучения, ориентированного на их национальную идентификацию. *Личность. Образование. Общество. Национальная идентичность в условиях цифрового и социокультурного развития общества : материалы Междунар. науч.-практ. конф., Гродно, 4-5 нояб. 2021 г.: ГУО «Гродненский областной институт развития образования». 2021. Ч. 1. С. 40-47. ISBN 978-985-6702-57-3 (ч. 1) ISBN 978-985-6702-56-6.*

11. Вишневецька М. В. Вплив музичної гри на естетичне сприйняття музики молодшими школярами. *International periodic scientific journal «Modern engineering and innovative technologies»*. 2023. Issue 25 (5). P. 15-22. ISSN (Online): 2567-5273 DOI статті <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-05-086> Вебпосилання на видання <https://www.moderntechno.de/index.php/meit/issue/view/meit25-05>.

ЗМІСТ

ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ	30
1.1. Формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки як наукова проблема ...	30
1.2. Термінологічний аналіз проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки	49
1.3. Сутність та структура естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва	66
Висновки до розділу 1	81
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ	84
2.1. Наукові підходи та принципи формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки	84
2.2. Обґрунтування методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки	93
2.3. Педагогічні умови реалізації методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки	116
Висновки до розділу 2	135
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВІДУ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ	137
3.1. Діагностика сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва	137
3.2. Практична реалізація методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та умов його впровадження у процесі диригентсько-хорової підготовки	170
3.3. Результати дослідно-експериментальної роботи	183
Висновки до розділу 3	197
ВИСНОВКИ	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	202
ДОДАТКИ	241

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах оновлення та становлення суспільства виникає потреба в гармонійному розвитку і самореалізації творчої особистості вчителя музичного мистецтва, що забезпечується спеціальною освітою, універсальним світоглядом і відповідним ставленням до художньої культури.

Проблема естетичного виховання завжди була на часі, про це свідчить «Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» (2004). В сучасних умовах, не зважаючи на складність соціальних, економічних, політичних процесів, це відображається у низці сучасних документів, які регламентують та регулюють освіту: Законах України «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2022); Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя ЗЗСО і вчителя початкової освіти (2020), Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021); Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на період до 2032 року (2022).

Важливе місце у системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва посідає цикл диригентсько-хорових дисциплін. Це зумовлено специфікою роботи фахівців цієї сфери, спрямованою на практичне вирішення завдань формування естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки. Ефективні рішення, практичні ухвалення цієї проблеми можна реалізувати, на нашу думку, саме у процесі впровадження методичного супроводу формування естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки, конструктивно єднаючи світові, вітчизняні та регіональні традиції й інновації. Зазначене стане логічним результатом навчання та запорукою професійної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Актуальність парадигми становлення вчителя оновленого типу, який ефективно та якісно забезпечує освітній процес, визначає необхідність

формування естетичної культури майбутніх учителів, зокрема музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

У сучасній теорії та практиці науковим підґрунтям комплексних досліджень становлення естетичної культури особистості є дослідження у сфері: філософії освіти (Н. Боданова, М. Галицька, І. Зелена, І. Зязюн, В. Кремень Л. Хоружа та ін.), педагогічної психології (Д. Бондаренко, В. Галузьяк, Г. Голик, М. Карпіцький, Р. Кофман. та ін.), методики навчання (С. Гончаренко, М. Дяченко-Богун, Т. Жигінас, Л. Кайдалова, К. Кириленко, А. Кифенко, Я. Кушка, Н. Можайкіна, Н. Науменко, Є. Проворова. та ін.), естетичної освіти (О. Гук, Я. Ігнат'єва, Л. Левчук, В. Лозова, Л. Масол, О. Олексюк, О. Отич, Л. Побережна, О. Пташук, О. Рудницька, Г. Сотська, Сяо Тань та ін.); виховання художньо-естетичної культури студентської молоді (М. Давидова, А. Ковтун, Н. Шевченко та ін.) тощо.

Аналізуючи джерела мистецького спрямування, досліджено різні аспекти підготовки майбутнього учителя музичного мистецтва (Л. Бондаренко, Л. Василенко, Л. Гаврилова, З. Дубовий, А. Джумелія, О. Кузнєцова, К. Кушнір, Лінь Хуацінь, О. Матвєєва, М. Михаськова, О. Олексюк, О. Попова, М. Ткач, В. Черкасов та ін.), зокрема диригентсько-хорової підготовки (А. Бондаренко Ж. Володченко, М. Гордійчук, О. Дмитревський, Є. Карпенко, І. Коваленко, М. Колесса, О. Коломоєць, М. Копосов, А. Лащенко, А. Мартинюк, Л. Остапенко, А. Растригіна, О. Сіненко, В. Скоромний, Т. Смирнова та ін.) та вокально-хорового виховання (В. Антонюк, М. Білецька, С. Гмиріна, Н. Гребенюк, І. Колодуб, Лей В., О. Маруфенко, Т. Підварко та ін.).

Актуальність дослідження проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки посилює низкою *суперечностей* між:

- загостренням потреби у креативних фахівцях з високим рівнем загальної та естетичної культури та недостатньою обґрунтованістю методики формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої педагогічної діяльності;

- потребою у формуванні естетичної культури емоцій та почуттів особистості майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки та недостатньою зацікавленістю викладачів питанням формування емоційності та естетичних смаків студентів, розвитком їхнього духовного потенціалу;
- значущим естетичним потенціалом диригентсько-хорового репертуару та недостатньою цілеспрямованістю його застосування в естетичному розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема у його методичній підготовці.

Аналіз сучасних наукових праць констатував недостатній рівень розробленості вказаної вище проблеми на теоретичному та практичному рівнях, що й визначило актуальність вибору теми нашого дослідження: **«Методика формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри музикознавства та музичної освіти Факультету музичного мистецтва та хореографії Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній мистецькій освіті» (Реєстраційний номер 0116U003993).

Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи та індивідуального плану аспіранта Київського університету імені Бориса Грінченка. Тему дисертації затверджено вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 10 від 28 листопада 2018 року) у формуванні «Методика формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання», погоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології НАПН України (протокол № 1 від 29 січня 2019 року) зі змінами у формулюванні та уточнено на засіданні вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка у формулюванні «Методика формування естетичної

культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки» (протокол № 8 від 28 вересня 2023 року).

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Мета дослідження – обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки та умови їх впровадження.

Завдання дослідження:

1) проаналізувати стан дослідженості проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки;

2) здійснити термінологічний аналіз проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки;

3) визначити сутність, структуру, критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва;

4) обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити ефективність методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки та педагогічні умови його впровадження.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: концептуальні положення теорії та методики музичної освіти (О. Олексюк, О. Отич, О. Рудницька, О. Реброва, Г. Сотська, В. Черкасов, Г. Шевченко); дослідження проблематики диригентсько-хорової підготовки (А. Бондаренко, А. Растригіна, Т. Смирнова, Л. Ярошевська, А. Козир), визначення теоретичних та методичних основ професійної мистецької освіти в Україні (Л. Бондаренко,

В. Ігнат'єва, Н. Ільїніцька, Я. Сопіна, М. Ткач) та КНР (Ван Яцзюнь, Тань Сяо, Ван Ліміна, Г. Цзинхен, Сюй Цина, В. Цзяньшу); розробка проблеми формування професійної, педагогічної, комунікативної, виконавської, вокально-сценічної, сценічно-образної, художньо-методичної культури (Т. Ткаченко, Л. Побережна, Г. Падалка, І. Пащенко, Й. Смаковський, Т. Мартинюк, А. Лесик); дослідження різних аспектів формування фахової, вокальної, вокально-хорової, вокально-педагогічної, концертно-виконавської, ціннісної, міжкультурної компетентностей (І. Полубоярина, М. Михаськова, В. Кузьмічова, Н. Овчаренко, М. Білецька, Т. Підварко, К. Кушнір, Л. Банкул, О. Бухнева); виокремлення напрямів удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (Н. Косинська, Т. Стратан-Артишкова, Л. Ніколаєнко); розгляд методичних аспектів формування національної самосвідомості майбутніх учителів музичного мистецтва (В. Коновальчук, Т. Агейкіна-Старченко, Н. Чорна, С. Іскра, Л. Побережна).

Методи дослідження теоретичні: аналіз, систематизація та узагальнення філософської, педагогічної, психологічної, культурно-мистецької літератури з метою визначення стану дослідженості проблеми та концептуального апарату; метод моделювання методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки; *емпіричні:* педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, опитування, інтерв'ю для набуття емпіричного матеріалу; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етап), спрямований на отримання результатів діагностики рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки; *математичної статистики* – для опрацювання й узагальнення результатів педагогічного експерименту та перевірки їх достовірності.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше:* обґрунтовано й розроблено сутність та структуру естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний та творчо-

оцінювальний компоненти; визначено критерії (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, творчо-оцінювальний), показники та рівні (високий, достатній, початковий) сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки; розроблено методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, що містить 1) цільовий блок; 2) методологічний блок; 3) методично-діяльнісний блок; 4) рефлексивно-аналітичний блок; 5) результативний блок; визначено та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов його впровадження, а саме: 1) забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку; 2) наповнення змісту та спрямування форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва темами та питаннями естетичного спрямування; 3) збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва; 4) стимулювання пізнавальної активності студентів до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару у процесі диригентсько-хорової підготовки та подальшої самореалізації у практичній діяльності; *уточнено* сутність понять «естетика», «культура», «естетична культура», «диригентсько-хорова підготовка»; *подальшого розвитку* набули методологічні засади, зміст, форми та методи диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в обґрунтуванні та впровадженні методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, в межах якого було розроблено: сукупність методів інтерактивної спрямованості (мистецьке спілкування на засадах естетично-культурного діалогу; метод «правильного дихання»; тренування; тематичні форуми; естетично-художній допис у соціальних мережах як анотація хорового твору тощо; реп-вставки та поетичні хвилинки для формування відчуття ритму,

поетичного складу; імідж-метод; само- та взаємоаналіз відеозапису різних аспектів диригентсько-хорової підготовки та відеоресурсу у контексті естетичної культури). Зазначені методи було зафіксовано в розроблених робочих програмах і апробовано в таких освітніх компонентах, як: «Диригентський клас» та «Хоровий клас» для здобувачів освіти за напрямом підготовки бакалавра спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Відповідно до освітньої програми «Середня освіта (музичне мистецтво). Музичне мистецтво в закладі в закладі дошкільної освіти» було проаналізовано навчальні дисципліни з метою з'ясування їх формувального потенціалу, щодо естетичної культури здобувачів освіти. В умовах дистанційного навчання було розроблено та впроваджено в освітній процес банк посилань в інтернет-ресурсах на теоретичний матеріал з теорії музики, музичної літератури, основи хорознавства, музичні твори для сприймання, відео-уроки вокалістів-практиків, фрагменти концертів вокально-хорової музики; було розроблено низку алгоритмів (алгоритм оцінного аналізу та естетично-культурної інтерпретації хорового твору, алгоритм взаємоаналізу відеозапису практичного виконання хорових творів студентами та інших виконавців, алгоритм позитивно-стверджувального психологічного впливу на техніку дихання, алгоритм логіки дописів у соціальних мережах музично-естетичного характеру. Започатковано: віртуальні екскурсії з організації освітнього простору, тематичні форуми для обговорення теоретичних питань з естетичної культури в кінці кожного практичного заняття. Запроваджено стиль синхронної взаємодії як мистецьке спілкування, що включає як практичні форми роботи, так і безпосереднє спілкування із запрошеними учасниками творчих колективів, керівниками у межах закладу вищої освіти та поза нього). Розроблено діагностичний інструментарій щодо визначення рівня сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

У межах виконання дисертаційної роботи з метою популяризації та апробації результатів дослідження було створено Громадську організацію

«Культурно-освітній простір «СТАРТ-АРТ», основними напрямками діяльності якої є: розробка та проведення культурно-мистецьких масових заходів, фестивалів-конкурсів; популяризація сучасних напрямів розвитку музичного, хореографічного, декоративно-прикладного, образотворчого та театрального мистецтва; зміцнення та підтримка творчої взаємодії між дітьми та молоддю, керівниками колективів та викладачами з різних регіонів України, зарубіжних країн заради миру та майбутнього.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі фахової підготовки майбутніх педагогів різних спеціальностей, науково-педагогічній підготовці здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників та самоосвітній діяльності студентів закладів вищої мистецької освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес закладів вищої освіти: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (довідка № 1499/01 від 06.10.2023 р.), Рівненський державний гуманітарний університет (довідка № 35/4 від 03.10.2023р.), Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (довідка № 01.1-08/237-1 від 25.05.2023р.), Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» (довідка № 394/01-14 від 10.10.2023р.).

Апробація отриманих результатів дослідження здійснена у формі виступів та доповідей на *міжнародних конференціях*: «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, Україна, 2018), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, Україна, 2019), «Science and Society» (Гамільтон, Канада, 2019), «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки проблеми та перспективи» (Умань, Україна, 2019), «Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття» (Київ, Україна, 2019), «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів музичних дисциплін» (Умань, Україна, 2020), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ,

Україна, 2020), «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, Україна, 2019), «Теоретико- методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, Україна, 2020), «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, Україна, 2020), «Conferinta stiintifica internationala invatamantul artistic - dimensiuni culturale» (Кишинів, Республіка Молдова, 2021), «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, Україна, 2021), «Професійна мистецька освіта та художня культура: виклики ХХІ століття», (Київ, Україна, 2021), «Митець з українською піснею в серці», присвяченій 100-річчю вшанування пам'яті Миколи Леонтовича» (Кропивницький, Україна, 26 травня 2021), «Світові виклики сучасній освіті» (Умань, Україна, 2021), «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття» (Мукачеве, Україна, 2021), «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, Україна, 2021), «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, Україна, 2021), «Концептуальні шляхи розвитку освіти та мистецтва: науково-методичний та практичний аспекти» (Умань, Україна, 2022).

Публікації. Основні теоретичні положення та отримані результати дослідження увійшли до 17 публікацій автора, із яких 16 одноосібно, зокрема 5 статей опублікованих у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття у співавторстві, яка опублікована у періодичному науковому виданні, проіндексованої у базі даних Web of Science Core Collection; 11 публікацій апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (288 назв, з них 28 іноземними мовами), загальних висновків і додатків. Загальний обсяг дисертації – 274 сторінок, з них основного тексту 201 сторінка. Робота містить 18 рисунків і 16 таблиць.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Формування естетичної культури майбутніх учителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки як наукова проблема

Характерними ознаками сучасності є проблеми розвитку духовної культури особистості, що має важливе як соціально, так і педагогічне значення. Це обумовлює гостру потребу суспільства у становленні духовно-морально сформованих, культурно розвинених особистостей. Мистецтво інтегрує неповторно-творчі надбання людства як сфера духовної культури, формуючи особистісні якості, збагачуючи духовний світ особистості, викликаючи потребу і здатність творити надалі. У контексті реформування сучасної системи загальної середньої освіти пріоритетним напрямом є розвиток духовно-естетичної культури кожного школяра, створення психолого-педагогічних умов для художньо-творчого розвитку, самовираження, духовного самовдосконалення особистості учня.

Проблема естетичного виховання завжди була на часі, про це свідчить «Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» (2004) серед умов її реалізації зазначено необхідність кадрового забезпечення цього процесу: «модернізація вищої та післядипломної педагогічної освіти з урахуванням потреб поліхудожнього виховання школярів, започаткування галузевого підходу до підготовки і перепідготовки вчителів художньо-естетичного профілю...» [174, с. 12].

В сучасних умовах, не зважаючи на складність соціальних, економічних, політичних процесів, це відображається у низці сучасних документів, які регламентують та регулюють освіту: Законах України «Про повну загальну

середню освіту» (2020) [176], «Про вищу освіту» (2022) [172]; Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя ЗЗСО і вчителя початкової освіти (2020) [175], Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021) [173]; Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на період до 2032 року (2022) [177].

Дослідники визначають такі вимоги до інтеграції системи музичної освіти, реалізації художньо-естетичного виховання школярів України:

- базування на принципах: збереження та розвитку інтелектуального потенціалу української нації, пріоритету національно-етнокультурних інтересів; толерантності і адаптації досягнень полікультурності мистецтва різних національностей; миротворчої орієнтації міжнародного співробітництва тощо [263, с. 342];
- виховання учнів у дусі толерантності та поваги до культурних цінностей людства, формування художньої сприйнятливості школярів до мистецтва інших народів, сприяння збереженню та розвитку традицій національного мистецтва [247].

Реалізація вказаного залежить передусім від компетентності учителів. Головними організаторами естетичного виховання, формування естетичної культури учнів у закладах загальної середньої освіти є вчителі музичного мистецтва, завдання яких – залучити школярів до культурно-мистецьких та естетичних заходів; сприяти становленню їхніх естетичних цінностей та ставлень, художньо-естетичного світогляду, творчого мислення тощо. Таким чином, актуальність проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, як взірців означеної культури, визначається сучасними вимогами до їхньої професійної підготовки, орієнтованої на якісний результат: професійну майстерність, розвиток творчих здібностей, морально-духовне зростання випускників закладів вищої освіти вказаної спеціальності.

Нині актуалізовано проблему трансформації змісту педагогічної освіти відповідно до нових викликів розвитку суспільства. Зміна сутності

педагогічної освіти, на думку Л. Хоружої, має відбуватися у змісті педагогічної науки, оскільки педагогіка здатна виконувати функцію системоутворювальної категорії. Цьому сприятимуть такі сучасні стратегії оновлення змісту педагогічної, зокрема мистецько-педагогічної освіти: акмеологічна, аксіологічна, технологічна та андрагогічна. Єдність та інтеграція цих стратегій у зміст вищої педагогічної освіти дозволить її оновлювати, сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх учителів [239].

Логічно, що зазначене висуває оновлені вимоги до підготовки майбутніх учителів мистецтва у закладах вищої освіти:

- вільне орієнтування в культурі, мистецтві, духовно-естетичних цінностях; розуміння особливостей розвитку естетичної культури; використання власного художнього та естетичного досвіду у освітньому процесі; оволодіння науковою та естетичною інформацією тощо [214, с. 111];
- притаманність основних якостей естетично розвиненої особистості та вміння користуватися власним естетичним арсеналом в усіх сферах освітньої діяльності [214, с. 113];
- формування уміння бути менеджерами, наприклад фестивального руху, керівниками художніх колективів [246, с. 27];
- здатність утвердити гуманістичний стиль спілкування, сприяти духовному зрозумінню і трансформації гуманістичних функцій мистецтва, спрямованих на розвиток естетично-творчої особистості, її ціннісного ставлення до явищ культури, до себе, до суспільства загалом [222].

Отже, одна з основних вимог до підготовки майбутніх учителів мистецтва у закладах вищої освіти – формування їхньої естетичної культури, досвіду, знань, уміння користуватися власним естетичним арсеналом, уміння бути менеджером різних мистецьких заходів, здатності сприяти духовному

розумінню й інтерпретації мистецтва для розвитку творчої особистості школяра.

У дослідженні В. Ігнат'євої виокремлено основні причини, що нині впливають на недостатній рівень сформованості музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва:

- брак системності, цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість, низька ефективність прийомів і методів, закладених в основу формування музично-естетичне виховання молоді [70, с. 97];
- антидуховні та асоціальні явища в суспільстві і, як наслідок, зниження рівня загальної культури в молодіжному середовищі [70, с. 97];
- недостатнє розуміння майбутніми учителями музичного мистецтва суті поняття «музично-естетична культура особистості»; несформованість у них музично-естетичних потреб та цінностей, почуттів і художньо-естетичних смаків; обмеженість загальнокультурного кругозору [70, с. 97].

Водночас зазначені вимоги спричинили низку суперечностей у контексті реалізації учителями мистецтва концепції музичної освіти та специфіки їхньої професійної підготовки, тобто між:

- завданнями естетичного виховання у закладах вищої освіти і браком ґрунтовного механізму реалізації в освітньому процесі закладів вищої освіти роботи означеного напрямку [214, с. 111];
- потребами у вихованні у закладах загальної середньої освіти творчих, естетично розвинених особистостей і недостатньою підготовленістю учителів музичного мистецтва реалізувати вказаний процес [214, с. 111];
- сучасними вимогами до якості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та застосуванням традиційних методів навчання у закладах вищої освіти [227].

Як висновок, у наукових джерелах сформульовані такі пропозиції щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва:

- акцентування уваги на вокальній підготовці [92];
- забезпечення в педагогічних університетах ефективного процесу засвоєння майбутніми вчителями музичного мистецтва широкого кола національних мистецьких традицій [247];
- необхідність формування професійної культури (її різновидів) майбутніх учителів [222];
- застосуванням інноваційних методів навчання у закладах вищої освіти: тренінгів; осучасненого хорового диригування; творчих завдань для розвитку самостійності, самоаналізу [227].

Таким чином, сучасні суперечності у контексті реалізації учителями мистецтва концепції музичної освіти у закладах вищої освіти як вияв результату їхньої професійної підготовки – це протиріччя між державною потребою у висококваліфікованих учителях музичного мистецтва, здатних сформувати естетичну культуру учнів закладів загальної середньої освіти, та недостатнім рівнем їхньої професійної підготовки, сформованості естетичної культури у закладах вищої освіти унаслідок застосування традиційної методики навчання.

Проаналізуємо загальний стан дослідженості проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. З цією метою аналіз найсучасніших наукових джерел дозволив констатувати та досліджувати проблему підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти через призму таких категорій: *культура* – комунікативна [22–23], фортепіанно-виконавська [112–114], вокально-виконавська [242], вокально-сценічна [232], естетична [163–164; 214–215; 227–228]), музично-естетична [70; 245–246], сценічна [240], сценічно-образна [92–93], художньо-методична [155–156], професійна [222], педагогічна [282]; *компетентність*: професійна [168], фахова [125–126], вокальна [99–100],

вокально-хорова [111], вокально-педагогічна [135], концертно-виконавська [7], ціннісна [103–104], міжкультурна [263] та ін.

Таким чином, проблемі формування культури майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема естетичної, приділена наукова увага. Однак, як свідчить контент досліджень, особливу роль відіграють засоби досягнення тієї чи тієї мети професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва: диригентсько-хорова підготовка [74; 260], диригентсько-хорове навчання [22–23; 226], українська музика [163–164], естрадний спів [240], вокальна підготовка [92–93], клас «постановка голосу» [99–100], фестивальний рух [245–246], дослідницькі методи навчання [226], евристичні методи навчання [57], духовна музика [282], мультимедійні презентації [11–13] та ін.

Отож загалом у напрямі теорії та методики музичного мистецтва найдотичнішими до теми нашого дослідження є дослідження методики розвитку естетичної культури майбутніх учителів музики [163], формування комунікативної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання [22], формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової роботи [15], формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у зарубіжних країнах [227], диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва [260].

На основі аналізу науково-методичної літератури розкрито сутність та особливості формування готовності до концертно-виконавської діяльності майбутнього вчителя музики. Доведено, що участь у концертно-виконавській діяльності сприяє формуванню у майбутніх учителів музичного мистецтва професійних умінь, артистизму, адаптації до майбутньої концертної діяльності, формує їхню творчу активність та самостійність у навчанні, інтерес до музично-професійної діяльності, підвищує мотивацію до занять, надає практичні навички та закріплює теоретичні знання [7].

Проблеми формування вокальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва у класі з постановки голосу досліджувала В. Кузьмічова.

Акторка виявила специфіку творчої професійної діяльності виконавської культури педагога-музиканта; довела єдність наукової, педагогічно-організаційної, методичної та вокально-виконавської діяльності у їхній фаховій підготовці; обґрунтувала з точки зору принципів організації концертних виступів доцільність використання спеціальних вправ та творчих завдань залежно від узгодження методики роботи з різними типами голосів із фізіологічно-віковими особливостями учнів; встановила послідовність формування вокальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва у класі з постановки голосу; схарактеризувала особливості та значущість самостійної роботи у класі «Постановка голосу» з метою безперервної музичної самоосвіти для розвитку вокальних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва; визначила напрями реалізації творчого підходу у навчальному процесі для формування вокальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва [100, с. 29].

Результати дослідження питань вокально-виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва становлять для нас науковий інтерес, оскільки процес їхньої професійної підготовки – цілісний та системний, а його ефективність залежить від продуктивності набуття здобувачами вищої освіти компетентностей, зокрема вокально-виконавської, передбачених державними вимогами до таких спеціалістів.

Необхідності формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів музики на придунайських територіях присвячена стаття Л. Банкул, О. Бухневої. Авторки зазначають, що, оскільки, музика – це не стільки надбання знань, розвиток потреб студентів у міжкультурному спілкуванні з мистецтвом як представників різних національностей, що проживають на придунайській території, то необхідно навчати їх умінню відчувати свою етнонаціональну музичну красу. Дослідницями встановлено, що формування міжкультурної компетентності посідає особливе місце у структурі професійної діяльності майбутніх учителів музики. На думку авторок, міжкультурний майбутній учитель музичного мистецтва повинен уміти ефективно

організувати процес міжкультурного спілкування, зокрема на придунайській території, ґрунтуючись на розумінні міжкультурної компетентності [263].

Про формування національної самосвідомості майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі їхньої професійної підготовки підготовлена стаття Т. Агейкіною-Старченко, Н. Черною. Автори провели педагогічний експеримент, що дав змогу виявити методичні аспекти та запропонувати форми та методи, необхідні для використання у освітньому процесі з метою формування національної самосвідомості майбутніх учителів музичного мистецтва [2].

Напрацювання контексту формування міжкультурної компетентності та національної самосвідомості майбутніх учителів музичного мистецтва також становлять інтерес в умовах світового акценту на полікультурності, толерантності мистецтва за умови збереження національної автентичності, приклад чого й мають демонструвати педагоги цієї спеціальності.

У дисертації А. Поліхроніди подано теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми формування готовності майбутніх учителів музики до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Науково обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музики до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання; розроблено модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання; уточнено сутність конструктів «інтегрована освіта», «інклюзивна освіта», «діти з особливими освітніми потребами», «професійна діяльність вчителів музики в умовах інклюзивного навчання». Вперше визначено та науково обґрунтовано сутність феномену «готовність майбутніх учителів музики до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти»; визначено його структуру, критерії з відповідними показниками; охарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів музики до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти [167].

Оскільки інклюзивна освіта активно імплементується у сучасному освітньому просторі закладів загальної середньої освіти, майбутні учителі музичного мистецтва мають набувати означених компетентностей у закладах вищої освіти.

Отже, процес формування різних видів компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти досліджений як спеціальна організація навчання, орієнтована на набуття студентами здатності та готовності виконувати надалі певні професійні дії.

Аналіз результатів експериментального вивчення формування культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки здійснила Н. Косінська: описала експериментальні методи дослідження; перевірила ефективність експериментальної роботи, проведеної на основі порівняльного аналізу сценічної та образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва [93].

Формуванню професійної культури майбутнього вчителя музики присвячене дослідження Л. Ніколаєнко, Т. Стратан-Артишкової, в якому зазначено, що особливе значення має залучення майбутніх учителів музики до творчої та виконавської діяльності, суть якої полягає у «розв'язанні педагогічних завдань шляхом «композицій», мистецтва власної творчості, вміння майбутніх учителів музичного авторства висловити свою неповторну неповторність у власній творчості» [222].

Розглянуто підходи сучасних науковців до визначення поняття «педагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва»; наголошено на значущості вибору правильної стратегії культурно-педагогічної ідентичності педагогів у майбутній професійній діяльності; визначено та описано критерії та рівні, а також етапи експериментальної роботи щодо впровадження цих методів; представлено результати експериментальної роботи, що демонструють позитивні наслідки впровадження методики формування педагогічної культури майбутніх учителів через духовну музику в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти [282]. Визначені

Н. Косінською предметні характеристики сценічно-образної культури розширюють методологічний апарат дослідження у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що може стати базою для оновлення змісту навчання у закладах вищої освіти [92, с. 4].

Експериментально перевірено ефективність авторської методики формування фортепіанно-виконавської культури майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки в педагогічних закладах вищої освіти [114, с. 18]. Зазначено, що сформованість культури майбутніх учителів музики свідчить про ефективність цього процесу, на що впливають попередній виконавський досвід студентів, культурне середовище закладу вищої освіти, здібності, інтереси, мотивація, темперамент здобувачів. Важливими факторами є якість педагогічного репертуару та ефективність методики роботи над його розробкою, що максимальною повнотою та конкретизацією втілено у, так званих, «фортепіанних школах» [114, с. 7].

Водночас, вважаємо, що педагогічна / професійна культура майбутніх учителів музичного мистецтва – ширше поняття, ніж поняття сценічно-образна, фортепіанно-виконавська, естетична культури, тобто охоплює, але не конкретизує кожен окремий вид культури майбутнього педагога, що й потребує окремих досліджень.

Формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фестивального руху досліджував В. Черкасов, який зазначив, що у процесі вивчення музично-теоретичних, інструментальних та вокально-хорових дисциплін у майбутніх учителів музичного мистецтва формується емоційно-ціннісне ставлення до творчої спадщини композиторів, які змогли відтворити стиль, природу та атмосферу епохи, завдяки чому у студентів формується цілісна картина світу, сприяючи уявному зосередженню на тих подіях, що вплинули на соціальні зміни та сприяли прогресивно-творче життя суспільства [246, с. 28].

Теоретичні та практичні аспекти формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва досліджувала В. Ігнат'єва.

Авторкою виявлено послідовність етапів формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в культурно-освітньому просторі закладу вищої освіти шляхом цілісного педагогічного впливу на пізнавальну, емоційно-ціннісну і творчу сфери майбутніх учителів музичного мистецтва; визначено причини, що впливають на незначний рівень сформованості музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва [70, с. 97].

Проаналізовано сутність естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; охарактеризовано виокремлені компоненти педагогічної технології формування вказаного виду культури; розкрито концептуальні підходи до змісту та методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів музики [214].

Особливості формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва досліджував Тань Сяо. Науковцем розкрито сутність понять «культура» та «естетична культура»; визначено компоненти естетичної культури особистості [227].

Отже, формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва набуло наукового дослідження. Однак, як вказували раніше, застосування тієї чи тієї методики навчання (методів, прийомів, засобів) надає інших результатів, котрі потребують експериментального підтвердження щодо своєї доцільності та ефективності.

На важливості спеціальної методики навчання із застосуванням індивідуального підходу майбутніх учителів музики у Китаї наголошує Вей Ліміна: формування вміння бачити структуру навчального матеріалу, аналізувати нові відчуття, що виникли в процесі виконання певного музичного твору тощо [25].

Ефективність впровадження евристичних методів навчання для формування художньо-образного сприйняття студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів досліджена А. Джумелією. На основі вивчення наукових праць та наявного педагогічного досвіду доведено, що евристичні

методи навчання спрямовані на формування художньо-образного сприйняття майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти [57].

Досліджена ефективність моделі диференціації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та методики формування готовності до диференціації у професійній підготовці студентів-музикознавців, що передбачає комплекс педагогічних заходів, методів та прийомів. Вивчено теоретичні та методичні засади диференціації професійної підготовки студентів; використання методичних підходів як основи диференціації музично-педагогічної підготовки; впровадження зарубіжних тенденцій диференціації освіти у музичній педагогіці; створена організаційно-педагогічна модель диференційованої методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; розроблено та впроваджено інноваційні технології роботи зі студентами з різною довузівською підготовкою [271].

Дослідниками обґрунтовано та перевірено специфіку організації самостійної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва [13], взаємодію вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва [24]; проаналізовано досвід упровадження інноваційної методичної моделі професійного навчання інструментально-виконавчої підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва [275].

Науково цінний авторський підхід запропоновано та обґрунтовано О. Олексюк щодо проблеми метафоризації постнекласичного навчального процесу у вищій школі. Опору на метафору визначено альтернативою традиційній педагогіці. Метафоризація навчального процесу у закладах вищої педагогічної освіти, зокрема на факультетах мистецького спрямування, безпосередньо пов'язана з механізмом мислення: метафора розглядається як частина пізнавальних процесів, що дозволяє студентам пройти шлях від сприйняття художнього образу до формування концепції, позитивно оцінити

організацію освітнього процесу у ЗВО. Аналіз виконаних студентських завдань свідчить про доцільність переорієнтації навчального процесу, організованого в дусі постнекласичної педагогіки. У рамках реалізації запропонованого проекту було охоплено різні види мистецької діяльності, залучено інтелектуальні та творчі сили викладачів та студентів; керуючись нелінійною логікою, отримано основний продукт роботи майбутніх учителів – сформовану особистість, здатну здійснювати у подальшій професійній діяльності перехід від образу до поняття (образ → метафора → символ → поняття) [137].

Це одну значущу методичну інновацію – міжпредметність мистецької освіти – також пропонує О. Олексюк. Така методика полягає в універсальності впливу мистецтва на всі пізнавальні процеси людини та здатності художньо-образного втілення будь-якої теми та сюжету, що хвилюють людину – митця та реципієнта. Витоки міждисциплінарності як наукової парадигми, на думку авторки, закладені у теорії комунікації, тому цей принцип ґрунтується на науковій семантиці: міждисциплінарність сприяє розвитку смислових зв'язків у схемах і переходах між різними предметними галузями. Перспективним стратегічним напрямом є підвищення культуроємності всіх навчальних дисциплін, адже надмірно спрощене практичне використання мистецтва як ілюстрації, «образного підтвердження» життєвих явищ ігнорує його високе призначення. Як практик, дослідниця акцентує увагу на використанні методів інтерактивного навчання: методу проєктів, круглого столу, інверсії, дискусії, синектики, у рамках дослідницьких проєктів – феноменологічного діалогу / полілогу, котрі сприяють аналізу, рефлексії та самооцінці студентів в організації їхньої навчальної діяльності [136].

Щодо застосування проєктної діяльності та методу проєктів, то, приміром Л. Бондаренко визначено функції використання цього методу у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва; висвітлено алгоритм побудови студентами групових та індивідуальних проєктів та їх реалізації у процес педагогічної практики [16]. Окрім цього, виявлено ефективність

застосування герменевтичних методів у системі вищої мистецької освіти, визначення яких пов'язане із посиленням суб'єктивного начала процесу пізнання. На прикладі методів герменевтичного аналізу та дивінації (передбачення) обґрунтовано доцільність використання герменевтичних методів у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Л. Бондаренко та М. Ткач доведено, що впровадження герменевтичних методів у професійну підготовку майбутніх учителів музики стимулюватиме студентів до творчого пошуку, самостійної продуктивної діяльності та сприятиме формуванню професійних герменевтичних навичок, які дозволять студентам ефективно виконувати навчальні завдання [17].

Вказані вище результати досліджень (Бондаренко А. [11–13], Бондаренко Л. [16], Вей Ліміна [25], Василенко Л. [24], Гейонг З. [275], Джумелія А. [57], Ільїніцька Н. [271], Козир А. [80–81; 275], Лабунець В. [275], Лімін В. [25], Олексюк О. [137–141], Паньків Л. [275] та ін.) вважаємо, становитимуть основу розробки нами подальшої методики, що, з точки зору інноваційності та системності, має узагальнювати найсучасніші досягнення у сфері методики навчання майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої світи, а саме: методу проєктів, методів інтерактивного навчання, метафоризації посткласичного навчального процесу, самостійної роботи, евристичних методів тощо на засадах індивідуалізації, міжпредметності та диференціації навчання.

Дисципліна «Хорове диригування» є комплексним складником практикуму диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Результат вивчення цієї дисципліни передбачає компетентності щодо читання хорових партитур, уміння організувати хор, вивчення шкільного пісенного репертуару тощо [159].

Дослідження питань диригентсько-хорової підготовки здійснюється як виокремлено (питання, пов'язані окремо щодо диригування чи щодо хорового навчання), так і цілісно (диригентсько-хорової підготовки).

Так, проблемам диригування присвячені:

– вітчизняні підручники та посібники з основ диригування [42; 73; 87], зокрема методики викладання техніки диригування [91; 192] та ін.; наукові статті щодо диригентської підготовки студентів [78] та ін.

Щодо хорового навчання, то науково-методичні розробки цього контексту представлені дослідженнями:

- теоретико-історичних засад хорового співу та майстрів цієї сфери [50; 96; 251] та ін.; хорознавства та керування хором [58; 89] та ін.; підготовки майбутніх учителів музики до керівництва шкільним хоровим колективом [79; 80] та ін.;
- хорової культури [106]; специфіки організації, соціалізації і діяльності аматорського хорового колективу [194; 195; 170; 194; 197–199; 200; 201]; аспектів психологічної підготовки студентів до роботи з навчальним хором [203] та ін.

Як і щодо питання диригентсько-хорової підготовки науково-методичні розробки питання хорового навчання, по-перше, аналогічно значуще представлені працями авторів близького зарубіжжя; по-друге, аналогічно, ці праці датовані науковою активністю 60-тих – 90-тих рр. минулого століття, першого десятиріччя цього століття. За останні роки лише окрема група науковців [194; 195; 170; 194; 197–199; 200; 201] приділили частину монографії означеному питанню. Це також актуалізує набуття нових теоретико-практичних результатів питання хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва.

Принагідно зазначимо, що бінарно питання диригентсько-хорової підготовки вивчено низкою вітчизняних науковців минулого (психологічні засади зазначеної діяльності учителів музичного мистецтва [94]; комплексний підхід із питань диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва [160] та нинішнього століття; психологічні засади зазначеної діяльності учителів музичного мистецтва [48]; педагогічні засади диригентсько-хорової діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва [74]; диригентсько-хорова освіта в музичній культурі України 2-ї пол. XX ст.

[117]; хорове диригування через інтеграцію педагогічної майстерності з предметом «поставка голосу» [8]; основи хорового диригування [180]; формування виконавської уваги майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки [218]; диригентсько-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва [260] та ін.

Отже, питання диригентсько-хорової підготовки висвітлені вітчизняними дослідниками ширше, проте також подані переважно першим десятиріччям цього століття, що не враховує сучасні інноваційні підходи, специфіку такого навчання в умовах дистанційного навчання тощо.

Дотичними до вказаного питання є проблематика постановки голосу та вокальної педагогіки, що позиціоновані як класичними, так і сучасними вітчизняними працями з відповідної методики [5], зокрема вивчення етнокультурного аспекту української вокальної школи [6]; методів роботи майбутніх учителів музичного мистецтва над вокальними творами у класі сольного співу [46]; формування образно-інтонаційних навичок у процесі професійної підготовки [82–84]; основ вокальної педагогіки [61; 221]; вокального мистецтва [88; 124]; методів формування вокально-виконавських навичок [102; 118; 129; 210]; зокрема на засадах особистісно орієнтованого та індивідуального підходів [52].

Проблему професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригування та хорового навчання розглядає Сюй Цина. Автор представив свій погляд на новаторську організацію диригентсько-хорової підготовки студентів закладів вищої освіти України та Китаю; розглянув професійне становлення майбутніх учителів музичного мистецтва у перспективі формування самостійних творчих здібностей у контексті диригентсько-хорового середовища. Вказане визначено дослідником передумовою для побудови інноваційних моделей продуктивної трансформації художньо-освітньої діяльності [226].

Вивчаючи досвід організації диригентської та хорової діяльності в Україні, зокрема на факультетах мистецтв педагогічних закладів вищої освіти,

а також самостійний досвід як керівника вокально-хорового колективу в Китаї, Сюй Цина обґрунтував необхідність впровадження в академічне ведення хорової практики дослідницьких методів наукових пошуків, які формують власну самоактивну позицію менеджера-керівника творчого процесу. Автор акцентує увагу на необхідності формування у студентів активної творчої позиції, особистісної орієнтованості у процесі диригентсько-хорової діяльності. Дослідник характеризує особливості формування дослідницької позиції майбутніх учителів музичного мистецтва, пов'язаної з розвитком їхнього інтелектуального потенціалу на принципах творчо-проблемного підходу до диригентсько-хорової підготовки; доводить, що при вирішенні конкретних практичних завдань диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва навички володіння дослідницькими прийомами стають запорукою продуктивності його реалізації. Автором розкрито перспективи інноваційного облаштування художнього середовища із використанням дослідницьких продуктивних прийомів. Представлено характеристику та особливості дослідницької діяльності в умовах диригентсько-хорової підготовки студентів [226].

Наголошуючи на теоретико-практичній значущості дослідження Сюй Цини, зазначимо, що воно орієнтоване на специфіку підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва саме у Китаї, чия культура, освіта, традиції тощо суттєво відрізняються від українських.

Відтак, аналіз представленого вище доробку науковців дозволив виокремити певні напрями дослідження проблеми фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема, формування їх естетичної культури у процесі диригентсько-хорової діяльності. Представимо їх у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Наукові дослідження феномену естетичної культури
майбутніх учителів музичного мистецтва**

Напрями дослідження	Представники
Виокремлення причин, що зумовлюють незначний рівень сформованості естетичної культури	В. Ігнат'єва
Висвітлення вимог до вчителів музичної освіти та специфіки їх фахової підготовки у контексті реалізації сучасної стратегії музичної освіти	Я. Сопіна
Виокремлення напрямів удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва	Н. Косинська, Т. Стратан-Артишкова, Л. Ніколаєнко
Дослідження різних аспектів формування фахової, вокальної, вокально-хорової, вокально-педагогічної, концертно-виконавської, ціннісної, міжкультурної компетентностей	І. Полубоярина, М. Михаськова, В. Кузьмічова, Н. Овчаренко, М. Білецька, Т. Підварко, К. Кушнір, Л. Банкул, О. Бухнєва.
Розробка проблеми формування професійної, педагогічної, комунікативної, виконавської, вокально-сценічної, сценічно-образної, художньо-методичної культури	Т. Ткаченко, Л. Побережна, Г. Падалка, І. Пашенко, Й. Смаковський, Т. Мартинюк, А. Лесик
Аналіз метафоризації постнекласичного освітнього процесу у вищій школі та міжпредметність мистецької освіти	О. Олексюк
Обґрунтування методики формування готовності до диференціації професійної підготовки студентів-музикознавців	Н. Ільїніцька
Визначення специфіки організації самостійної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва	А. Бондаренко
Аналіз функції, потенціалу та алгоритмів проектної діяльності у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва	Л. Бондаренко
Дослідження проблеми формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фестивального руху	В. Черкасов

Розгляд методичних аспектів формування національної самосвідомості майбутніх учителів музичного мистецтва	В. Коновальчук, Т. Агейкіна- Старченко, Н. Чорна, С. Іскра
Доведено доцільність використання евристичних методів навчання у контексті формування художньо-образного сприймання майбутніх учителів музичного мистецтва	А. Джумелія
Дослідження проблематики диригентсько-хорової підготовки, теоретичних та методичних основ професійної мистецької освіти	А. Растригіна, Т. Смирнова, Л. Ярошевська, А. Козир

Отже, пріоритетним напрямом у контексті реформування сучасної системи загальної середньої освіти визначено розвиток духовно-естетичної культури кожного школяра, головними організаторами чого є вчителі музичного мистецтва.

Констатовано, проблему підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти досліджували через призму категорій: культура та компетентність. Визначено певні напрями наукових досліджень феномену естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

У науковому дискурсі питань пов'язаних з диригентсько-хоровою підготовкою, переважають праці авторів датовані науковою активністю 60-тих – 90-тих рр. минулого століття.

Зазначене актуалізує дослідження методики формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

1.2. Термінологічний аналіз проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки

Вивчаючи проблему формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, необхідно визначити сукупність дефініції понять, які складають теоретичне підґрунтя нашого дослідження: «естетика», «культура», «естетична культура», «диригентсько-хорова підготовка».

Аналіз наукової літератури дозволив виділити різні аспекти цих феноменів, тому, насамперед, з'ясуємо сутність бінарного поняття «естетична культура» шляхом аналізу окремих понять «культура» та «естетика».

Інтерес суспільства до культури зростає мірою того, як відчутні її дефіцит і усвідомлені можливі соціокультурні, моральні, гуманітарні наслідки цього дефіциту. Саме тому питання естетики та дотичних понять – естетичного виховання, культури, діяльності – загалом складають естетичний зміст освіти особистості. Численні тлумачення поняття «культура» фокусують на різноаспектності складного цього соціального явища. Це узагальнювальна характеристика діяльності поколінь людей, спрямованість зусиль щодо збереження, освоєння, створення та використання матеріальних та духовних цінностей людства [3; 53; 54; 64; 70; 85; 95].

Проблема формування культурної людини надзвичайно складна, оскільки вона пов'язана з низкою негативних чинників, які нині стримують цей процес. Серед них особливо впливовими є: падіння інтересу до свого внутрішнього світу і прагнення до того, щоб змінити його; занурення у вирішення індивідуальних потреб [51]. У окремих педагогічних статтях розкрито сутність та різновиди феномену «культура» [92, с. 4].

Загальне тлумачення поняття «культура» (лат. cultura – оброблення) – це сфера людського буття й свідомості. Культурна діяльність, процеси і явища в суспільстві надзвичайно складні через багатofакторність ключових складників. Традиційно розуміють матеріальну (техніка, виробничий досвід,

матеріальні цінності тощо), духовну (філософія, наука, мистецтво, література, мораль, освіта тощо) і політичну (цілі, засоби, соціально-політичні групи, рухи, відносини тощо) культури. Культура – це поняття, представлене типами й формами організації життя й діяльності людей; сукупність досягнень людства, сукупність матеріальних і духовних цінностей, які ним створюються [9, с. 140].

Словниково-довідникові тлумачення поняття «культура» окреслюють його, як:

- ступінь розвитку певної галузі; сукупність матеріально-духовних цінностей [1, с. 225];
- (лат. – шанування, виховання, освіта, розвиток) система програм людської поведінки, діяльності, спілкування з метою удосконалення різних виявів суспільного життя; могутній чинник соціального розвитку; відображення якісної характеристики суспільного життя; специфічний спосіб розвитку життєдіяльності, зафіксований у її результатах та у системі соціальних норм; форма існування та розвитку людської природи і суспільства [1, с. 439; 26, с. 363];
- рівень розвитку суспільства з відповідними певній епосі матеріальними та духовними цінностями; рівень розвитку, досконалості певної галузі чи діяльності [207, с. 395; 26, с. 596];
- сукупність загальних, певною мірою сталих змістів, вірувань, цінностей конкретних етнічних, національних та інших груп, що й визначають поведінку членів цих груп [248, с. 356].

Отже, культура, на наш погляд, – це система матеріально-духовних цінностей особистості, що виявляється у її відповідній поведінці, діяльності та спілкуванні.

Таким чином, слововживання терміну «культура» залишається багатозначним, а єдиного, загальноприйнятого тлумачення цього поняття наразі немає. Доповнюючи аналіз ключового поняття, вчені виокремлюють такі види культури:

- виробнича, політична, управлінська, художня, екологічна, риторична, міжособистісного спілкування [68, с. 439];
- зовнішня, внутрішня [250];
- художньо-естетична, моральна, інтелектуальна, екологічна, економічна, правова, політична, демократична, життєвого самовизначення, фізична, спілкування, праці, сімейних відносин [154, с. 12].

На нашу думку, образ культурної особистості – синтез усіх видів культур.

Науковці взаємозумовлюють та обґрунтовують поняття «культура» та «освіта» [44]; музика і культура особистості [190]; культура і мистецтво [250] та ін.

Людина, як епіцентр культури, її вища духовна цінність, знаходить свою духовну сутність, стає частиною людства, осягаючи культуру і творячи її. Отже, культурна сутність людини є системоутворювальним компонентом її цілісності. Водночас культура не може існувати поза естетичною константою буття – гармонією, красою і досконалістю. За твердженням І. Зязюна, все буття людини – у культурі, його діяльність – у культурі, а іноді навіть у ширшому контексті – буття виявляється наскрізно пройнятим естетичними інтуїціями [66; 68]. Саме у цьому аспекті окреслюється один зі складників загальної культури людства – естетична культура як культура почуттів і естетика як наука про перетворення світу за законами краси [216].

Міра культурності індивіда має відповідати рівню шкали цінностей національної і всесвітньої культури. Культура особистості виховується культурою у всій її різноаспектності обов'язково в культурному середовищі – людьми справжньої високої культури, із самовихованням сприйняття культури як цінності, що вказує шлях до ідеалу. Зовнішній естетично бездоганно оформлений вигляд індивіда, його бездоганна культура мовлення і спілкування, навіть на теми естетичної оцінки творів мистецтва, ще не дають підстав вважати, що маємо справу з образом людини-культури. Всього цього замало [250].

Отож, значущість у формуванні культурної особистості має приклад відповідної поведінки носієм такої культури, здобутої у процесі освіти, передовсім мистецької. Оскільки до батьківства не готують системно, то носіями такої культури були і є спеціально підготовлені педагоги у закладах вищої освіти на відділах мистецької освіти, зокрема вчителі музичного мистецтва, рівень культури яких має бути взірцевим, до чого його й мають готувати у процесі професійної підготовки. Зважаючи на відповідальність такої підготовки, у закладах вищої освіти мають бути розроблені спеціальні методики формування культури особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, в усіх різновидах цього поняття – естетичної, комунікативної, риторичної тощо. Формуванню кожного виду, враховуючи складність та неоднозначність цього питання, має бути присвячене окреме дослідження з результатом – розробкою, обґрунтуванням та апробуванням конкретної методики навчання.

З точки зору методології існує безліч підходів до дефініції «культура». Так, у рамках діяльнісного підходу сформувався антропологічна концепція культури. Як антропологічний феномен, культура передбачає виявлення людської природи, її унікальної сутності, прагнення до реалізації сутнісних сил: «сутність культури має прояв, передовсім, у діяльності, а не в сукупності досягнень і цінностей, накопичених людством у процесі історичного розвитку...» [20]. Тому головна мета культури – формування певного типу особистості.

У рамках діяльнісного підходу, котрий домінує у сучасній культурології, найпоширенішими є дві концепції, у яких культура розглядається як:

– процес творчої діяльності, у процесі якої відбувається не тільки духовне збагачення суспільства новими цінностями, але й самотворення суб'єкта культурно-історичного процесу; «потрійна спіраль», де зміст першої – предметна діяльність людини, другої – розгорнуте спілкування в соціокультурному просторі і соціокультурному часі, третьої – зміст художньої творчості людства як способу засвоєння реального життя. [20; 52] та ін.;

– специфічний засіб діяльності, який забезпечує збереження і відтворення цивілізації в умовах мінливості навколишнього світу [53].

З точки зору особистісного підходу до визначення поняття «культура» людина є активним творцем культури, тобто акцентується на людинотворчому значенні поняття «культура»: «Людина творить культуру. Разом із тим, культура стає істинною тоді, коли входить у життя, у звички особистості...» [230].

Водночас сучасному світові притаманний синергетичний підхід, адже синергетика – черговий крок до розуміння феномену ставлення особистості до світу з позиції глибшого розуміння явищ природи і себе. Застосування синергетичного підходу означає, що формування духовного потенціалу студентів можливе тільки за умови правильного діалогу «людина-природа», узгодження протилежностей: 1) педагогічної рушійної сили, що визначається її метою, 2) рушійної сили педагогічного процесу, хаотично передбаченого елемента, принципів самоорганізації систем природи (та людини), котрі мають конструктивну здатність, оскільки в людині закладено параметр найвищого порядку, що концентрує та продукує творчий потенціал [138, с. 20–21].

Вважаємо, що реалізація вказаних методологічних підходів рівнозначно та комплексно сприятимуть конструктивній результативності нашого дослідження.

На переконання І. Зязюна, зміст культури впливає не тільки на темп діяльності особистості, спонукаючи її прискорення чи уповільнення, а загалом визначає її змістове спрямування, підпорядковуючи погляди, рішення, думки [68, с. 439–440].

Одним із зовнішніх чинників формування культури особистості є освіта, зокрема мистецька освіта, котра у загальному сенсі є ретранслятором культурних цінностей та форм, а також формує та виховує своєрідні технології культури життєтворчості. Естетичний характер спілкування суб'єктів освітнього процесу, естетична організація матеріального середовища, в якому відбувається спілкування, естетична якість предмета пізнання, спосіб набуття

знань – складають обов’язковий взаємозв’язок і взаємообумовленість естетичних і гуманістичних аспектів освіти. У формуванні естетичної культури індивіда певну роль відіграє толерантне ставлення до організації художньо-освітнього процесу, культури, суспільства загалом [139, с. 44].

Дослідниками вивчено теоретико-методологічні основи розвитку духовного потенціалу особистості в постнекласичній мистецькій освіті; здійснено методичний аналіз розвитку духовного потенціалу особистості в мистецькій освіті; окреслено сучасні тенденції розвитку духовного потенціалу особистості в мистецькій освіті [137].

Особистість, її культурний потенціал, естетичні можливості найбільшою повнотою проявляються в мистецтві як одній із форм людської свідомості, що охоплює загалом особливості естетичного ставлення до дійсності, адже головна мета мистецтва – пробуджувати в людях любов до прекрасного, до естетичного. Естетичне мистецтво виявляє естетичні закони, які не зводяться до правил окремих його видів. Естетичність мистецтва обумовлена специфікою художньої творчості та її результатів. Унаслідок дії законів естетичного вчення про мистецтво вона, на відміну від наукового пізнання, здійснює пізнавальний процес в аспекті прекрасного чи потворного. Логічна істина, на переконання С. Річард, відрізняється від етичної, однак істинність є необхідною рисою змісту в мистецтві. Видатний філософ підкреслював почуттєвий характер образів мистецтва і важливість індивідуального для художнього пізнання, високо цінуючи роль уяви в поетичному замислі. Будь-якому творові мистецтва, на його думку, крім художньої обробки, мають бути притаманні багатство змісту, велич, істинність, якість, достовірність і жвавість пізнання. Краса художнього твору як його естетична досконалість полягає в: узгодженості його елементів, у «взаємній узгодженості думок», «в красі порядку і розташування», завдяки яким ми споглядаємо прекрасно задумані речі. Краса значення (виразу) полягає в узгодженості «знаків», засобів вираження між собою, із внутрішнім порядком та з речами-феноменами. Тому естетика – це сфера прояву

естетичного, що інтегрує різноманітні «здібності душі». Універсальним вираженням цієї точки зору стало ототожнення мистецтва з «царством краси» як синтезом духовного та почуттєвого [283, с. 25].

Вітчизняний підручник з естетики, авторів М. Колесінков, О. Колеснікова, В. Лозовой [86], висвітлює основні засади концепції естетичного виховання в Україні, базованій на світових тенденціях. Ґрунтовний опис історії античної естетики здійснений Л. Левчуком [107].

Проблема естетичного є багатоаспектною та має міждисциплінарний характер. Словникове тлумачення визначає поняття «естетика» як:

- (грец. – чуттєво-стриманий) наука про становлення, розвиток чуттєвої культури людини – логічний наслідок єдності двох складників: ціннісного ставлення людини до дійсності та художня діяльність людини [107, с. 263];
- виховання [1, с. 128];
- філософська наука про ціннісне ставлення особистості до навколишнього світу; шляхи та способи перетворення дійсності за законами краси, художньої творчості та природу мистецтва; краса та художність; система поглядів на мистецтво [207, с. 276];
- наука про мистецтво, форми прекрасного у природі, суспільстві, художній творчості; система поглядів на мистецтво; краса та художність [233, с. 356].

Отже, естетика, на нашу думку, – це наука про ціннісне ставлення особистості до себе, інших та світу через діяльність з точки зору краси та мистецтва.

У наукових працях різних періодів ([64; 95; 215]) критерієм естетичної цінності визначено характер впливу мистецтва на духовний світ особистості. Ключовим є критерій оцінки мистецтва за духовною культурою; при цьому мірою можна вважати збагачення здібностей, що виражені у здатності поєднувати судження для пізнання: людське – це зосередження і зміст істинної краси в мистецтві [197, с. 167].

З огляду на дефініцію поняття «естетична культура» ми визнаємо як системне утворення, що має складну структуру та знаходимо у словниках запропоноване сукупні тлумачення визначеного поняття: «спосіб людського буття на фундаменті взаєморозуміння та духовності» [10; 49]; сформованість в особистості знань, смаків, ідеалів [1, с. 128–129].

Грунтуючись на результатах аналізу наукових джерел, змісту та особливостей наукового осмислення естетичної культури, схарактеризуємо найважливіші етапи формування естетичної культури особистості у контексті суспільно-історичного розвитку людства: стародавні часи; античний період; епохи Середньовіччя, Відродження, Просвітництва; ХІХ – початок ХХ ст.; ХХ ст. (після Першої світової війни); сучасний час.

Так, пам'ятки естетичної думки [257–259] засвідчують, що вже у стародавні часи людина прагнула певним чином реагувати на прояви навколишньої дійсності, як-от: гармонія, міра, хаос тощо. З'являються перші спроби пояснити та художньо відобразити ці явища, пояснити їх роль і значення в житті людини.

Вивчення історичного минулого [257] дає змогу зазначити, що в античний період вибудовано естетичні погляди, сформовано важливі принципи взаємозв'язку з прекрасним. Йдеться, зокрема, про естетичне ставлення, що набуло певного осмислення з точки зору об'єктивності цього процесу. Філософи прагнули віднайти об'єктивну основу естетичного, гармонійного, базуючись при цьому на наявність та боротьбу протилежностей. У працях античних філософів утверджено думку про те, що гармонія притаманна об'єктивному світу речей, мистецтву. Саме тому естетичну культуру осмислено як важливу умову пізнання об'єктивних проявів прекрасного, гармонійного в навколишній дійсності і мистецтві: у симетрії, мірі, гармонії складників, у кількісних та якісних відношеннях тощо. Важливим проявом естетичної культури античного періоду вважали її зв'язок із практикою, тобто зв'язок естетичної культури особистості з її практичною діяльністю, поведінкою, морально-особистісними відносинами. У працях

Сократа, Платона, Аристотеля дослідники [257] віднайшли підтвердження того, що естетична культура мала ціннісну спрямованість, упливала на діяльність, робила її доцільною, дала змогу оцінювати практичні дії людини, визначати їх відповідність до певної мети. При цьому естетична культура мала тісний зв'язок із суспільною практикою, адже була покликана відповідати її потребам, орієнтаціям та вимогам.

Отже, естетична культура часів античності: а) впливала позитивно чи негативно на вибір змісту мистецького твору, його ціннісну спрямованість; б) прекрасне в житті і мистецтві визначалися як впорядкованість, розміреність, гармонійність, цілісність тощо; в) сприяла сприйманню симетрії, розміреності, пропорційності, а також забезпеченню катарсису, пов'язаного з отриманням насолоди від сприймання прекрасного в навколишній дійсності та мистецтві.

Наукові джерела [257] констатували, що в епоху Середньовіччя естетична культура у своєму суспільно-історичному розвитку тяжіла до канонізації, утвердження догматичних положень теології, протиставлення проявам земного і небесного, тілесного й духовного, емоційного і раціонального. Філософи означеного періоду [257] пропонували відходити від чуттєвого світу, естетичного сприймання навколишньої дійсності й опановувати естетичні поняття, виходячи з їх божественної сутності. При цьому наголошувалося, що світ прекрасний тому, що його створив Бог. Проблема естетичної культури в цей історичний період осмислювалася з урахуванням суб'єктивного чинника – суб'єктивного сприйняття гармонії, що дало змогу сприймати й розуміти гармонію не тільки як узгодження частин і цілого, але й як узгодження гармонійного предмета до суб'єкта сприймання через призму почуттів насолоди від сприймання естетичного об'єкта, краси його форми.

У період Відродження питання естетичної культури набули, як свідчать наукові та історичні джерела [257], особливої актуальності. Це було пов'язано з посиленням суспільної уваги до таких проявів людської особистості, як-от

самоцінність та самодіяльність: людину було проголошено творцем свого особистого образу [257]. У зв'язку з цим естетична культура наповнилася оптимістичними ідеями, духовними мотивами, цінностями, героїчним пафосом, посиленням уваги до прекрасного і піднесеного. Філософи цього періоду зазначали [257], що твори мистецтва можуть не тільки наслідувати природу, але й виправляти її відповідно до людських потреб, адже грація є суб'єктивною та індивідуальною красою, що виявляється не в статичному відношенні частин, а в динаміці, рухові та розвитку. За таких обставин естетична культура, як суспільно-історичне явище, набула якісно нового осмислення, що дало змогу акцентувати увагу на потенційних фізичних і духовних можливостях людини, її здібностях і творчих силах. Прекрасне було стверджено як важливий прояв гармонійної побудови навколишньої дійсності та людини.

Таким чином, естетична культура, цілком закономірно, пройшла етап глибокої трансформації, відображаючи тенденції від епохи Середньовіччя до епохи Відродження, що виявилось у переході від теологічної канонізації до гармонійного сприйняття життя, як мистецтва, і мистецтва, як життя.

В епоху Просвітництва було продовжено розвиток естетичної культури як суспільного явища, набуваючи при цьому певних особливостей. Вони були пов'язані з тим, що досвід естетичного сприймання, що набувався особистістю переважно в процесі спілкування із творами мистецтва та художньою практикою в цей історичний період набув переважно раціонального характеру, наближуючись до філософських способів пояснення і розкриття сутності та значення естетичної культури. Раціоналізм став домівною основою естетичної практики. Було посилено увагу суспільства до людини, яка в силу свого духовного та естетичного досвіду є спроможною привносити в навколишню дійсність важливі елементи естетичного. У результаті такого ставлення до естетичної культури природна краса відійшла на задній план, віддаючи перевагу красі духовній, творам мистецтва, спроможним передавати тонке розуміння й відчуття прекрасного. При цьому утвердилася думка про те,

що джерелом краси є не сама природа, а духовні цінності, що впорядковують матерію і протистоять їй. У результаті внесення відповідних змін і доповнень зазначена епоха сформувала відповідне ставлення до естетичної культури, наголошуючи на важливості чіткої характеристики художніх образів, стрункості композиційної побудови творів мистецтва, розмежування видів і жанрів у художній творчості, правдоподібності й достовірності того, що зображується, передачі предметів і явищ в їх об'єктивному просторово-часовому зв'язку [257].

Епосі Просвітництва [257] характерні пошуки моделі гармонійного суспільства, позбавленого недоліків середньовіччя, містичного та релігійного світогляду, псевдонаукових та антигуманних проявів минулого. При цьому увагу зацентровано на формуванні громадянина, його політичної, моральної та естетичної свідомості. У суспільстві цього періоду прагнули осмислити такі естетичні поняття, як: прекрасне, піднесене, гармонія, грація, смак тощо. Музичне мистецтво цієї епохи представлене видатними Л. ван Бетховеном, Й. Гайдном, В. Моцартом та ін. Філософи пов'язували прояви естетичної культури особистості з її розумовими здібностями та чуттєвими переживаннями, наголошували на необхідності набуття людиною чуттєвого та розумового досвіду, убачали у цьому дієвий засіб морального й естетичного виховання, устанавлення гармонійних суспільних відносин та подолання протиріч між суспільними та особистісними інтересами, ціннісними орієнтаціями, смаками тощо [257].

Специфікою осмислення естетичної культури у зазначений історичний період стало прагнення суттєво посилити увагу до чуттєвого сприйняття як джерела раціонального пізнання, узгодження внутрішньої й зовнішньої краси, грації, ролі мистецтва у вихованні людини, гармонійного розвитку фізичних, моральних, інтелектуальних здібностей, поєднання в людині прагнення до істини, добра й краси. Центральною проблемою стала проблема естетичного смаку. Філософи, митці прагнули визначити загальну проблему естетичної досконалості й краси з тим, щоб примирити різні почуття людей;

наголошували на необхідності виховання витонченого естетичного смаку на прикладі естетичного сприйняття вишуканих знавців у галузі художньої й естетичної культури, а саме:

- виховання естетичного смаку мало бути загальнонаціональним завданням, у вирішенні якого важливу роль відіграватиме мистецтво, оскільки в ньому є істинна краса [116];
- міра смаку людини залежить від природної сприйнятливості, а його культура й форма – від суспільства [237];
- необхідно поглибити розуміння прекрасного, адже воно не може бути певною якістю, а є певним типом ставлення людини до дійсності та мистецтва, чим пояснюється відмінність естетичних смаків у різних народів, людей різного віку, складу характеру тощо [238; 240];
- уведено поняття «естетика» і визначено естетику наукою про закони чуттєвого пізнання, чим чуттєвість та об'єкти її пізнання піднесено до рівня, недосяжного для раціоналізму [283].

Таким чином, епоха Просвітництва суттєво змінила й доповнила ставлення до естетичної культури, що виявилось у відмові від непорушних правил нормативної естетики минулого, формуванні нових естетичних ідей та ідеалів.

Естетична культура як суспільне явище суттєво оновилося у XIX–початку XX ст. У цей період у західній філософії та естетиці відбувся критичний перегляд принципів, поглядів, традицій, визначених раніше; актуалізовано проблему раціонального, нераціонального та ірраціонального, що знайшло своє відображення в системі становлення і розвитку естетичної культури. Увагу вчених [136; 141] було акумульовано на таких чинниках впливу на естетичне ставлення до навколишньої дійсності, як: воля, почуття, інтуїція, несвідоме тощо. Предметом наукових роздумів визначено людину та її естетичне ставлення до навколишньої дійсності в умовах відчуження, соціальних криз та граничних ситуацій.

Особливе значення в розвитку естетичної культури вказаного періоду як суспільного явища набув досвід становлення українського суспільства. Йдеться, передусім, про християнський, бароковий, романтичний періоди, котрі засвідчили ставлення українського суспільства до проявів прекрасного, піднесеного, гармонійного, цілісного, виразного в природі, побуті, праці, художній творчості. Глибокому осмисленню природи естетичної культури сприяли пошуки відомих українських учених, філософів, діячів культури таких, як: В. Антонович, В. Винниченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Коцюбинський, О. Потебня, Л. Українка, Т. Шевченко та ін. Їхні твори на музику покладали М. Аркас, С. Гулак-Артемівський, М. Леонтович, М. Лисенко, П. Ніщицький та ін.

Вважаємо, що українська естетична культура саме ХІХ – початку ХХ ст. набула чіткого виокремлення серед інших європейських, утверджуючи національні ідеї, мистецькі погляди, ідеали.

Естетична культура ХХ ст. (після Першої світової війни) характеризується на території України кардинальними взаємозворотними тенденціями: від повного відходження від національних ідей, що було притаманне початку встановлення та чинності радянської влади, до повного повернення до витоків національно-української культури початку 90-х років ХХ ст. після проголошення Незалежності держави. Приміром, не заперечуючи активне функціонування народних хорових колективів у той період, варто констатувати, що диригування та хорове мистецтво радше мало «сільсько-колгоспний» характер. Тоді як у закладах загальної середньої освіти вчителі музичного мистецтва, добираючи репертуар для шкільного хору, мали враховувати тенденції естетичної культури радянського часу: пісні певного ідеологічного спрямування.

Водночас сучасна естетична культура, на переконання науковців [68; 184; 190] – це культура діалогу, орієнтована на теперішнє і майбутнє, на самоцінність людини як унікальної особистості, як вияв естетичної свідомості, визначаючи її показником розвитку естетичної свідомості; це вияв здібностей

до освоєння естетичних цінностей, наявних у суспільстві, і здібностей до створення цих цінностей.

Цінним, з наукової точки зору, є педагогічний аспект сучасної естетичної культури особистості, який визначають такими тлумаченнями:

- процес послідовних і цілеспрямованих впливів на особистість з метою гармонічного, всебічного розвитку, формування естетичного ставлення до життя, здатності насолоджуватися красою навколишньої дійсності, творами мистецтв, активно творити цю красу [45; 126];
- результат естетичного виховання особистості, метою якого є вироблення естетичних установок, ціннісних орієнтацій у сфері почуттів, потреб, інтересів, ідеалів і смаків, критеріїв оцінки й принципів естетичного ставлення до дійсності [93; 156];
- єдність знань, переконань, почуттів, навичок, норм діяльності і поведінки [7; 15; 48];
- інтегрально-особистісна освіта, що є не тільки засобом і результатом розвитку сприйняття, оцінок, поглядів, тобто свідомості особистості, але і фактором активізації її творчого потенціалу [212; 216].

Сучасна площа наукових та методичних джерел представлена працями щодо теоретичних передумов формування естетичної культури особистості [53]; теоретичного аналізу естетичної культури особистості як мети естетичного виховання [184]; формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва [217]; впливу толерантності на формування естетичної культури студентів [245] та ін.

Нині естетична культура трактується, як сукупність естетичних цінностей, їх засобів створення та використання. Завдяки участі молоді у системі формування естетичних цінностей відбувається мистецтвотворення і розвиток образного мислення на суспільному рівні; розвиваються творчі здібності, формується цілісність сприйняття світу, відбувається розвиток уяви та інтуїції. Засвоєння естетичних цінностей позитивно впливає на здатність молоді здійснювати розумно-естетичний вибір і схвалювати естетичні

принципи, формувати естетичні ідеали, засновані на культурних цінностях [246, с. 27]. Естетична культура особистості трактується як виражена інтегрована особистісна якість у здатності особистості до естетичного сприйняття реальності й мистецтва, набуття здатності естетичного оцінювання та активної участі у перетворенні навколишнього світу, втіленні його в новостворених цінностях [214, с. 112].

Однак саме сучасний час спричинив виникнення маси субкультур; характеризується відходженням від загальнолюдських норм та цінностей. Зазначене спонукає підвищувати увагу до процесу формування естетичної культури саме у період навчання у закладах загальної середньої освіти, спрямованої передусім учителями музичного мистецтва.

Аналіз вказаних раніше наукових джерел дозволив зробити висновок, що естетична культура – інтегративна якість цілісної високорозвиненої особистості, що дозволяє їй повноцінно взаємодіяти із прекрасним: сприймати, усвідомлювати, оцінювати та примножувати. Естетична культура особистості складається з естетичної свідомості як прояву внутрішньої активності, що виявляється у бажанні особистості творити за законами краси, і естетичного результату діяльності як матеріалізованої форми духовно-естетичної активності особистості, що складає єдність естетичного мислення, почуттів тощо. Процес формування естетичної культури особистості має бути обов'язковим складником освітнього процесу та педагогічної діяльності учителя, зокрема вчителя музичного мистецтва.

Досліджуючи проблему формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, виокремлюємо диригентсько-хорову підготовку у закладах вищої мистецької освіти, яку вважаємо складною та специфічною у порівнянні з іншими видами фахового навчання, оскільки містить в собі низку дисциплін, які спрямовані на вирішення завдань формування естетичної культури майбутніх фахівців за допомогою хорового мистецтва та подальшої реалізації у фаховій діяльності.

Вивчення дисципліни «Хорове диригування» передбачає індивідуальні заняття для формування виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва. До навчальних дисциплін диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва традиційно належать такі: хоровий клас, хорознавство, хорове диригування та практикум роботи з хором [83; 144]. При цьому варто з'ясувати тлумачення двох ключових понять сутності цієї навчальної дисципліни: *диригент* (лат. *Dirigens* – той, хто спрямовує) – керівник колективу виконавців у хорі [26, с. 297; 207, с. 226; 180, с. 128]; *хор* (грец. *choros*) – «співочий колектив, що разом виконує вокальні твори»; група осіб, котрі спільно виконують пісню; звуки групового співу; звучання пісні, виконуваної групою людей; багатоголосий вокальний твір та його звучання; злагоджене звучання багатьох голосів тощо [26, с. 1570]; співочий колектив, наприклад народний, котрий виконує вокальні твори; музичні твори, спеціально написані для колективного виконання [26, с. 737]; зібрання співаків, звучанню співу яких притаманні: врівноважений ансамбль, вивірених точно стрій, вирівняні художні нюанси [207, с. 226].

У процесі диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, Т. Смирнова виділяє основні етапи у визначеній діяльності, а саме: початковий – виконавська діяльність, яка допомагає студентам поступово освоювати хорову культуру та вищий – навички диригентської та хорової підготовки, який включає в себе виконавський, педагогічний та адміністративний компоненти фахової діяльності вчителя-диригента [212, с. 11].

Специфіка дисциплін у процесі диригентсько-хорової підготовки полягає у тому, що охоплює широке коло видів діяльності. Визначаючи індивідуальність цього процесу, А. Растрігіна наголошує, що дисципліни диригентсько-хорового циклу: інтегрують спеціальні музичні навички та вміння, які студенти отримують під час навчання; тісно пов'язані із загальною фаховою підготовкою майбутніх педагогів-музикантів; відкривають можливості до розвитку гнучких навичок та особистісних якостей, які

сприяють кар'єрному зростанню у сучасному суспільстві. Наприклад, читання хорових партитур не тільки навчає студентів відтворювати звучання хорового твору на інструменті, а також покращує їх інструментально-виконавську майстерність; хоровий клас допомагає вдосконалювати співацькі вміння студентів, а саме: вокальна майстерність, «читання» нот з хорової партитури, ансамблевість виконання; хорове диригування, об'єднуючи комплекс музичних навичок – теоретичних та практичних, готує студентів до художньої інтерпретації музичних творів; практикум роботи з хором колективом допомагає здобути хормейстерські навички та навички творчого спілкування з хористами; хорова аранжування допомагає поєднати музично-теоретичні знання з творчими навичками [187, с. 63].

Таким чином, зазначене, дає нам можливість визначити дефініцію поняття «диригентсько-хорова підготовка» – це процес духовно-творчого розвитку та професійного становлення особистості студента у закладі вищої освіти, що здійснюється шляхом оволодіння основами наукових знань, закономірностями творчої виконавської діяльності та управління нею, а також набуття професійних умінь та засвоєння цінностей хорового мистецтва та диригентського виконавства.

Отже, здійснено термінологічний аналіз проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, уточнено ключові поняття «естетика», «культура», «естетична культура» та «диригентсько-хорова підготовка», окреслено специфіку вивчення дисциплін диригентсько-хорової підготовки. З'ясовано, процес формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва є обов'язковим компонентом освітньої та педагогічної діяльності.

1.3. Сутність та структура естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва

Теоретичні засади проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки базуються передусім на визначені сутності та структури означеного явища. Тому важливим етапом в загальній логіці дослідження – є з'ясування сутності та структури поняття «естетична культура майбутніх учителів музичного мистецтва» через детальний аналіз розуміння сучасними дослідниками.

Зазначимо, що науковці естетичну культуру майбутніх учителів вважають складником загального поняття – педагогічної культури як суб'єктивно зумовленої системи цінностей, культурно-педагогічних знань, норм поведінки, що практично реалізуються у процесі розвитку людини, сприяючи реалізації здібностей студентів, розвитку морально-філософських якостей особистості через реалізацію певних педагогічних умов навчання у закладах вищої освіти [282; 92, с. 4].

Відповідно музична культура, якщо йдеться про майбутніх учителів музичного мистецтва, є важливим видом професійної культури – професійна якість, що передбачає здатність до сприйняття музичної спадщини крізь призму художньо-естетичного змісту музичних творів. Така культура спрямує педагогічну діяльність на ретрансляцію музичного досвіду на основі ціннісного сприйняття, здійснення власної творчої роботи на основі досягнень музичного мистецтва [92, с. 4]. Тому, музична культура в контексті підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти трактується В. Черкасовим як складне динамічне явище, що інтегрує знання, уміння та навички з основних музикознавчих дисциплін, досвід у різних видах музичного виконання, рівень розвитку інтелектуальних і творчих здібностей студентів, готовність до активної музично-творчої діяльності і примноження цінностей музичного мистецтва [246, с. 27].

Отже, музична культура передбачає своїм складником вокально-виконавську культуру, орієнтовану на конкретний музичний інструмент.

Сутність поняття вокально-виконавської культури визначає поєднання особистісних та професійних якостей, що передбачають здатність емоційно сприймати музику, усвідомлювати її художньо-образні зміст і вияв уміння оцінити його як естетичне явище, оволодіти вокальними прийомами в процесі вокально-виконавської діяльності, спрямованої на формування духовності, емоційно-естетичного особистісного розвитку [92, с. 4]. Зокрема сутність фортепіанно-виконавської культури вчителя музичного мистецтва, трактується як сукупність особистісних якостей (знань, умінь, цінностей, здібностей), зумовлених фортепіанно-виконавською культурою суспільства, опанованою конкретним педагогом, здатним передати ці набуті компетентності своїм учням [114, с. 18].

На нашу думку, вокально-виконавська культура є складником естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки конкретизує його професійну компетентність у контексті освоєння певного стилю, характеру тощо виконання музичного твору, обумовленого насамперед вокально-виконавськими здібностями студентів.

Уточнюючи вид мистецтва, В. Ігнат'єва стосовно майбутніх учителів музичного мистецтва різноаспектно характеризує поняття «музично-естетична культура особистості», розглядаючи його, як:

- Динамічний інтегратор особистісної освіти, що виявляється у формуванні музично-естетичних знань, у розвитку естетичних почуттів та музично-естетичних смаків, що складає комплекс методичних знань щодо музично-естетичного виховання дітей та молоді і виявляється в умінні застосовувати їх у майбутній професійно-педагогічній та мистецько-естетичній діяльності.
- Особистісну якість педагога-музиканта, що формується у процесі музично-естетичної діяльності, формуючи емоційно-ціннісне ставлення

до музики та музичне мислення, уяву, загалом складники музично-естетичної свідомості.

– Стрижень становлення особистості майбутнього учителя музичного мистецтва, його системний компонент професійної культури, що визначає готовність до навчальної діяльності відповідно до високих духовних цінностей, гуманістичних ідеалів, що реалізується шляхом ціннісного ставлення студентів до майбутньої професії, мистецтва, особистості учня і до самих себе.

– Систему установок і ставлення особистості майбутнього учителя музичного мистецтва до особливостей професії учителя-музиканта, що охоплює зміст і сутність його професійної діяльності та визначає цілі й засоби навчання, регулює поведінку особистості у професійній, художньо-естетичній та соціокультурній діяльності [70, с. 99–100].

На нашу думку, не зважаючи на таке різноаспектне тлумачення поняття «музично-естетична культура майбутнього учителя музичного мистецтва», саме його розгорнута характеристика дає можливість всебічно представити означене педагогічне явище і як особистісну якість, і як систему установок, і як інтеграційне поняття.

Естетичну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва, з огляду на їхню професійну діяльність, характеризують, як:

- 1) персональну інтегровану освіту [214, с. 113];
- 2) цілісну, комплексну особистісну освіту, що характеризується глобалізацією естетичного світогляду, рівнем естетичної освіти і розвитку, витонченим естетичним смаком, естетичним сприйняттям і ціннісними відгуками на твори музичного мистецтва і також створенням естетичних цінностей у житті і мистецтві [246, с. 28].

Дослідники, переважно, вдаються до опису традиційного компонентного складу (його інтерпретації) особистісних утворень, якісних характеристик майбутніх учителів музичного мистецтва (компетентності,

майстерності, культури): мотиваційно-ціннісного, пізнавально-когнітивного, операційно-діяльнісного:

- ціннісно-мотиваційний, художньо-пізнавальний, особистісно-діяльнісний [263, с. 342];
- мотиваційно-вимогливий, емоційно-чуттєвий, пізнавально-раціональний, оцінно-орієнтаційний, творчо-діяльнісний [164];
- мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний [167];
- емоційно-ціннісний, духовно-світоглядний, творчо-діяльнісний [70, с. 101];
- мотиваційно-ціннісний, пізнавальний, творчий та діяльнісний [227–228];
- емоційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний, рефлексивно-діяльнісний [2].

Отже, традиційна структура естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає формування складників відповідно до схеми: «мотив → знання → дія».

Аналіз наукових джерел сучасних дослідників показав, що процес формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва – це:

- цілеспрямований, послідовний розвиток і поліпшення всіх його компонентів в органічній єдності; процес, спрямований на виконання цього завдання, для чого необхідно розробити педагогічну технологію, що є комплексом взаємопов'язаних компонентів, форм і методів суцільного естетичного впливу на студентів у їхніх умовах навчання та збудований за принципами культурологічного, особистісного, цілісного і системного підходів [214, с. 114];
- єдине ціле основних цілеспрямованих процесів в умовах професійної підготовки [214, с. 113];
- проникнення ідей, концепцій, принципів, підходів до естетичного знання і культури (на прикладі Китаю) у системі підготовки вчителів

музики, що дозволяє їм оволодіти не тільки спеціальними естетичними знаннями, а й органічно пов'язати їх із мистецтвом музики, що сприяє формуванню естетично розвиненої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, естетизації його свідомості, світогляду та практичної музично-педагогічної діяльності [228].

Варто зазначити, що залежно від виду культури майбутніх учителів музичного мистецтва науковці вирізняють, інколи кардинально різні компоненти цього особистісного надбання. Так, теоретична модель фортепіанно-виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, на думку Лінь Хуацінь, має такі компоненти:

1. Естетичний: емоційне ставлення особистості до фортепіанної культури; система естетичних суджень і уподобань, оцінка ставлення до фортепіанних жанрів, стилів, творів, інтерпретацій, композиторів, музикантів-виконавців та ін. носіїв фортепіанної культури.

2. Інформативний: сукупність знань, пов'язаних із фортепіанною культурою суспільства.

3. Емпірично-гностичний: практичні знання музичних мов, жанрів і стилів фортепіанної виконавської культури суспільства, система графічної фіксації музичних творів.

4. Художньо-технічний: здатність особистості вирішувати проблеми звукоутворення, виразне інтонаційне мовлення та віртуозні ефекти звукового оформлення тексту музичного твору відповідно до вимог естетики, художній зміст, авторський задум, загалом – відповідно до вимог фортепіанної та виконавської культури.

5. Музично-педагогічний: усвідомлення культурного призначення та культурогенних проблем освітнього процесу, знання педагогічних засобів їх вирішення [114, с. 18].

Така розширена компонентна структура, на наш погляд, слугує конкретнішому розумінню складності та відповідальності закладів вищої

освіти за результат процесу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Нам імпонують наукові погляди дослідників на структуру естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва через призму основних категорій естетики [86; 107]: свідомість, знання, діяльність, виховання, ставлення, задоволення тощо. Узагальнено, на основі аналізу наукових джерел, зазначене постає у таких компонентах структури естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва:

- Естетична свідомість: ідеали, смаки, погляди і поняття [246, с. 28]; естетичні сприймання, смак, потреби, інтереси, чуття; художньо-творчі здібності та художньо-образне мислення [92, с. 4]; здатність до естетичного сприйняття й оцінки дійсності й мистецтва; керування естетичними цінностями та орієнтаціями (естетичні погляди, смаки, інтереси, потреби, ідеали, сприйняття, переживання, емоції, почуття, переконання) [214, с. 113]; естетичні почуття, потреби, інтереси, смаки, ідеали [70, с. 100].
- Естетична діяльність: робота, повсякденне життя, спілкування, публічне життя та дозвілля [246, с. 28]; естетичний аспект загалом діяльності, зокрема виконавсько-музичної та творчої діяльності зі створення творів мистецтва та інших естетичних цінностей [92, с. 4]; естетичні мотиви для вибору естетичних заходів – прямої естетичної дії унаслідок функціонування системи естетичних умінь і навичок (усвідомленість, прагнення до естетики вдосконалення, самовдосконалення і самореалізації, формування активного досвіду естетичної діяльності у мистецтві, праці, поведінці, у людських стосунках; естетично значущий результат діяльності) [214, с. 114].
- Естетичне виховання: засобами різних мистецтв (музика, художня література, живопис, хореографія, архітектура, театр, кіно тощо) [246, с. 28]; педагогічні засади цього виховання та самовиховання [92, с. 4].

– Естетичне ставлення: до довкілля [246, с. 28]; до діяльності і мистецтва [92, с. 4]; до музики та до формування професійної музично-естетичної компетентності [70, с. 100].

– Естетичне задоволення: від процесу творчості, що стимулює подальший інтерес до того чи іншого виду діяльності [246 с. 28].

– Естетичні знання: галузі естетики, різноманітного мистецтва [92, с. 4]; знання про загальні естетичні закономірності і категорії, загальної та естетичної культури особистості, особливості естетичного розвитку людина, знання в галузі художньої культури [214, с. 113].

Беззаперечну значущість дослідники [264; 100, с. 29–31] відводять формуванню особистісних якостей майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки:

– індивідуально-психологічні особливості (емоційність, образне мислення, творча уява);

– музичні здібності (чуття метроритму, агогіка та динаміка); голос, виразний погляд, ефектні жести та міміка; вільне оперування вокально-виконавською технікою;

– творчі здібності (цікава інтерпретація вокальних творів); артистичний та змістовне художнє виконання вокальних творів;

– вміння розробляти педагогічні та оригінальні культурно-освітні проєкти; створення власних оригінальних інтерпретацій вокальних творів;

– творчий імідж; зі смаком підібраний одяг, зачіска та аксесуари відповідно до створеного сценічного образу;

– професійно-творча, емоційно-толерантна, методично-інформаційна манера спілкування з колегами та студентами.

На нашу думку, вказані особистісні якості суттєво доповнюють та конкретизують сутність та структуру естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз та синтез наукових джерел [70, с. 100; 92, с. 4; 163; 214, с. 114; 246, с. 28] дозволив виявити основні позиції: усі компоненти естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва – взаємопов’язані та взаємозалежні; рівень естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва безпосередньо впливає на формування духовного світу учнів, розвиток їхніх творчих здібностей, загалом формування означеної та інших видів культури у школярів; у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва має сформуватися високий рівень їхньої естетичної культури.

Наголошуємо, естетична культура – це інтегративна якість цілісної високорозвиненої особистості, здатної усвідомлювати та сприймати, аналізувати та оцінювати, розуміти та відчувати різноманітні види мистецтва та культурні явища, тому це дало нам можливість визначити та узагальнити змістове наповнення *естетичної культури* майбутніх учителів музичного мистецтва. Отже, до змістового наповнення естетичної культури ми відносимо:

Естетична свідомість, тобто естетичні:

- мотиви свідомого набуття необхідних мистецько-педагогічних знань, умінь, навичок та досвіду – компетентностей – для подальшого кваліфікованого виконання професійних обов’язків; вибору того чи того музичного твору та формату заходу для його презентації учнями;
- потреби активної творчо-пізнавальної діяльності у сфері музичного мистецтва; творчого саморозвитку та самовдосконалення як подальшого прикладу для учнів в естетичних прагненнях;
- інтереси до здійснення професійно-мистецької діяльності на засадах інноваційності, патріотизму, національно-музичних традицій тощо;
- сприйняття музичної спадщини з точки зору естетики, конструктивного аналізу, доцільності використання у процесі подальшої музичної освіти та естетичного виховання школярів;

- цінності для вибору мистецько-музичних ідеалів-взірців, формування естетично-музичних смаків з метою їх популяризації школярам у освітньому процесі майбутньої професійної діяльності;
- погляди та переконання щодо організації усіх видів діяльності за принципами краси та гармонії;
- емоції й почуття позитивного характеру та готовності їх ретрансляції у закладах загальної середньої освіти засобами мистецько-музичної діяльності.

Естетичні знання щодо:

- естетики як науки, різноманітності мистецтва, зокрема музичного мистецтва;
- сутності професійної діяльності вчителя музичного мистецтва як носія естетичної культури;
- методики навчання, виховання та розвитку творчих здібностей учнів у контексті реалізації подальшої музичної освіти;
- змісту, принципів, форм, методів та засобів особистісного вияву та майбутнього формування естетичної культури в учнів закладів загальної середньої освіти.

Естетична діяльність у якості:

- здатності навчати учнів закладів загальної середньої освіти на засадах естетики через приклади відповідного спілкування;
- володіння методами та прийомами вияву естетики у процесі музично-професійного виконання;
- готовності здійснювати естетичне виховання учнів закладів загальної середньої освіти у майбутній професійній діяльності засобами інтеграції різних мистецтв (музика, живопис, художня література, хореографія, театр, кіно тощо);
- здатності організовувати естетичний розвиток творчих здібностей учнів закладів загальної середньої освіти у майбутній професійній діяльності;

- особистої естетично-творчої діяльності шляхом мистецько-музичного самовдосконалення, самореалізації, створення творів музичного мистецтва та інших естетичних цінностей;
- естетизації особистого, публічного життя та дозвілля через естетику особистого спілкування, зокрема у сучасних соціальних мережах;
- музично-естетичної просвіти засобами сучасних соціальних мереж;
- активного досвіду естетичної діяльності у мистецтві, праці, поведінці, у людських стосунках, виявляючи естетично значущі результати кожної сфери діяльності;
- активної творчої діяльності у закладів вищої освіти та у особистому житті, базованої на вияві творчо-музичних здібностей, бо апріорі мають бути наявними у майбутніх учителів цього фаху;
- здатності до ретрансляції у майбутній професійній діяльності музичної компетентності на засадах ціннісного сприйняття музичних творів;
- активної і цілеспрямованої участі у різних видах музичної діяльності, органічному переходу набутих знань, умінь і навичок в особистісні надбання на засадах норм естетики та загальної культури;
- здатності та готовності до аналізу та інтерпретації музичних творів з урахуванням специфіки майбутньої музичної роботи в школі;
- активного створенням естетичних цінностей у житті та мистецтві;
- уміння виявляти творчі здібності розробляти педагогічні та оригінальні культурно-освітні проекти; створення власних оригінальних інтерпретацій музичних творів.

Естетичний імідж – творчий та життєво-професійний – як приклад зовнішнього вигляду та поведінки, відповідно до створеного сценічного образу; толерантна, естетично-інтелектуальна манера спілкування.

Естетичне ставлення (оцінка): до довкілля, до майбутньої професійної діяльності, творчості і мистецтва, національних традицій, зокрема музики; ціннісного ставлення до самих себе та до інших; вияв уміння оцінити естетичні явища (рис. 1.1).

Змістове наповнення естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва				
Естетична свідомість	Естетичні знання	Естетична діяльність	Естетичний імідж	Естетичне ставлення (оцінка)

Рис. 1.1. Змістове наповнення естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва

Отже, на основі аналізу наукових джерел визначено: *естетична культура майбутнього вчителя музичного мистецтва* – це особистісна якість, що ґрунтується на загальній та професійній культурі, передбачає освоєння музичних цінностей, забезпечує сформованість музично-естетичних знань та творчого стилю диригентсько-хорової діяльності.

Очевидно, що будь-яка якість особистості, її особистісне утворення має пройти складний і тривалий шлях формування (лат. *formo* – утворюю, формую) – «підкріплення поведінки, що якомога ближче наближується до бажаної» [248, с. 597]; вид розвитку особистості, тобто зміни, удосконалення динамічно-функціональної структури особистості, насамперед її змісту під впливом зовнішніх дій [225, с. 852]; дії за значенням «формувати» – ставати носієм певних якостей, набувати форм завершеності, визначеності [26, с. 1544]; надання певної форми [1, с. 480]; «створення чогось (думки, характеру, відносин тощо)»; розвитку [207] та ін.

У результаті здійснення аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення наукових джерел виокремлюємо такі компоненти естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-

пізнавальний, діяльнісно-практичний, творчо-оцінювальний. Визначені компоненти мають системний та інтегративний характер естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, а змістове наповнення поняття розкривається в характеристиці кожного з компонентів.

Мотиваційно-ціннісний компонент естетичної культури, характеризується позитивною спрямованістю майбутніх учителів музичного мистецтва особистісними перетвореннями; сукупністю професійних мотивів; системою художньо-музичних цінностей, особистісних смислів; змістом, якістю, динамікою емоцій і почуттів майбутніх учителів у ставленні до своєї професії; потребами і соціальними установками на активну пізнавальну діяльність у сфері музичного мистецтва, творчим саморозвитком, ціннісно-шанобливим ставленням; патріотичними почуттями, прагненням до національного ідеалу; ціннісним ставленням до української культурної спадщини; емоційним ставленням до особливостей різних національних музичних культур та загалом до професії вчителя музичного мистецтва. Дослідники експериментально довели необхідність формування цього компонента у майбутніх учителів музичного мистецтва засобами національної, духовної культури за основними засадами регіональних традицій: на прикладі Китаю, придунайської території [2; 70, с. 101; 228; 263, с. 344;].

Когнітивно-пізнавальний компонент естетичної культури формується на основі комплексу знань у галузі музичної педагогіки та сукупності знань про сутність роботи вчителя-музиканта, особливості музично-педагогічної діяльності, спілкування – основи для професійної орієнтації особистості в освітньому середовищі закладів освіти та системі формування музично-естетичних цінностей; усвідомлення її історико-стильових особливостей; вирішення питань аналізу та інтерпретації музичних творів з урахуванням специфіки музичної роботи в школі; використання спеціальних науково-методичних, інформаційно-бібліографічних тощо джерел із музики [2; 70, с. 101; 228; 263, с. 344].

Діяльнісно-практичний компонент естетичної культури – об’єднує сферу методичної необхідності професійних здібностей, навичок та вмінь для успішного виконання професійної діяльності; сприяє залученню студентів до активної і цілеспрямованої участі у різних видах музичної діяльності, органічному переходу набутих знань, умінь і навичок в особистісні надбання кожного; художньо-естетична активність майбутніх учителів музичного мистецтва у музично-педагогічній діяльності та за її рамками як самореалізація у художньо-творчій діяльності. [2; 70, с. 101; 228].

Необхідною умовою становлення майбутніх учителів музики, приміром у Китаї, є глибоке вивчення своїх природних музичних здібностей [228].

Творчо-оцінювальний компонент естетичної культури є ключовою умовою формування естетичної культури, оскільки вимагає безпосереднього прояву творчої діяльності: самостійно та оригінально мислити у сфері музичного мистецтва, виявляти яскраву виконавську індивідуальність, вступати у «співтворчість» з композиторами музичних творів та вносити нові змістовні, інтелектуальні, емоційні забарвленості, стильову неповторність в характер прояву, відчувати красу музичної мови, вміння побачити результат власної творчої діяльності у сфері прекрасного та знаходити способи удосконалення всіх елементів її вияву [2; 70, с. 101; 228; 263, с. 344].

Подамо узагальнену структуру естетичної культури у табл. 1.2 й розглянемо її компоненти.

Таблиця 1.2

Структурні компоненти естетичної культури

Мотиваційно-ціннісний компонент	професійна мотивація та художньо-музичні цінності; емоційні прояви до майбутньої професії; потреба у самовдосконаленні та саморозвитку; ціннісно-патріотичне ставлення до культурної спадщини свого народу; повага до традицій та культури інших народів;
Когнітивно-пізнавальний компонент	комплекс знань у галузі музичної педагогіки про специфіку майбутньої фахової діяльності; процес взаємодії між викладачем та студентами як підґрунтя для збагачення досвіду та знань майбутніх фахівців;

	усвідомлення історико-стильових особливостей музичних творів та вирішення питань їх аналізу та інтерпретації;
Діяльнісно-практичний компонент	потреба в розвитку професійних здібностей майбутнього фахівця; уміння і навички успішної організації фахової діяльності; уміння адаптувати власні знання та навички у процесі роботи над хоровим твором; художньо-естетична активність майбутніх учителів музичного мистецтва; самореалізація студента у художньо-творчій діяльності;
Творчо-оцінювальний компонент	креативне мислення у сфері музичного мистецтва; прояв виконавської індивідуальності; змістове осмислення та емоційне забарвлення вокально-хорових творів; стильова неповторність у процесі інтерпретації; уміння самоаналізу діяльності та удосконалення всіх елементів її прояву; усвідомлення її складнощів, проблем та шляхів їх розв'язання.

Отже, дослідники окреслюють формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва концептуально обґрунтованим, цілеспрямованим процесом в якому усі компоненти пов'язані між собою.

Процес формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва відбувається у процесі конкретної діяльності – диригентсько-хорової підготовки. Аналіз Освітньо-професійних програм [147–151] та робочих програм дисциплін диригентсько-хорової підготовки [149] дозволив нам конкретизувати та визначити її компетентнісні особливості у сучасній мистецькій освіті. У нашому дослідженні визначені компетентнісні особливості диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, є засобами формування естетичної культури, які тісно взаємопов'язані з її змістовим наповненням. Компетентнісні особливості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки вдалося структурувати за такими аспектами: аспект психологічних властивостей особистості, методично-знаннєвий аспект та діяльнісний аспект.

Отже, *аспект психологічних властивостей особистості* майбутніх учителів музичного мистецтва виявляється у їхньому усвідомленні рівня нинішньої естетично-культурної ситуації у сфері музичного мистецтва та соціально-психологічного значення хорового мистецтва зокрема; усвідомленні та умотивованості до популяризації естетично-культурного потенціалу української та світової хорової музики; інтересі до пошуків та створення нових жанрів хорової музики та технік диригентсько-хорової діяльності; прагненні до творчої самореалізації шляхом розвитку творчих здібностей у диригентсько-хоровій діяльності; прагненні до здобуття нових знань сфери диригентсько-хорового мистецтва та художньої культури; орієнтації на створенні естетично-культурного іміджу вчителя музичного мистецтва на засадах психоемоційного саморозвитку.

Методично-знаннєвий аспект підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва характеризується рівнем засвоєння теоретичних і методичних знань, тобто естетичних знань цього напрямку, а саме: знання вимог до естетично-культурної діяльності диригентсько-хорового контексту вчителя музичного мистецтва; основ естетично-культурних знань як запоруки успішної реалізації диригентсько-хорової діяльності; естетично-культурної специфіки мистецтва хорового співу; сучасних технік хорового диригування на засадах естетичної культури; сучасної методики управління хором на психолого-педагогічних засадах; специфіки діяльності хормейстера за принципом естетично-культурної інтерактивності; особливостей української хорової музики як носія естетичної культури.

Діяльнісний аспект майбутніх учителів музичного мистецтва визначається на практиці – професійними вміннями, що виявляються у естетичній діяльності, тобто неперервному здобутті нових знань сфери диригентсько-хорового мистецтва та художньої культури; систематичній естетично-культурній інтерпретації нового хорового репертуару різних жанрів української та зарубіжної хорової музики; здійсненні естетично-художнього аналізу хорового твору з позицій виокремлення етапів його виконання,

удосконалення кожного конкретного епізоду, наповнюючи оновленим естетично-художнім смислом, логічно пов'язуючи інтерпретовані частини у єдине мистецьке ціле; удосконаленням технік хорового диригування на засадах естетичної культури та методики управління хором на психолого-педагогічних засадах; застосуванні нестандартних творчо активних методів та прийомів у диригентсько-хоровій діяльності як результат творчої самореалізації шляхом розвитку творчих здібностей; виокремленні та демонстрації на публіку естетично-культурних особливостей хорового твору; командній співпраці – прийняття та втілення естетично-культурних ідей членів хорового колективу, навіть за умови їх початкової певної відмінності від думки хормейстера; естетично-культурній адаптації нотного тексту під реальний хор залежно від його складу та звучання; застосовуванні естетично-культурного потенціалу українського хорового мистецтва для патріотично-свідомого впливу на публіку.

Означені компетентнісні особливості фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є невід'ємною складовою формування їх естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Отже, формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва визначено як цілеспрямований процес застосування спеціальної методики навчання, очікуваним результатом якої є цілісне особистісне утворення кожного студента, в якому відображається взаємозв'язок його компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-пізнавального, діяльнісно-практичного та творчо-оцінювального.

Компоненти вказаної структури – взаємопов'язані та взаємозалежні, складаючи цілісне особистісне утворення особистості майбутнього учителя музичного мистецтва.

Висновки до розділу 1

Проаналізовано стан розробленості проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-

хорової підготовки. Обґрунтовані такі напрями дослідження зазначеного феномену, а саме: виокремлення причин, що зумовлюють незначний рівень сформованості естетичної культури; висвітлення вимог до вчителів музичної освіти та специфіки їх фахової підготовки у контексті реалізації сучасної стратегії музичної освіти; виокремлення напрямів удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; дослідження різних аспектів формування фахової, вокальної, вокально-хорової, вокально-педагогічної, концертно-виконавської, ціннісної, міжкультурної компетентностей; розробка проблеми формування професійної, педагогічної, комунікативної, виконавської, вокально-сценічної, сценічно-образної, художньо-методичної культури; аналіз метафоризації постнекласичного освітнього процесу у вищій школі та міжпредметність мистецької освіти; обґрунтування методики формування готовності до диференціації професійної підготовки студентів-музикознавців; визначення специфіки організації самостійної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва; аналіз функції, потенціалу та алгоритмів проєктної діяльності у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва; розгляд методичних аспектів формування національної самосвідомості майбутніх учителів музичного мистецтва; дослідження проблеми формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фестивального руху; особливості формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в КНР; дослідження проблематики диригентсько-хорової підготовки, визначені теоретичні та методичні основи професійної мистецької освіти.

Здійснено термінологічний аналіз базових понять проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки. Визначено поняття «культура», «естетика». Представлено дефініцію естетичної культури як інтегративну якість високорозвиненої особистості, що дозволяє їй повноцінно взаємодіяти із прекрасним: сприймати, усвідомлювати, оцінювати та примножувати. Розглянуто диригентсько-хорову підготовку як процес духовно-творчого

розвитку та професійного становлення особистості студента у закладі вищої освіти, що здійснюється шляхом оволодіння основами наукових знань, закономірностями творчої виконавської діяльності та управління нею, а також набуття професійних умінь та засвоєння цінностей хорového мистецтва та диригентського виконавства.

Визначено *естетичну культуру майбутнього вчителя музичного мистецтва* як особистісну якість, що ґрунтується на загальній та професійній культурі, передбачає освоєння музичних цінностей, забезпечує сформованість музично-естетичних знань та творчий стиль диригентсько-хорової діяльності.

Обґрунтовано структуру естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний та творчо-оцінювальний компонент.

У результаті здійснення аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення наукових джерел виокремлено змістове наповнення естетичної культури (естетична свідомість, естетичні знання, естетичне ставлення, естетичний імідж, естетична діяльність) та компонентні особливості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки (аспект психологічних властивостей особистості, методично-знаннєвий аспект та діяльнісний аспект).

Розділ 2

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Наукові підходи та принципи формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки

Сучасність характеризується проблемами розвитку духовної культури людини, що зумовило нагальну потребу суспільства у формуванні високоморальних, духовно багатих, культурно розвинутих особистостей. Це призводить до вирішення завдань у напрямку формування загальної культури сучасної студентської молоді, застосування інноваційних підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, насамперед, у сфері мистецтва та культури. До таких фахівців належать, зокрема, майбутні вчителі музичного мистецтва, підготовка яких також відбувається у закладах вищої освіти педагогічного профілю. Тому важливо вдосконалювати процес їхнього професійного розвитку, застосуванням удосконалених чи інноваційних методик навчання, зокрема диригентсько-хорового.

Концептуально важливими є нові напрями в освіті, нові пріоритети, увага до особистості студента, звернення до національних і загальнолюдських цінностей, насамперед естетичної культури. Соціологічні дослідження останніх років виявили невтішні тенденції зниження загальної культури сучасної молоді. Так, В. Ігнат'єва, досліджуючи рівень сформованості музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, дійшла висновку, що, здебільшого, ці студенти мають нерозвинені естетичні почуття та художньо-естетичний смак, обмежений загальнокультурний світогляд, недостатнє знання естетичної сфери; вони не працюють над самоформуванням музично-естетичних потреб та цінностей. Причини низького рівня сформованості музично-естетичної культури дослідниця наводить такі: зростання антидуховних та антисоціальних явищ у суспільстві; зниження загального рівня культури

молодіжного середовища; неефективність сучасних технологій професійної підготовки сучасної молоді; брак систематичності, цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість студента тощо [70, с. 97].

Проаналізуємо методологічні підходи, застосовувані науковцями у навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва, враховуючи, що під поняттям «методологічний підхід» розуміємо певну наукову точку зору, з позицій якої акцентується на певних аспектах дослідження.

Наявність системи методологічних знань і теоретичних засад дозволяє викладачам закладів вищої освіти у навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва сприймати освітній процес як єдине ціле, що є передумовою ефективного педагогічного мислення, забезпечує розвиток рефлексивних здібностей – здатності відображати протиріччя, які виникають у педагогічній дійсності, і є логічно виправданим явищем [70, с. 100–101]. Тому методологія дослідження має бути побудована таким чином, щоб, з одного боку, вплинути на свідомість викладачів і студентів, а з іншого – змінити на краще їхнє ставлення до створення загальної естетики під час навчання [214, с. 114].

Наш науковий інтерес виник до підходів сучасних науковців щодо визначення поняття «педагогічна культура майбутніх учителів музики». Автори [282] дають власне визначення педагогічної культури майбутнього вчителя, з точки зору *системного підходу*. Це поняття тлумачиться як суб'єктивно визначена система цінностей, культурно-педагогічних знань, стандартів поведінки, що практично реалізуються в процесі розвитку людини. Ці фактори сприяють реалізації здібностей студентів, розвитку морально-світоглядних якостей особистості через реалізацію певних педагогічних умов навчання у вищій школі України. Вони також вирішують питання про вибір правильної стратегії культурно-педагогічної ідентичності вчителів у їхній майбутній професійній діяльності.

Системний підхід забезпечує інтеграцію та взаємодію всіх елементів професійної освіти, спрямованих на досягнення загальної мети – естетичного розвитку майбутнього вчителя музики [214, с. 114]. Тому естетичну культуру майбутнього вчителя музичного мистецтва визначають як цілісну, різнобічну

вихованість особистості, що характеризується глобалізацією, естетичним світоглядом, рівнем вихованості та розвитку естетів, витонченим естетичним смаком, естетичним сприйняттям і реакцією на твори музичного мистецтва, а також створення естетичних цінностей у житті та мистецтві [246, с. 28].

Отже, системний підхід до навчання майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає розгляд їхньої підготовки, зокрема диригентсько-хорової, як складний механізм цілісної, злагодженої взаємодії кожного компонента цього процесу, враховуючи, що будь-яка зміна кожного з компонентів цієї підготовки спричинить лінійну зміну загалом системи. Тому *системний підхід* полягає у внутрішньому узгодженні цілей і завдань, форм і методів навчання у закладі вищої освіти.

Важливим завданням сучасної масової художньої освіти є діяльність щодо збереження та розвитку національних мистецьких традицій, формування художньої чутливості молоді до мистецтва інших народів, виховання молоді в дусі толерантності та поваги до культурних цінностей людства. Сучасні вчителі музичного мистецтва мають бути готові до виконання цієї цивілізаційної місії. Це означає, що необхідно забезпечити ефективний процес засвоєння майбутніми учителями музичного мистецтва широкого спектру національних мистецьких традицій у педагогічних закладах вищої освіти. Для вирішення цієї проблеми використовується методологія, заснована на органічно закладених у навчальному матеріалі підходах, природовідповідних для педагогічних цілей. До них належать: *полікультурний, художньо-інтегративний (поліхудожній), герменевтичний та діяльнісний методологічні підходи*. Методологія базується на педагогічних засадах діалогу культур, семіотичного розуміння художніх творів як окремих художніх знаків і цілісних текстів, контекстуального аналізу семантики творів, різноманітності форм і видів навчальної діяльності. Практична реалізація цих підходів і принципів полягає у зверненні до методів культурологічного осмислення традиційних артефактів, порівняльного аналізу, жанрового моделювання художньої культури, інтерактивного навчання, методів педагогіки співробітництва [247]. Комплексність аналізу методологічних

підходів визначається багатоаспектністю диригентсько-хорової підготовки, що має багато напрямів та специфік.

Культурологічний та особистісно орієнтований підходи утверджують неповторність особистості кожного студента у освітньому процесі, спрямовує цей процес на виховання людської культури, тобто особистості з високим гуманістичним та естетичним світоглядом, яка прагне творити і перетворювати дійсність відповідно до законів сучасної краси, до творчого самовираження та самореалізації [214, с. 114].

Культурологічний підхід, що вочевидь є домінантним у сфері музичного мистецтва розкривається у особистісно орієнтованому, адже виконавська, інтерпретаційна музична діяльність – неповторна, має чітко виражений індивідуальний характер виконавця музичного твору.

Інколи у дослідженнях узгоджують рівні навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва із відповідними методологічними підходами, як у дослідженнях В. Ігнат'євої [70, с. 102], Н. Овчаренко Н. [135] та ін. щодо педагогічної підтримки процесу естетичного розвитку та діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва: *аксіологічний* рівень (підхід), що відображає ціннісно-сміслову спрямованість естетичної діяльності, культурну поведінку студентів, усвідомлення ними соціальних і соціально-психологічних цінностей культури; *інтелектуальний* рівень / підхід, орієнтований переважно на знання; *творчий* рівень (підхід) – включення студентів до активної художньо-творчої діяльності.

У застосуванні *творчого підходу* до навчання майбутніх учителів музичного мистецтва Н. Овчаренко виділяє такі напрями: перегляд відеоматеріалів на Інтернет-ресурсах, відвідування та вивчення майстер-класів передових музичних педагогів; цілеспрямована робота над вокально-виконавськими недоліками, із зразком звукореалізації; відвідування мистецьких заходів та установ (філармонія, опера, концертні заходи за участю провідних майстрів вокального мистецтва, театр оперети тощо); самостійний підбір педагогічного вокального репертуару для виконання на заняттях у закладах вищої освіти пісень зі шкільного репертуару для роботи в практичному процесі

в загальноосвітніх школах; самостійне прослуховування вокальних творів у виконанні всесвітньо відомих вітчизняних і зарубіжних оперних і камерних співаків [135].

Творчість для особистості мистецької сфери – життєво-професійний вибір призначення, базованого на ціннісних потребах, що і єднає та взаємодоповнює творчий та аксіологічний методологічні підходи.

Компетентнісний підхід орієнтує на оцінку майбутнього вчителя музики особистісної потреби в оволодінні інноваційними знаннями, методами і формами музично-інструментальної діяльності. Цей підхід спрямований на збудження інтересу студентів до мистецтва шляхом якісного викладання музично-педагогічних предметів; на формування умінь майбутніх учителів музичного мистецтва розширювати свої знання та визначати необхідні аспекти інноваційного навчання [275].

На засадах *компетентнісного та діяльнісного підходів* у дослідженнях розкрито специфіку творчої діяльності професійно-виконавської культури педагога-музиканта; доведено єдність наукової, педагогічно-організаційної, методичної та вокально-виконавської діяльності; визначено порядок формування вокальних компетентностей майбутніх учителів музики на занятті голосозвучання; виправдано з точки зору принципів організації концертних виступів використання спеціальних вправ і творчих завдань залежно від узгодження методики роботи з різними типами голосу з фізіологічними та віковими особливостями учнів; визначено напрями реалізації креативного підходу в освітньому процесі розвитку вокальних компетентностей майбутніх учителів музики; охарактеризовано особливості та значення самостійної роботи на занятті «Реалізація голосу» для безперервної музичної самоосвіти для розвитку вокальних здібностей майбутніх учителів музики [100, с. 29].

Важливим чинником професійної підготовки майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки визначають уміння обирати мету, зміст навчання, залежно від виду діяльності; оптимальності, тобто відповідності вибору меті певного напрямку професійного розвитку; використанні синергетичного потенціалу мистецько-освітнього середовища закладу вищої

освіти, застосовуючи відповідний методологічний підхід у навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва – *синергетичний* [135].

Синергетичний підхід, як нині уже традиційний не лише у сфері професійного навчання, окреслює детермінанти професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, визначені їхньою певною освітньою програмою. Однак творчі процеси – непередбачувані, важко контрольовані та саморозвивальні, тому навіть в умовах визначених компетенцій, завжди буде мати місце конструктивний саморозвиток у диригентсько-хоровій підготовці, перетворюючись у синергетичні процеси.

Таким чином, методологічні підходи у структурно-логічній схемі методичного формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки нами обрано на основі переважно представлених у дослідженнях:

- системний [22; 43, с. 256; 98, с. 262; 234, с. 294] та ін.;
- аксіологічний [22; 43, с. 256; 77, с. 125; 98, с. 262; 234, с. 294; 244, с. 124] та ін.;
- компетентнісний [22, с. 10; 77, с. 125; 98, с. 262; 234, с. 294] та ін.;
- особистісно орієнтований [43, с. 256; 77, с. 125; 98, с. 262; 234, с. 294] та ін.;
- діяльнісний [43, с. 256; 234, с. 294] та ін.;
- синергетичний [22; 43, с. 256; 234, с. 294] та ін.;
- культурологічний [22; 43; 98, с. 262; 234, с. 294] та ін.;

Сукупність обраних методологічних підходів до диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва з метою формування їхньої естетичної культури (системний, аксіологічний, компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний, синергетичний, культурологічний) конкретизуються у відповідних принципах навчання – дидактичних принципах, як основних навчальних (дидактичних) вимогах, дотримання яких визначає ефективність цього процесу. Проаналізуємо принципи навчання [12; 93], застосовувані науковцями у навчанні майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Ґрунтуючись на *індивідуальному підході на принципах діалогу, спільності та співтворчості*, викладач забезпечує естетичний розвиток і саморозвиток студентів з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей, дає можливість кожному самореалізуватися, сформувати індивідуальне естетичне сприйняття світу, сформувати здатність до творчого перетворення світу, використання суб'єктивного досвіду в інтерпретації та оцінці навколишньої дійсності та мистецтва. Формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти визначається *принципом співпраці викладача та студентів*. Я. Сопіна вважає, що сучасний викладач має змінити професійну діяльність, традиційно підпорядковану функціям інформатора та екзаменатора, та оволодіти відповідними функціями підтримки студентів і допомоги їм у цьому естетичному розвитку та саморозвитку [214, с. 114].

Сама сутність хорового мистецтва реалізується на принципах співтворчості, мистецького діалогу, тому ці дидактичні принципи ми аналізуємо насамперед.

В основу авторської методики у формуванні культури гри на фортепіано майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі підвищення кваліфікації в педагогічному закладі вищої освіти Лінь Хуацінь [114, с. 18] закладено комплекс дидактичних принципів: *культуроцентричність* (загальна ідея методики роботи з «фортепіанною школою», що визначає узгодження методів і форм подання художньої інформації, творчих завдань тощо); *полікультурність* (припускає включення в педагогічний процес художніх творів, пов'язаних із ними художніх елементів, фактичної інформації про те, що вони представляють різні національні культури в їх різних історичних «зрізах»); *інтерактивність*, що забезпечує постійний зворотній зв'язок між викладачем і здобувачем, можливість негайної корекції педагогічного впливу, використання методів стимулювання активності здобувачів); *розвивальності* (застосування методик роботи зі змістом «фортепіанної школи», які виключають механізм засвоєння здобувачами художніх текстів і догматичного засвоєння інформації); *ігрового тренінгу* (спрямованого на посилення мотивації освітнього процесу, формування інтересу та схильності до імпровізованих музично-ігрових дій на основі завдань

«фортепіанної школи»); *синкретизму* (заперечує окремо поетапний або технологічно диференційований розвиток технічних навичок, естетичних ідеалів, норм музичної мови та інших елементів фортепіанної культури здобувачів).

Водночас розвиток естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва є особистісним та індивідуальним. Тому всі нормативні акти мають передбачати побудову навчальних курсів на основі утвердження *принципів полікультурної освіти та загальнокультурних цінностей* [214, с. 114].

Отже, *принципи* здійснення формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки узгоджені із класичними тенденціями сучасних досліджень цього напрямку:

- систематичності та послідовності [231, с. 114] та ін.;
- усвідомленості навчання [77, с. 125; 231, с. 114] та ін.;
- співпраці [77, с. 125; 98, с. 262; 244, с. 124] та ін.;
- культуротворчості [22; 43, с. 256; 114, с. 12; 234, с. 294] та ін.;
- єдності етичного та естетичного [98, с. 262] та ін.;
- міждисциплінарних зв'язків [43, с. 256; 231, с. 114; 244, с. 124] та ін.;
- добору навчального матеріалу та репертуару [43, с. 256; 77, с. 125] та ін.;
- творчої активності та індивідуального підходу [43, с. 256; 77, с. 125; 98, с. 262] та ін.;
- креативності [43, с. 256; 244, с. 124] та ін.

Цілком погоджуємося із О. Кузнецовою [98, с. 262] щодо необхідності дотримання принципу *емоційності, арт- та естетотерапевтичності*, особливо під час війни, коли арт-терапевтичні засоби стимулюють патріотичність та стресостійкість громадян України, а музика має міжкультурний характер та психічно підтримує наших співвітчизників, де б вони не перебували.

Дотримуючись вказаних вище принципів, водночас вважаємо доцільним реалізації у процесі формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки принципу *естетично-культурної інтерактивності*.

Так, дотримання принципу естетично-культурної інтерактивності є важливими у контексті поєднання таких принципів навчання, як: співпраці, культуротворчості, міждисциплінарних зв'язків, єдності етичного та естетичного, добору навчального матеріалу та репертуару, творчої активності та індивідуального підходу, креативності. Принцип естетично-культурної інтерактивності, на нашу думку, виявлятиметься у дидактичній орієнтації викладачів на добірку репертуару та способів роботи з ним, із точки зору не лише естетичної культури, притаманної музичному твору, а і моделювання подальшого навчального інтерактиву майбутніх учителів музичного мистецтва з учнями у професійній діяльності.

Отже, зважаючи на специфіку диригентсько-хорової підготовки виокремлено такі наукові підходи формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки: синергетичний, аксіологічний, культурологічний, системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований. Охарактеризовано їх сутність і доцільність запровадження у дослідженні.

У процесі формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки визначено принципи: загальнодидактичні (систематичності та послідовності; усвідомленості навчання; креативності; міждисциплінарних зв'язків; культуротворчості) та специфічні (емоційності, арт- та естетотерапевтичності; творчої активності та індивідуального підходу; добору навчального матеріалу та репертуару; єдності етичного та естетичного; співпраці; естетично-культурної інтерактивності). Передбачено, що дотримання обраних нами принципів сприятиме підвищенню ефективності процесу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

2.2. Обґрунтування методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки

Для розуміння сутності досліджуваної проблеми методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва необхідно схарактеризувати дефініції «методи» та «методика навчання»:

Метод – «спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя»; «прийом або система прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності» [26, с. 664]; спосіб або прийом певної дії; спосіб дослідження, пізнання чи практичного виконання чогось [207, с. 450].

Методика – «сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи»; опис послідовності правил, методів, засобів виконання роботи; вчення про методи викладання певної дисципліни [26, с. 664]; сукупність прийомів, методів виконання певних дій; галузь педагогічної науки, що вивчає закономірності та правила викладання певного навчального предмета [207, с. 450].

Метод навчання – структурний компонент навчального процесу; поліфункціональне дидактичне явище: спосіб отримання інформації та набуття знань, умінь, навичок, досвіду – компетентностей; спосіб і форма руху змісту навчального матеріалу; спосіб взаємодії педагога та здобувачів освіти [10, с. 492–493]; спосіб, що використовує невеликі групи студентів для засвоєння невеликих частин навчального матеріалу [1, с. 239];

Методика навчання – часткова дидактика; сукупність методів стосовно певного навчального предмета; спосіб розкриття цілей предмета та його значення для розвитку особистості [10, с. 494]; сукупність методів навчання [1, с. 239].

На нашу думку, методика навчання – сукупність методів навчання певної дисципліни, обрані для ефективного засвоєння та набуття студентами, у нашому випадку – майбутніми вчителями музичного мистецтва, – відповідних

компетентностей, передбачених освітньою програмою спеціальності та робочою програмою певної навчальної дисципліни.

Одним із ефективних шляхів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є організація і забезпечення методичного супроводу його професійної діяльності як основи творчого та багатогранного процесу навчання зі здобувачами в закладах вищої освіти. Аналіз літератури сучасних дослідників [128; 90; 189; 223; 249] дозволив нам з'ясувати сутність поняття «супровід» та «методичний супровід»:

Супровід – «слідування разом з ким-небудь, знаходячись поруч, ведучи будь-куди або йдучи слідом за будь-ким; проводити, супроводити, йти» [26] взаємодіяльність людей, яка характеризується соціальною взаємодією з оточенням, допомогою одного з них, що у результаті впливає на якісне перетворення особистості у різних соціальних умовах [128, с. 239]; «інтегроване явище взаємодії та підтримки майбутнього фахівця педагогом вищого навчального закладу» [249, с. 124];

Методичний супровід – професійна педагогічна взаємодія, основною умовою якого є добровільність та партнерство [223, с. 135]; багатокомпонентний та багатофункціональний феномен, який передбачає «методичну, психолого-педагогічну, інформаційну підтримку освітньої діяльності у закладах вищої освіти» [189, с. 46]; важлива умова творчого розвитку та готовність до педагогічної діяльності, що сприяє самостійному, відповідальному удосконаленні педагога у вирішенні пізнавальних, трудових, суспільних, моральних проблем [109]; організація художньо-творчої діяльності, яка об'єднує допомогу в організації освітнього процесу, надання кваліфікованих порад, комунікативну взаємодію, доступ до освітнього контенту [90, с. 95].

Методичний супровід формування ми розуміємо як складову методики навчання, що забезпечує цілеспрямоване комплексне поетапне застосування педагогічних ресурсів з означеної проблематики у процесі диригентсько-хорової підготовки. Методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва потребує особливого підходу, оскільки ми працюємо з творчими особистостями, де викладачі супроводжують студентів

впродовж художньо-творчого процесу навчання, враховуючи індивідуальність розвитку творчих здібностей, психологічних особистісних якостей, естетичних знань та професійних вмінь, що виявляються у естетичній діяльності.

Досліджувані об'єкти освітніх процесів традиційно представлені у дослідженнях візуалізовано – структурно-логічною схемою як результатом використання методу моделювання. Цей метод у дослідженнях ґрунтується на заміні конкретних об'єктів пізнання на візуальне (схемою, моделлю, таблицею тощо), аналогічне словесному, схематичне зображення. При цьому структурно-логічна схема – засіб, результат моделювання, форма цього наукового пізнання, а моделювання – це процес створення цієї форми [43; 114; 244].

Аналіз наукових джерел [22, с. 10; 43, с. 256; 57; 77, с. 125; 98, с. 262; 99–100; 114, с. 12; 111, с. 17–20; 133; 137; 153; 203; 231, с. 114; 234, с. 294; 244, с. 124] показав, що науковці представляють структурований виклад досліджень у лаконічній моделі, тому орієнтуючись на результати численних досліджень, нами було обрано схожу структуру, але представлену блоками методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, а саме: 1) цільовий блок; 2). методологічний блок; 3) методично-діяльнісний блок; 4) рефлексивно-аналітичний; 5) результативний блоки.

Отже, проаналізуємо кожен із визначених блоків методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки окремо, зупиняючись на аналізі певних компонентів та узгоджуючи їх сутність із результатами здійснених сучасних досліджень.

Мета **цільового блоку** методичного супроводу обрана нами відповідно до предмета дослідження – сформувати естетичну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки. У сучасних дослідженнях, укладаючи модель формування певних якостей майбутніх фахівців, зокрема майбутніх учителів музичного мистецтва, науковці вказують або ж загальну мету дослідження [234, с. 294], або ж об'єднують її із завданнями [77, с. 125], або не зазначають мету у розробленій моделі [98, с. 262; 244, с. 124].

Ми обрали шлях конкретизації практичної спрямованості дослідження, що виявляється у кінцевому результаті реалізації нашої структурно-логічної схеми – самоаналіз сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, усвідомлення її складнощів, проблем та шляхів їх розв'язання [22, с. 10; 43, с. 256].

Завдання методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки ми визначаємо:

1) розробити та апробувати систему методів позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури;

2) орієнтуючись на методологічні, теоретичні та методичні проблеми естетичної культури оновити зміст, форми та систему методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва;

3) розробити та апробувати систему методів збагачення емоційно-естетичного досвіду та стимулювання естетично-культурної самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Формулювання завдань зроблено згідно із тенденціями досліджень Л. Остапенко [153], В. Томашевського [234, с. 294] та ін. Хоча почасти у дослідженнях завданнями моделі формування певних якостей майбутніх учителів музичного мистецтва та інших фахівців обирають загалом завдання дослідження [43, с. 256; 231, с. 114], або ж не вказують компонент «завдання моделі» [22, с. 10; 77, с. 125; 98, с. 262; 244, с. 124].

Виконання сформульованих завдань чітко орієнтовано на вибір методичного інструментарію їх реалізації у площині досліджуваного питання.

Методологічний блок представлений сукупністю методологічних підходів та принципів реалізації методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, описані нами у попередньому підрозділі дослідження. Зазначимо лише, що виокремлено нами такі принципи диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва: систематичності та

послідовності; усвідомленості навчання; креативності; міждисциплінарних зв'язків; культуротворчості; емоційності, арт- та естетотерапевтичності; творчої активності та індивідуального підходу; добору навчального матеріалу та репертуару; єдності етичного та естетичного; співпраці; естетично-культурної інтерактивності. Методологічними підходами у площині реалізації методичної структурно-логічної схеми методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки обрано: системний, культурологічний, аксіологічний, синергетичний, компетентнісний,

Виокремлені методологічні підходи конкретизують точку зору акценту на тому чи тому питанні дослідження, а принципи детермінують вибір методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі формування їхньої естетичної культури.

Методично-діяльнісний блок методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки представлено трьома компонентами: етапи, форми та методи навчання.

Отже, методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки прогнозує етапи його реалізації – нами з'ясовано, що дослідники ([100, с. 29]) виділяють кілька етапів розвитку специфічних компетентностей та особистісно-професійних характеристик майбутніх учителів музичного мистецтва: 1) початковий етап, що має інформаційно-організаційний характер: викладач розробляє план роботи з урахуванням природних даних майбутнього вчителя музики, що сприяє формуванню та оволодінню спеціальними навичками та стимулює їхню творчо-пізнавальну активність; 2) операційно-комплексний етап: поступове формування повноцінних компонентів професійної компетентності, а також особистісно-професійних особливостей майбутніх учителів музики; 3) завершальний етап має продуктивно-рефлексивний характер: формування окремих компонентів професійної компетентності, а також особистісно-професійних особливостей майбутніх учителів музики, удосконалення набутих

знань, умінь і навичок у комплексі із художньо-естетико-виконавським розвитком; вияв навичок саморегуляції, рефлексивного розуміння специфіки майбутньої професійної діяльності вчителя музики.

Дослідження В. Ігнат'євої виявило послідовність етапів формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музики в культурно-освітньому просторі закладу вищої освіти за рахунок цілісного педагогічного впливу на пізнавальну, емоційно-ціннісну та творчу сфери майбутніх учителів музики [70, с. 97]. У статті І. Пащенко, І. Смаковського, Т. Мартинюка, А. Лесика розкрито та описано експериментальні етапи реалізації методики формування педагогічної культури майбутніх учителів засобами духовної музики: адаптаційний, когнітивно-корекційний та акмеологічний [282]. Н. Косінська довела, що на першому (мотиваційному) етапі формування мотивації майбутніх учителів музики до розвитку власної сценічної культури акцентуються мотиви та потреби у формуванні сценічних, вокальних та інтерпретаційних умінь, а також ціннісна орієнтація на вдосконалення цієї важливої якості; на другому (пізнавальному) етапі зверталась увага на збагачення знань у сфері сценічної, вокальної та інтерпретаційної практики та виявлення можливостей практичного застосування знань у педагогічній діяльності; на третьому етапі (творчо-рефлексивному) приділялась увага розвитку вокальних, сценічних та усних навичок, розвитку вокальної техніки, художньої виразності, спілкування, співпереживання, експресії тощо з метою впливу на почуття [92].

Враховуючи ці та інші [92–93] результати досліджень, *етапи реалізації методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки визначено як: мотиваційно-інформаційний; ціннісно-аналітичний; рефлексивно-творчий*. Вибір етапів узгоджено із загальними структурними компонентами методичного супроводу.

Визначаючи форми навчання, враховуємо, що форма навчання – це певний вид заняття [], у закладах вищої освіти такими формами є: лекції, практичні та лабораторні заняття; індивідуальна та самостійна робота майбутніх учителів

музичного мистецтва; різні види педагогічної практики; концерти, фестивалі, конкурси тощо. Водночас у наукових дослідженнях виокремлюють й інші форми навчання майбутніх учителів музичного мистецтва: ділові ігри; творчі завдання з використанням музичних інформаційних технологій [231, с. 114], індивідуально-колективні [77, с. 125] тощо.

Наш вибір вказаних вище *форм навчання майбутніх учителів музичного мистецтва* обґрунтовуємо класичними підходами до навчання вказаних спеціалістів [22; 77; 231] та тим, що саме диригентсько-хорова підготовка здійснюється у процесі лекцій, практичних та лабораторних занять, індивідуальної та самостійної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва; різних видів педагогічної практики; концертів, фестивалів, конкурсів тощо.

Приміром, лекція – традиційна форма проведення навчальних занять у закладах вищої освіти, призначена для засвоєння теоретичного матеріалу із певної дисципліни [77]. Викладач зазвичай усно повідомляє логічно структурований матеріал диригентсько-хорової тематики із наочним супроводом. Таке заняття є запорукою поглиблення та систематизації знань диригентсько-хорової тематики, але не є шляхом простого «передавання істини з вуст в уста», а шляхом стимулювання до пошуку додаткової інформації, стимулювання критичного осмислення матеріалу, його творчої інтерпретації. Надмірна теоретизація чи примітивізація матеріалу призводить до порушення принципів науковості та доступності диригентсько-хорової підготовки. Тому інноваційними виявами такої форми є, передусім лекція з елементами дискусії, інтерактивна лекція, проблемно-питальна лекція тощо.

Зважаючи на достатній опис традиційних форм навчання у закладах вищої освіти у наукових та навчально-методичних виданнях [77], зупинимося на характеристиці спеціальних форм навчання майбутніх учителів музичного мистецтва, як от фестивалі. Ця форма навчання, як і вид мистецтва докладно досліджена В. Черкасовим. Дослідник класифікує фестивалі за видами мистецтва, а саме: музика, театр, мистецтво, поп, джаз, інді-музика, поп- та рок-фестивалі, авторська пісня, народна творчість, етнокультура, дитяча творчість, цирк, кіно. За рівнем розрізняє міжнародні, всеукраїнські та регіональні

фестивалі. Музичний фестиваль, на думку автора, – це масове культурно-мистецьке явище, засіб міжнародного співробітництва, що дає змогу ознайомитися з культурою та мистецтвом різних країн, включає презентацію певних досягнень у тому чи іншому жанрі музичного мистецтва, спонукає до створення єдиного культурно-освітнього середовища. Музичні свята сприяють розвитку творчих здібностей майбутніх учителів музики, удосконаленню виконавської майстерності, збагаченню художньо-естетичних переживань і є засобом гармонізації культурно-освітнього середовища, а також приносять радість і натхнення, естетичне задоволення та прагнення до змін світу за законами краси і любові [246, с. 28–29]. В. Черкасов також докладно описує методику організації та проведення фестивалю за участю студентів [246, с. 28]. На нашу думку, участь студентів в організації та проведенні фестивалів за сприяння застосування викладачами відповідних методів диригентсько-хорової підготовки здійснюється формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що й перевіримо експериментальним шляхом надалі у дослідженні.

Для опису *методів формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки* як компонента методично-діяльнісного блоку відповідної структурно-логічної схеми передусім уточнимо сутність понять «метод» та «методика навчання», «методи диригентсько-хорового навчання».

Виходячи з позиції, що метод навчання – процес поєднання мети та кінцевого результату навчання; спосіб передачі та отримання інформації, оволодіння знаннями, уміннями та навичками; сукупність упорядкованих прийомів та дій для отримання результатів спільної діяльності викладачів та студентів тощо [102; 129], методика навчання – закономірності навчання певного навчального предмета [155]. Прийом – це елемент методу (один метод може складатися з багатьох прийомів) [157]. Ґрунтуючись на цих тлумаченнях, *під методами диригентсько-хорової підготовки розуміємо сукупність упорядкованих прийомів та дій викладацької діяльності як способів сприяння набуття майбутніми вчителями музичного мистецтва компетентностей*

диригентсько-хорового спектру. У контексті нашого дослідження методи диригентсько-хорової підготовки мають сприяти конкретній меті навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва – формуванню їхньої естетичної культури, що визначає їх концептуальну спрямованість у певних прийомах та діях викладачів.

Щодо класифікації методів навчання, то ми опиралися на класичну систему методів навчання у закладах вищої освіти [253] і аналогічно групуємо методи навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки на:

1. Методи первинного засвоєння навчального матеріалу: інформаційно-розвивальні (лекція, розповідь, бесіда, робота з підручником та електронними джерелами тощо); евристичні методи (практичні заняття, диспути та дискусії, методи інтерактивного навчання тощо); дослідницькі методи (самостійна робота, спостереження, аналіз навчального матеріалу тощо).

2. Методи забезпечення закріплення і вдосконалення здобутих знань: вправи (тренувальні, репродуктивні тощо) та практичні роботи.

Також нам імпонує класифікація методів навчання відповідно до джерела знань [57]: словесні (розповідь, пояснення, лекція тощо), наочні (спостереження, демонстрування, ілюстрування) та практичні (вправи, лабораторні та практичні роботи, дидактичні ігри).

Зважаючи за різноаспектність професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки надалі будемо вдаватися до комплексного та системного використання методів навчання, що належать до вказаних вище груп.

У наукових джерелах позиціоновано різноаспектні методи навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. Аналіз представлених у дисертаціях методів навчання вказаних спеціалістів дозволив нам згрупувати у дві позиції, на які, на нашу думку, орієнтувалися дослідники:

- загальнокласифікаційний підхід (з токи зору традиційної та інноваційної класифікації методів навчання): сугестивні, інформаційні, діяльнісні, креативні [234, с. 294]; пояснювально-ілюстративні,

проблемно-пошукові, наочно-демонстраційні, практичні [77, с. 125]; мотиваційно-пізнавальні, евристичні, практично-пошукові, креативні, інтерактивні, спеціальні музичні методи, методи контролю і самоконтролю [231, с. 114]; діалогові, інтерактивно-організаційні, ігрові, пошукові [22, с. 10], наочно-демонстраційні, проблемно-пошукові [43, с. 256];

– предметноорієнтований підхід (з точки зору предмету дослідження – формування певної професійної якості майбутніх учителів музичного мистецтва): ведення «Особистого методичного посібника студента», лекторсько-просвітницька інтерпретація творів мистецтва у позашкільній роботі, просвітницьке узагальнення у заходах з особистим виконанням музичних творів, участь у мистецьких заходах, підготовка художньо-просвітницьких анотацій, Т-ігри, World Café, SCAMPER, написання художньо-образної партитури, індивідуальний підбір репертуару до занять з музичного інструменту (Кузнецова О. [98, с. 262]); переказування; аналіз ситуацій; логічна та емоційна аргументація; проекти; моделювання; імітаційний тренінг; вербальна інтерпретація; багатовимірний зміст інформації; істинності і доказовості, презентаційної стратегії; векторна взаємодія; організація смислотворчості; орієнтація на симультанний спосіб сприйняття інформації; вольове включення [244, с. 124]; технічні вправи, дидактичні ігри, творчі завдання, переінтонування, фоногліптика, рекомпозиція, порівняльний аналіз, обробка уртексту [114, с. 12]; аналіз музичних творів, емпатія, синектика, феноменолого-герменевтичний метод, метод інтерпретації на основі «генелогічної» лінії діалогу; саморегуляції енергетичних підходів; кластери спілкування [22, с. 10]; створення історико-культурного контексту, синхронічного та діахронічного аналізу творів, візуалізації та аналізу-інтерпретації творів, online-контролю [43, с. 256]; фонетичний метод [96, с. 17–20] та ін. Щодо фонетичного методу, то особливу увагу, як зазначає Лі Чуньпен, слід приділяти роботі з іноземними вокальними творами, активно використовуючи вказаний метод як засіб розвитку співочого голосу,

досягнення необхідного технічного рівня в подальшому для виконання різноманітних вокальних творів [111, с. 17–20].

Зокрема досліджено ефективність впровадження евристичних методів навчання для формування художнього сприйняття студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів. Доведено, що евристичні методи навчання спрямовані на формування художнього сприйняття майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки в педагогічному університеті. Використання евристичних методів навчання у процесі формування художнього сприйняття студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів здійснювалось комплексно під час музично-педагогічних практик зі студентами майбутніх учителів музики та хореографії. Серед ефективних евристичних методів навчання виокремлено: прийоми активізації сприйняття студентами музики на заняттях; метод розуміння причинно-наслідкових зв'язків, метод адекватного вирішення творчих завдань; індуктивний метод визначення причинно-наслідкового зв'язку між добором навчального матеріалу для залучення студентів до пластичного інтонування та використання навчальної наочності; метод емоційно-оцінного реагування на рецепцію художніх творів тощо [57]. Традиційні методи навчання, до яких зараховуємо описані евристичні методи, забезпечують ґрунтовне набуття майбутніми вчителями музичного мистецтва професійних компетентностей та мають бути доповнені спеціальними методами навчання, спрямованими на формування естетичної культури студентів у процесі диригентсько-хорової підготовки.

У навчально-методичних посібниках кола професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва визначено ширше коло методів диригентсько-хорової підготовки – спеціальних – передбачених саме для навчання фахівців цього профілю:

- театралізація хорових творів (ритмічні чи наслідувальні (імітаційні) рухи та звуки, плескання у долоні, зміна розстановки під час співу, мовне декламування) [133, с. 124–125];
- «слухово-руховий» метод постановки диригентського апарату для розвитку м'язових відчуттів [133, с. 128];

- методи формування відчуття ритму та «тонкого розуміння поезії» як запоруки хорового мистецтва [203, с. 190];
- навчальний діалог – діалогізація / діалогова залученість / діалогове інтерактивне навчання – як вирішальна умова сумісної творчої діяльності викладачів та майбутніх учителів музичного мистецтва [153, с. 157];
- практичні методи підготовки до роботи з хором, що конкретизуються прийомами: вивчення музично-літературного змісту та стилю твору; гра хорової партитури на фортепіано; спів напам'ять; утілення у жестах відчуттів твору; попереднє знаходження складних елементів твору; планування почерговості вивчення певних епізодів музичного твору; узагальнення музичного матеріалу [133, с. 130];
- практичні методи роботи в хоровому класі, що конкретизуються прийомами: розспівування хору; спів напам'ять хорових партій з одночасним диригуванням; тренування співацького апарату; робота над строем, диханням, артикуляцією та звукоутворенням; розучування твору; короткі словесні пояснення; показ голосом; спів про себе окремих фрагментів твору і продовження за рукою диригента уголос (розвиток внутрішнього слуху; спів із затуленим ротом; вивчення твору без супроводу та із супроводом; образні порівняння та аналогії) тощо [133, с. 130–131];
- проблемні навчальні ситуації з їх поступовим ускладненням (завдання із перспективної зони навчання та розвитку поступово переходять до навчальних завдань ближньої зони сприйняття за рахунок актуальності, тобто посиленого навчального інтересу) [153, с. 153].

Так, приміром Ван Яцзюнем розроблено набір комунікаційних кластерів диригентсько-хорової освіти майбутніх учителів музики, у яких найважливішим елементом діалогічної взаємодії викладача та студента є їхній подвійний зворотний зв'язок із метою обміну духовними цінностями, співтворчості та співпраці на демократичних засадах. Такі кластери – групи подібних чи однакових елементів диригентсько-хорової підготовки. Як свідчать результати проведеного вказаним науковцем дослідження, кластери

спілкування дають можливість однаково побудувати характерні емоційно-естетичні діалоги – трилоги в процесі індивідуального навчання (майбутній учитель музичного мистецтва → музично-хоровий твір → художній та нотний тексти → викладач) і діалоги-полілоги в групових і колективних формах музично-творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. До таких кластерів автор зараховує: предмет диригування та хорової музики; власне педагога, тобто керівника студентського навчального хорового колективу; майбутніх учителів музичного мистецтва; студентський навчальний хор; навчальну ситуацію; психолого-педагогічні умови диригентсько-хорової підготовки [22]. Результати цього дослідження нами будуть використані у процесі формувального експерименту, оскільки ключовим поняттям досліджуваної проблеми актором також обрано формування майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ураховуючи результати наукових досліджень, вказаних вище [22; 153], та аналіз навчально-методичних джерел кола досліджуваної проблеми [22; 153; 203], вважаємо за доцільне уточнити та доповнити методи диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва:

- імідж-метод: вправи на володіння собою з точки зору естетичної культури (насамперед, зовнішній вигляд: одяг, зачіска, манера поведінки, хода та постава) та управління хористами; володіння навичками саморегуляції психоемоційних станів та артистизму; прийом «естетично-культурної жестикуляції» – естетично-культурне втілення жестами смислових, м'язо-рухових та техніко-виконавських відчуттів, що передають аналогічні особливості музичного твору;
- само- та взаємоаналіз відеозапису різних моментів диригентсько-хорової підготовки з точки зору естетичної культури;
- метод естетично-культурного аналізу музично-хорового твору: аналіз музично-літературного змісту та стилю твору з точки зору його естетичних особливостей (ансамблеві, ритмічні, стильові, вокально-виконавські, артикуляційні тощо) та культурної цінності;

- метод естетично-культурної інтерпретації музично-хорового твору: формування хорових навичок та умінь згідно із критеріями естетики та культури; творчо-естетична видозміна хорового твору тощо;
- естетично-художній допис у соціальних мережах як анотація хорового твору тощо;
- реп-вставки та поетичні хвилинки для формування відчуття ритму, поетичного складу – основи словесно-пісенного змісту хорового матеріалу;
- тематичні форуми;
- тренування – комплекс методів практичної роботи в хоровому класі, що передбачає обов’язкове дотримання попередньо встановлених правил естетичної культури;
- мистецьке спілкування на засадах естетично-культурного діалогу, що відповідно збагачує студентів, розширюючи коло їхньої творчої реалізації та самореалізації; при цьому естетично-культурний діалог викладача та студента перетворюється із акту спілкування, на нашу думку, у акт формування мистецьких переконань та поглядів майбутніх учителів музичного мистецтва; такий метод допоможе, вважаємо, підвищити рівень конструктивної творчої співпраці, позитивної інтеракції у процесі навчання між учасниками освітнього процесу (викладач ↔ студент ↔ студенти), а у процесі їхньої майбутньої диригентсько-хорової діяльності – учасниками хорового колективу (хормейстер ↔ учасник хору ↔ хоровий колектив);
- метод «правильного дихання» – формування технічно-психологічного компонента правильності дихання та психоемоційної саморегуляції у процесі диригентсько-хорової діяльності (за Скоромним В. [с. 197-198]): позитивно-стверджувальні прийоми психологічного впливу та взаємовпливу з метою покращення естетичних якостей художньої характеристики хорового твору; техніки дихання з елементами хатха-йоги, дзен-буддизму, медитацій, мантроспіву, методики Бутейка тощо.

Схарактеризуємо окремі методи у цьому підрозділі, а інші – у процесі опису методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки та власне формувального експерименту.

Наприклад, ідея застосувати *імідж-метод* виникла у нас у процесі аналізу результатів дослідження Ван Яцзюня щодо застосування кластерів «викладач – керівник навчального хору» [22]. У описі цього кластеру науковець акцентує на тому, що у професійній діяльності майбутнього вчителя музики всі завдання зосереджені на створенні цілісної концепції виконавства, розкритті художнього та емоційно-образного змісту твору. Реалізація цього завдання передбачає встановлення творчого контакту з хоровими співаками та слухачами за допомогою комунікативних прийомів; вибір художньо-виконавських прийомів і засобів; своєчасне виявлення й усунення труднощів, помилок у процесі художньо-виконавської співпраці тощо. Тому у своєму арсеналі диригент повинен мати засоби впливу на учасників хорового колективу за допомогою міміки, жестів і словесних команд під час репетицій, виявляючи свій артистизм – досвід педагогіки театрального мистецтва. При цьому психологічна стратегія взаємодії у процесі диригентсько-хорової підготовки полягає у включенні кожного здобувача вищої освіти в розуміння вивченого матеріалу, спираючись на особистий досвід: під час занять має створюватися ситуація психологічного комфорту, емоційно-пізнавальної свободи та творчої самореалізації студента [22]. Зокрема, О. Олексюк вважає, що під впливом темпераменту, індивідуальних особливостей керівника хору чи викладача у майбутніх вчителів музичного мистецтва розвиваються процеси усвідомленого знаходження естетично-культурної відповідності музичного твору, формується творче мислення тощо [137].

Створенню творчого іміджу особливу увагу приділяє В. Кузьмічова як успішній складовій подальшої педагогічно-творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. До компонентів іміджу зараховує: голос, виразну зовнішність, ефектність жестів і міміки; зі смаком підібрані костюми, зачіски та аксесуари відповідно до створеного сценічного образу; артистичне та

красномовне художнє виконання вокальних творів; вільне використання вокальної та виконавської техніки; створення власних оригінальних інтерпретацій вокальних творів; професійно-креативний, емоційно толерантний, методичний та пізнавальний спосіб спілкування з колегами та студентами [99, с. 25–31].

На формування вокальних компетенцій, на думку Л. Беземчук та В. Фоміна, впливають особистісні якості та стиль творчої діяльності майбутнього вчителя музики: музичні здібності (відчуття ритму, агогіки та динаміки); індивідуально-психологічні особливості (емоційність, образне мислення, творча уява); творчі здібності (цікава інтерпретація вокальних творів); здатність до розробки педагогічних та оригінальних культурно-освітніх проєктів); креативний образ [264].

Отже, у результаті вибору хормейстером психологічного стилю спілкування та взаємодії із учасниками хору, викладача на інших заняттях із майбутніми вчителями музики, на наше переконання, відповідно формується і його імідж («зовнішня форма») – стиль зовнішнього вигляду, поведінки та стилю управління хористами та ін. Поняття «імідж педагога», зокрема майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає критерій «естетичної культури» за своєю сутністю. При цьому не варто плутати, «імідж» митця у сфері музики: він може бути індивідуальним, епатажним, асоціальним тощо, і не відповідати єдності із поняттям «педагог».

Нами акцентовано на виокремленні *методу естетично-культурної інтерпретації музично-хорового твору* як способі творчого формування майбутніх учителів музичного мистецтва, тому що упродовж загалом професійної підготовки у закладах вищої освіти здобувачі мають виявляти не лише самостійність у навчальній діяльності, усвідомлюючи значущість вказаного та докладаючи вольові зусилля, прагнучи творчої діяльності як обов'язкового компонента сфери мистецтва. При цьому, найвища форма творчості – співпраця у хоровій діяльності, на засадах поєднання індивідуальної та колективної творчої уяви у процесі чого інтерпретуються нові елементи хорового твору. Важливим є те, що хоча й творча сутність диригентсько-хорової

діяльності завжди пов'язана з особистісним розвитком, уміння викладача створювати проблемні ситуації для майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі творчої взаємодії спонукає студентів виявляти варіанти всіх можливих шляхів творчого вирішення навчальної проблеми.

Для того, щоб інтерпретувати музичний твір у диригентсько-виконавському навчанні варто передусім усвідомити його естетично-культурну цінність зі змістової та комунікаційної точок зору, тобто оцінити його із позиції виконавця, і з позиції слухача. Таке оцінювання сприятиме встановленню зворотного зв'язку з хормейстером, виконавцями, композитором та слухачами.

Метод само- та взаємоаналізу відеозапису різних моментів диригентсько-хорового навчання з точки зору естетичної культури можна узгодити із методом аналізу навчальної ситуації музичного мистецтва, описаного окремим кластером [54; 64; 70]. Однак у нашому випадку ми концентруємо увагу на кількох методичних прийомах:

- способу застосування (само- та взаємоаналіз);
- дидактичному матеріалі (відеозапис різних моментів диригентсько-хорової підготовки, враховуючи специфіку дистанційного навчання та засилля відеоматеріалів вітчизняних та зарубіжних виконавців в інтернет-мережі та соціальних мережах);
- критерії аналізу (з точки зору естетичної культури).

Такий метод, на нашу думку, відіграватиме значущу роль у формуванні естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки базований на ефектах зворотного зв'язку. За своєю сутністю таке навчання є рефлексивним, що дозволяє перетворити майбутніх учителів музичного мистецтва із суб'єкта у об'єкт диригентсько-хорової взаємодії. Під час аналізу, взаємоаналізу чи відтворення відеозапису здобувачам вищої освіти можна запропонувати уявити себе слухачами-критиками, які перебувають у концертній залі під час виконання хорового твору. Це дозволить не лише критично оцінити виконання, а виокремити його позитивні сторони з подальшими рефлексивними запитаннями, на кшталт: *Тепер уявіть, що Ви – керівник цього хору. Що з позицій попередньої конструктивної критики у ролі глядача, з точки зору естетичної*

культури, Ви б продовжили робити, а чого б уникали у диригентсько-хоровій діяльності, щоб звучання твору було вишуканішим? Варто завершити такий метод укладанням студентами методичних рекомендацій щодо аналізу окремого само-, взаємоаналізу конкретного відеозапису різних моментів диригентсько-хорової підготовки з точки зору естетичної культури, так і загалом відеозаписів.

Метод мистецького спілкування на засадах естетично-культурного діалогу допоможе студентам сформувати одну із найважливіших функцій керівника музичного колективу – уміння координувати виконавську діяльність хористів з урахуванням їхніх творчих пропозицій. Диригент покликаний згуртувати хоровий колектив навколо своєї мистецької концепції, виробити у виконавців єдине відчуття характеру, колориту, динаміки та драматургії твору [52]. Професійна діяльність майбутніх вчителів музичного мистецтва – це особливий вид естетично-культурного спілкування із хоровими співаками та музикантами. Тому культура спілкування (у нашому випадку – мистецького спілкування на засадах естетично-культурного діалогу) майбутніх вчителів музичного мистецтва – це комплексна, інтегративна сукупність знань, умінь і якостей як особистості, так і фахівця, що дозволяє йому на високому художньо-творчому рівні вирішувати різноманітні професійні завдання шляхом урахування специфіки музичної акустики та просторового середовища у процесі.

Духовно-творча взаємодія учасників педагогічного хорового колективу, заснована на рівноправності, взаємодії, довірі та відкритості, на прийнятті кожного як цінності, створює умови для взаємодуховного та професійного збагачення і водночас формує культуру спілкування, створює необмежені можливості для формування та розвитку культури спілкування (мистецького спілкування) майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі хорового навчання. Активність самих студентів, їх потреба в самовдосконаленні набувають динамічного розвитку в умовах духовно-творчої співпраці з іншими членами колективу [136; 138; 195].

Однак учасники злагодженого хору не тільки прагнуть досягнення певної спільної мети, а й намагаються шляхом діалогу допомогти диригентові створити атмосферу згуртованості хорового колективу. Отож, важливо, щоб вказаний

діалог мав апріорі естетично-культурний зміст та конструктивний зворотний зв'язок.

Найважливіше, на думку науковців [195; 208] у процесі навчального діалогу враховувати унікальність кожного партнера по розмові (студента, колеги-викладача), орієнтуючись водночас на їхню рівність, з точки зору толерантності. Вважаємо, важливо у цьому контексті перетворити таке спілкування на якісніший щабель, ключовими питаннями якого має бути мистецький контент з урахуванням оригінальності творчих помислів кожного учасника діалогу, реалізуючи активну інтерпретацію музично-виконавської творчості партнерів діалогу. Оскільки особливості колективного хорового співу характеризуються діалогічною та полілогічною взаємодією, вона, вважаємо, має уже бути побудованою за принципами мистецького спілкування на засадах естетичної культури, тобто не лише класичні компоненти, на кшталт «зміст, ритм і форма», а, насамперед, без брутальщини, прикладів емоційної нестабільності, примітивщини тощо, як почасти зараз, в умовах хронічного стресу українців під час повномасштабного вторгнення, виявляється. Важливо усвідомлювати, що мистецьке спілкування на засадах естетично-культурного діалогу призначене не лише для відображення мистецької дійсності, а для управління процесами спілкування хористів та керівника між собою шляхом прийняття та сприйняття мистецьких поглядів та виконань, стимульованих прийомами спілкування. Тобто, при цьому поняття «естетична культура» протиставляється нинішньому засиллю нецензурщини, вульгарності та примітивізму у засобах масової культури та масової свідомості.

Звертаємо увагу на актуальність та нинішню значущість виокремленого *методу «правильного дихання»* як формування технічно-психологічного компонента правильності дихання та психоемоційної саморегуляції у процесі диригентсько-хорової діяльності (за Скоромним В. [203, с. 197–198]). Уже зазначали, що диригент, як керівник, як той, на кого спрямовані погляди десятків людей хорового колективу, передає свої емоції іншим учасникам. Від того, якими будуть ці емоції – позитивними чи негативним – залежить не лише естетично-культурний результат хорового виконання, а і психоемоційний, відтак

– психофізичний (стан загального здоров'я) кожного учасника творчого колективу. В умовах повномасштабного вторгнення до нашої країни та, як наслідок, стану хронічного стресу українського населення, одним із ключових методів саморегуляції психоемоційних станів психологи радять дихальні вправи, приміром «квадратне дихання» та його інтерпретація. Отже, дуже важливо, щоб у рамках застосування методу «правильного дихання» студенти оволодівали позитивно-стверджувальними прийомами психологічного впливу та взаємовпливу з метою покращення естетичних якостей художньої характеристики хорового твору; вивчали та освоювали прийоми технік дихання з елементами хатха-йоги, дзен-буддизму, медитацій, мантроспіву, методики Бутейка тощо. Для цього викладачі можуть послуговуватися інтернет-джерелами з відео означених технік або запрошувати відповідних спеціалістів для бінарних занять.

Важливо водночас усвідомлювати необхідність застосування системи методів (традиційних та спеціальних) формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Система методів методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки

Традиційні методи диригентсько-хорової підготовки	Методи інтерактивної спрямованості диригентсько-хорової підготовки
<ul style="list-style-type: none"> • певна інтерпретація творів мистецтва; написання художньо-образної партитури та індивідуальний підбір репертуару до занять з музичного інструменту; • прослуховування хорових творів різних композиторів та виконавців, аналіз їхніх творів; • ознайомлення з різними музичними періодами, стилями, жанрами та композиторами; • герменевтичний аналіз музичного твору за О. Олексюк; • проєктів, зокрема групові та творчі; • аналіз творчих проєктів; • кластери спілкування; • моделювання; • імітаційний тренінг; 	<ul style="list-style-type: none"> • імідж-метод; • естетично-культурного аналізу музично-хорового твору; • естетично-культурної інтерпретації музично-хорового твору; • мистецьке спілкування на засадах естетично-культурного діалогу; • метод «правильного дихання»; • тренування – комплекс методів практичної роботи в хоровому класі, що передбачає обов'язкове дотримання попередньо встановлених правил естетичної культури; • тематичні форуми; • естетично-художній допис у соціальних мережах як анотація хорового твору тощо; • реп-вставки та поетичні хвилинки для форму-

<ul style="list-style-type: none"> • вербальної інтерпретації, багатовимірного змісту інформації, істинності і доказовості, презентаційної стратегії; • організації смислотворчості, орієнтації на симультанний спосіб сприйняття інформації, вольового включення; • технічні вправи; • дидактичні ігри; • творчі завдання; • переінтонування, фоноліптика, рекомпозиція, порівняльний аналіз, обробка уртексту; • театралізація хорових творів; • векторної взаємодії та навчального діалогу; • практичні методи підготовки до роботи з хором; • практичні методи практичної роботи в хоровому класі; • проблемні навчальні ситуації з їх поступовим ускладненням. 	<p>вання відчуття ритму, поетичного складу;</p> <ul style="list-style-type: none"> • само- та взаємоаналіз відеозапису різних моментів диригентсько-хорового навчання та відеоресурсу з точки зору естетичної культури.
--	--

Зауважимо, що застосування вказаних вище методів навчання має подвійне методичне значення: викладачі, застосовуючи ці методи у практиці навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва, не лише забезпечують якість професійної підготовки зазначених фахівців, а й надають приклад студентам щодо власне застосування таких методів. Це спонукає, як показує досвід, вже на практиці студентів застосовувати саме ті методи диригентсько-хорової підготовки, які використовував викладач у процесі лекційно-практичних занять та інших форм навчання у закладах вищої освіти.

Отже, ураховуючи конструктивні результати здійснених досліджень, проаналізованих вище, нами обрано методи формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, спрямовані на формування основних, взаємопов'язаних напрямів підготовки цих спеціалістів: диригентсько-виконавського та хормейстерського (репетиційна робота із хором колективом).

Рефлексивно-аналітичному блоці методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки складається із двох компонентів: рефлексії та аналітики.

Важливим чинником професійної підготовки майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки є ініціювання рефлексійного ставлення майбутніх учителів музики [17; 59; 256]. Рефлексивні уміння майбутнього вчителя музики у структурі його самостійності розглядаємо як один із механізмів саморозвитку й професійного зростання, оскільки саме вони сприяють оновленню ціннісних орієнтацій, прагнень, способів діяльності, уявлень про себе в навчальній та позанавчальній діяльності, ставлення до себе, стають способом руху студента до суб'єктності. Самооцінка власної виконавської майстерності, музично-педагогічної діяльності, що виникає внаслідок розвитку рефлексивних умінь та навичок, безпосередньо сприяє фаховому зростанню майбутнього вчителя музики [59, с. 62].

Рефлексію у процесі формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, відображену у рефлексивно-оцінювальному блоці методичного супроводу, розглядаємо як самоаналіз сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки. Самоаналіз сформованості естетичної культури полягає у виділенні конкретно-виразного і смислового цілого феномену естетичного, усвідомлення його складнощів, проблем та шляхів розв'язання. Осягнення цілісної взаємодії цінностей, знань та творчою діяльністю у процесі залучення студентів до вивчення дисциплін диригентсько-хорового спрямування.

Результативний блок узгоджується з метою методичного супроводу та є її завершенням: сформувати естетичну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки (рис. 2.1).

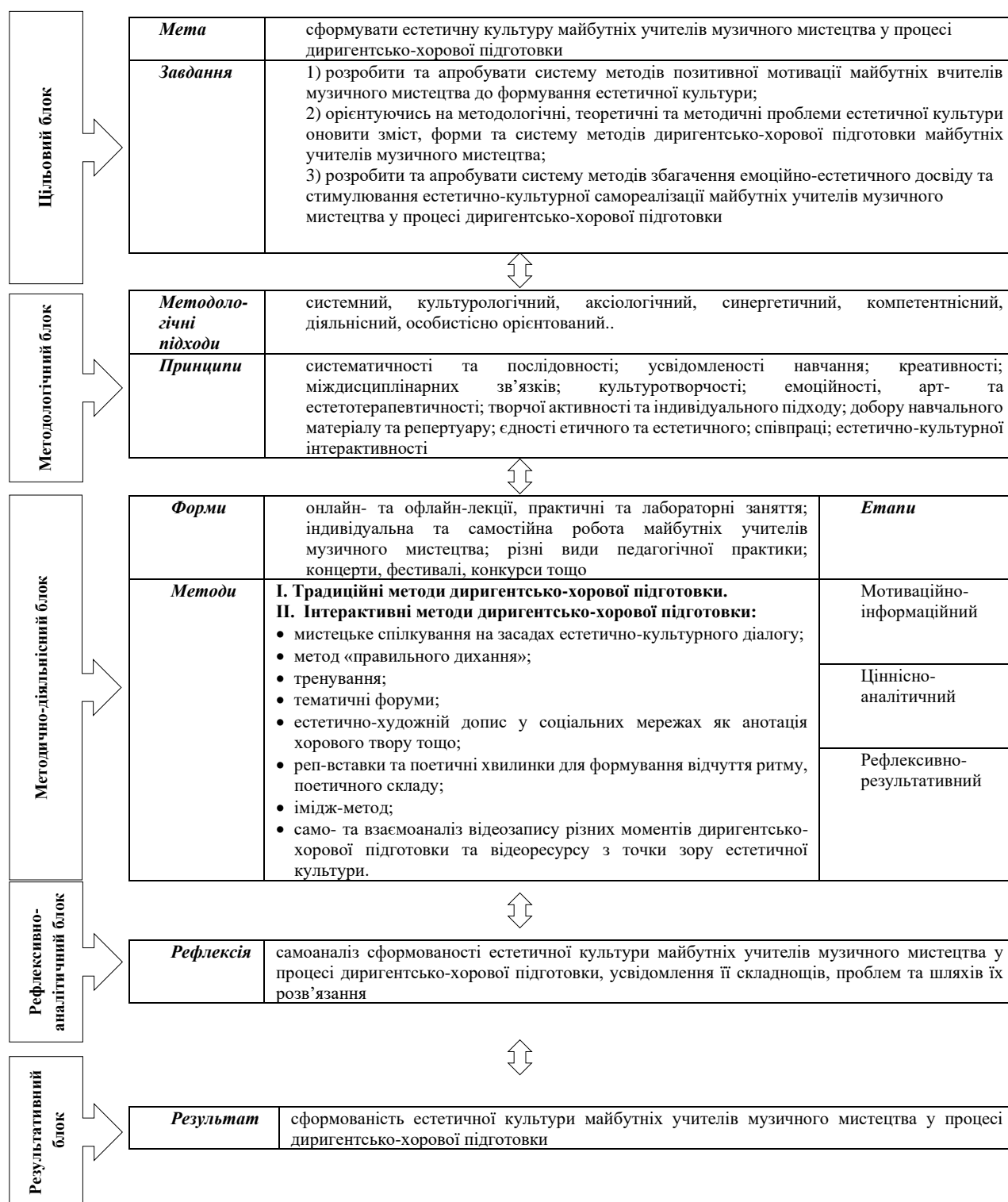

Рис. 2.1. Структурно-логічна схема методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки

Центральне місце у методичному супроводі формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-

хорової підготовки займають педагогічні умови, які потребують додаткової характеристики у їх впровадженні..

2.3. Педагогічні умови реалізації методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки

Результативність будь-якого процесу, зокрема професійної підготовки майбутніх фахівців, визначається якістю створення зовнішніх та внутрішніх умов як чинників, що запускають чи гальмують механізм продуктивності цього процесу. У контексті професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва такими чинниками є педагогічні умови як сукупність факторів сприяння якості вказаного процесу.

Педагогічні умови науковці розглядають як: сукупність регуляційних процесів, необхідних для створення та функціонування конкретного предмета чи обставин освітнього процесу, що є результатом відбору, конструювання та адаптації елементів, змісту, методів і засобів навчання [3; 43; 62]; взаємопов'язану сукупність внутрішніх і зовнішніх параметрів функціонування, що забезпечує високу ефективність освітнього процесу та відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [45; 64; 85]; очікувані освітні обставини, які забезпечують її ефективність [90; 210]; чинники, що відображають зовнішні та внутрішні сторони цілісного освітнього процесу, сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних і матеріальних засобів його реалізації [16; 17]; взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів певного освітнього явища та зовнішні особливості його функціонування, що забезпечують високу ефективність освітнього процесу з точки зору оптимальності [74; 135; 161].

Зважаючи на вказане вище, вважаємо, що *педагогічна умова* – це *певна обставина освітнього процесу, що передбачає для досягнення конкретних дидактичних цілей планування, побудову та застосування елементів організованих форм, а також змісту, методів, прийомів тощо.*

На основі аналізу наукових джерел Ван Яцзюнь стверджує, що ефективність педагогічних умов досягається поєднанням загальних (зовнішні характеристики) і специфічних (внутрішні параметри) факторів. Проте, враховуючи специфіку професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової освіти, варто об'єднати зовнішні та внутрішні параметри педагогічних детермінант цього явища, щоб уможливити реалізацію інноваційної професійної підготовки майбутніх учителів музики [22].

Наголошуємо, що сама методика формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва має характер супроводу, оскільки, ми працюємо з творчими особистостями, тому їх розвиток має бути особливо організованим процесом спрямованого на професійне зростання та вдосконалення. Для визначення педагогічних умов традиційно науковці ([24; 113; 215]) орієнтуються на структурні компоненти досліджуваного явища: сформованість кожного структурного компонента має забезпечуватися дотриманням та реалізацією певної педагогічної умови. Отже, у визначенні педагогічних умов ми орієнтуємося на визначені нами компоненти структури естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Зауважимо, що означені нами педагогічні умови взаємопов'язані та забезпечують розвиток кожного компонента цієї структури: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний, творчо-оцінювальний.

У процесі наукових пошуків дослідники керуються двома основними способами виокремлення педагогічних умов ефективності певного процесу, тобто на засадах: 1) аналізу результатів дотичних досліджень та наукових джерел кола досліджуваного питання; 2) результатів констатувального експерименту. Ми обираємо у цьому дослідженні логічне поєднання двох способів виокремлення педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва: формулювання педагогічних умов, обґрунтовуючи їх доцільність шляхом аналізу дотичних досліджень та джерел, та первинно перевіряючи надалі визначену доречність експериментальним шляхом у процесі констатувального експерименту. Очевидно, що остаточне підтвердження об'єктивності виокремлених педагогічних умов формування

естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва буде підтверджена чи спростована у процесі отримання остаточних результатів дослідження (аналіз результатів формувального експерименту), адже самі умови закладені у гіпотезі нашого дослідження.

У наукових джерелах виокремлено такі педагогічні умови формування мотиваційно-ціннісного компонента професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: розробка та застосування методики активізації інтересів студентів до музичного мистецтва та самореалізації, самовдосконалення та диференціації у цій сфері [271]; врахування індивідуально-особистісних особливостей мотиваційної сфери особистості майбутніх учителів музичного мистецтва [70, с. 102–103]; самовдосконалення; творчий контакт на заняттях із хорового диригування між майбутнім учителем музики, викладачем і концертмейстером, майбутнім учителем музики та хором; виховання у здобувачів вищої освіти віри у власні сили та лідерські якості; альтернативність діяльності викладача, свобода вибору; усвідомлення професійно-особистісного розвитку в процесі навчання; посилення цінніснотворчих аспектів змісту навчання майбутніх учителів музики з диригування та хору; актуалізація емпатійних і креативних властивостей спілкування в різних проекціях діалогу культур; створення позитивної полімотивації для колективної духовно-творчої взаємодії учасників навчального хору; стимулювання творчої самореалізації студентів у сфері соціокультурної диригентської та хорової діяльності [22]; стимулювання комунікативної гнучкості майбутніх учителів музики у побудові конкретних художньо-комунікативних тактик та позитивної полімотивації художньо-комунікативної діяльності []; актуалізації естетичної культури [234, с. 294]; стимулювання мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-хорової діяльності; забезпечення сприятливого психологічного клімату під час роботи навчального хорового колективу [77, с. 125]; стимулювання мотивації навчання з використанням музичних інформаційних технологій [231, с. 114]; актуалізації творчої мотивації, стимулювання навчання інтерактивними засобами, спонукання до творчого самовираження [98, с. 262]; спонукання до пошуку

власних рішень [244, с. 124] та ін. Доведено, що позитивна колективна духовна полімотивація та творча взаємодія учасників навчального хору створює діалогічне навчання, що характеризується рівноправністю взаємодії суб'єктів процесу. Діалогічна взаємодія лише за умови мотивації має особливий динамічний характер і звернена до всіх учасників навчального діалогу, а також до самого діалогу як вищого рівня міжособистісного спілкування у процесі навчання [22–23].

Таким чином, «позитивна мотивація» – ключові слова педагогічних умов формування мотиваційно-ціннісного компонента професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у сучасних дослідженнях. Підтримуючи цю тенденцію, узгодимо ці ключові слова із домінантою нашого дослідження – поняттям естетичної культури.

Естетична культура майбутніх учителів музичного мистецтва трактується у дослідженнях як сукупність естетичних цінностей, засобів їх створення та використання. Завдяки участі молоді в системі естетичних цінностей, мистецтва і суспільства розвиваються уява, творчі здібності, цілісність сприйняття світу, розвиток уяви, фантазії та інтуїції. Засвоєння естетичних цінностей позитивно впливає на здатність до розумного естетичного вибору та утвердження естетичного начала, формування естетичного ідеалу на основі культурних цінностей, що однозначно відбувається лише на засадах позитивної мотивації формування вказаних особистісних якостей та навичок. Позитивні емоції, які молоді люди отримують від роботи з мистецькими проектами, впливають на формування особистості, стилю мислення, художнього смаку, ставлення до себе та культурно-освітнього середовища, допомагають знайти себе в оточуючому соціумі [246, с. 27]. Із зазначеного переліку нам найбільше імponує композиція «формування художнього смаку» у контексті формування естетичної культури студентів досліджуваного профілю.

Отже, враховуючи тенденції сучасних досліджень першу педагогічну умову формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки формуємо як

забезпечення позитивної мотивації майбутніх вчителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку.

Вочевидь, музично-хоровий твір як культурний продукт матеріально-духовної діяльності людини є носієм художньої цінності, тому апріорі формує художній смак. Однак, осмислення художнього задуму хорового та інших творів майбутніми вчителями музичного мистецтва має відбуватися за сприяння та коригування викладачів на засадах позитивної мотивації, незалежно від особистісних естетичних смаків викладача-наставника. На нашу думку, у процесі різноаспектних аналізів музичних творів стикаються воедино кілька позицій художнього смаку: власне композитора (автора твору), викладача, який позиціонує та інтерпретує цей твір та студентів, які сприймають та естетично-культурно оцінюють його. Отже, викладач виступає у цей момент, так би мовити, естетично-культурним посередником між композитором та слухачами (студентами – майбутніми учителями музичного мистецтва). Тому важливим є правильний вибір викладачем того чи того методу навчання студентів як способу докладної роботи над певним музичним твором. Мотивація сприйняття (позитивна мотивація) чи несприйняття (негативна мотивація) музично-хорового твору як навчальна установка студентам від викладача спонукає формування тих чи тих естетично-художніх смаків. Тому важливим є ще й широке коло музично-естетичних смаків, необмеженість їх у викладачів, що почасти буває у вигляді сприйняття та позиціонування ними студентам тільки музичних творів класичного характеру, заперечуючи альтернативні музичні твори сучасних композиторів тощо.

Формування когнітивно-пізнавального компонента сприятимуть педагогічні умови, спрямовані на удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, розширення та уточнення переліку компетенцій як вимог кола їхньої готовності та здатності надалі виконувати професійні обов'язки. Тому у дослідженнях конкретизовані компетенції як орієнтири удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, приміром визначено основні тенденції формування міжкультурних компетенцій: посилення національно-етнічного компоненту у

змісті професійної освіти вчителя музики (підтримка національно-етнічних традицій, дослідження національної історії народу, культури, фольклорних традицій, плекання національних ідеалів, започаткування етноідентифікаційних процесів, формування національної особистості та менталітету; впровадження спеціальних освітніх програм у сфері освіти для громадянського, національного та міжнародного розвитку, побудови відкритого громадянського суспільства, заснованого на принципах мирного мультикультурного співіснування різних етнічних груп, а також визнання, толерантності та взаємоповаги; взаємопроникнення та взаємовплив етнокультурних, етнонаціональних, державницьких та світових аспектів виховання здобувачів освіти [263, с. 345].

У площині нашого дослідження доведення значущості вказаних міжкультурних компетенцій, закладених у педагогічних умовах, є важливим до урахування у подальшому педагогічному експерименті, зважаючи і на ключовий, спільний термін «культура», і на глобальну значущість міжкультурного компонента професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, актуалізованого в умовах повномасштабного вторгнення у нашу державу та перебування нині українців в умовах різних культур, різних країн.

У результаті аналізу емпіричного матеріалу дослідники [70, с. 102; 135] та звертають увагу на такі детермінанти формування естетичної культури майбутніх учителів музики в освітньому середовищі закладів вищої освіти, як: домінантна частка у навчальному плані дисциплін гуманітарно-педагогічного циклу; спеціальні психолого-педагогічні курси; педагогічна практика студентів у закладах освіти та дитячих оздоровчих закладах; написання курсових та наукових робіт із психолого-педагогічних дисциплін; значна кількість годин самостійної роботи; посилення теоретичної складової естетичного виховання у закладах вищої освіти, що забезпечить формування системи естетичних знань і готовності до розвитку естетичної культури як загалом цінності суспільства; акцентування уваги на проблемах естетичного виховання у вивчених темах; органічне включення до змісту лекційних і семінарських занять додаткової культурологічної інформації (мистецтва, музики, літератури), що розширює

загальнокультурний кругозір студентів; сприяє їхньому формуванню практичних і творчих умінь естетичного характеру.

На переконання В. Ігнат'євої власне педагогічним дисциплінам притаманна певна естетика у процесі виховання майбутніх учителів музичного мистецтва, що виявляється у якісному перетворенні навчально-пізнавальної діяльності студентів, виконання творчих завдань; акцентуванні уваги на проблемах естетичного виховання у вивчених темах; органічному включенню до змісту лекційних і семінарських занять додаткової культурологічної інформації (мистецтва, музики, літератури), що розширює загальні культурологічні перспективи студентів; сприяє формуванню у них практичних і творчих умінь естетичного характеру; створенні естетичного фону для занять, внесення елементів естетики в кожен елемент навчання [70, с. 103]. Цілком погоджуємося, що у контексті професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва не тільки дисципліни сфери мистецтва формують естетичну культуру студентів, а також дисципліни педагогічного та психологічного спрямування.

Комплекс музично-педагогічних дисциплін (постановка голосу, диригування, хоровий клас) забезпечує готовність учителя музики до вокально-хорових занять. Організація диригентсько-хорових занять студентів обов'язково має поєднувати роботу з методичною літературою, спрямовану на засвоєння теорії диригентської техніки, диригентської та хорово-вокальної термінології тощо [22]. У процесі вивчення музично-теоретичних, інструментальних та вокально-хорових дисциплін у майбутніх учителів музичного мистецтва формується емоційно-ціннісне ставлення до творчого доробку композиторів, які зуміли відтворити стиль, характер і атмосферу епохи, зосереджуючись на цих подіях, які вплинули на соціальні зміни [246, с. 28]. Отже, естетично-культурний аспект різних навчальних дисциплін диригентсько-хорової підготовки визначається викладачем залежно від теми заняття. Саме від викладача залежить: чи зможуть майбутні вчителі музичного мистецтва навчатися виокремлювати естетично-культурні аспекти змісту будь-якого навчального матеріалу.

Сукупність знань про сутність праці вчителя музики, особливості музично-педагогічної діяльності, спілкування – духовність і світогляд – основа

професійної спрямованості особистості в освітньому середовищі закладів вищої освіти та система формування музично-естетичних цінностей. Професійні знання інтегруються в конкретну побудовану систему, що ґрунтується на логіці практичного вирішення педагогічних завдань, де кожне окреме педагогічне завдання актуалізує всю систему професійних знань, визначає здатність майбутніх учителів музичного мистецтва до оволодіння професійним змістом на теоретичному та методичному рівнях. Тому набуті музично-педагогічні знання стають особливими орієнтирами в професійному просторі і спрямовані на самопізнання, самооцінку свого духовно-професійного «Я» для подальшого збагачення та вдосконалення [70, с. 100–101]. Музично-естетичні цінності, сформовані у процесі диригентсько-хорової підготовки стануть, на нашу думку, запорукою загальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що надалі буде прямопропорційно передаватися їхнім учням у процесі професійної діяльності.

Водночас зміст навчання майбутніх учителів музичного мистецтва завжди визначається специфічними напрямками професійної підготовки. Приміром, щоб удосконалити рівень професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи в умовах інклюзивного навчання визначено наповнення елементів програми їхнього професійного розвитку змістом зазначеної освіти [167]. Зміст диригентсько-хорової підготовки у площині нашого дослідження має бути насиченим матеріалом естетично культурного характеру за встановленими критеріями та показниками.

Дослідники обґрунтовують та експериментально перевіряють різноманітні сучасні компоненти змісту професійної підготовки. Цілком природно, що у нинішніх умовах, зазначає В. Черкасов, є, приміром, актуальним формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фестивального руху. Адже реалізація сучасних концепцій відбувається на території України та за її межами як важливий чинник формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та набуває важливого соціально-педагогічного значення [246, с. 27].

Також забезпечення когнітивно-пізнавального компонента структури професійної підготовки майбутніх учителів музики реалізується у наукових дослідженнях шляхом дотримання таких педагогічних умов: організація естетичної освіти [234, с. 294]; урахування інтеграції міждисциплінарних зв'язків у процесі вокально-хорової роботи майбутніх учителів музичного мистецтва [77, с. 125]; наявність інноваційного методичного забезпечення [231, с. 114]; створення культурологічного середовища [98, с. 262]; створення розвивального, художньо-освітнього середовища у процесі навчання на основі багатозначності інформаційного контексту та змістової єдності презентацій [244, с. 124]; відповідне програмне та мультимедійне забезпечення навчального процесу [43, с. 256]; конкретизація та обґрунтування диригентсько-хорової освіти (предмет диригентсько-хорової освіти; педагог як керівник педагогічного хорового гуртка; студент-диригент і співак хору; навчальний хор; навчальна ситуація; умови диригентсько-хорової освіти, що спонукають до пошуку відповідних підходів і принципів [22] та ін.

Вважаємо, що результат формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, як і будь-якої якості майбутнього фахівця у професійній підготовці, неможливий без засвоєння основ наукових знань, насамперед певного кола дисциплін – у процесі диригентсько-хорової підготовки, чіткої організації та управління процесом творчої діяльності відповідно до набуття передбачуваних стандартом підготовки професійних компетентностей. Такий зміст підготовки відображений змістом навчальних дисциплін, побудованих на засадах міжпредметних зв'язків: «Практична робота з вокально-хоровим ансамблем», «Хорове диригування», «Фах диригування» тощо. Значущими є закладені у зміст дисциплін диригентсько-хорового навчання основи розуміння прийомів співу та хорової музики, роботи з хоровим класом, хорового диригування, основного музичного інструменту, основ диригентської техніки (диригентська фермата, жести та їхня амплітуда, паузи, уміння презентувати художній образ музичного твору, дихання, засоби музичної виразності, специфіка диригування, такти тощо). Вивчення історії музики, хорового мистецтва та аналізу музичних творів передбачає і забезпечує

патріотичну, методичну, творчу, художньо-естетичну, культурні складові формування майбутнього фахівця-педагога музичного мистецтва.

Водночас Ван Яцзюнь до змісту диригентсько-хорової освіти зараховує відповідні компетентності учасників хору: використання тембру і звукових ефектів у процесі просторових голосів; конструювання фактурно-просторових звукових компонентів у процесі їх синтезу; розташовування голосів вздовж звукової лінії, уміння регулювати динамічну рівновагу. Зазначене впливає із самої сутності хорової творчості як діяльності, побудованої на основі ключових моделей (музичної імпровізації та музичного спілкування) з метою створення та відтворення звукового матеріалу. Власне хорова творчість зосереджена або на естетиці виконання, орієнтуючись на естетичні смаки виконавців та глядачів, або на техніці виконання (маніпуляції зі звуками у реальному часі) [22].

Знання про майбутню професію вчителя музики – це інформація про зміст подальшої професійної діяльності, особливості музично-педагогічної діяльності та спілкування. Такими знаннями є: теоретичні – знання мети, принципів, змісту, методів і форм музично-педагогічної діяльності, закономірностей формування та розвитку особистості дитини; методологічні – знання загальних засад дослідження музично-педагогічних явищ, закономірностей навчання та виховання; методичні – знання основ методики навчання та виховання; технологічні – знання методів і прийомів навчання та музично-естетичного виховання [70, с. 100–101]. Однак знання будь-якої галузі чи сфери мистецтва неупинно розширюються, змінюються та коригуються. Отож, викладач закладу вищої освіти має систематично оновлювати зміст професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва та узгоджувати оновлення методики їхнього навчання, адаптованої до оновленого змісту диригентсько-хорової підготовки на естетично-культурних засадах.

Одним із перспективних механізмів інтеграції змісту і технології диригентсько-хорової освіти є кластер – об'єднання однорідних елементів у нове ціле, яке можна розглядати як самостійне ціле (освітній процес), яке має специфічні властивості та дає можливість реалізувати міжпредметні зв'язки на засадах ціннісно-орієнтаційної ідеї формування комунікативної культури

майбутнього вчителя музичного мистецтва. Таке завдання вирішується тому, що у кластері наявні когнітивні, активізаційні, мотиваційні та поведінкові елементи, етико-прагматичний імператив, адекватність особистості ситуації соціальної взаємодії; наявність саморегуляції, особистісного самовизначення. Це зумовлює доцільність поєднання основних елементів диригентської та хорової музики в комунікаційні кластери. Урахування специфіки професійної діяльності майбутніх вчителів музичного мистецтва свідчить про необхідність розширення поглядів майбутніх фахівців на сутність художньої особистості, мистецтва та естетичної творчості шляхом вивчення дисциплін гуманітарного циклу: філософії, етики, естетики, історії, культурології тощо. З цією метою необхідна інтеграція дисциплін гуманітарного циклу з циклом фахових дисциплін, адже актуальні завдання вирішуються спільними зусиллями дисциплін диригентсько-хорового циклу: читання хорових партитур, хорове диригування, хорознавство, хорове аранжування, хорові заняття, практична робота з хорами тощо [22–23]. Посилення зусиль викладачів для гармонійного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва та забезпечення цілісності формування їхньої естетичної культури сприятимуть вибору провідної сфери музичного мистецтва у професійній підготовці та подальшій професійній діяльності.

Таким чином, другою педагогічною умовою формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, орієнтуючись на результати сучасних наукових досліджень, визначаємо так: *наповнення змісту, форми та методів диригентсько-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва темами та питаннями естетичного спрямування.*

Методика формування діяльнісно-практичного компонента готовності до урізноманітнення професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва у дослідженні Н. Ільїнської включала: використання різноманітних видів занять у формуванні всебічної готовності до професійної діяльності; поступове формування готовності до урізноманітнення професійної підготовки учасників освітнього процесу; реалізацію творчого музичного потенціалу кожного здобувача вищої освіти [271]. Формування культури спілкування майбутнього

вчителя музики у процесі диригування та хорового музикування відбувається на інтегративній основі розвитку компетентності в результаті набуття особистісної культури спілкування з мистецтвом. Методика формування певних якостей майбутнього вчителя музики, на думку Ван Яцзюня, базується на активній диригентсько-хоровій діяльності суб'єктів цього процесу. Специфіка хорової діяльності також полягає в поєднанні всебічного музичного розвитку з удосконаленням диригентського майстерні. Всі ці ознаки особливо помітні в процесі репетиції з хором [22]. Отже, завдання закладів вищої освіти – створити майбутнім вчителям музичного мистецтва умови систематичного набуття досвіду формування естетичної культури, добираючи відповідні методи диригентсько-хорової підготовки.

Процес формування професійних компетентностей майбутнього вчителя музики буде успішним, на думку Тань Сяо, за умови створення відповідних психолого-педагогічних умов для співтворчості викладачів та студентів, зокрема врахування національної специфіки, при якій використовуються звукоструктурні компоненти естетичного формування культури майбутніх учителів музичного мистецтва [227]. З метою формування естетичної культури майбутніх учителів музики на засадах компетентнісного підходу необхідно: поступово і систематично залучати молодь до музично-художньо-естетичної діяльності через систему знань, умінь і досвіду на основі поєднання різноманітних форм аудиторної та позааудиторної роботи; педагогічне естетичне виховання поєднувати з розширенням художньо-естетичного та творчого досвіду студентів; орієнтувати освітній процес в університеті на розвиток культурно-творчого потенціалу студентів; здійснювати науково-методичне забезпечення (науково-методичні видання, методичні рекомендації, дослідження) у процесі формування музично-естетичної культури здобувачів вищої освіти; створювати у закладах вищої освіти естетичне середовища, зокрема для інтегративного оволодіння студентами загальними та професійними цінностями, педагогічною культурою; забезпечувати залучення підготовлених спеціалістів (педагогів, методистів, творчих керівників музичних об'єднань), здатних формувати художньо-естетичні погляди, уміння та навички активної

здобувачів вищої освіти у художньо-естетичній діяльності; залучати їх до різноманітних видів соціокультурної діяльності; створення естетичного тла для занять, внесення елементів естетики в окремі заняття [70, с. 102–103].

Таким чином, набуття емоційно-естетичного досвіду у навчальній діяльності та підтримку творчої самореалізації студентів передбачають ґрунтовну, спеціальну організацію диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, у якому вибір методів навчання відіграє домінуючу роль.

Підтвердження нашої думки знаходимо у наукових дослідженнях: вирішення проблеми формування культури спілкування майбутніх учителів музики значною мірою залежить від реалізації форм, методів, видів і засобів диригентсько-хорового навчання. Завдання – зробити навчальний процес керованим та ефективним. Для дидактичного процесу закладу вищої освіти можна стверджувати, що використання методики потребує відповідного наукового планування процесів опису способів навчальної діяльності студентів; умови, в яких ця діяльність відбувається (організаційні форми навчання); визначення умов і обсягу вибору методичного інструментарію, що сприяє саморозкриттю професійних навичок, розкриттю творчого потенціалу студентів; можливість переорієнтації у виборі методів професійного навчання; наявність ймовірних варіантів досягнення мети професійного розвитку; логічний взаємозв'язок між етапами реалізації ситуації навчального вибору; забезпечення суб'єктності викладача та студента у спільній культурній діяльності; системне здійснення ситуації «співпереживання-розуміння» художньо-комунікативної діяльності «тут і зараз» [22]. Методичний інструментарій сучасного викладача почасти обмежений у наших умовах навчання останніми роками через дистанційне навчання чи навчання в умовах кризової ситуації війни. Водночас такі умови спонукають викладачів до творчості, що є прикладом подальшої творчої самореалізації студентів.

Забезпечення діяльнісно-практичного компонента структури професійної підготовки майбутніх учителів музики також реалізується у наукових дослідженнях шляхом дотримання таких педагогічних умов: залучення студентів

до естетизації навколишнього середовища; оволодіння механізмами самоорганізації естетичної культури [234, с. 294]; спроможність удосконалення навичок роботи в хоровому колективі в умовах акустично-психофізіологічних закономірностей хорового співу [77, с. 125]; активізація самостійної роботи; розвиток творчих здібностей із застосуванням інтерактивних та ігрових методів навчання [231, с. 114]; інтеграція різновидів діяльності; забезпечення тьюторського супроводу; активізація комунікативно-рефлексивного функціонування у взаємодії [98, с. 262]; орієнтація на визначення цільового змісту презентацій на основі системно зумовленої взаємодії із слухачами [244, с. 124]; оновлення традиційних та впровадження нових методів навчання музичних дисциплін з використанням мультимедійних засобів навчання; поєднання репродуктивних і продуктивних методів музичного навчання; забезпечення педагогічного керування процесом набуття знань, умінь і навичок роботи з мультимедіа; уведення елементів дистанційних форм навчання [43, с. 256] та ін.

Практична робота майбутніх учителів музичного мистецтва, що й реалізує формування діяльнісно-практичного компонента структури їхньої професійної підготовки, базується на теоретико-методичних знаннях, виявляючись у набутті практичних навичок роботи з хоровою партією, хоровим ансамблем, вправлянні у розвитку вокально-слухових даних, збагаченні слухацького досвіду, знань вокально-хорового репертуару, тлумаченні сутності вокально-хорової творчості. Водночас під час практичної роботи здобувачів вищої освіти формуються їхні естетичні цінності, відповідно до яких вони надалі добирають концертний вокально-хоровий репертуар, а також розвивають музично-виконавські здібності.

Отже, аналіз сучасних наукових джерел показав доцільність формулювання таких педагогічних умов (третьої та четвертої) реалізації діяльнісно-практичного компонента професійної підготовки формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки: *збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва; стимулювання пізнавальної*

активності студентів до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару у процесі диригентсько-хорового навчання та подальшої самореалізації у практичній діяльності.

Творчо-оцінювальний компонент структури естетичної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва діяльність яких спрямована не лише на продовження мистецьких хорових традицій у сучасному суспільстві, а й на створення оновленого культурного простору (зокрема в умовах нинішнього воєнного стану) для хору та розвиток творчо-виконавських здібностей учасників хору. Керівник хору, виявляючи диригентську майстерність через досконалість диригентської техніки, сценічної поведінки, знання художньо-хорових норм та вміння впливати на хор загалом та кожного його учасника окремо, має оволодіти емоційно-естетичним культурним досвідом, що є певним професійним механізмом та конкретизується в уміннях організовувати, зацікавлювати хор. Для цього хормейстер має володіти основами педагогічної майстерності, уміти сформулювати та досягнути педагогічно-мистецької мети на засадах емоційно-позитивної естетики, щоб максимально розкрити естетично-культурний потенціал хору та власної творчості.

Діалогічна та полілогічна форми спілкування стимулюють груповий «емоційний резонанс» (так званий творчий процес сприйняття та оцінки музичних творів, що включає первинні емоційні враження від почутого, а також сприяє логічному осмисленню музичної форми та узгодженню чи порівнянню музичних творів та їх інтерпретації, аналізу художнього образу, ціннісного світу композитора, а також виявляється в особистому ставленні учня до цінності хорового мистецтва [52]. Тому важливо, на нашу думку, застосовувати методи, що спонукають до набуття емоційно-естетичного культурного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва, які опишемо у наступному підрозділі дослідження. Йдеться, передусім, про емоційно-ціннісний компонент професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

У структурних компонентах музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва В. Ігнат'єва виділяє емоційно-ціннісний, духовний світогляд і творчість. Емоційно-ціннісний компонент характеризує

зміст, якість, динаміку емоцій і почуттів майбутніх учителів щодо професії, а також визначає систему цінностей вчителя музики; проявляється в емоційності та оцінному ставленні до професійних знань, їх набуття, передачі, подальшого використання, ставленні до дії, а також до оцінки знань. Саме за допомогою інтелектуальних емоцій формуються динамічні особливості пізнавального процесу: тонус, темп дії, ставлення до того чи іншого темпу дії. Емоційна домінанта в естетичному розвитку особистості майбутнього вчителя музики сприяє її гармонізації, оскільки моральні норми, соціальні та професійні цінності можуть трансформуватися в особистісні цінності лише через людські почуття [70, с. 101].

Набуття емоційно-естетичного досвіду, що становить запоруку сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, є парний, груповий, колективний аналіз стилю написання хорового твору, його художньо-естетичного задуму композитором, висловлення особистого ставлення до цього твору; інтерпретація завдань та змісту твору, збагачуючи естетично-культурне сприйняття твору. Такий досвід тим паче значущий у час негативізму, різного типу агресій, емоційних стресів, у яких зокрема перебувають українці з перших днів повномасштабного вторгнення. Час штучного інтелекту та масового засилля механізмів, технічно-прогресивних елементів життя потребує одухотворення, одним із шляхів якого вбачаємо живу хорову музику, що й надає, передусім її учасникам позитивного емоційно-естетичного досвіду.

Учасник хору автоматично набуває емоційно-естетичного досвіду, оскільки «творить» не лише звуки – спів, виконання музичного твору, а вкладає у цей процес свої емоційні переживання, естетичні погляди, притаманні йому на момент виконання. Таке творення – колективне, як і сам процес хорового виконання і, відповідно, за законами психології завжди хтось один розпочинає емоційно заражати інших членів хорового колективу. Важливо, щоб це зараження було позитивним та стимулювальним – викликало емоції естетичної творчості та прагнення окультурити твір. Насамперед, такі емоції мають бути прикладом діяльності диригента, щоб його високий рівень емоційного ставлення

до презентованого музичного твору перетворилася у глибину співпереживання учасників хорового колективу. Цьому, на наш погляд, сприятиме застосування у процесі диригентсько-хорової підготовки методів формування естетично-культурної жестикуляції та метод мистецького спілкування на засадах естетично-культурного діалогу.

Водночас *стимулювання пізнавальної активності студентів до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару у процесі диригентсько-хорового навчання та подальшої самореалізації у практичній діяльності* передбачає розвиток нереалізованих творчих здібностей, спонукання до розкриття нереалізованих музично-виконавських можливостей.

До переліку професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва належить уміння стимулювати творчу активність та самореалізацію учнів, з якими вони будуть надалі працювати. Щоб набути такого уміння треба не лише вправлятися у зазначеному виді навчально-професійної діяльності, а й мати приклад – викладацький взірець стимулювання творчої самореалізації студентів. З цією метою варто застосовувати методи емоційного впливу для створення відповідної атмосфери творчості, підтримки контактів, зацікавлення їхньої уваги тощо. О. Олексюк розробила комплекс методів та прийомів стимулювання творчості студентів: особистий вплив викладача завдяки доброзичливості і експресивності; створення високого рівня енергетичного потенціалу з естетичною метою; добір естетично-виразного навчально-музичного матеріалу; активне використання інформаційних технологій та засобів візуалізації, що впливають на всі органи чуття; забезпечення естетичної діяльності студентів для створення на заняттях атмосфери творчого діалогу та колективної творчості [138].

Під духовно-творчим впливом ми розуміємо: процес творчої взаємодії всіх учасників хорового педагогічного колективу в оволодінні системою знань, умінь і музично-мистецьких навичок на основі різноманітного хорового репертуару; проведення спільних творчих пошуків у вирішенні різноманітних проблемних завдань на основі синтезу, порівняння, узагальнення конкретного кола музичного матеріалу; реалізацію різноманітних форм «репрезентації» духовних

і творчих досягнень учасників хорового педагогічного колективу з аналітичним узагальненням результатів.

Духовно-світоглядно-творчо-діяльнісна, або художньо-естетична, активність майбутніх учителів музичного мистецтва – це самореалізація в художньо-творчій діяльності, де креативність – цілісна і стійка властивість особистості як здатність сприймати нове, нестандартне, творчо мислити, генерувати оригінальні та корисні ідеї [70, с. 101]. Важливо активізувати та мотивувати студентів до самостійного наукового пізнання, активної професійної позиції, здатності до постійного професійного розвитку та досягнення принципів діалогу в процесі творчої взаємодії в інструментальному класі [275, с. 373]. Самостійність майбутніх вчителів музичного мистецтва, на нашу думку, є ознакою сформованості особистісно-професійних (впевненості, рішучості, незалежності, психічної зрілості тощо) та методичних якостей (здатності естетично-культурно застосувати набуті знання в умовах нової диригентсько-хорової ситуації).

Самостійна робота на заняттях для майбутніх учителів музичного мистецтва є пріоритетною, оскільки, за словами В. Кузьмічової, вона спрямована на постійну музичну самоосвіту, розкриття творчих вокальних можливостей студента, полягає в роботі з Інтернет-ресурсами, музичними виданнями, основною та допоміжною літературою, розв'язуванням творчих завдань (імпровізація, підбір супроводу до пісень зі шкільного репертуару та вокальних творів навчальної програми, складання плану виконання, аналіз труднощів виконання тощо); написання анотацій, доповідей, повідомлень; роботу з літературним і музичним текстом, виконання та художньо-педагогічний аналіз вокального твору. Водночас така робота включає різноманітні форми і види аудиторної, позакласної колективної та індивідуальної виховної діяльності (виховна година, творчі проекти, концертна та конкурсна програма, концертно-лекційна, художньо-виховна діяльність тощо) [100, с. 30].

Навчально-педагогічна практика також є важливим елементом набуття професійного досвіду майбутніми вчителями музичного мистецтва, адже її програмою передбачені конкретні навчально-творчі завдання, пов'язані з

роботою з дітьми різного віку у закладах дошкільної, загальної середньої чи позашкільної освіти. Саме під час проходження практики майбутні вчителі музичного мистецтва виявляють найбільший рівень самостійності та творчості.

Таким чином, на основі аналізу наукових джерел нами виокремлено такі педагогічні умови формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки:

1) забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку;

2) наповнення змісту та спрямування форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва темами та питаннями естетичного спрямування;

3) збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва;

4) стимулювання пізнавальної активності студентів до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару у процесі диригентсько-хорової підготовки та подальшої самореалізації у практичній діяльності (рис. 2.2).

<p align="center">Педагогічні умови формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки</p>			
<p align="center">забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку</p>	<p align="center">наповнення змісту та спрямування форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва темами та питаннями естетичного спрямування</p>	<p align="center">збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва</p>	<p align="center">стимулювання пізнавальної активності студентів до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару у процесі диригентсько-хорової підготовки та подальшої самореалізації у практичній діяльності</p>

Рис. 2.2. Педагогічні умови формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки

Передбачаємо, що ефективність формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки можливе лише завдяки взаємодоповненості та системності реалізації кожної з виокремлених педагогічних умов.

Кожну з педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки схарактеризуємо докладно у контексті опису формувального етапу нашого дослідження.

Висновки до розділу 2

У процесі формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки виокремлено такі наукові підходи формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки: синергетичний, аксіологічний, культурологічний, системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований. Охарактеризовано їх сутність і доцільність запровадження у дослідженні.

Визначено такі принципи формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки: загальнодидактичні (систематичності та послідовності; усвідомленості навчання; креативності; міждисциплінарних зв'язків; культуротворчості) та специфічні (емоційності, арт- та естетотерапевтичності; творчої активності та індивідуального підходу; добору навчального матеріалу та репертуару; єдності етичного та естетичного; співпраці; естетично-культурної інтерактивності). Передбачено, що дотримання обраних нами принципів сприятиме підвищенню ефективності процесу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Обґрунтовано та розроблено методичний супровід формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, що має такі блоки: 1) цільовий блок; 2)

методологічний блок; 3) методично-діяльнісний блок; 4) рефлексивно-аналітичний блок; 5) результативний блок.

Обґрунтовано та розроблено педагогічні умови реалізації методичного супроводу формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1 Діагностика сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва

Для проведення оцінювання ефективності формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки дослідження передбачає обґрунтування відповідних критеріїв, показників та діагностику рівнів сформованості компонентів цього цілісного особистісного утворення особистості.

Розроблення системи критеріїв та показників сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва здійснюватимемо із врахуванням сутності та структури естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, розробленої у першому розділі дослідження та у контексті нашого дослідження – потенціалу диригентсько-хорової підготовки у її формуванні.

У словникових виданнях поняттю «критерій» надається різне тлумачення. Він трактується «...як міра, що дозволяє визначити якісно-кількісні зміни в розвитку особистості, ... як сукупність ознак, що умовно характеризують педагогічні явища в процесі розвитку і виховання [1, с. 312].

У нашому дослідженні критерій розглядається як якісний та кількісний показник, що відображає усі структурні компоненти естетичної культури та динаміку вимірювання сформованості естетичної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва. А показник – як специфічна ознака досліджуваної якості – сформованості кожного компоненту естетичної культури [2, с. 838].

Критерії мають більш загальний характер у порівнянні з показниками, які тісно пов'язані з процедурами конкретних вимірів. У нашому дослідженні врахована думка О. Рудницької, яка стверджує, що «...визначення критеріїв сприяє не лише виокремленню рівнів сформованості певного явища, а з'ясування недоліків цього процесу та обґрунтування подальших орієнтирів педагогічної роботи в зазначеному аспекті» [3, с. 105].

Визначення критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва відбувалося після теоретичного аналізу психолого-педагогічних джерел та змісту практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої мистецької освіти.

Спочатку нами проаналізовано праці, в яких представлено критерії розвитку дотичних для нашого дослідження понять «естетичний досвід», «естетичний світогляд», їхніх структурних компонентів у майбутніх учителів.

Визначаючи критерії сформованості естетичної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей Т. Койчева, О. Галіцян, Лян Цзе досить справедливо, на нашу думку, виокремлюють естетичну культуру, естетичний світогляд, естетичну свідомість компонентами естетичної підготовки майбутніх учителів. У їхньому дослідженні науково обґрунтовано такі структурні компоненти естетичної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, як світоглядно-професійний, інструментально-діяльнісний, особистісно-настановний, та запропоновані такі критерії їх вимірювання: інтеграційний, функційний, суб'єктний [85, с. 118].

Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури представлено у дослідженні В. Папушиної. Зокрема дослідницею виокремлені такі критерії сформованості естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури: мотиваційний, гностичний, праксеологічний, особистісний [5, с. 44].

Визначаючи критерії та показники сформованості естетичного досвіду майбутніх учителів Л. Штома виокремлює п'ять критеріїв: ступінь сформованості мотиваційної сфери, рівень мовно-естетичної ерудованості, міра сформованості ціннісно-орієнтаційної сфери, рівень сформованості вмінь та

навичок естетичної діяльності, вияв здатності до творчої діяльності [253, с. 123]. У дослідженні М. Нечепоренка система показників сформованості естетичної культури студентів представлена у єдності емоційно-почуттєвого, інтелектуально-інформаційного, світоглядного та діяльнісного елементів [134, с. 7].

Сутність та складові художньо-естетичної культури особистості визначені у дослідженні О. Отич, яка стверджує, що «...її сформованість виявляється у процесі здійснення нею ціннісних виборів у галузі мистецтва, надання переваг тому чи іншому художньому твору у процесі сприйняття мистецтва й власної художньої діяльності» [154, с. 47]. Тому критеріями сформованості художньо-естетичної культури особистості дослідниця вважає «...ціннісні орієнтації, художньо-естетичне сприймання, художньо-естетичний досвід, естетичне ставлення, художньо-естетичну активність та художню творчість» [154, с. 47].

В основу естетичної культури студента дослідником О. Гук покладено «...цілісність естетичної свідомості та естетичної діяльності, емоційно-почуттєве переживання вражень, знання, що виявляється в різних формах естетичного ставлення (відчуття, оцінювання тощо) і є проявом ціннісної позиції особистості» [53, с. 199].

Китайський дослідник проблеми розвитку музично-естетичного смаку підлітків у процесі співацького навчання Лі Жуйцін визначає такі критерії, розвиненості музично-естетичного смаку підлітків: ступінь сформованості інтересу до музичного мистецтва, зокрема до вокально-хорової діяльності, здатність до аналітичного опрацювання музичного матеріалу, Критерієм оцінно-інтерпретаційного компоненту є міра здатність до оцінювання музичного мистецтва [64, с. 183].

Розробники технології формування естетичної культури майбутніх вихователів основними компонентами естетичної культури визначають музично-естетичний світогляд, музично-естетичні потреби; музично-естетичні навички, уміння, музично-творчі здібності особистості [11, с. 252].

Критеріями вихованості естетичної культури майбутніх хореографів Лю Сін'тін визначає: когнітивний, емоційно-ціннісний, естетично-діяльнісний. Автором доведено, що «...ядром естетичної культури особистості виступає

естетична свідомість. Вона формується під дією естетичного досвіду особистості і відображається в системі естетичних ставлень людини до різних сторін дійсності. Важливим фактором, що є їх результатом і впливає на якість цих ставлень є естетичний смак. Естетичні ставлення детермінують естетичну діяльність особистості, під впливом якої формується естетична свідомість як вища форма свідомості людини, оскільки саме вона дозволяє їй будувати власну траєкторію естетичного саморозвитку і самовдосконалення, керувати свідомістю і діяльністю» [202, с. 182].

Також у процесі дослідження нами опрацьовані праці вчених, в яких розкриваються особливості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та компонентів естетичної культури, зокрема.

Так у дослідженні І. Полубояринової структура професійної компетентності вчителя музики представлена у трьох компонентах: особистісний (особистісно-мотиваційна, саморегуляційна, етична, загальнокультурна, психологічна, соціальна, громадянська компетентності); комунікативний (загальна та професійна музична комунікативна компетентність); діяльнісний (методологічна, дидактична, музично-практична, науково-творча, управлінська та організаційна компетентності) [13, с. 12].

Дослідниця М. Михаськова обґрунтовує структуру фахової компетентності майбутнього вчителя музики у єдності трьох компонентів: «...когнітивного (фахові знання, які є теоретичною й методичною основою ефективної діяльності вчителя); практично-творчого (сукупність музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь, творчої самостійності); ціннісно-орієнтаційного (ціннісні орієнтації особистості в галузі мистецтв) і об'єднує музичні та педагогічні складові, що забезпечують успіх музично-освітньої діяльності вчителя» [125].

Визначаючи особливості та проблеми формування художньо-естетичного смаку майбутнього педагога-хормейстера Л. Мазур та Е. Печерська, виокремлюють такі критерії з відповідними показниками: мотиваційно-перцептивний; когнітивно-інтелектуальний; виконавсько-рефлексивний [15, с. 102].

Визначаючи структурні компоненти і критерії сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва Я. Сопіна, О. Сопін виокремлюють такі: художньо-естетична освіченість; сформованість естетичних ціннісних орієнтацій; здатність до сприйняття естетичного в дійсності і мистецтві; готовність до самоаналізу і самооцінки; здатність до естетичного самовиховання та ін. [215, с. 136].

У дослідженні К. Кушнір виокремлено структуру і зміст ціннісних компетентностей майбутнього учителя музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. У контексті нашого дослідження цінною є думка автора щодо диригентсько-хорової підготовки, яка, за твердженням дослідниці «...передбачає формування у студентів мистецьких факультетів мотиваційно-емоційних, інтелектуально-пізнавальних, діяльнісних, креативних та інших складових» [103, с. 670].

У дослідженні І. Цюряк «Методика застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики» діагностування проводилося на основі таких критеріїв: сформованість диригентсько-хорових теоретичних знань, практичних умінь та навичок студентів; вербальних можливостей самостійно аналізувати хоровий твір; здатності до суб'єктивної інтерпретації хорового твору [243, с. 12].

Досліджуючи розвиток естетичної культури студентів музично-педагогічних факультетів засобами української музики Л. Побережна виокремлює наступні компоненти естетичної культури особистості: мотиваційно-потребовий, емоційно-почуттєвий, когнітивно-раціональний, оцінювально-орієнтаційний, творчо-діяльнісний [165, с. 9].

Дослідник формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в Китаї засобами китайської народної опери Тань Сяо виокремлює такі критерії: мотиваційний, змістовий та діялісно-рефлексійний. До показників мотиваційного критерію автор зараховує: інтерес до формування власної естетичної культури, позитивне ставлення до даного виду діяльності, наявність мотивації. Показниками змістового критерію визначено системність, повнота і ґрунтовність знань про естетичну культуру. До показників діялісно-

рефлексійного критерію автором віднесено: наявність комплексу професійно-педагогічних і спеціальних умінь, контроль, самоконтроль, оцінка та самооцінка процесу й результатів сформованості естетичної культури з метою подальшої її переоцінки [228, с. 263].

Важливим критерієм у дослідженнях, які розглядаються проблеми підготовки майбутнього вчителя є те, наскільки вчитель відповідає вимогам обраної професії, наскільки професія педагога відповідає вимогам студента, їхнім мотивам, схильностям, наскільки студенти задоволені обраною спеціальністю. Вчені відзначають важливість сформованості такого показника, як розуміння майбутніми учителями ціннісних основ професії, сукупність необхідних професійно-психологічних якостей особистості.

Педагогічна діагностика рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музики передбачає оцінювання їх мотивів, знань, умінь, установок і поведінки, пов'язаних з естетичним сприйняттям і розумінням музики.

У першому розділі нашого дослідження ми з'ясували змістове наповнення естетичної культури, а саме, естетичні: свідомість, знання, діяльність, імідж та ставлення. Визначили компоненти естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний, творчо-оцінювальний та обґрунтували, що означені компоненти мають системний та інтегративний характер естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, а змістове наповнення розкривається в характеристиці кожного з компонентів, складаючи цілісне особистісне утворення особистості майбутнього учителя музичного мистецтва.

Вважаємо, що сформованість естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва можна діагностувати, застосовуючи критерії, співвідносні із визначеними у першому розділі компонентами естетичної культури. Для оцінювання сформованості цих компонентів ми будемо використовувати наступні критерії: *мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-знаннєвий, операційно-діяльнісно, творчо-оцінювальний*. На нашу думку, зазначені критерії

сформованості естетичної культури є взаємозалежними та в цілості забезпечуватимуть успішну діагностику.

Визначаючи показники сформованості за кожним критерієм, врахували твердження Лю Сінґінь, що під час визначення рівнів вихованості естетичної культури важливо враховувати «..обсяг знань, ступінь, глибину їх усвідомлення, наявність емоційно-ціннісного ставлення до творів мистецтва, природи, оточуючої дійсності, себе, спрямованість на стійкість мотивів естетичної поведінки, здатність до самовираження, самореалізації дій, учинків й ступінь їх прояву у повсякденній життєдіяльності, ступінь розвитку естетичних умінь і навичок» [202, с. 180].

Мотиваційно-аксіологічному критерію – відповідає мотиваційно-ціннісний компонент. У нашому випадку важливо підібрати показники, які б дозволили визначити мотиви набуття необхідних мистецько-педагогічних знань, умінь, навичок та досвіду – компетентностей – для подальшого кваліфікованого виконання професійних обов'язків; вибору того чи того музичного твору та формату заходу для його презентації. Мотиваційно-аксіологічний критерій також визначає професійну спрямованість на формування естетичної культури та майбутню професійну діяльність. Професійна спрямованість в свою чергу характеризується такими показниками: потреби, мотиви, світогляд, інтереси, переконання, ідеали та ін.

У дослідженні О. Прядко саме формуванню мотивації до навчання виокремлена важлива роль у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів, а саме «...комплексу властивих студентові мотивів, які спонукають його до пізнавальної діяльності і значною мірою визначають її успішність» [183, с. 165]. Творчі здібності, естетичний смак та естетичне мислення педагога дослідник Хуан Цзіншен зараховує до особистісного критерію [241, с. 21]. На думку іншого китайського дослідника Тань Сяо «...морально-естетична свідомість вчителя проявляється в критичній оцінці педагогічних явищ з позиції його морально-естетичних цінностей. Морально-естетичні ставлення вчителя, на думку Тань Сяо виявляються в позитивному або негативному емоційний відгуку [228, с. 125].

На думку дослідників Я. Сопіної та О. Сопіна «...рівень естетичної культури студентів ...характеризується різнобічними естетичними поглядами, потребами, інтересами, смаками, ідеалами, що складають основу естетичних ціннісних орієнтацій» [215, с. 137].

У контексті нашого дослідження ми також погоджуємося із твердженням Г. Сотської, що «...для майбутнього вчителя має стати цінністю його художньо-педагогічна діяльність, яка будується на ретрансляції естетичних цінностей» [24, с. 104].

Визначаючи мотиваційно-аксіологічний критерій сформованості естетичної культури та його показники нами врахована запропонована І. Зеленою система критеріїв та показників сформованості естетичного світогляду в майбутніх учителів гуманітарного профілю. Зокрема, цілісність, глибина та вибірковість сприйняття естетичного об'єкта, у нашому випадку, музичного твору [25, с. 5].

У дослідженні І. Сідорової у структурі естетичної культури майбутніх педагогів виокремлено емоційно-мотиваційний компонент, показниками сформованості якого вчена визначає «...потребу у спілкуванні з мистецтвом та прекрасним, емоційно-почуттєве ставлення особистості до художніх і естетичних цінностей, розвиненість естетичної свідомості (естетичні сприйняття, інтереси, смаки, ідеали та естетична оцінка) [26, с. 11].

Враховуючи вищевикладені позиції учених, нами визначені такі *показники* сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за *мотиваційно-аксіологічним критерієм*: усвідомлення студентом необхідності оволодіння і вияву естетичної культури; емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності; мотивація до професійно-педагогічного саморозвитку у професії.

Когнітивно-пізнавальний критерій визначає сформованість такого компоненту естетичної культури, як когнітивно-знаннєвий.

Без розгалуженої системи знань історії, теорії та естетики музики майбутній учитель музичного мистецтва не може здійснювати педагогічну діяльність. Визначаючи ознаки естетичної культури майбутніх педагогів,

І. Сідорова виділяє інформаційно-когнітивний критерій, який характеризує художньо-естетична обізнаність студента. На думку дослідниці показниками цього критерію є «...загальні знання з художньої культури, сформованість художньо-естетичного кругозору, здатність до логічного оперування естетичними категоріями» [193, с. 11].

У дослідженні М. Нечепоренка доведено, що естетичні знання й уміння сприяють формуванню творчої емоційно-естетичної орієнтації особистості. Тому, на думку вченого, обізнаність із спеціальною термінологією є важливим показником сформованості естетичної культури студентів [134, с. 12].

Розробляючи показники сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за когнітивно-знаннєвим критерієм враховували твердження дослідників Я. Сопіної та О. Сопіна, що «...художньо-естетична освіченість майбутніх учителів веде до усвідомлення ними сутності естетичного виховання, розуміння ролі мистецтва у розвитку естетичної культури особистості, дозволяє спрямовувати майбутню педагогічну діяльність на пошук і впровадження ефективних шляхів і методів духовно-естетичного розвитку своїх вихованців» [215, с. 137].

Такі показники сформованості естетичного смаку визначає дослідник Лі Жуйцін: наявність знань щодо мистецтва; спроможність до розрізнення виразних засобів та визначення їх ролі у передачі художньо-образного змісту творів [64, с. 837].

У дослідженні О. Матвєєвої також наголошується на необхідності діагностики об'єму, глибини і якості знань, сформованості умінь, компетенцій студентів [120, с. 127].

Ми також погоджуємося із твердженням В. Фрицюка, що «...майбутній учитель музичного мистецтва повинен знати особливості української та зарубіжної музики, музичні форми, жанри, засоби музичної виразності, системи методів керування хором, основні напрями й перспективи розвитку музично-естетичного виховання дітей, оволодіти навичками просвітницької, менеджерської та науково-дослідницької діяльності [238, с. 62].

Під час визначення показників сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва враховували, що знання, отримані майбутніми учителями передбачають формування відповідних умінь та навичок здійснення майбутньої професійної діяльності.

Разом з тим враховуємо, що естетичні знання, які сформовані у студента, передбачають розуміння основних принципів, понять, термінів та теорії музичного мистецтва. Майбутні учителів музичного мистецтва мають знати жанри, стилі, художні напрями та композиторів, а також розуміти основні техніки та елементи музичного мистецтва.

На основі сформованих знань майбутні вчителі музики повинні навчитися аналізувати і критикувати музичні виступи, як свої, так і інших. Вони повинні розвивати здатність визначати технічні та експресивні сильні та слабкі сторони, формулювати конструктивний зворотний зв'язок і пропонувати вдосконалення.

Тому підсумовуючи позиції учених, нами визначені такі *показники* сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за *когнітивно-знансьвим критерієм*: розуміння сутності естетичної культури особистості, механізмів її прояву; знання та розуміння історії, теорії та естетики музики. Сформованість естетичної культури за цим критерієм характеризує здатність майбутніх учителів музичного мистецтва до диференціації, аналізу та класифікації інформації в галузі музичного мистецтва.

Операційно-діяльнісний критерій визначає сформованість такого компоненту естетичної культури, як діяльнісно-практичний.

Ми погоджуємося із твердженням авторів колективної монографії «Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва», що «...вокально-хорова підготовка є однією із профільних аспектів підготовки фахівця музично-естетичного виховання для шкіл різного типу навчання» [30, с. 5]. Тому в процесі діагностики сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва важливо з'ясувати рівень їхньої вокально-хорової підготовки.

Уміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати, інтерпретувати мистецькі твори й оцінювати прекрасне в навколишньому світі, на думку

М. Нечепоренка, сприяють формуванню творчої емоційно-естетичної орієнтації особистості [134, с. 15].

Тому ми виокремлюємо такий показник як *здатність до інтерпретації музичного твору*, який дозволяє виявити рівень сформованості естетичної культури майбутніх учителів музики. Цей показник характеризує здатність майбутніх учителів музичного мистецтва розуміти його структуру, стиль, емоційну палітру та інші характеристики, і вільно виражати це розуміння через власне виконання або пояснення.

Дослідниця І. Сідорова виокремлює також творчо-діяльнісний компонент естетичної культури майбутнього педагога, сформованість якого пропонує визначати через досвід «...активної естетичної діяльності, здатність до естетичного самовиховання та самовдосконалення, вміння й навички в художній творчій діяльності» [193, с. 11].

Виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва є обов'язковою складовою фахового блоку цілісної професійної системи підготовки фахівців напряму 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Обґрунтовуючи методичний супровід художньо-естетичного контенту виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, дослідники А. Линенко, Г. Ніколаї, І. Левицька наголошують на важливості формування такої компетентності як здатність до фахового художньо-педагогічного самовдосконалення [110, с. 17]

За визначенням В. Галузяк «...рефлексія проявляється в умінні свідомо контролювати результати своєї діяльності і рівень професійного розвитку, особистісних досягнень; сформованість таких якостей і властивостей, як креативність, ініціативність, націленість на співпрацю, співтворчість, схильність до самоаналізу» [45, с. 26].

Стандарт вищої освіти підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) відсутній. Однак, в освітніх програмах ЗВО, які здійснюють підготовку здобувачів за ОП Середня освіта (Музичне мистецтво) серед програмних результатів навчання зазначено: здатність здобувачів до саморозвитку та

самокорекції у процесі мистецької й музично-педагогічної діяльності, вмінні вчитися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію [33–35].

Тому ми виокремлюємо такий показник як *готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки*. Майбутні учителі музичного мистецтва мають вміти оцінювати свій прогрес, визначати сфери для вдосконалення, шукати відгуки від наставників і однолітків і активно шукати подальші можливості навчання для підвищення своєї естетичної культури.

Творчо-оцінювальний критерій рівнозначний творчо-оцінювальному компоненту естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

За визначенням М. Нечепоренка емоційне оцінювання мистецтва є показником сформованості естетичної культури [134, с. 10]. Здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів дослідник Хуан Цзіншен. Модель формування визначає показником практичного критерію сформованості естетичного світогляду майбутніх учителів [241, с. 19]. Розкриваючи структуру естетичної культури вчителя Л. Побережна зазначає, що важливим компонентом є оцінювально-орієнтаційний, несформованість якого свідчить про відсутність естетичної культури [165, с. 155].

Здатність до оцінки естетичної цінності музичних творів для майбутніх учителів музичного мистецтва є надзвичайно важливою. Така здатність формується на основі особистих естетичних уподобаннях студентів. Оскільки у структурі естетичної культури нами виокремлено компонент естетичний імідж, то показником його сформованості визначаємо естетичний смак.

Тому у нашому випадку виокремлюємо такі показники сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за творчо-оцінювальним критерієм, як *здатність до оцінювання естетичної цінності музичних творів (особистий досвід сприйняття музики) та аналізу різних музичних творів*. Цей показник характеризується сформованістю знань про різні

музичні жанри, стилі і форми, умінням слухати та аналізувати різні музичні твори, визначати такі елементи, як мелодія, гармонія, ритм, текстура та форма.

Критерії сформованості відповідних компонентів естетичної культури та їхні показники прояву покладено в основу виокремлення трьох рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва: високий, достатній, початковий, яким було надано певні якісні характеристики.

Високий рівень сформованості естетичної культури характеризується стійким пізнавальним інтересом, усвідомленим і вмотивованим бажанням оволодіти і виявляти естетичну культуру у щоденній життєдіяльності, усвідомленим і вмотивованим вибором професії, бажанням студентів розвивати професійні знання, уміння, навички. Майбутні учителі музичного мистецтва володіють доскональними знаннями та розумінням музичної історії, теорії та естетики музики. Вони проявляють активну участь у неформальному навчанні та професійному розвитку, демонструють прагнення розширювати музичні знання, удосконалювати навички та бути в курсі поточних тенденцій і практик у музичному мистецтві. У студентів сформований естетичний смак та вміння оцінювати естетичні якості музики, розпізнавати стилістичні особливості, художньо інтерпретувати та виражати музику, демонструючи технічну майстерність, визначати технічні та експресивні нюанси.

Достатній рівень сформованості естетичної культури проявляється у студентів, які мають схильність до самостійного пізнання та усвідомленого інтересу до естетичної культури, оволодіння навичками здійснення майбутньої професійної діяльності; вони характеризуються здатністю обговорювати основні поняття та демонструвати обізнаність у різних музичних стилях і жанрах, у студентів наявне розуміння музичної історії, теорії та естетики музики. Вони виявляють готовність досліджувати новий музичний досвід. Вони демонструють здатність визначати сильні та слабкі сторони музичних виступів, хоча відчувають певні труднощі у процесі оцінювання естетичних якостей музики, розпізнавання стилістичних особливостей та надання їм естетичної оцінки.

Початковий рівень сформованості естетичної культури є рівнем несвідомого вибору професії вчителя музичного мистецтва. Студенти

характеризуються не вмотивованістю до оволодіння теорією і практикою вияву естетичної культури, розвитку професійних знань, умінь, навичок. Вони мають фрагментарні знання щодо естетичної культури, обмежене розуміння історії, теорії та естетики музики. Студенти не виявляють ініціативи до розширення музичних знань і навичок, прагнення до самореалізації в естетично-педагогічній діяльності. У них виявляється обмежена здатність сприймати та оцінювати художні якості музики, художньо інтерпретувати та аналізувати та оцінювати музичні виступи.

Таким чином, визначення критеріїв, показників сформованості естетичної культури та рівнів їхнього прояву у майбутніх учителів музичного мистецтва дає можливість для подальшого проведення дослідно-експериментальної роботи.

З метою обґрунтування та перевірки ефективності методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки була організована дослідно-експериментальна робота за такими етапами:

- 1) розроблення методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки;
- 2) визначення етапів дослідно-експериментальної роботи;
- 3) формування контрольних і експериментальних груп студентів;
- 4) визначення вихідного рівня сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва;
- 5) проведення діагностики рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за результатами проведеної роботи.

Відповідно до цільових орієнтирів дослідження, обов'язковим його завданням є діагностика рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, результати якої мають засвідчити необхідність проведення подальшого наукового пошуку.

Автори навчального посібника «Методика та організація наукових досліджень» зазначають, що «...контрольний етап експерименту зводиться до контролю за результатами зовнішніх впливів на об'єкт дослідження з

урахуванням його стану, характеру впливу та ефекту, що очікується» [36, с. 95].

Дослідно-експериментальна робота проводилася у 2021–2023 роках на базі таких закладів освіти: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Рівненський державний гуманітарний університет, Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Педагогічний експеримент проводився з одним і тим же контингентом студентів протягом 3-х років.

Для проведення дослідно-експериментальної роботи обрані студенти І курсів тому, що сформованість естетичної культури є основою на набуття загальних та фахових компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва. На основі аналізу освітніх програм Середня освіта (Музичне мистецтво), за якими готують фахівців у ЗВО, обраних нами для проведення констатувального етапу експерименту, встановлено, що під час навчання майбутні учителі музичного мистецтва мають досягти певних програмних результатів навчання: розуміти цінність і значущість культури та мистецтва для виховання й розвитку учнів, використовувати кращі зразки світової, національної та регіональної музичної спадщини в освітній діяльності; знати історичні та теоретичні засади музичної педагогіки, педагогіки мистецтва, сучасні теорії й методики музичної освіти; навички музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів; артистизм і виконавську майстерність; виявляти здатність до саморозвитку та самокорекції у процесі мистецької й музично-педагогічної діяльності, вчитися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набуто під час навчання кваліфікацію та ін. [33–35; 37–41]. Ці програмні результати співвідносяться із охарактеризованими нами показниками сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Також враховано той факт, що дисципліни Хорознавство, Хорове диригування, Диригування і постановка голосу, Теорія і методика музичної освіти, Історія музики, Теорія музики, Вокально-хорове виконавство (постановка голосу), Хоровий клас і Практикум роботи з хором викладаються у різних семестрах впродовж загального навчання.

У нашому дослідженні врахована думка дослідниці особливостей здійснення педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти О. Матвєєвої, зокрема необхідність здійснення початкової діагностики саме на I курсі «...з метою визначення підготовленості студентів до навчання на факультеті мистецтв, рівня знань і умінь, музичних здібностей, особливостей особистісного й психологічного розвитку. Вона відбувається ... на початку навчання і виконує пропедевтичну функцію» [120, с. 205].

Для того, щоб сформувавши обсяг генеральної сукупності, у Реєстрі суб'єктів освітньої діяльності з'ясовано кількість осіб, які були зараховані на навчання до університетів на освітній ступінь бакалавр за спеціальністю 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) у 2021 році <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/entrant/>. Встановлено, що на початку 2021/2022 навчального року контингент студентів університетів, які вступили до університетів для здобуття освіти ступеня бакалавр за спеціальністю 014.13 Середня освіта, музичне мистецтво на базі повної загальної середньої освіти, молодший спеціаліст, бакалавр складає 693 особи.

Для визначення обсягу вибірки учасників дослідно-експериментальної роботи використано формулу 3.1

$$n = \frac{t^2 \cdot \omega(1-\omega) \cdot N}{\alpha^2 \cdot N + t^2(1-\omega) \cdot \omega}, \quad (3.1)$$

де n – обсяг вибірки; N – генеральна сукупність; ω – достатня частка досліджуваного об'єкта (максимальне значення: $\omega = 0,5$); t – коефіцієнт значущості (прийнято $t = 1,96$); α – гранична похибка репрезентативності

вибірки (при $t = 1,96$ гранична похибка становить: $\alpha = 0,05$). Тобто ймовірність будь-якого відхилення досліджуваного явища у вибірці сягає 5 %).

$$n = \frac{1,96^2 \cdot 0,5^2 \cdot 693}{0,05^2 \cdot 693 + 1,96^2 \cdot 0,5^2} = 247 \text{ осіб}$$

На основі розрахунків встановлено, що при генеральній сукупності 693 особи, обсяг вибірки має становити 247 осіб.

До складу експериментальної групи ввійшли 125 студентів, зокрема з: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Рівненського державного гуманітарного університету, Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради».

Контрольну групу, обсягом 122 осіб, склали студенти з Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (20), Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.

Таким чином, до дослідно-експериментальної роботи в цілому залучено 247 студентів (125 – в ЕГ і 122 – у КГ), а також 16 викладачів фахових дисциплін.

На першому етапі дослідно-експериментальної роботи відбувався підбір та розроблення діагностичного інструментарію для виявлення сформованості естетичної культури. Початок 2021–2022 навчального року відбувався в умовах пандемії та дистанційного навчання, тому комплекс діагностичних методик розроблявся з урахуванням дотримання вимог протиепідемічних заходів. Значна частина педагогічного інструментарію була підібрана так, щоб можна було реалізувати їх в онлайн форматі. Для проведення анкетування створені Google форми, які студенти могли дистанційно заповнювати та пришвидшився час їхнього опрацювання.

В обох групах (контрольній та експериментальній) використовувалися ідентичні методики для експериментального визначення рівнів сформованості естетичної культури, які представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Діагностичний інструментарій вимірювання сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за визначеними критеріями і показниками

Критерії	Показники	Діагностичний інструментарій
<i>Мотиваційно-аксіологічний</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ усвідомлення студентом необхідності оволодіння і вияву естетичної культури; ✓ емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності; ✓ мотивація до професійно-педагогічного саморозвитку у професії 	Авторська анкета для визначення усвідомлення студентами необхідності оволодіння та вияву естетичної культури (Додаток 2) Ранжування за Ван Яцзюнь [22] Анкета переваг у галузі мистецтва (Додаток 3) Адаптована анкета «Мотив вибору освіти» за В. Поберецькою [48] (Додаток 4) Авторська анкета «мотивація до професійно-педагогічного саморозвитку у професії» (Додаток 5)
<i>Когнітивно-знаннєвий</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ розуміння сутності естетичної культури особистості, механізмів її прояву; ✓ знання та розуміння історії, теорії та естетики музики 	Авторські анкети: «розуміння сутності естетичної культури особистості розуміння сутності естетичної культури особистості, механізмів її прояву та усвідомлення необхідності її виявлення у щоденній життєдіяльності»; (Додаток 6) «знання та розуміння історії, теорії та естетики музики» (Додаток 7)
<i>Операційно-діяльнісний</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ здатність до інтерпретації музичного твору ✓ готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорового навчання 	Оцінний аналіз хорового твору (Додаток 11) Авторська анкета «Чому у майбутніх учителів музичного мистецтва має бути сформована естетична культура» (Додаток 12)
<i>Творчо-оцінювальний критерій</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ здатність до оцінювання естетичної цінності музичних творів (особистий досвід сприйняття музики) ✓ здатність до аналізу різних музичних творів 	Діагностика «емоційного інтелекту» Н. Холл (Додаток 8) Авторські методики здатність до оцінки естетичної цінності музичних творів (Додаток 9) здатність до аналізу різних музичних творів (Додаток 10)

Для того, щоб визначити рівні сформованості естетичної культури за відповідними критеріями, розроблені шкали оцінки відповідей, які дозволили виявити рівні сформованості естетичної культури (високий, достатній, низький) у майбутніх учителів музичного мистецтва за певними показниками.

Сформованість критеріїв оцінено за трибальною шкалою:

Мотиваційно-аксіологічний:

3 – усвідомлення особистісно-значуще; 2 – вибіркоче; 1 – відсутнє.

3 – позитивне емоційно-ціннісне ставлення; 2 – нейтральне; 1 – негативне.

3 – мотивація проявляється максимально; 2 – середній прояв, 1 – відсутня.

Когнітивно-знаннєвий:

3 – розуміння чітке; 2 – ситуативне; 1 – формальне.

3 – глибокі, міцні знання; 2 – нормативні; 1 – фрагментарні.

Операційно-діяльнісний:

3 – виконані всі завдання; 2 – виконані окремі елементи; 1 – завдання виконано із значними помилками

3 – конструктивна готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки; 2 – стихійна; 1 – деструктивна

Творчо-оцінювальний:

3 – системна здатність до оцінювання естетичної цінності музичних творів; 2 – вибіркова; 1 – спонтанна.

3 – емоційний, глибокий аналіз музичних творів; 2 – нормативний; 1 – формальний.

Рівневий розподіл балів був наступним: 21–30 балів – високий рівень; 11–20 балів – достатній рівень; 0–10 балів – початковий рівень.

На підставі виставлених балів підраховувався сумарний бал вираженості рівня сформованості показників естетичної культури.

Під час констатувального етапу експерименту враховані вимоги до педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти та застосована індивідуальна діагностика – регламентована дистанційною формою навчання та проведення занять, за «...якої студенти є об'єктами довготривалого діагностичного обстеження, що сприяє більш успішному й швидкому оволодінню виконавськими навичками, професійними компетенціями» [27, с. 188].

Діагностичну роботу розпочато з процедури анкетування (Додаток 1) з метою діагностики усвідомлення студентами необхідності оволодіння і вияву

естетичної культури, що є першим із показників за мотиваційно-аксіологічним критерієм досліджуваної готовності. Рівень усвідомлення визначався за допомогою розробленої авторської анкети, яка містила запитання, розподілені по секціям: розуміння естетичної культури, естетична вихованість, естетична культура та розвиток особистості, естетичне вираження в повсякденному житті та ін. Така діагностика, за твердженням О. Матвєєвої допоможе визначити рівень «...придатності студента до навчання, планування індивідуальної траєкторії навчання, вибору музичного репертуару» [120, с. 316].

Так, результати опитування засвідчують про початковий і достатній рівень сформованості усвідомлення студентом необхідності оволодіння і вияву естетичної культури. Майбутні учителі музичного мистецтва досить обмежено називали форми вияву естетичної культури у повсякденному житті, це зокрема сучасна музика, кіно, одяг.

Лише для 5,3 % студентів (13 осіб) надзвичайно важливо оволодіти та виявляти естетичну культуру в сучасному суспільстві, 24,7% (61 особа) обрали оцінку 3 за 5-бальною шкалою, і 70% студентів (173 особи) вважають, що це неважливо.

Також з'ясовано, що незначний відсоток студентів активно брали участь у естетичних заходах з можливістю демонструвати свої досягнення (конкурси, огляди, фестивалі, концерти, виставки тощо).

Відповідаючи на запитання у 5 секції, студенти зазначили, що вони звертають увагу на естетику зовнішньому вигляді, одязі; для половини опитаних притаманне виявлення естетичної культури у взаєминах.

Проаналізувавши відповіді студентів на запитання анкети, встановлено, що за показником «усвідомлення студентами необхідності оволодіння і вияву естетичної культури» майбутні учителі музичного мистецтва продемонстрували початковий (50,2%), достатній (24,57%) і високий (5,26%) рівні, що свідчить загалом про вибіркоче усвідомлення необхідності оволодіння і вияву естетичної культури та фрагментарну потребу у її формуванні.

За твердженням О. Отич, «...для майбутніх учителів показниками сформованості ціннісно-орієнтаційної сфери є, в першу чергу, якість

особистісних естетичних уподобань (тобто естетичних смаків) у галузі мистецтва, ... повнота та якість естетичних суджень у процесі оцінної діяльності; сформованість їх естетичних ідеалів» [154, с. 47].

Оскільки художньо-естетична культура особистості виявляється у процесі здійснення нею ціннісних виборів у галузі мистецтва, надання переваг тому чи іншому художньому твору відбувається у процесі сприйняття мистецтва й власної художньої діяльності [154, с. 192].

Для виявлення рівня сформованості наступного показника – емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності – використано ранжування, розроблене у дослідженні Ван Яцзюнь (Додаток 2) [22, с. 255] та адаптовану анкету В. Поберецької анкети «Мотив вибору освіти» (Додаток 3) [47, с. 249].

Методика за Ван Яцзюнь дозволила з'ясувати уподобання студентів у музиці, та їхню ерудованість у галузі музичного мистецтва. За результатами діагностування встановлено, що студентам подобається сучасна естрадна музика, серед творів художньої літератури вони виокремлюють як класиків, так і сучасних авторів, мають уподобання і знають творчість українських та зарубіжних рок-гуртів та поп-музикантів. Складніше студентам було виокремити твори живопису та їхніх авторів, майстрів балету; якщо вони і знають оперних співаків, то не завжди можуть назвати твори, які їм подобаються.

Після проведення ранжування встановлено, що лише 10,5 % виявили позитивне емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності, 70,9 % мають нейтральне ставлення, яке залежить від певної ситуації; 18,6 % студентів виявляють негативне ставлення.

Результати аналізу відповідей на перше питання адаптованої анкети за В. Поберецької представлені в таблиці 3.2.

**Оцінка мотивації вступу до університету на спеціальність
Середня освіта (Музичне мистецтво)**

Мотив	Пріоритет не місце	Оцінка (%)
Стати освіченою людиною	2	20,2
Здобути престижну професію	4	15,0
Приносити користь суспільству	7	3,3
Працювати з дітьми	3	19,4
Рішення батьків	1	33,6
Не маю змоги отримати іншу професію	5	6,5
Тут навчалися мої друзі, знайомі	6	3,6

Мотивом вступу на спеціальність Середня освіта. Музичне мистецтво більшість студентів обрали «Рішення моїх батьків» – 33,6 %. Такий мотив, як «Стати освіченою людиною» визначили лише 20,2% студентів, «Працювати з дітьми» – 19,4 %; «Здобути престижну професію» – 15,0 %; «Не маю змогу отримати іншу професію» – 4,9 %. У категорії «Тут навчалися мої друзі, знайомі» визначили як мотив обрати професію 3,6%, а категорію «Приносити користь суспільству» обрали лише 3,3 % опитаних.

Зведені дані після проведення діагностування за показником «емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності» представлені к таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів
музичного мистецтва за показником «емоційно-ціннісне ставлення до
мистецтва і майбутньої професійної діяльності» мотиваційно-
аксіологічного критерію**

Рівень	Респонденти N 247	
	Осіб	%
Високий	26	10,5
Достатній	175	70,9
Початковий	46	18,6

За результатами анкетування встановлено, що більшість студентів (70,9 %) знаходяться на достатньому рівні.

Для з'ясування рівня мотивації до професійно-педагогічного саморозвитку у професії розроблено авторську анкету (Додаток 4). Ця анкета спрямована на те, щоб отримати інформацію про ставлення, переконання та прагнення людини щодо її постійного зростання та вдосконалення в рамках обраної професії. Учасники можуть оцінити свої відповіді за шкалою від 1 до 5, де 1 означає «Зовсім не згодний», а 5 – «Абсолютно згодний».

За результатами ранжування з'ясовано, що найвищий бал – 5 студенти обирали, відповідаючи на питання «Мені цікаво відвідувати майстер-класи, конференції та семінари, пов'язані з освітою та музикою», «Мені подобаються можливості, які створені в університеті, для мого майбутнього професійного росту та розвитку». На інші питання анкети студенти зазвичай ставили бал 3. Лише на запитання «Я сприймаю конструктивну критику, щоб підвищити свої здібності», «Я прагну взяти на себе лідерські ролі в освітньому співтоваристві», «Я прагну зробити внесок у сферу освіти через дослідження та публікації» студенти обирали бали 1–2.

За результатами проведених діагностик встановлено, що високий рівень сформованості естетичної культури за мотиваційно-аксіологічним критерієм властивий лише для 25,5 % студентів (63 особи), достатній – для 40,5 % (100 осіб), початковий – для 34,0 % (84 особи).

Розподіл респондентів за рівнями, згідно результатів дослідження за першим критерієм представлено на рисунку 3.1.

Студенти, які виявили високий рівень характеризуються особистісно-значущим усвідомленням необхідності оволодіння і вияву естетичної культури, навчаючись у мистецьких школах, вони отримали досвід участі у естетичних заходах та хочуть демонструвати свої досягнення. Також студенти усвідомлюють, сформована естетична культура сприяє особистому розвитку та зростанню. У них сформоване емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності, вони орієнтуються у галузі класичного і сучасного мистецтва, а їхній вибір професії вчителя музичного мистецтва зумовлений бажанням працювати з дітьми та стати освіченою людиною з вищою

освітою. Вони мають бажання вдосконалювати свої навички та знання у професії, шукаю можливості для професійного розвитку.

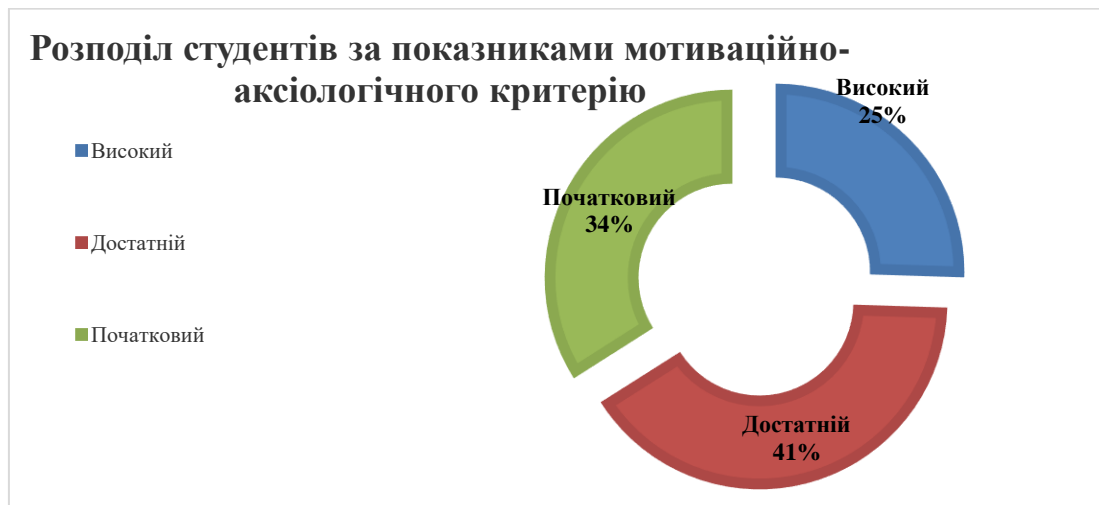

Рис. 3.1. Результати розподілу студентів за показниками мотиваційно-аксіологічного критерію

Студенти, які виявили достатній рівень, характеризуються інтересом до художньої цінності мистецтва, до його самостійного пізнання, але він не стійкий і усвідомлений. Їхні попередні знання естетичної культури вплинули на вибір професії. Однак, вони не зовсім чітко розуміють важливість сформованості естетичної культури для пізнання світу, не орієнтуються у формах і засобах набуття естетичної культури. Вони обрали професію вчителя за рішенням батьків. Разом з тим, вони зазначають, що готові для навчання у своїх колег та інших професіоналів у цій галузі, хоча не готові до критики.

Студенти, які мають початковий рівень сформованості естетичної культури, виявляють формальне усвідомлення необхідності оволодіння і вияву естетичної культури або воно відсутнє. Їх цікавить популярні музично-інструментальні групи, відомі співаки, артисти. Мотивом вибору професії вчителя музичного мистецтва є досвід навчання друзів, знайомих, та неможливість отримати іншу професію. Студенти не виявляють бажання вкладати час і зусилля у вивчення нового та самовдосконалення.

Наступні діагностики спрямовані на з'ясування рівня сформованості естетичної культури за когнітивно-знаннєвим критерієм.

Ми погоджуємося із твердженням Л. Штоми, що для спілкування у будь-яких питаннях естетичної культури необхідно сформувати естетичні знання та поняття [48, с. 123]. За висновком Ван Яцзюнь «Естетичні якості студенти розуміють як: прагнення до прекрасного; любов до класики у різних видах мистецтва; вміння бачити красу в усьому, що оточує; обов'язкові риси сучасної особистості» [22, с. 186].

Тому наступні діагностики спрямовані на виявлення рівня розуміння студентами сутності естетичної культури особистості, механізмів її прояву; сформованості їхніх знань щодо історії, теорії та естетики музики.

За першим показником розроблено авторську анкету (Додаток 5) з відкритими питаннями, щоб з'ясувати рівень щодо сутності естетичної культури, як вона може виявлятися у повсякденному житті і чому це необхідно.

Після проведення діагностування, було з'ясовано, що у майбутніх учителів музичного мистецтва є труднощі у розумінні змісту поняття естетичної культури, несформована орієнтація на мистецтво як цінність. Це зумовлене браком досвіду перебування в естетичному середовищі.

Третина студентів мають досвід пізнання різних видів мистецтва, який не обмежується творчістю певного автора чи жанру. Вони змогли дати повні, розгорнуті відповіді на запитання анкети, висловлювали свою думку.

Третина студентів володіє нормативними знаннями жанрової палітри та можливостей музичного мистецтва. Разом з тим виявлено значний відсоток студентів, у яких усвідомлення необхідності виявлення естетичної культури у щоденній життєдіяльності не сформоване. У них немає тривалого естетичного досвіду, їхній досвід спілкування з мистецтвом фрагментарний і заснований на почуттях, але без знань їх жанрової та видової приналежності. Знання та уявлень про окремі твори мистецтва не впливають естетичне ставлення до нього. Тому студенти не могли дати розгорнуту відповідь на питання анкети.

Метою наступної анкети (Додаток 6) було виявлення рівнів знань історії, теорії та естетики музики, їх глибина, знань сутності та змісту музичних термінів і понять.

За результатами діагностування з'ясовано, що лише 26,7 % майбутніх учителів музичного мистецтва змогли дати повне і змістовне визначення поняття «естетична культура», у них глибокі, міцні знання різновидів музичного мистецтва та вони можуть наводити приклади. Вони змогли змістовно розкрити запропоновані поняття, давали повні розширені відповіді на всі запитання анкети. Їхній досвід пізнання музичного мистецтва, не обмежений творчістю певного автора чи жанром. Вони орієнтуються в народній, класичній, естрадній музиці та ін. 36,8 % респондентів, відповідаючи на питання анкети надали правильне але неповне визначення, а 36,5 % майбутніх учителів музичного мистецтва змогли виконати лише деякі завдання анкети.

За результатами проведених двох діагностик встановлено, що високий рівень сформованості естетичної культури за когнітивно-знаннєвим критерієм властивий лише для 30,3 % студентів (75 осіб), достатній – для 34,4 % (85 осіб), початковий – для 35,3 % (87 осіб).

Розподіл респондентів за рівнями, згідно результатів дослідження за другим критерієм представлено на рисунку 3.2.

Подальшим етапом констатувального етапу експерименту була робота щодо виявлення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва творчо-оцінювальним критерієм. Для проведення діагностики за цим критерієм, обрано методики, які дозволяють виявити рівень сформованості здатності до оцінювання естетичної цінності музичних творів (особистий досвід сприйняття музики) та аналізу різних музичних творів.

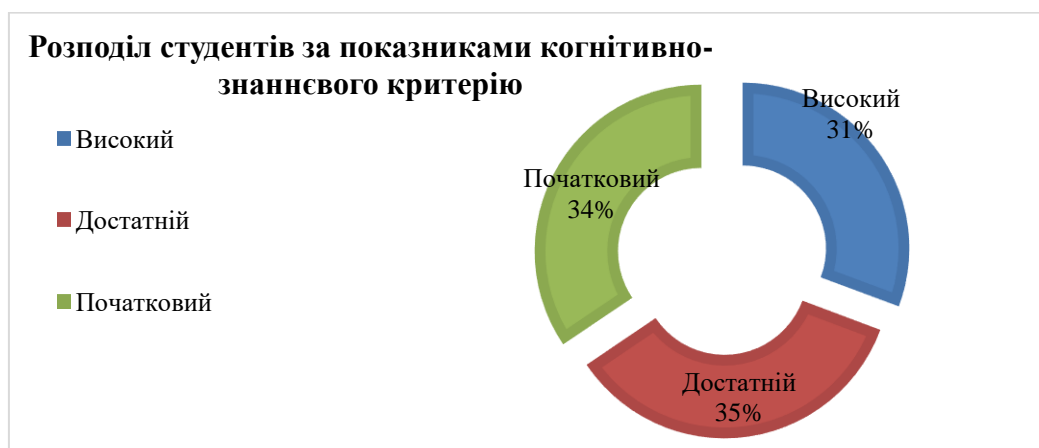

Рис. 3.2. Результати розподілу студентів за показниками когнітивно-знаннєвого критерію

На наступному етапі констатувального етапу експерименту з'ясовано рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за операційно-діяльнісним критерієм. Діагностичні методики спрямовувалися на виявлення здатності до інтерпретації музичного твору та готовності до підвищення рівня виконавської діяльності у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Діагностика здатності до інтерпретації музичного твору передбачає оцінку розуміння особистістю структури твору, стилю, емоційного змісту та виразних елементів. За визначенням В. Москаленко музична інтерпретація – це «організована інтелектом творча діяльність музичного мислення, яка спрямована на розкриття виразово-сміслових можливостей музичного твору» [131, с. 17]. Ми погоджуємося із думкою авторів статті «Інтерпретація музичних творів – методичний аспект», що «...інтерпретація музичних творів здатна виступати особливим механізмом, який орієнтує студента в навчальній, а пізніше і в професійній діяльності, озброюючи його не тільки необхідними знаннями і вміннями, а й критеріями відбору та оцінки інформації, різними методами і рівнями пізнання, тобто досить широким методологічним інструментарієм» [51, с. 152]. Разом з тим ці ж автори говорять, про те, що студенти не відповідають вимогам, які висуваються до сучасного вчителя музики, зокрема, у частині здатності до інтерпретації музичних творів. Причинами цього автори зазначають низький рівень художньо-теоретичної та виконавської підготовки студентів-першокурсників, невеликий обсяг набутого виконавського репертуару та ін.

Для перевірки означеного твердження студентам запропоновано здійснити оцінний аналіз хорового твору (нотного тексту) згідно розробленого плану (Додаток 10).

Ми не очікували, що студенти першого курсу зможуть виконати всі завдання, нам важливо було з'ясувати, чи здатні вони визначити зміст, ідею, сюжет твору, виокремити стилістичні і жанрові особливості твору. Експеримент показав, що лише 25,1 % студентів змогли виконати всі завдання, згідно плану;

37,7 % змогли виконати половину завдань; а майже третина студентів виконали лише окремі пункти плану.

Для діагностування також застосована методика «Порівняльне прослуховування». Студентам запропоновано прослухати український романс у виконанні 1 співака та тріо. Студенти мали висловити свою інтерпретацію намірів композитора, емоційне вираження та загальний вплив твору на слухача. Наприклад, студентам пропонувалося проаналізувати український романс «Тобі» (музика - Олександр Моргаєнко, слова - Тамара Севернюк, виконує Павло Скляр, <https://www.youtube.com/watch?v=Iax6DDJuWku>) та романс «Казковий сад» (музика - Василь Дунець, слова - Ігор Стратій, виконує тріо «Барви», <https://www.youtube.com/watch?v=y8FzT9KsolU>).

Для з'ясування рівня сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за показником «готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки» розроблено авторську анкету (Додаток 11). Учасники можуть оцінити свої відповіді за шкалою від 1 до 5, де 1 означає «Зовсім не згодний», а 5 – «Абсолютно згодний». Результати відповідей студентів представлено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Результати анкетування
«Чому у майбутніх учителів музичного мистецтва має бути сформована естетична культура»

№	Запитання	Кількість вибору (%)				
		5	4	3	2	1
1.	Знання з естетичної культури необхідні для моєї професії	54	23	0	23	0
2.	Усвідомлюю необхідність знати естетичні тенденції в мистецтві	23	53	16	0	8
3.	Хочу бути готовим до естетичного виховання учнів	38	38	16	8	0
4.	Естетичну культуру можна і не формувати	0	8	8	61	23
5.	Ви вважаєте, що формування естетичної культури важливо для Вашого загального розвитку	29	71	0	0	0
6.	Чи відчуваєте Ви потребу, бажання знати про мистецтво більше	12	50	30	8	0

7.	Сформованість естетичної культури допомагає оволодіти практичними вміннями вчителя музичного мистецтва для майбутньої професійної діяльності	71	29	0	0	0
8.	Ви вважаєте, що Вам потрібні не лише теоретичні знання щодо музичного мистецтва, але і практичні навички для диригентсько-хорової роботи з учнями	29	63	8	0	0
9.	Хотіли б Ви самостійно керувати дитячим хором	0	8	69	15	8

Аналіз даних таблиці показує, що більше половини студентів визначають необхідність знань з естетичної культури для своєї майбутньої професії. Більш того, студенти вважають, що сформованість естетичної культури допомагає оволодіти практичними вміннями вчителя музичного мистецтва для майбутньої професійної діяльності (71 %). У той же час студенти вказують на невпевненість у своїх можливостях самостійно керувати дитячим хором.

На основі аналізу результатів діагностики встановлено, що в експериментальній і контрольній групах спостерігається майже однакова кількісна приналежність студентів до кожного з рівнів сформованості естетичної культури за діяльнісно-практичним критерієм. Згідно зі зведеними даними кількість студентів з високим рівнем складає 26,3 % (65 осіб); достатнього – 32,4 % (80 осіб); початковим – 41,3 % (102 особи).

Розподіл респондентів за рівнями, згідно результатів дослідження за третім критерієм представлено на рисунку 3.3.

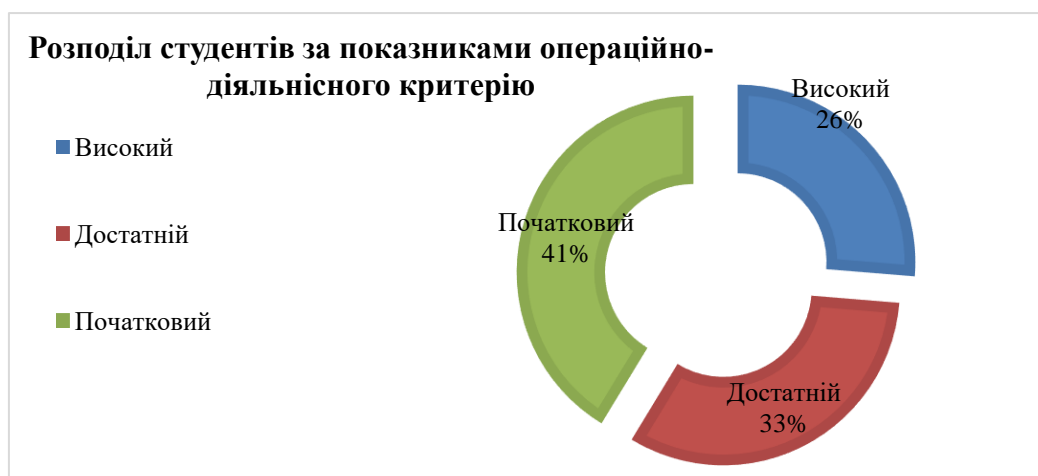

Рис. 3.3. Результати розподілу студентів за показниками операційно-діяльнісного критерію

Оцінка естетичної цінності музичних творів вимагає поєднання суб'єктивної оцінки та об'єктивного аналізу. Суб'єктивний аналіз супроводжується почуттями, емоціями. Сформованість уміння оцінювати та аналізувати різні музичні твори передбачає сформованість емоційної сфери. За визначенням В. Сліпецької «Емоційність – це свого роду чуттєва призма людини, через яку вона сприймає відповідний смисл, пов'язаний із певним звуковим комплексом» [206, с. 150].

Вважаємо, що сформована здатність аналізувати різні музичні твори передбачає емоційність майбутнього учителя музичного мистецтва та здатність оцінювати цей твір, виражати реакцію на нього. Для цього проведено діагностику «емоційного інтелекту» (Н. Холл) (Додаток 7).

За результатами проведеної діагностики встановлено, що позитивне емоційне реагування майбутніх учителів музичного мистецтва на різні процеси життєдіяльності властиве 43,7 % студентів.

Нейтральне емоційне ставлення притаманне 47,4 % студентів. Вони не завжди мають емоційне піднесення й естетичне задоволення від спілкування з мистецтвом.

Негативний характер емоційного ставлення виявили лише 8,9 % студентів. Загалом, їм байдуже, як можна творчо самовиражатися через мистецтво.

Оцінка здатності людини оцінювати музику, слухати й аналізувати різні твори вимагає багатогранного підходу, який поєднує в собі теоретичні знання, навички критичного слухання та емоційне залучення. Для виявлення рівня сформованості естетичної культури за цим показником творчо-оцінювального критерію розроблено комплексну діагностику (Додаток 8).

В умовах дистанційного проведення діагностичних методик, дієвою формою їх проведення був порівняльний аналіз. З цією підбрано відео та звукозаписи різних музичних творів. Для того, щоб студенти орієнтувалися у творах, ця підбірка здійснена на основі репертуару, який запропонований у програмах творчого конкурсу під час вступу до університету. Студентам запропоновано прослухати кілька версій музичного твору (різні інтерпретації класичної композиції) і порівняти їх, визначити які найбільше сподобалися і

чому. Також було запропоновано завдання назвати, які емоції та почуття викликав той чи інший музичний твір, який вони нещодавно слухали. Як музика досягла такого емоційного впливу?

Результати діагностування дозволили констатувати, що системна емоційна здатність до оцінювання естетичної цінності музичних творів характерна для 37,6 %; вибірковий вияв емоцій та достатній особистий досвід сприйняття музики властивий 53,5 % студентів; спонтанна емоційна оцінка естетичної цінності музичних творів виявлена у 8,9 % студентів.

Здатність до аналізу музичного твору передбачає сформованість у студента емоційно його сприймати, оцінювати історичні умови його створення, визначати типові риси жанру й стилю музики, розкривати зміст твору через конкретні якості його художньої форми, порівнювати жанри й типи музики. З цією метою розроблена комплексна діагностична методика, яка передбачає встановлення рівня розуміння й оцінку різних елементів, таких як музична структура, експресія, емоційний вплив, творчість та історичне значення (Додаток 9). Це вправи на аудіювання, аналіз музичної партитури, класифікацію та ін. Одним із елементів цієї методики було написання есе про певний музичний твір, в якому потрібно розкрити задум композитора, емоційний вплив і стилістичні характеристики. Застосовуючи ці методики, мали можливість отримати повне розуміння здатності особистості диференціювати, аналізувати та класифікувати інформацію в галузі музичного мистецтва.

Згідно з результатами проведених діагностичних процедур щодо здатності майбутніх учителів музичного мистецтва аналізувати різні музичні твори, встановлено, що лише 16,6 % від усієї вибірки можуть здійснювати емоційний, глибокий аналіз музичних творів. Сформована здатність здійснювати нормативний аналіз різних музичних творів виявлена у 26,3 % респондентів. У значної кількості студентів (57,1 %) зафіксовано формальну здатність здійснювати аналіз різних музичних творів.

Згідно зі зведеними даними кількість студентів з високим рівнем складає 27,1 % (67 осіб); достатнього – 40,0 % (99 осіб); початковим – 32,9 % (81 особа). При цьому варто наголосити, що за показником «здатність до оцінювання естетичної

цінності музичних творів» високий і достатній рівень властивий майже втричі більшій кількості студентів, ніж за показником «здатність до аналізу різних музичних творів». Розподіл респондентів за рівнями, згідно результатів дослідження за четвертим критерієм представлено на рисунку 3.4.

Рис. 3.4. Результати розподілу студентів за показниками творчо-оцінювального критерію

Для унаочнення кількісного розподілу майбутніх учителів музичного мистецтва за рівнями сформованості естетичної культури одержані цифрові дані середнього значення за всіма критеріями вміщено в таблицю 3.5 й обчислено зведені дані.

Зведені дані кількісного розподілу студентів (у %) за рівнями сформованості естетичної культури

Критерії	Рівні											
	високий				достатній				початковий			
	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.
Мотиваційно-ціннісний	25,6	32	25,4	31	40,8	51	40,2	49	33,6	42	34,4	42
Когнітивно-пізнавальний	30,4	38	30,3	37	34,4	43	34,4	42	35,2	44	35,2	43
Творчо-оцінювальний	27,2	34	27,0	33	41,6	52	38,5	47	31,2	39	34,5	42
Діяльнісно-практичний	26,4	33	26,2	32	33,6	42	31,2	38	40,0	50	42,6	52
Зведені дані	27,2	34	27,0	33	37,6	47	36,1	44	35,2	44	36,9	45

Як демонструє таблиця, кількість студентів експериментальної і контрольної груп, які виявили високий рівень сформованості естетичної культури за всіма критеріями фіксується у межах 27,2 % в ЕГ та 27,0 % у КГ. Достатній рівень у відсотковому еквіваленті сягає 37,6 % в ЕГ та 36,1 % у КГ. Значна частина студентів також демонструє початковий рівень: 35,2 % в ЕГ та 36,9 % у КГ. Результати також представлено у вигляді діаграми, яка дозволяє наочно побачити, що кількісна різниця між обома групами студентів неістотна (рис. 3.5).

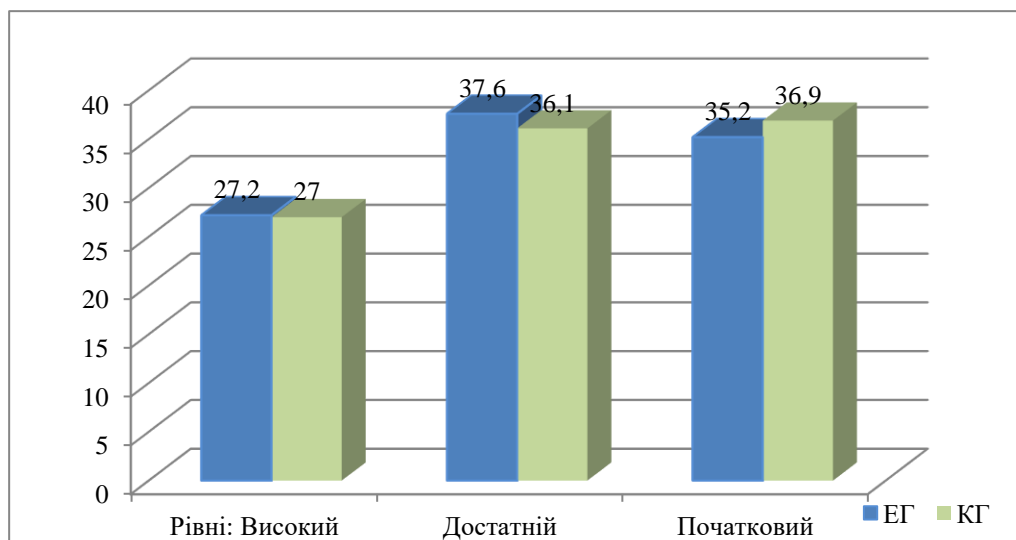

Рис. 3.5. Рівні сформованості естетичної культури студентів ЕГ і КГ за результатами констатувального етапу експерименту (у %)

Таким чином, на етапі констатувального етапу експерименту отримані результати засвідчують, що проблема формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва потребує подальшого вирішення.

Тому постає необхідність підвищення ефективності впливу диригентсько-хорової підготовки на формування у студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва – знань щодо естетичної культури, здатності до оцінювання естетичної цінності музичних творів та мотивації до підвищення рівня естетичної культури. Цьому будуть присвячені матеріали наступного розділу дисертації.

3.2 Практична реалізація методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та умов його впровадження у процесі диригентсько-хорової підготовки

Відповідно до мети нашого дослідження, після узагальнення результатів теоретичних та експериментальних даних, передбачено проведення подальшої дослідно-експериментальної роботи з підвищення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Зокрема, сформовані такі завдання дослідно-експериментальної роботи:

1. розробити етапи впровадження методики формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки;
2. перевірити ефективність педагогічних умов;
3. виявити рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва після формування етапу;
4. перевірити отримані дані шляхом теоретичного аналізу і методів математичної статистики.

Експериментальною базою дослідження стали заклади вищої освіти, які готують майбутніх учителів музичного мистецтва на ОП Середня освіта, музичне мистецтво. У ході формування етапу експерименту було відібрано 2 групи: експериментальну (ЕГ) у якій диригентсько-хорова підготовка

відбувалася відповідно до обґрунтованої методики та розроблених педагогічних умов методу; контрольну (КГ), у якій диригентсько-хорова підготовка здійснювалася традиційно.

До складу експериментальної групи ввійшли 125 студентів, зокрема з: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Рівненського державного гуманітарного університету, Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради». Контрольну групу, обсягом 122 осіб, склали студенти з Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.

Формувальний етап (2021–2023 рр.) експериментальної роботи полягав у поетапному впровадженні методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки із дотриманням визначених педагогічних умов та реалізації виокремлених педагогічних умов в освітньому процесі експериментальних груп.

Ми підтримуємо твердження З. Слєпкань, що «...перебування студента в сприятливих умовах у освітньому середовищі зумовлює оптимальний розвиток його особистості. Не повинно бути істотних розбіжностей між самооцінкою, яку він дістає від значущих для нього людей, до яких мусить належати і викладач. Адже він має можливість допомагати студентові у подоланні негативних якостей і рис характеру» [205, с. 64].

В нашому дослідженні виходили з гіпотези, що естетичну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва можна сформувати, якщо у процесі диригентсько-хорової підготовки:

- 1) забезпечити позитивну мотивацію майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку;

2) удосконалити зміст, форми та методи диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва через включення компонентів, які відображають теоретичні питання естетичної культури;

3) збагачувати емоційно-естетичний досвід майбутніх учителів музичного мистецтва;

4) стимулювати творчу самореалізацію майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару.

Упровадження запропонованого методичного супроводу здійснювалося упродовж трьох етапів: мотиваційно-інформаційного, ціннісно-аналітичного, рефлексивно-творчого. Під час розроблення методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки враховано той факт, що його реалізація відбуватиметься під час дистанційного та змішаного формату освітнього процесу, що був зумовлений пандемією. Уже під час реалізації педагогічних умов також було внесено корективи у зв'язку із повномаштабним вторгненням та особливостями здійснення освітнього процесу. Зупинимось детальніше на поетапній реалізації запропонованих нами педагогічних умов.

Обґрунтовуючи структурно-функціональна модель педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури В. Папушина наголошує на необхідності актуалізації естетичних знань та мотивації студентів до їх поглиблення; формування естетичної компетентності; творчої самореалізації студентів у ході їх самостійної роботи; естетичної практичної діяльності як реалізація набутих компетентностей [157, с. 335].

Обґрунтований методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки базувався на виконанні таких завдань:

1. *Мотиваційно-ціннісна спрямованість.* На формування естетичної культури особистості впливають різні мотиваційні та ціннісні фактори, які формують оцінку і залучення індивідів до художнього самовираження, творчості

та культурної спадщини. Тому важливо забезпечити особисте задоволення студента від залучення до мистецтва та культурних проявів; сформувати у нього прагнення до самовираження та творчості через різні форми мистецтва.

2. *Емоційне та когнітивне збагачення.* Для формування естетичної культури студентами необхідно оволодіти теоретичними знаннями про музику, музичну історію та хорове мистецтво. Студенти мають ознайомитися з різними стилями, жанрами та епохами музики, а також з великими композиторами і виконавцями.

3. *Самостійна практична творча активність.* Для формування показників сформованості естетичної культури за операційно-діяльнісним та творчо-оцінювальним критеріями важливо заохочувати студентів до розкриття свого творчого потенціалу та вираження власних музичних ідей.

Перший мотиваційно-інформаційний етап методичного супроводу мав на меті сформувати такі показники: усвідомлене емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності та позитивну вмотивованість до набуття професійних знань і вмінь у контексті музичного мистецтва. Для досягнення поставленої мети та виконання першого завдання методичного супроводу реалізовано таку педагогічну умову, як *забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку.*

Реалізація цієї педагогічної умови передбачала створення позитивної психологічної атмосфери через професійну взаємодію в системі викладач → студент → студент → викладач. Адже в умовах дистанційного навчання саме підтримка та налагодження різних типів взаємодії між учасниками освітнього процесу забезпечує його організаційну та інформаційну підтримку. Ми погоджуємося із твердженням М. Антонівської, що «... присутність кожного з цих типів взаємодії, якщо його значною мірою інтегровано в процес навчання, сприяє досягненню бажаних результатів навчання» [4, с. 12].

Для майбутніх учителів музичного мистецтва надзвичайно важливою є безпосереднє спілкування з викладачами освітньої програми. Налагодження взаємодії учасників освітнього процесу в експериментальних ЗВО стало першим

завданням для реалізації зазначених педагогічних умов. Для цього, врахувавши побажання студентів, було обрано зручні месенджери, створено окремі групи в Telegram, Viber, WhatsApp та активно підключені соціальні мережі, такі як Facebook, YouTube, Twitter та Instagram.

Для мотивації студентів та забезпечення комунікації ефективною формою знайомства студентів із естетичним освітнім середовищем ЗВО, внутрішньої організації простору класів, аудиторій, навчальних кабінетів, лабораторій стали *віртуальні екскурсії*. Такий вид взаємодії також дозволив певним чином забезпечити адаптацію студентів до та надання їм психологічної підтримки. «Викладач має на своєму прикладі показати, що навіть у найстрашнішій ситуації можливо зберігати впевненість у собі, раціонально мислити й вибрати оптимальну стратегію поведінки, щоб виконувати свій обов'язок» [55, с. 88].

Освітній процес в умовах воєнного стану спрямований не лише в площину трансляції знань. Значно важливішими за надання освітніх послуг стали психологічна підтримка, якої взаємно потребують і надають один одному всі учасники освітнього процесу; пошук новітніх форм емпатичного діалогу; створення можливостей для обговорення світоглядних питань; формування стійкої української ідентичності [56, с. 96].

Дієвим засобом реалізації першої педагогічної умови також стало запровадження такого стилю синхронної взаємодії із студентами, як запровадження *Мистецького спілкування*. Заклади вищої освіти, в яких реалізувалися педагогічні умови, використовують різні платформи для дистанційного навчання, це зокрема Moodle та E-learn. Для запрошення студентів до Мистецького спілкування на цих платформах на сторінках курсів за ОП Середня освіта (Музичне мистецтво) розміщувалося покликання для дистанційного спілкування на платформі Zoom. Воно зазвичай тривало 10–15 хвилин та проходило наприкінці лекційного або практичного заняття. Також такі Мистецькі спілкування організовувалися у позанавчальний час і до нього приєднувалися студенти інших курсів. Це забезпечило взаємодії з іншими студентами, надало можливість обмінюватися досвідом. Також на цих зустрічах студентів-першокурсників познайомили із тими творчими колективами, які

створені та активно діють у їхніх ЗВО [57]. Вони мали можливість поспілкуватися як із учасниками цих колективів, так і їхніми керівниками, вони поділилися інформацією про свої перемоги на конкурсах.

Також створені умови для перегляду відеозаписів творчих колективів, які розміщені на YouTube каналах закладів вищої мистецької освіти ([Borys Grinchenko Kyiv University - YouTube](#), [Уманський державний університет імені Павла Тичини - YouTube](#), [Рівненський державний гуманітарний університет - YouTube](#), [Академія культури і мистецтв - YouTube](#), [Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т.Г Шевченка - YouTube](#)).

Під час реалізації цієї умови також врахований той факт, що «...молоде покоління розуміє, що в них все життя попереду, і тому вони більше думають про своє майбутнє в післявоєнний час. Під час викладання важливо підтримати цей природний оптимізм, показати, як нові знання допоможуть їм вибудувувати своє майбутнє всупереч жаху, що відбувається зараз» [55, с. 89]. Для цього на Мистецькі спілкування також запрошувалися практикуючі керівники дитячих хорових колективів, вчителі музичного мистецтва.

Наступне завдання, вирішення якого забезпечується через реалізацію другої та третьої педагогічної умови та передбачено на ціннісно-аналітичному етапі методичного супроводу, є емоційне та когнітивне збагачення майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті естетичної культури. Реалізація другої педагогічної умови передбачає удосконалення змісту, форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва через включення компонентів, які відображають теоретичні питання естетичної культури. Майбутнім учителям музичного мистецтва потрібна міцна основа історії та теорії музики. Вони мають ознайомитися з різними музичними періодами, стилями, жанрами та композиторами. Ці знання допомагають їм зрозуміти історичний і культурний контекст музики, що є важливим для розвитку естетичної чутливості.

Набуття теоретичних знань про музику, музичну історію та хорове мистецтво та ознайомлення студентів з різними стилями, жанрами та епохами музики, а також з великими композиторами і виконавцями відбувалося під час

викладання освітніх компонентів за відповідною освітньою програмою. Зокрема, це такі дисципліни, як «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Практика роботи з хором», «Постановка голосу», «Хорознавство», «Вокально-хорове виконавство (постановка голосу)».

За твердженням автора навчально-методичного посібника «Інтелектуально-творчий розвиток студентів у класі хорового диригування» А. Бондаренко «...навчання майбутніх учителів музичного мистецтва під час фахової підготовки у вищому навчальному педагогічному закладі здійснюється у формі індивідуальних та групових занять ...та включає залучення студентів до самостійної навчальної роботи під контролем викладача, та позааудиторної самостійної навчальної роботи, що спрямована на засвоєння студентом значної кількості хорових творів різних стилів, жанрів, епох» [13, с. 7].

У контексті нашого дослідження ключовими моментами, на яких акцентовано увагу на тому, що метою цих курсів є застосування впливу творів світового і вітчизняного вокального репертуару на розвиток образного мислення й художнього смаку; здійснення естетичного виховання майбутніх вчителів музики засобами вокального мистецтва, формування відчуття прекрасного, розвитку творчих та вокальних здібностей студента; оволодіння навичками художньо-виконавського аналізу вокальних творів [59].

Під час вивчення означених дисциплін студенти знайомляться та практично опрацьовують високохудожні хорові твори, які сприяють розвитку їх вокально-хорових умінь, формуванню музично-естетичного смаку, розвитку музичного мислення.

Для реалізації цієї педагогічної умови такі традиційні організаційні форми професійної підготовки студентів, як лекційні, семінарські, практичні і лабораторні заняття були модифіковані та вдосконалені відповідно до вимог дистанційного навчання. Ефективне онлайн-навчання є результатом планування навчання з використанням систематизованих баз даних, якісних онлайн-моделей навчання та організації занять з використанням новітніх онлайн-платформ, які навчальний заклад самостійно обирає відповідно до певних вимог [54, с. 12].

Варто зазначити, що не зважаючи на надскладні умови здійснення освітнього процесу, завдяки застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій вдалося забезпечити індивідуальний підхід до кожного студента. Під час формування естетичної культури враховували їхній освітній рівень, вихідний рівень сформованості естетичної культури, освітні потреби, таланти, вподобання, виявлені на констатувальному етапі експерименту.

Ми погоджуємося з дослідницею К. Мірзоян, що «...у контексті онлайн-навчання у сфері культури воно продемонструвало реальні можливості формування теоретичних знань, основою яких стали обсяг інформації та релевантність, а також використання нотного тексту, аудіо та відеоматеріалів» [127, с. 129].

Тому зміст диригентсько-хорової підготовки був організований з використанням інтерактивних платформ онлайн-навчання та підсилений можливими синхронними каналами зв'язку між викладачами та студентами.

Також враховано той факт, що більшість поточних завдань студенти виконують з телефону, тому форми та засоби, які були використані для реалізації педагогічних умов, також підібрані відповідно.

Студенти мали доступ до всіх можливих освітніх ресурсів. Це забезпечувало доступність на поступовість навчання. Студенти мали доступ до повної інформації організаційного характеру, необхідної для навчання. Також на платформах для дистанційного навчання розміщені відеоресурси із записом лекцій, семінарів, консультацій та презентаційних матеріалів до них, для того, щоб у випадку неможливості синхронного підключення, студенти могли отримати уявлення про матеріал, що вивчався (Українська музична енциклопедія <http://music-ukr.blogspot.com/p/blog-page.html>,

<https://archive.org/details/muzychna02>; Співацьке дихання https://www.google.com/search?client=opera&hs=rHR&sca_esv=558399369&q=співацьке+дихання&tbm=vid&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwjz3MCv-OiAAxVTFhAIHT5bCqYQ0pQJegQICxAB&biw=2500&bih=1310&dpr=1#fpstate=ive&vld=cid:775b0b99,vid:pECrmSorfBo, Вокальне дихання / Вправи для дихання / Техніка співу <https://www.youtube.com/watch?v=no77QopBWpI>, Вправи для

голосу Юлії Паламар https://www.youtube.com/watch?v=jbtCoZ_sqLo, Типи вокальних голосів / Як визначити тип голосу <https://www.youtube.com/watch?v=MUJVR4nsaLo>, Урок Вокалу – Дихання <https://www.youtube.com/watch?v=JyJ021BnJXY>).

Американська освітня платформа Coursera у співпраці з Міністерством освіти і науки України під час пандемії запропонувала закладам освіти долучитися до безкоштовної програми Ukraine Response Sponsored Courses. Ця програма надає доступ до понад 6000 курсів та 2200 проектів від провідних університетів та галузевих партнерів Coursera. Тому студентам експериментальних груп також запропоновано долучитися до курсу викладача Брюса Таггарта, доцента кафедри теорії музики Мічиганського державного університету в Музичному коледжі, де він викладає теорію музики студентам і магістрам з 1996 року. Цей курс є коротким вступом до елементів теорії музики для тих, хто має невеликий або зовсім не має досвіду теорії музики (<https://www.coursera.org/learn/music-theory#modules>).

Оптимізовано мету практичних занять через можливість живого людського спілкування для обговорення, обміну та узагальнення того, що вже було вивчено. Для здобувачів вищої освіти забезпечено якісні освітні послуги, тобто вони, обираючи власний темп та найбільш раціональні способи отримання нових знань і навичок, усвідомлювали значення отриманої вищої освіти для їхнього індивідуального розвитку та можливості професійного становлення в сучасному суспільстві.

Для удосконалення змісту, форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва через включення компонентів, які відображають теоретичні питання естетичної культури на сторінці з цих дисциплін під час практичних занять започатковано проведення *тематичних форумів*, на обговорення виносилися саме питання естетичної культури.

Формуванню естетичної культури сприяє систематичне знайомство студентів з історією музики, пізнання різних епох, стилів та композиторів. Це дозволяє зрозуміти еволюцію музичного мистецтва та його вплив на культуру і

суспільство. Разом з тим враховано твердження О. Пуцик щодо важливості застосування етнорегіонального підходу у підготовці майбутнього учителя музичного мистецтва, який «...допомагає виявити власну специфіку окремого регіону, підкреслити його загальне значення в розвитку культури й мистецтва, а також виховує у студентів зацікавленість здобутками в художньому просторі тих місць, де вони живуть та навчаються» [185, с. 131].

Так під час вивчення тем щодо стильових особливостей музики композиторів різного періоду студентам було запропоновано до обговорення окремі теми, зокрема: вплив мистецтва на людину, що здійснюється протягом історії людства. Як історичні події та соціальні рухи впливали на композиторів та твори. Як знання культурного походження музики (країна, композитор, епоха, стиль) впливає на її розуміння. Вплив розвитку хорового мистецтва на становлення культури у регіоні. Історія розвитку хорових колективів України. Особливості формування музично-культурного і освітнього середовища в регіоні. Як війна в Україні вплинула на ваш вибір музики для слухання.

Залучаючи студентів до обговорення цих проблемних питань, створювалися умови для розвитку всебічного розуміння музики, культури, етики та естетики, покращення їхньої здатності робити позитивний внесок у світ хорової музики.

Деяким студентам зручніше брати участь у форумі письмово, а не вербально. Тому для цього приділено достатньої уваги чатам під час проведення таких форумів. Можливості для відправлення повідомлень (як публічних, так і особистих) в чаті існують в Zoom. Для того щоб в умовах стресу надати студентам психологічної підтримки та впевнення студентів, що такі обговорення потрібні їм для майбутньої професії, до участі у форумах запрошувалися фахівці-практики, студенти старших курсів. Участь у форумах не була обов'язковою, однак студентам подобалася така форма предметного спілкування.

Наступну педагогічну умову – збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутнього учителя музичного мистецтва – реалізовано через створення студентам можливості оцінити й ознайомитися з різноманітними музичними творами, включаючи класичну, сучасну та етнічну музику, як передбачено

практичним етапом методики. Прослуховування різних композиторів та виконавців, аналіз їхніх творів допомагає розвивати естетичний смак майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ця педагогічна умова також дозволила забезпечити такі фахові компетентності здобувачів освіти за освітньою програмою Середня освіта (Музичне мистецтво): здатність демонструвати емоційну чутливість, ціннісне ставлення до музичних творів, здійснювати активне сприймання, відтворювати художньо-педагогічне тлумачення змісту творів мистецтва.

Із початком пандемії майже всі світові та українські театри, творчі колективи відкрили доступ до відеOVERSІЙ своїх виступів та репетиційного процесу (<https://www.facebook.com/lvivphilharmonic/videos/703794663807787>, <https://www.youtube.com/watch?v=XtChQsLi1FU>, <http://www.dumkacapella.com.ua/uk/khorovi-kontserty-bortnianskoho>, https://www.youtube.com/watch?v=_D_ojtdkP9A, <https://www.youtube.com/@Veryovka/videos>).

Для того, щоб майбутні учителі музичного мистецтва навчилися глибше зрозуміти музику, культуру та історичний контекст розвитку мистецтва, їх заохочували до знайомства з маловідомими українськими композиторами, їхніми творами та біографією [62]. Зокрема, варто познайомити студентів із життєтворчістю піаністки Ольги Окуневської [63], фортепіанною творчістю Миколи Колесси [64] та Лесі Дичко [65], багатством музичної спадщини Бориса Кудрика (<https://www.youtube.com/watch?v=SO6Xm2uYyaI>) [18], хоровою школою Павла Муравського (<https://pavломuravskyi.com/pavlo-muravskyj-mij-mysteczkyj-metod.html>) та послухати твори Василя Барвінського (<https://www.youtube.com/watch?v=bxVUUhwSDAw>).

Тому під час Мистецького спілкування, на форумах під час практичних занять, у позанавчальний час разом із студентами переглядали концерти, оперні вистави, хорові фестивалі та інші події, де вони змогли відчутти магію музики. Зокрема, це записи Української класичної музики (https://www.youtube.com/watch?v=BMVR4e_ORjw). Також студенти

переглядали записи концертних виступів колективів, які діють у їхньому закладі освіти.

Перегляд відеозаписів які демонструють звучання хорового твору також є додатковим корисним ресурсом під час індивідуальних занять студентів.

На рефлексивно-творчому етапі впровадження методичного супроводу для забезпечення самостійної практичної творчої активності студентів спрямована реалізація четвертої педагогічної умови, а саме: стимулювання творчої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару. Це зумовлене тим, що майбутні учителі музичного мистецтва мають бути підготовлені до музично-естетичного виховання учнів, та мають ознайомлюватися із хоровими творами для дітей різного віку. Реалізація цієї педагогічної умови дозволяє розширити репертуар музично-виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Для цього створено умови для опанування студентами навичками аналізу й обговорення прослуханих творів, з якими вони познайомилися на попередніх етапах реалізації педагогічних умов. Аналіз цих творів студентам запропоновано здійснювати за методикою герменевтичного аналізу музичного твору О. Олексюк (Додаток 11).

Для студентів, майбутніх учителів музичного мистецтва, важливо набути досвіду участі у хоровій та ансамблевій діяльності. Вони повинні брати участь у хоровому співі та ансамблевих виступах, відчуваючи радість і виклики спільного музикування. Цей практичний досвід підвищує їхню чутливість до динаміки ансамблю, сприяє командній роботі та допомагає їм зрозуміти художні нюанси групових виступів. Тому під час *Мистецького спілкування* студентів заохочували до гри на музичних інструментах, співу. Також застосовані такі форми роботи, як читання партитури з аркуша та тренування на слух, що допомагало майбутнім учителям розвинути власні вокальні навички та музичні здібності.

Для того щоб спонукати їх до такої діяльності, студентам запропоновано переглянути творчі проєкти, під час яких вони мали можливість побачити, що навіть значна віддаленість учасників один від одного, не є перешкодою

<https://www.youtube.com/watch?v=UWageMqpLH4>,
https://www.youtube.com/watch?v=aBN6s_arqyM,
<https://www.youtube.com/watch?v=vHJ7-8K5Apk>).

Цей практичний досвід підвищує їхню чутливість до динаміки ансамблю, сприяє командній роботі та допомагає їм зрозуміти художні нюанси групових виступів. Знайомство із творчими проєктами студентів старших курсів стало основою для започаткування групових проєктів в експериментальних групах, під час яких студенти змогли спілкуватися та взаємно навчатися. Тематикою цих проєктів було знайомство з музичним фольклорним надбанням регіону, в якому вони проживають, збір та опис ними кращих зразків української народної музичної творчості. Студентам запропоновано створити аудіо або відеозаписи виконання народних пісень. Крім того, студенти мали дослідити особливості їх виконання, які з них виконувалися лише хлопцями або дівчатами.

Підготовка творчих проєктів сприяла усвідомленню майбутніми учителями музичного мистецтва потребу в пошуку маловідомих музичних творів. Підготовка та реалізація проєктів відбувалася поетапно і завершувалася їх презентацією та обговоренням.

Після повномасштабного вторгнення у більшої населення України, особливо молоді, змінилися музичні уподобання. Тому цілком зрозуміло, що необхідно оновити репертуар творів, які вивчатимуть школярі, з якими будуть працювати теперішні студенти – майбутні учителі музичного мистецтва. Студентам експериментальних груп було запропоновано створити добірки творів, які б вони хотіли б виконувати з хором колективом, та обґрунтувати свій вибір. Для цього, вони мали провести опитування свого оточення та врахувати потреби сучасних школярів. До переліку творів необхідно було додати партитуру та розкрити їхню художньо-естетичну цінність. Під час роботи над цим проєктом майбутні учителі музичного мистецтва розширюють свій репертуарний список ознайомлюються з творчістю сучасних композиторів, тематикою пісень для дітей. Під час самостійної роботи студенти шукали необхідну додаткову інформацію, прослуховували різні за жанром і стилем твори. Така робота також сприяла підвищенню рівня їхньої естетичної культури.

Під час констатувального етапу експерименту встановлено, що студенти мають досвід участі у естетичних заходах та хочуть демонструвати свої досягнення. Тому їх всіляко залучали до участі у мистецьких конкурсах, які проходили онлайн. Для стимулювання студентів до збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутнього учителя музичного мистецтва їх запрошували до участі у науково-практичних конференціях мистецького спрямування, як слухачів. Вони мали можливість почути доповіді науковців, практиків, студентів старших курсів, таким чином забезпечено розширення інтересу й вмотивованості до оволодіння професійними знаннями. Адже, за твердженням О. Щолокової, Н. Мозгальнової, І. Барановської, «...важливо, щоб цей процес, а не тільки результат став особистим для кожного окремого студента. Таким чином відбувається становлення ... особистісних якостей майбутнього учителя музики» [51, с. 153].

Отже, реалізація цієї педагогічної умови сприяла підвищенню рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зазначені методи було зафіксовано в розроблених робочих програмах і апробовано в таких освітніх компонентах, як: «Диригентський клас» та «Хоровий клас» для здобувачів освіти за напрямом підготовки бакалавра спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка відповідно до освітньої програми «Середня освіта (музичне мистецтво). Музичне мистецтво в закладі в закладі дошкільної освіти» <https://www.ugpk.edu.ua/osvitnii-protses/osvitni-prohramy>.

3.3 Результати дослідно-експериментальної роботи

Після завершення формувального етапу експерименту здійснено порівняння рівнів сформованості естетичної культури студентів контрольних та експериментальної групи. Комплекс діагностичних процедур щодо виявлення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва (контрольний етап експерименту) проведено за критеріями, визначеними у підрозділі 3.1. Після проведення формувального етапу

експерименту для діагностування використано такі ж оціночні шкали, що були розроблені на констатувальному етапі експерименту та дозволили виявити ступінь сформованості показників естетичної культури відповідно рівням сформованості (високий, достатній, низький) у майбутніх учителів музичного мистецтва.

Після впровадження методичного супроводу та педагогічних умов в освітній процес експериментальних закладів педагогічної освіти був проведений підсумковий етап оцінювання рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Під час діагностування рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за показниками мотиваційно-аксіологічного критерію (усвідомлення студентом необхідності оволодіння і вияву естетичної культури; емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності; мотивація до професійно-педагогічного саморозвитку у професії) отримано такі підсумкові дані (у %) (табл. 3.6).

Як демонструють цифрові дані таблиці 3.6 та діаграми на рисунку 3.6, за мотиваційно-аксіологічним критерієм в ЕГ виявлено на 4,1 % більше студентів, які досягли високого рівня сформованості естетичної культури ніж в КГ. Кількість майбутніх учителів музичного мистецтва які, які володіють достатнім рівнем, на 7,8 % переважає в ЕГ. Також виявлена значна різниця кількості студентів із початковим рівнем, в КГ їх більше на 11,9 %.

Таблиця 3.6

Результати підсумкового зрізу кількісного розподілу студентів (у %) за рівнями сформованості естетичної культури за мотиваційно-ціннісним критерієм

Показники	Рівні											
	Високий				Достатній				Початковий			
	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.
Усвідомлення	33,6	42	32,0	39	50,4	63	48,4	59	16,0	20	19,7	24
Ставлення	30,4	38	24,6	30	48,8	61	34,4	42	20,8	26	40,9	50
Мотивація	32,0	40	27,9	34	50,4	63	40,9	50	18,4	23	31,1	38
Загалом	32,8	41	28,7	35	49,6	62	41,8	51	17,6	22	29,5	36

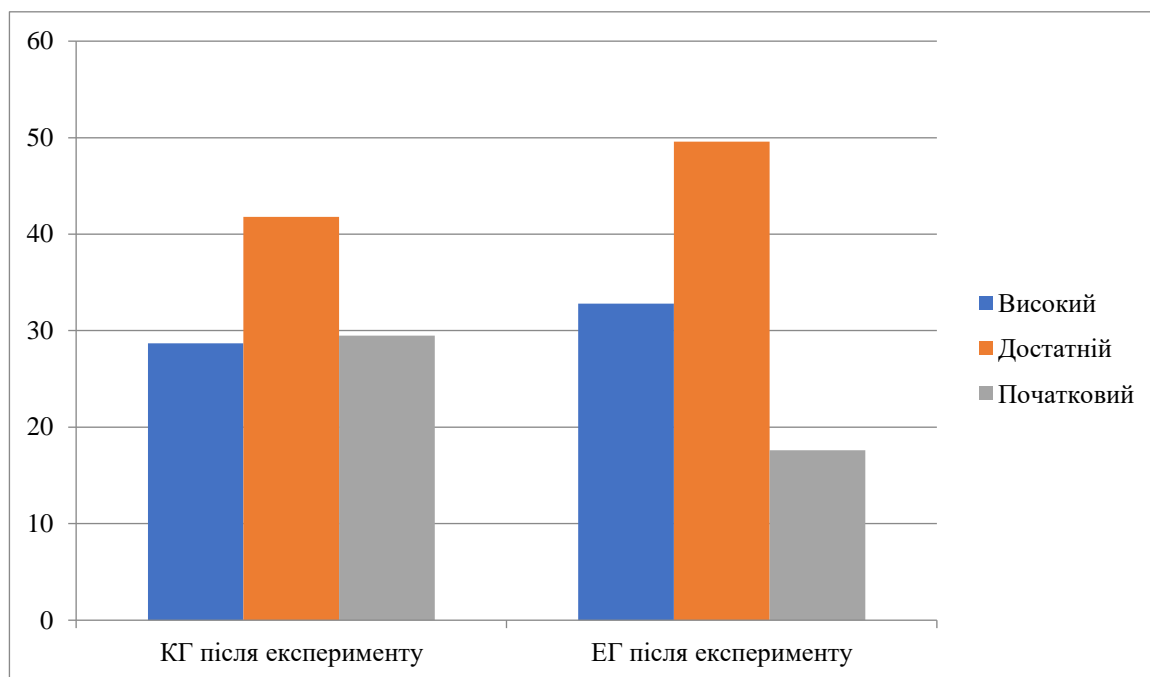

Рис. 3.6. Рівні сформованості естетичної культури за мотиваційно-аксіологічним критерієм після завершення експерименту, у %

Також спостерігається значна різниця між кількістю студентів ЕГ і КГ щодо приналежності до достатнього та початкового рівнів сформованості естетичної культури спостерігається за показником емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності. Очевидно, що ці емпіричні дані засвідчують доцільність та результативність реалізації педагогічної умови щодо забезпечення позитивної мотивації майбутніх вчителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку. Завдяки цьому студентам експериментальної групи вдалося сформувати усвідомлення студентом необхідності оволодіння і вияву естетичної культури; розвинути емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності, актуалізувати свою мотивацію до професійно-педагогічного саморозвитку у професії.

Порівняння динаміки рівнів сформованості естетичної культури студентів ЕГ та КГ за мотиваційно-аксіологічним критерієм подано на рисунку 3.7.

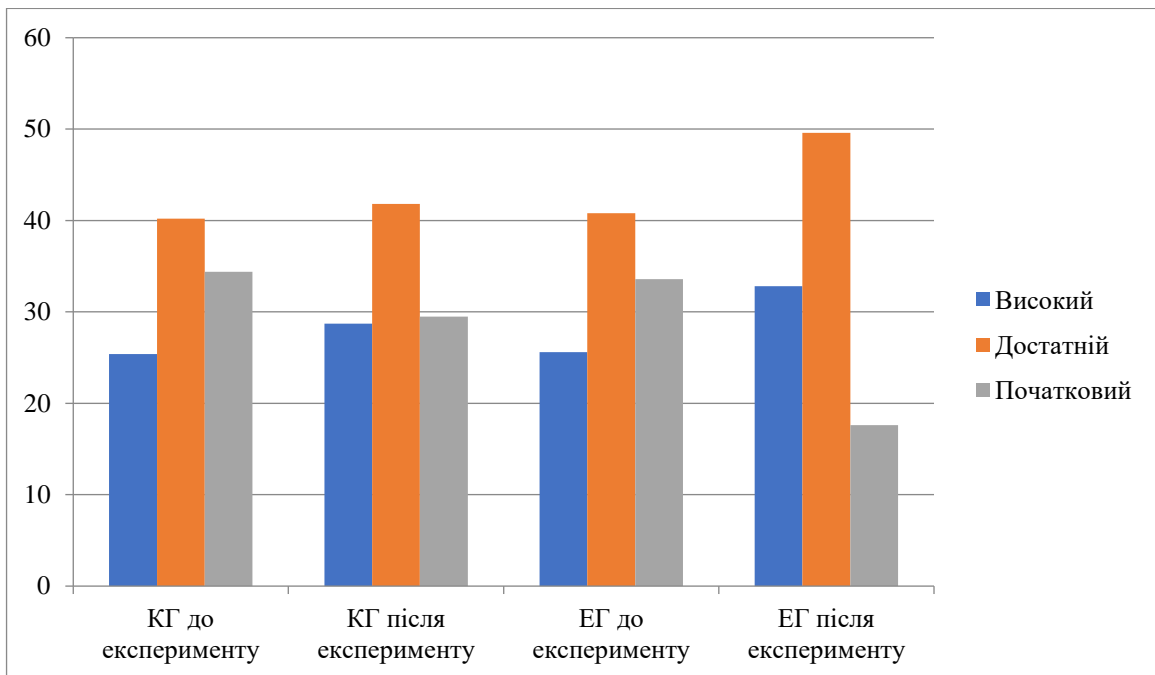

Рис. 3.7. Динаміка рівнів сформованості естетичної культури студентів ЕГ та КГ за мотиваційно-аксіологічним критерієм за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Наступним проведено моніторинг сформованості естетичної культури студентів контрольної та експериментальної груп за показниками когнітивно-знанневого критерію. Одержані емпіричні дані представлено у таблиці 3.7 та рис. 3.8.

Таблиця 3.7

Результати підсумкового зрізу кількісного розподілу студентів (у %) за рівнями сформованості естетичної культури за когнітивно-знансвим критерієм

Показники	Рівні											
	Високий				Достатній				Початковий			
	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.
Розуміння	53,6	67	24,6	30	37,6	47	29,5	36	8,8	11	45,9	56
Знання	48,8	61	47,5	58	47,2	59	45,9	56	4,0	5	6,6	8
Загалом	51,2	64	36,1	44	42,4	53	37,7	46	6,4	8	26,2	32

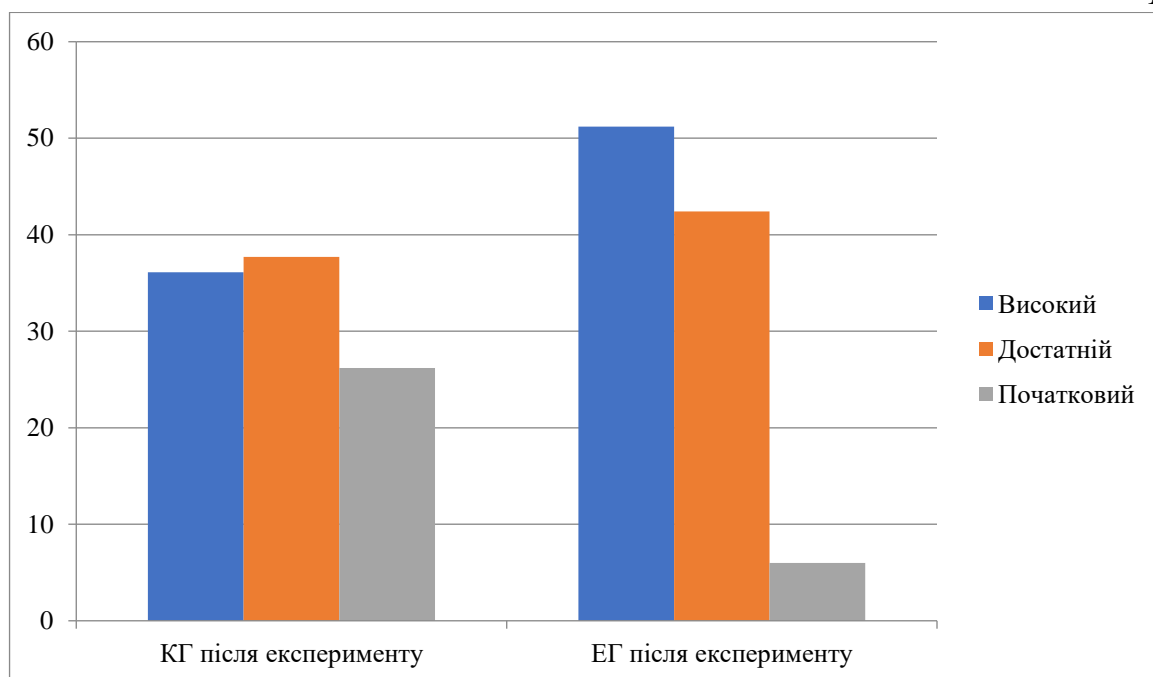

Рис. 3.8. Рівні сформованості естетичної культури за когнітивно-знаннєвим критерієм після завершення експерименту, у %

Для виявлення рівнів знання та розуміння історії, теорії та естетики музики, студенти контрольної й експериментальної груп, крім проходження анкети, яка була використана на констатувальному етапі експерименту, виконували модульні та підсумкові контрольні роботи для виявлення рівня досягнення програмних результатів навчання, передбачених в освітніх програмах та силабусах дисциплін циклу диригентсько-хорової підготовки.

Як видно з таблиці 3.7 та рис. 3.8, після формувального експерименту кількісний розподіл студентів за рівнями сформованості естетичної культури за показниками когнітивно-знаннєвого критерію позитивний в експериментальній групі. Так, високого рівня досягли 51,2 % студентів; достатнього – 42,4 %. Початковий рівень зафіксовано лише 6,4 % студентів ЕГ. У контрольній групі зафіксовані інші показники: високий рівень властивий лише 36,1 % студентів; достатній – 37,7 %; початковий – 26,2 %.

Порівнявши кількісні дані майбутніх учителів з ЕГ та КГ за показником знання та розуміння історії, теорії та естетики музики, помітною є переважна їх кількісна приналежність до високого і достатнього рівнів сформованості. Це дозволяє стверджувати, що вони набули знання щодо історії, теорії та естетики музики,

сутності та змісту музичних термінів і понять у процесі диригентсько-хорової підготовки. Однак за показником розуміння сутності естетичної культури особистості, механізмів її прояву показники експериментальної групи вищі за показники контрольної групи. Різниця між групами за високим рівнем складає 29,0 %, а за достатнім – 8,1 %. Безпрецедентним виявляється факт, що в ЕГ лише 8,8 % студентів мають початковий рівень обізнаності щодо сутності естетичної культури особистості, механізмів її прояву, а в КГ – аж 45,9 %. Тому можемо стверджувати про дієвість упровадженої методики та реалізації педагогічної умови щодо удосконалення змісту, форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва через включення компонентів, які відображають теоретичні питання естетичної культури.

Порівняння динаміки рівнів сформованості естетичної культури студентів КГ та ЕГ за когнітивно-знаннєвим критерієм подано на рисунку 3.9.

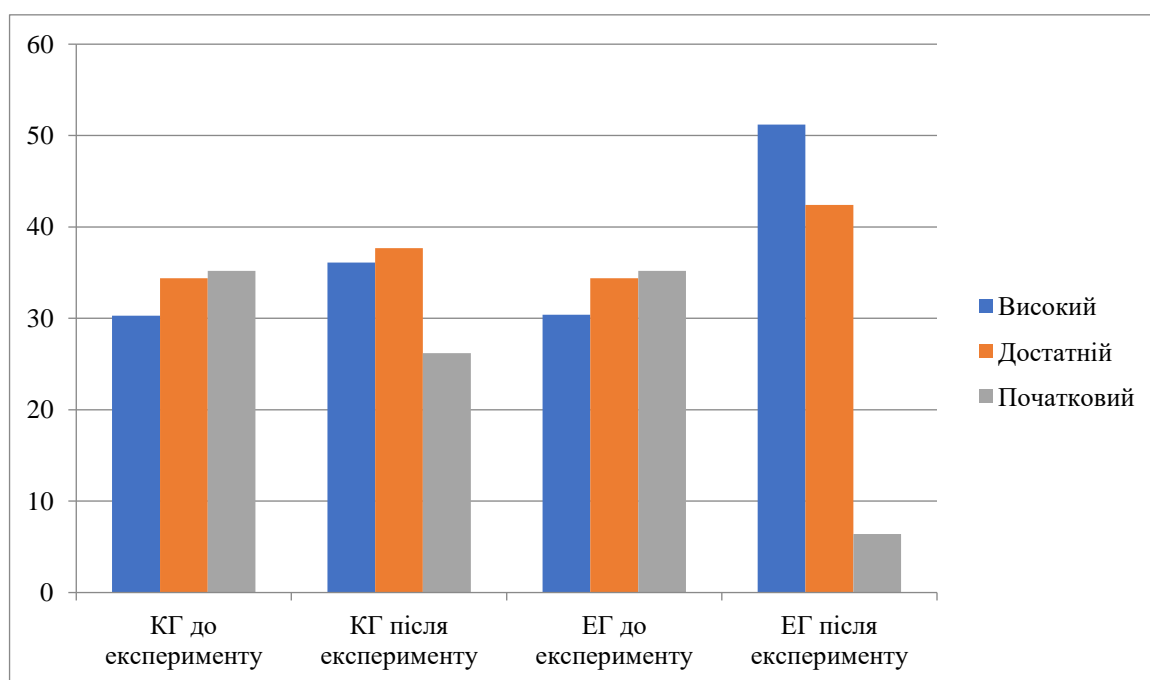

Рис. 3.9. Динаміка рівнів сформованості естетичної культури студентів КГ та ЕГ за когнітивно-знаннєвим критерієм за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Проведені діагностикою сформованості естетичної культури виявлено рівні її сформованості за операційно-діяльнісним критерієм, що унаочнює таблиця 3.8 та рисунок 3.10.

Результати підсумкового зрізу кількісного розподілу студентів (у %) за рівнями сформованості естетичної культури за операційно-діяльнісним критерієм

Показники	Рівні											
	Високий				Достатній				Початковий			
	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.
Інтерпретація	40,8	51	30,3	37	42,4	53	31,1	38	16,8	21	38,6	47
Готовність	42,4	53	31,1	38	48,0	60	40,2	49	9,6	12	28,7	35
Загалом	41,6	52	30,7	38	45,6	57	36,1	44	12,8	16	33,2	40

Загальне цифрове значення кількісного розподілу студентів за рівнями сформованості естетичної культури за операційно-діяльнісним критерієм, що міститься в нижній стрічці таблиці 3.9, вказує, що в експериментальній групі впровадження методичного супроводу та педагогічних умов на формувальному етапі педагогічного експерименту було ефективним. За високим рівнем сформованості різниця становить 10,9%; достатнім – 9,5 %; початковим – 20,4 %.

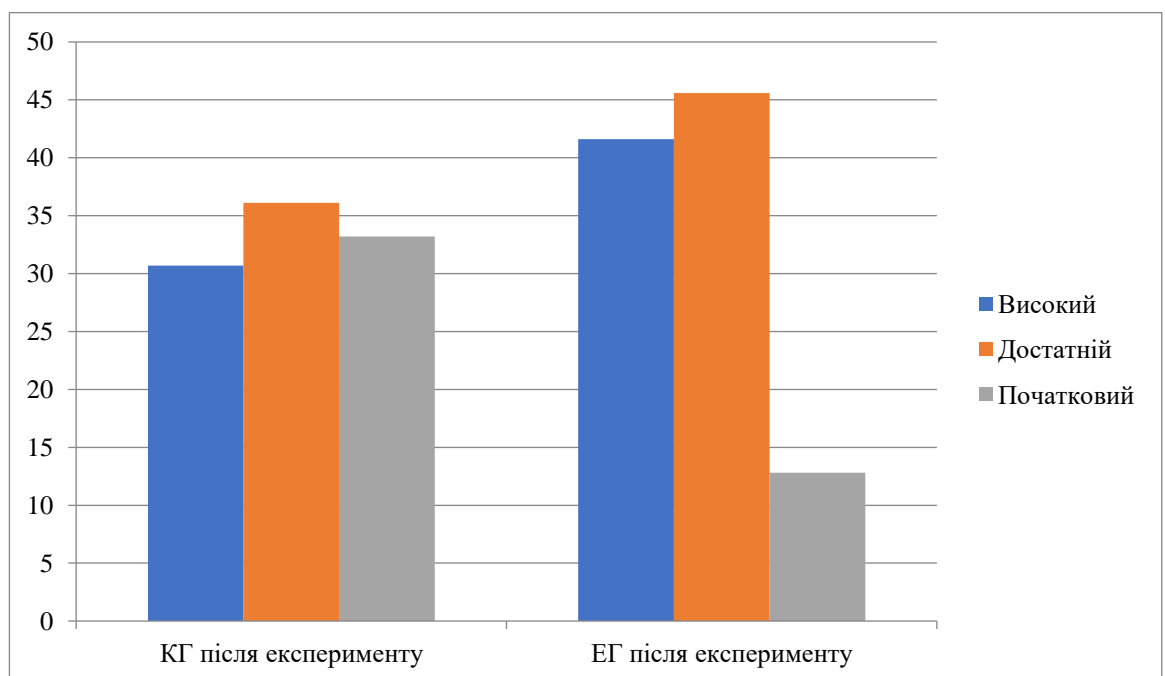

Рис. 3.10. Рівні сформованості естетичної культури за операційно-діяльнісним критерієм після завершення експерименту, у %

Якщо зіставити цифрові показники за двома показниками сформованості за цим критерієм, то бачимо, що майже однакова кількість студентів в експериментальній групі характеризується високим (готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки – 42,4 %; здатність до інтерпретації музичного твору – 40,8 %) і достатнім (готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки – 48,0 %; здатність до інтерпретації музичного твору – 42,4 %) рівнями.

Порівняння динаміки рівнів сформованості естетичної культури студентів КГ та ЕГ за операційно-діяльнісним критерієм подано на рисунку 3.11. З ЕГ до початкового рівня сформованості естетичної культури за показником готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки належить лише 9,6 % студентів, а за показником здатність до інтерпретації музичного твору – 16,8 %. Також виявлена значна кількість студентів у контрольній групі, яких віднесено до високого та достатнього рівнів сформованості естетичної культури за двома показниками. Проте їх кількість із початковим рівнем сформованості естетичної культури, порівняно з ЕГ, досить велика: за показником готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки виявлено 28,7 % студентів; здатність до інтерпретації музичного твору – 38,6 %.

Отримані цифрові дані засвідчують, що процес формування естетичної культури за показниками операційно-діялісного критерію відбувався і в контрольній, і в експериментальній групах. Однак можемо говорити про вищу його результативність в ЕГ його, що пояснюється доцільністю запровадженого в освітній процес педагогічної умови – стимулювання творчої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару.

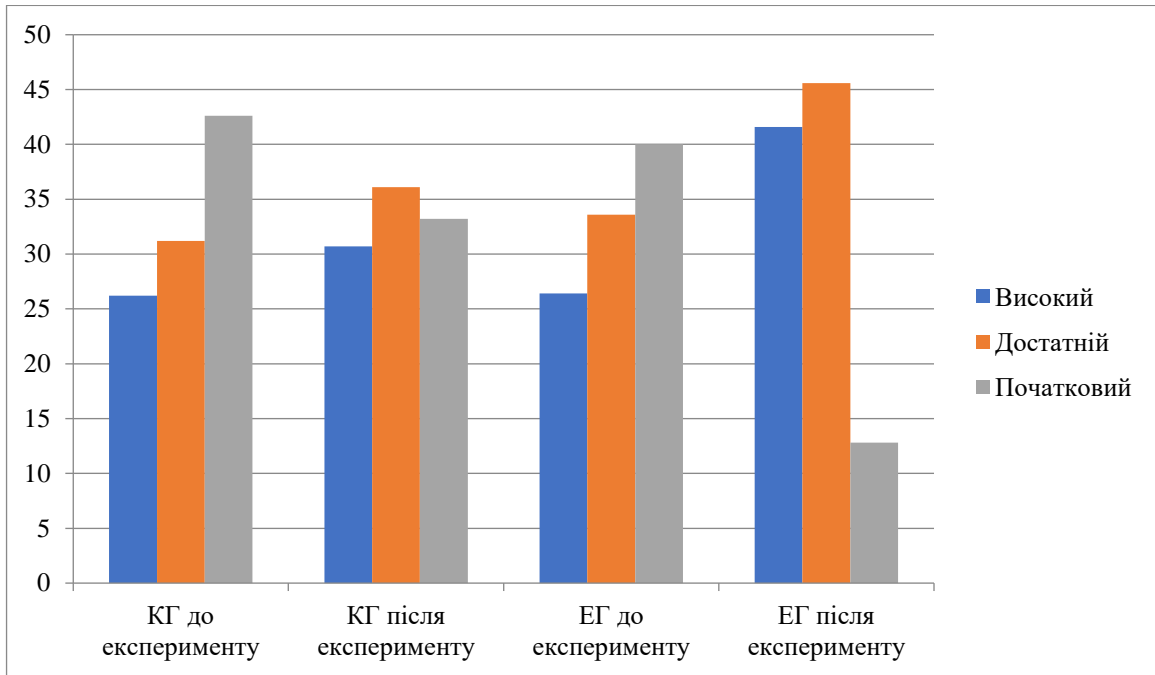

Рис. 3.11. Динаміка рівнів сформованості естетичної культури студентів КГ та ЕГ за операційно-діяльнісним критерієм за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Провівши діагностику рівнів сформованості естетичної культури студентів контрольної та експериментальної груп культури за показниками творчо-оцінювального критерію отримано дані підсумкового зрізу, які ілюструє таблиця 3.9 та рисунок 3.10. Рівень сформованості естетичної культури після реалізації педагогічних умов за творчо-оцінювальним критерієм перевірявся за такими показниками: здатність до оцінювання естетичної цінності музичних творів (особистий досвід сприйняття музики); здатність до аналізу різних музичних творів.

Таблиця 3.9

Дані підсумкового зрізу кількісного розподілу студентів (у %) за рівнями сформованості естетичної культури за творчо-оцінювальним критерієм

Показники	Рівні											
	Високий				Достатній				Початковий			
	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.
Оцінювання	37,6	47	28,7	35	47,2	59	42,6	52	15,2	19	28,7	35
Аналіз	42,4	53	31,1	38	50,4	63	43,4	53	7,2	9	25,4	31
Загалом	40,0	50	30,3	37	48,8	61	43,4	53	11,2	14	26,3	32

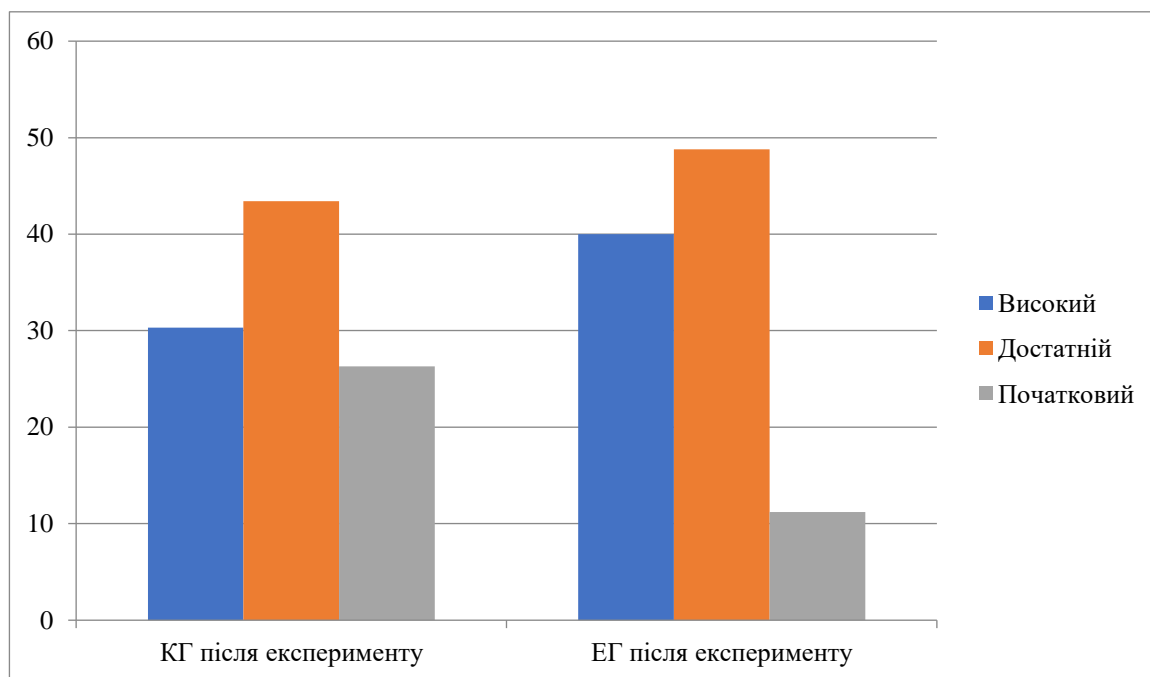

Рис. 3.12. Рівні сформованості естетичної культури за творчо-оцінювальним критерієм після завершення експерименту, у %

Як свідчать дані таблиці 3.8, за рівнями сформованості естетичної культури за творчо-оцінювальним критерієм кількісний розподіл студентів експериментальної групи такий: високий – 40,0 %; достатній – 48,8 %; початковий – 11,2 %. У контрольній групі за першим рівнем кількість студентів менша на 9,7 %; другим – 5,4 %; третім – їх більше на 15,1 %.

Якщо конкретизувати дані таблиці 3.8, то можна стверджувати, що високий рівень здатності до аналізу різних музичних творів властивий 37,6 % студентів ЕГ та 28,7 % студентів КГ; достатній – 47,2 % ЕГ та 42,6 % КГ; початковий – 15,2 % ЕГ та 28,7 % КГ. Дещо вищі цифрові показники зафіксовано за показником здатності до оцінювання естетичної цінності музичних творів: 42,4 % студентів ЕГ та 31,1 % КГ сягають високого рівня сформованості естетичної культури; 50,4 % ЕГ та 43,4 % КГ – достатнього; лише 7,2 % студентів ЕГ та майже чверть студентів КГ (26,3 %) демонструють початковий рівень сформованості естетичної культури.

Порівняння динаміки рівнів сформованості естетичної культури студентів КГ та ЕГ за творчо-оцінювальним критерієм подано на рисунку 3.13.

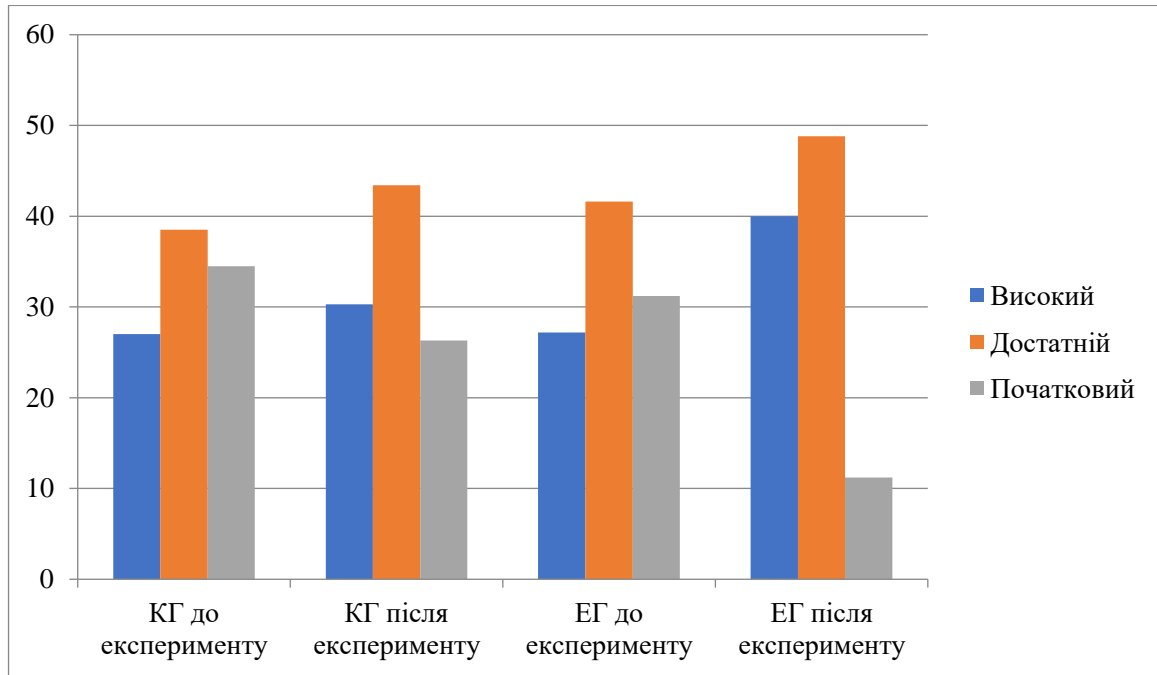

Рис. 3.13. Динаміка рівнів сформованості естетичної культури студентів КГ та ЕГ за творчо-оцінювальним критерієм за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Для відтворення загальної сформованості естетичної культури студентів за рівнями, дані щодо їхньої кількісної приналежності до того чи іншого рівня за відповідними критеріями із таблиць 3.7–3.9 зведено й обчислено узагальнені цифрові показники, що унаочнює таблиця 3.10 та рис. 3.14–3.15.

Таблиця 3.10

Узагальнені дані кількісного розподілу студентів за рівнями сформованості естетичної культури

Критерії и	Рівні											
	Високий				Достатній				Початковий			
	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.	ЕГ	Абс.	КГ	Абс.
Мотиваційно-ціннісний	32,8	41	28,7	35	49,6	62	41,8	51	17,6	22	29,5	36
Когнітивно-пізнавальний	51,2	64	36,1	44	42,4	53	37,7	46	6,4	8	26,2	32
Творчо-оцінювальний	40,0	50	30,3	37	48,8	61	43,4	53	11,2	14	26,3	32
Діяльнісно-практичний	41,6	52	30,7	38	45,6	57	36,1	44	12,8	16	33,2	40
Зведені дані	41,6	52	31,2	39	46,4	58	40,2	49	12,0	15	28,6	35

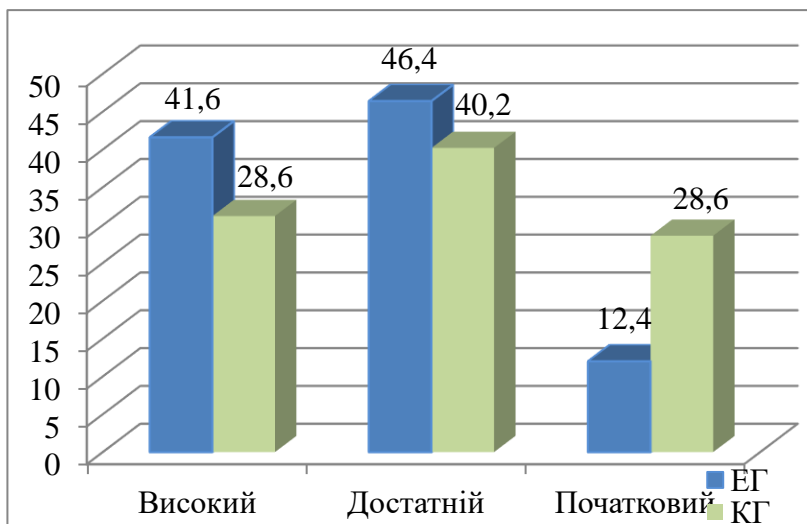

Рис. 3.14. Діаграма кількісного розподілу (у %) студентів ЕГ і КГ за рівнями сформованості естетичної культури згідно зі зведеними даними підсумкового зрізу

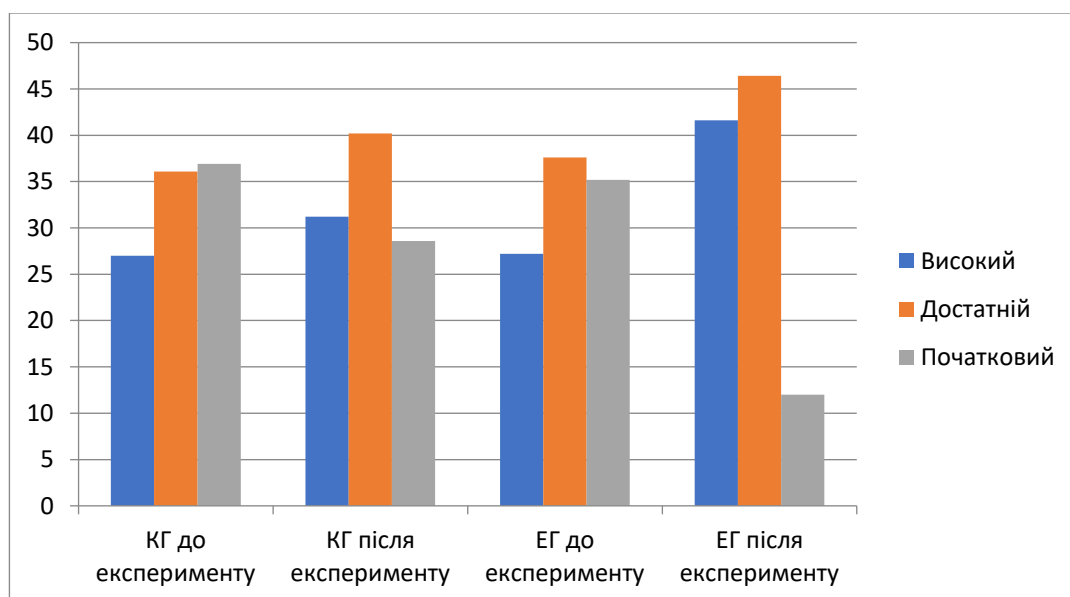

Рис. 3.15. Динаміка рівнів сформованості естетичної культури КГ та ЕГ за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

У нижній стрічці таблиці 3.10 загальні дані засвідчують, що згідно із результатами підсумкового зрізу 41,6 % студентів експериментальної групи володіють високим рівнем сформованості естетичної культури. У контрольній групі цей показник на 10,4 % менший. Достатній рівень сформованості естетичної культури в ЕГ становить 46,4 %, а в КГ – 40,2 %, що на 6,2 % менше. Незначна кількість студентів ЕГ (12,0 %) перебуває на початковому рівні

сформованості естетичної культури. Натомість студентів КГ з цим рівнем виявилось набагато більше – 28,6 %. Різниця – 16,6 %.

Безумовно, що в обох групах за період професійної підготовки у закладі вищої освіти відбувалися позитивні зрушення в бік підвищення рівнів сформованості естетичної культури. Для з'ясування різниці в динаміці рівнів сформованості естетичної культури у порівнянні результатів констатувального (КЗ) та підсумкового (ПЗ) зрізів, сформувавши таблицю 3.11.

Таблиця 3.11

Загальна динаміка зростання рівнів (у %) сформованості естетичної культури ЕГ і КГ за зведеними даними констатувального і підсумкового зрізів

Рівні	ЕГ		Приріст	КГ		Приріст
	КЗ	ПЗ		КЗ	ПЗ	
Високий	27,2	41,6	+14,4	27,0	31,2	+4,2
Достатній	37,6	46,4	+8,8	36,1	40,2	+4,1
Початковий	35,2	12,0	-23,2	36,9	28,6	-8,3
Середнє значення приросту (C_p)			15,5			5,5
Різниця між середніми значеннями приростів (PC_p)			10,0			

Для встановлення достовірності результатів констатувального та формульовального етапів експериментів здійснено порівняння рівнів сформованості естетичної культури у контрольній та експериментальній групах за допомогою розрахунку критерію χ^2 , який обчислено за формулою:

$$\chi^2 = \frac{1}{N_1 \cdot N_2} \sum_{i=1}^c \frac{(N_1 O_{2i} - N_2 O_{1i})^2}{O_{1i} + O_{2i}}, \quad (3.12)$$

де N_1 та N_2 – кількість студентів ЕГ і КГ;

O_{1i} та O_{2i} – кількість студентів ЕГ (125) і КГ (122) відповідно з i -м рівнем сформованості естетичної культури;

c – кількість рівнів сформованості естетичної культури.

На основі даних табл. 3.12 (до експерименту) перевірено нульову гіпотезу H_0 , щодо відсутності відмінностей у рівнях сформованості естетичної культури між експериментальною і контрольною сукупностями.

Результати вимірів, проведених на початку експерименту

Вибірки студентів	Високи й	Достатні й	Початкові й
Контрольні групи ($n_1=122$)	$O_{11} = 33$	$O_{12} = 44$	$O_{13} = 45$
Експеримент. групи ($n_2=125$)	$O_{21} = 34$	$O_{22} = 47$	$O_{23} = 44$

Отже, розрахунок емпіричного значення непараметричного критерію χ^2 такий:

$$\chi^2 = \frac{1}{125 \cdot 122} \times \left(\frac{(125 \cdot 34 - 122 \cdot 33)^2}{33 + 34} + \frac{(125 \cdot 44 - 122 \cdot 47)^2}{44 + 47} + \frac{(125 \cdot 45 - 122 \cdot 44)^2}{44 + 45} \right) = 0,14.$$

За даними табл. 3.13 (після експерименту), здійснено перевірку альтернативної гіпотези H_1 , згідно з якою результати сформованості естетичної культури є наслідком запровадження розробленої методики та педагогічних умов.

Таблиця 3.13

Результати вимірів, проведених після експерименту

Вибірки підлітків	Високий	Достатній	Початковий
Контрольні групи ($n_1=122$)	$O_{11} = 38$	$O_{12} = 49$	$O_{13} = 35$
Експеримент. групи ($n_2=125$)	$O_{21} = 52$	$O_{22} = 58$	$O_{23} = 15$

Отже, розрахунок емпіричного значення непараметричного критерію χ^2 такий:

$$\chi^2 = \frac{1}{125 \cdot 122} \times \left(\frac{(125 \cdot 38 - 122 \cdot 52)^2}{38 + 52} + \frac{(125 \cdot 49 - 122 \cdot 58)^2}{49 + 58} + \frac{(125 \cdot 35 - 122 \cdot 15)^2}{15 + 35} \right) = 10,89.$$

Оскільки табличне значення критерію χ^2 менше ніж вираховане за вказаною вище формулою емпіричне значення $\chi^2 = 10,89$, тому нульова гіпотеза спростовується, а альтернативна підтверджується.

Таким чином, доведено достовірність відмінностей показників усіх рівнів сформованості естетичної культури в експериментальній групі по завершенні

формувального етапу експерименту, та результативність висновків дисертаційного дослідження.

Отримані дані дозволяють зробити висновок щодо дієвості та ефективності методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки та педагогічних умов її реалізації, адже впродовж формувального експерименту майбутні учителі музичного мистецтва значно підвищили вихідний рівень сформованості естетичної культури.

Висновки до розділу 3

Розроблено критерії й відповідні показники (мотиваційно-аксіологічний (усвідомлення студентом необхідності оволодіння і вияву естетичної культури; емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і майбутньої професійної діяльності; мотивація до професійно-педагогічного саморозвитку у професії), когнітивно-знаннєвий (розуміння сутності естетичної культури особистості, механізмів її прояву; знання та розуміння історії, теорії та естетики музики), операційно-діяльнісний (здатність до інтерпретації музичного твору, готовність до підвищення рівня естетичної культури у процесі диригентсько-хорової підготовки), творчо-оцінювальний (здатність до оцінювання естетичної цінності музичних творів та аналізу різних музичних творів)) та рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: високий, достатній, початковий.

Розроблено діагностичний інструментарій дослідження, що містить низку методик (ранжування за Ван Яцзюнь, адаптована анкета «Мотив вибору освіти» за В. Поберецькою, діагностика «емоційного інтелекту» Н. Холл) та авторські анкети.

Результати констатувального експерименту довели переважання достатнього та початкового рівня сформованості естетичної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва. Студентів, які демонструють високий рівень сформованості естетичної культури виявлено менше.

У процесі формувального експерименту був практично апробований методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що базується на методах навчання інтерактивної спрямованості.

У процесі формувального експерименту в умовах дистанційного навчання реалізовано методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів у процесі диригентсько-хорової підготовки та педагогічних умов його впровадження

У межах контрольного експерименту було здійснено перевірку результатів практичної апробації методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та педагогічних умов його впровадження у процесі диригентсько-хорової підготовки, що показали їх дієвість та ефективність.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання проблеми розробки методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та умов його впровадження у процес диригентсько-хорової підготовки.

1. Проаналізовано стан розробленості проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки й виокремлено такі напрями її дослідження: аналіз причин, що зумовлюють недостатній рівень сформованості естетичної культури; висвітлення вимог до вчителів музичної освіти та специфіки їх фахової підготовки у контексті реалізації сучасної стратегії музичної освіти; виокремлення напрямів удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; дослідження різних аспектів формування фахової, вокальної, вокально-хорової, вокально-педагогічної, концертно-виконавської, ціннісної, міжкультурної компетентностей; розробка проблеми формування професійної, педагогічної, комунікативної, виконавської, вокально-сценічної, сценічно-образної, художньо-методичної культури; аналіз метафоризації постнекласичного освітнього процесу у вищій школі та міжпредметність мистецької освіти; обґрунтування методики формування готовності до диференціації професійної підготовки студентів-музикознавців; визначення специфіки організації самостійної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва; аналіз функції, потенціалу та алгоритмів проєктної діяльності у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва; розгляд методичних аспектів формування національної самосвідомості майбутніх учителів музичного мистецтва; дослідження проблеми формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фестивального руху; дослідження проблематики диригентсько-хорової підготовки, теоретичних та методичних основ професійної мистецької освіти.

2. Здійснено термінологічний аналіз базових понять проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у

процесі диригентсько-хорової підготовки. Визначено поняття «культура» як систему матеріально-духовних цінностей особистості, що реалізується у її відповідній поведінці, діяльності та спілкуванні. Доведено значущість прикладу відповідної поведінки носіїв такої культури здобутої у процесі освіти, передовсім мистецької, у процесі формуванні культурної особистості у закладах загальної середньої освіти. Охарактеризовано феномен «естетика» як науку про ціннісне ставлення особистості до себе, інших та світу через діяльність з точки зору краси та мистецтва. Представлено дефініцію *естетичної культури* як інтегративну якість високорозвиненої особистості, що дозволяє їй повноцінно взаємодіяти із прекрасним: сприймати, усвідомлювати, оцінювати та примножувати. Розглянуто *диригентсько-хорову підготовку* як процес духовно-творчого розвитку та професійного становлення особистості студента у закладі вищої освіти, що здійснюється шляхом оволодіння основами наукових знань, закономірностями творчої виконавської діяльності та управління нею, а також набуття професійних умінь та засвоєння цінностей хорового мистецтва та диригентського виконавства.

3. Визначено сутність естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва як особистісну якість, що ґрунтується на загальній та професійній культурі, передбачає освоєння музичних цінностей, забезпечує сформованість музично-естетичних знань та творчого стилю диригентсько-хорової діяльності. Обґрунтовано структуру естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний та творчо-оцінювальний компоненти; визначено критерії (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, творчо-оцінювальний), показники та рівні (високий, достатній, початковий) сформованості естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

4. Обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено ефективність методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової

підготовки, що містить 1) цільовий блок; 2) методологічний блок; 3) методично-діяльнісний блок; 4) рефлексивно-аналітичний блок; визначено та експериментально перевірено педагогічні умови його впровадження, а саме: 1) забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку; 2) наповнення змісту та спрямування форм та методів диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва темами та питаннями естетичного спрямування; 3) збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва; 4) стимулювання пізнавальної активності студентів до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару у процесі диригентсько-хорової підготовки та подальшої самореалізації у практичній діяльності; та умов його впровадження.

Аналіз результатів експерименту засвідчив ефективність методичного супроводу формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки та педагогічних умов його реалізації, що підтверджено якісними та кількісними змінами у рівнях сформованості естетичної культури після завершення формувального етапу експерименту: у здобувачів ЕГ зафіксовано позитивна динаміка підвищення високого та достатнього рівнів та зниження початкового рівня.

Здійснене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки. Подальшої наукової розвідки потребує питання вивчення та використання у вітчизняній практиці музичної освіти зарубіжного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. М., Прохур Ю. З. Українсько-англійський навчальний словник з педагогіки: словник. Київ: Педагогічна думка, 2013. 512 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8339/1/%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf> (дата звернення: 19.09.2020).
2. Агейкіна-Старченко Т., Чорна Н. Реалізація педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2021. Вип. 1 (23). С. 51–58. URL: <http://psv.udpu.edu.ua/article/view/232757/6.pdf> (дата звернення: 12.09.2022).
3. Актуальні питання естетичного виховання молоді засобами музики: монографія / за ред.: М. А. Печенюк, О. М. Прядко та ін. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2014. 200 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/662/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 05.10.2020).
4. Антонівська М. Процес дистанційного навчання у ЗВО України в умовах повномасштабної російсько-української війни: виклики та перспективи розвитку. *Філософія культурно-мистецької освіти*: матеріали II Всеукр. наук. конф. (Київ, 24 бер. 2023 р.). Київ, 2023. 228 с.
5. Антонюк В. Г. Постановка голосу: навч. посіб. КНУКіМ. Київ: Українська ідея, 2000. 68 с.
6. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: монографія. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Українська ідея, 2001.

144 с.

7. Білецька М., Підварко Т. Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності. *Молодь і ринок*. 2020. № 1 (180). URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/195789/196111> (дата звернення: 01.03.2021).

8. Бірюкова Л. А. Інтеграція педагогічної майстерності в предметах «хорове диригування» та «постановка голосу». *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Суми: Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2001. 163 с.

9. Боданова Н. Культура життєтворчості особистості. *Філософсько-світоглядний аналіз: наукове видання*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 302 с.

10. Бондар С. Методи навчання. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 492–494.

11. Бондаренко А. Інтелектуально-творчий розвиток студентів у класі хорового диригування: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг: КДПУ, 2019. 160 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3600/1/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9A%D0%90%20%D0%A3%D0%96%D0%95.pdf> (дата звернення: 01.10.2020).

12. Бондаренко А. Основні принципи диригентсько-хорового навчання. *Наукові записки*. Сер.: Педагогічні науки. Кропивницький, 2017. Вип. 152. С. 141–145. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2017_152_32.pdf (дата звернення: 13.09.2020).

13. Бондаренко А. В. Специфіка організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій: метод. рек. для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Кривий Ріг: КП ДВНЗ «КНУ», 2011. 164 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4673/3/%d0%92%d1%96%d0%b4>

звернення: 19.11.2021).

14. Бондаренко Д. В. Основні психотипи студентів – майбутніх учителів музики. *Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер.: Педагогіка. Тернопіль: ТНПУ, 2013. Вип. 4. С. 142–147. URL:

http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusku/pedagogic/2013/ped_13_4.pdf#page=260 (дата звернення: 29.01.2020).

15. Бондаренко Д. В. Формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2015. 20 с. URL:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10163/Bondarenko.PDF?sequence=1> (дата звернення: 13.05.2021).

16. Бондаренко Л. Метод проєктів у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2020. Вип. 5. С. 106–111. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37279/1/1_bondarenko_MMOD_5_IM_kmmo.pdf (дата звернення: 21.02.2021).

17. Бондаренко Л., Ткач М. Герменевтичні методи у фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Вип. 2. С. 114–123. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20878/> https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20878/1/1_bondarenko_m_tkach_MChPPCh_II_IM_KTMMM.pdf (дата звернення: 21.02.2021).

18. Борис Кудрик: багатство музичної спадщини: до 125-річчя від дня народження композитора, музикознавця: інформ. довідка. Івано-Франківськ, 2021. 12 с. URL: <https://www.calameo.com/read/002820791befb6912db3d> (дата звернення: 06.11.2021).

19. Будз М. Піаністка Ольга Окуневська (до 130-річчя від дня народження). *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2005. Вип. VIII. С. 58–62. URL:

<http://lib.pnu.edu.ua/files/Visniki/mystectvo/%D0%92%D0%9F%D0%A3%20%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.,%20%D0%92%D0%B8%D0%BF.,%208.,%202005%20%D1%80..pdf> (дата звернення: 06.09.2020).

20. Бхаттачарджи А., Ситник Н. *Методологія і організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках: навчальний посібник. Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike 3.0 Unported License*, 2016. 155 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/12/Sytnik_Methodology.pdf (дата звернення: 07.09.2020).

21. Важинський С., Щербак Т. *Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/vajinskii-posibnyk.pdf> (дата звернення: 07.09.2020).

22. Ван Яцзюнь. *Методика формування комунікативної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорового навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02.* Одеса, 2018. 284 с. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/6000/1/aref_van_yaczyun.pdf (дата звернення: 09.10.2020).

23. Ван Яцзюнь. Педагогічні умови формування комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2018. Вип. 3. С. 125–131. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/157/127> (дата звернення: 07.09.2020).

24. Василенко Л. М. *Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02.* Київ, 2003. 211 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/819/100310077?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 02.12.2022).

25. Вей Лімін. Музичне навчання майбутніх учителів музики на основі традицій Китаю та України. *Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей*: матер. VII педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької. Чернівці: Зелена Буковина, 2010. С. 154–155.

26. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

27. Вишневецкая М. В. Педагогические условия формирования эстетической культуры будущих учителей музыкального искусства в процес се дирижерско-хорового обучения, ориентированного на их национальную идентификацию. *Личность. Образование. Общество. Национальная идентичность в условиях цифрового и социокультурного развития общества*: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Гродно, 4–5 нояб. 2021 г.). Гродно: ГУО «Гродненский областной институт развития образования», 2021. Ч. 1. 172 с.

28. Вишневецкая М. В. Эстетическая компетентность будущего учителя музыки как фактор модернизации художественного образования. *Tezele comunicărilor: Artă muzicală: Consiliul Științific al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice: conferința științifică internațională învățământul artistic – dimensiuni culturale* (Chișinău, Moldova, 23 aprilie 2021). Vol. 1. P. 70–72. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/71-73_26.pdf (дата звернення: 11.03.2023).

29. Вишневецка М. Естетичні потреби у фаховій діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва: теоретичний аспект проблеми. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. Київ, 2020. Вип. 5. С. 43–48. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/202/153> (дата звернення: 11.09.2021).

30. Вишневецка М. Наукові підходи до формування естетичної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань: Візаві, 2020. Вип. 1 (21). Ч. 2. С. 57–63. URL:

<https://scholar.archive.org/work/nwgptevcjzdfnbzqa6f2cllpca/access/wayback/http://psv.udpu.edu.ua/article/download/210221/210296> (дата звернення: 07.02.2023).

31. Вишневецька М. Формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва як психолого-педагогічна проблема. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2019. Вип. 4. С. 97–102. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/175/144> (дата звернення: 08.04.2023).

32. Вишневецька М. Формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва з використанням цифрових технологій. *Наукові записки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип. 195. Сер.: Педагогічні науки. С. 167–171. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1242684.pdf> (дата звернення: 07.05.2022).

33. Вишневецька М. В. Вплив музичної гри на естетичне сприйняття музики молодшими школярами. *International periodic scientific journal «Modern engineering and innovative technologies»*. Germany, 2023. Issue 25 (5). P. 15–22. URL: <https://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit25-05-086/5450> (дата звернення: 06.06.2023).

34. Вишневецька М. В. Наукові підходи до формування естетичної культури майбутніх викладачів музичного мистецтва. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів*. (Одеса, 17–18 жовт. 2019 р.): Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. Т. 1. С. 18–21.

35. Вишневецька М. В. Педагогічні умови формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання. *Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.* (Мукачєво, 14–15 квітня 2021 р.). Мукачєво: МДУ, 2021. С. 56–59.

36. Вишневецька М. В. Принципи формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у контексті модернізаційних змін. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття: матеріали XVII Міжнар. пед.-*

мист. читань пам'яті проф. О. П. Рудницької. Київ: Талком, 2020. Вип. 3 (15). С. 138–140. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/719671/1/Неперервна педагогічна освіта XXI століття.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/719671/1/Неперервна_педагогічна_освіта_XXI_століття.pdf) (дата звернення: 12.04.2021).

37. Вишневецька М. В. Сутність і структура естетичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів. (Одеса, 12–13 жовт. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 17–19.

38. Вишневецька М. В. Сутність та структура естетичної культури майбутніх учителів музики. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава: Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, 2022. Вип. 29. С. 62–69. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19286> (дата звернення: 09.01.2023).

39. Вишневецька М. В. Феноменолого-герменевтичний підхід у розвитку естетичної свідомості майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі*: матеріали X Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Київ, 26–28 листопада 2020 р.). Київ: Кафедра етики та естетики НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 129–133. URL: <http://www.npu-etestet.com.ua/wp-content/uploads/2021/01/ZBIRKA-2020-1.pdf> (дата звернення: 21.10.2021).

40. Вишневецька М. В. Формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у координатах сучасної мистецької освіти. *9th International conference «Science and Society»*. Hamilton, Canada 2019. P. 1151–1156.

41. Відомі українські композитори. URL: <https://dovidka.biz.ua/vidomi-ukrayinski-kompozitori-2> (дата звернення: 06.11.2021).

42. Володченко Ж. М. Основи техніки диригування: навч.-метод. посіб. Ніжин, НДПУ, ім. М. Гоголя, 2000. 94 с.

43. Гаврилова Л. Г. Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Київ. 2015. 656 с. URL: <https://elib.nakkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2279/%d0%a1%d0%98%d0>

[%a1%d0%a2%d0%95%d0%9c%d0%90%20%d0%a4%d0%9e%d0%a0%d0%9c%d0%a3%d0%92%d0%90%d0%9d%d0%9d%d0%af%20%d0%9f%d0%a0%d0%9e%d0%a4%d0%95%d0%a1%d0%86%d0%99%d0%9d%d0%9e%d0%87%20%d0%9a%d0%9e%d0%9c%d0%9f%d0%95%d0%a2%d0%95%d0%9d%d0%a2%d0%9d%d0%9e%d0%a1%d0%a2%d0%86%20%d0%9c%d0%90%d0%99%d0%91%d0%a3%d0%a2%d0%9d%d0%86%d0%a5%20%d0%a3%d0%a7%d0%98%d0%a2%d0%95%d0%9b%d0%86%d0%92%20%d0%9c%d0%a3%d0%97%d0%98%d0%9a%d0%98.PDF?sequence=1&isAllowed=y](#) (дата звернення: 10.11.2020).

44. Галицька М. М. «Культура» та «Освіта»: взаємозумовленість понять. *Педагогіка*. 2013. Вип. 4. С. 28–33. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/19668461.pdf> (дата звернення: 13.10.2020).

45. Галузяк В. Показники рефлексивності як критерію особистісної зрілості вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі*. Харків, 2012. С. 25–29. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=VFEIR&P21DBN=VFEIR&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC%20FREP0000724.PDF (дата звернення: 18.09.2020).

46. Гмиріна С. В. Методи роботи студентів над вокальними творами у класі сольного співу. *Музичне мистецтво в освітнологічному дискурсі*. 2019. Вип. 4. С. 77–83. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/172/141> (дата звернення: 11.02.2022).

47. Гмиріна С. В. Сценічне перевтілення студента-вокаліста як педагогічна проблема. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2013. Сер.: Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 14 (19). С. 46–50. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nchnpu_014_2013_14_13.pdf (дата звернення: 10.05.2021).

48. Голик Г. Г. Психологія диригентсько-хорової діяльності. Дрогобич: Вимір, 2000. 108 с.

49. Гончаренко С. Методика навчального предмета. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 494–497.
50. Гордійчук М. М. Хор і майстри хорового співу. *Музика і час*. Київ: Музична Україна, 1984. С. 243–276.
51. Гребенюк Н. Є. Особистісно орієнтований підхід у розвитку індивідуальності співака. *Музичне виконавство: наук. вісник Нац. муз. акад. України імені П. І. Чайковського*. Київ: НМАУ, 2000. Вип. 14, Ч. 6. С. 156–165.
52. Гребенюк Н. Є. Формування вокально-виконавських навичок та роль міжособистісного спілкування у класі сольного співу: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.02. Київ, 1994. 18 с.
53. Гук О. Ф. Теоретичні передумови формування естетичної культури. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2013. Вип. 18. С. 193–199. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apspp_2013_18_28.pdf (дата звернення: 11.04.2021).
54. Давидова М., Ковтун А., Шевченко Н. Технології формування естетичної культури майбутніх вихователів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 28. С. 151–155. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/28/29.pdf> (дата звернення: 13.01.2022).
55. Давлатова Т. І. Творчий шлях М. Донець-Тессейр (за архівними матеріалами). *Музичне мистецтво в освітнологічному дискурсі*. 2018. Вип. 3. С. 89–92. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/148/120> (дата звернення: 15.03.2022).
56. Даньшина Н. Д., Козлова В. І., Коробка В. І. Словник вокальних термінів. Ніжин, 2001. 74 с.
57. Джумелія А. Евристичні методи формування художніх уявлень майбутніх учителів музики та хореографії. *Науковий вісник Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 27. Сер.: 14. URL: https://www.researchgate.net/publication/339626133_Evristicni_metodi_formuvanna

[hudozno-obraznogo-sprijnatta-majbutnih-uciteliv-muzicnogo-mistectva-ta-horeografii/fulltext/63dda0f164fc86063814690d/Evristicni-metodi-formuvanna-hudozno-obraznogo-sprijnatta-majbutnih-uciteliv-muzicnogo-mistectva-ta-horeografii.pdf?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn9](https://www.researchgate.net/publication/358146904-Evristicni-metodi-formuvanna-hudozno-obraznogo-sprijnatta-majbutnih-uciteliv-muzicnogo-mistectva-ta-horeografii/fulltext/63dda0f164fc86063814690d/Evristicni-metodi-formuvanna-hudozno-obraznogo-sprijnatta-majbutnih-uciteliv-muzicnogo-mistectva-ta-horeografii.pdf?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn9) (дата звернення: 11.02.2022).

58. Дмитревський О. Г. Хорознавство та керування хором. Київ, 1961. 265 с.

59. Дубовий З. С. Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Кривий Ріг, 2019. 260 с.

https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39873/Dubovyi_dis.pdf?sequence=1 замінити

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32025/100355596?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 02.08.2022).

60. Дяченко-Богун М. Активні методи навчання у вищих навчальних закладах. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Випуск 14. С. 74–80. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4444/1/Djachenko.pdf> або

http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vpm_2014_14_14.pdf

(дата звернення: 08.10.2020).

61. Євтушенко Д. Г. Питання вокальної педагогіки: історія, теорія, практика. Київ: Мистецтво, 1963. 340 с.

62. Жерновникова О. А., Ван Цзін І. Формування та становлення особистості майбутнього педагога засобами музичного мистецтва. *Педагогічний альманах*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Вип. 36. С. 208–212.

63. Жигінас Т. В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності: навчально-методичний посібник. Київ, 2014. 178 с. URL:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7400/jiginas.pdf?sequence=3>

(дата звернення: 09.10.2022).

64. Жуйцін Лі. Критеріально-рівнева характеристика розвиненості музично-естетичного смаку підлітків у процесі співацького навчання. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. Суми: СумДПУ, 2018. № 1 (11). С. 180–188. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmov_2018_1_22.pdf

(дата звернення: 02.10.2021).

65. Зелена І. Аналіз наукової літератури з проблеми світогляду. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»*. Сер.: Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2010. Вип. 7 (167). С. 5–9.

66. Зязюн І. А. Гуманістична парадигма в освіті. *Вища школа в Україні, реалії, тенденції, перспективи розвитку*: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 квітня 1996 р.). Київ, 1996. Ч. 1. С. 8–12.

67. Зязюн І. А. Інтеграційна функція культурної парадигми. *Професійно-художня освіта України*: збірник наукових праць. Київ; Черкаси: Видавництво «Черкаський ЦНТЕІ», 2008. Вип. 5. С. 3–13.

68. Зязюн І. А. *Культура* / за ред. В. Г. Кремінь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 439–441.

69. Іванцев Л. І. Становлення особистості майбутнього вчителя як суб'єкта життєтворчості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2003. 18 с.

70. Ігнат'єва Я. В. Формування музично-естетичної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2019. Вип. 5 (92). С. 97–107.

71. Кайдалова Л. Г., Науменко Н. В. *Методика викладання у вищій школі: метод. рек. до практичних занять для здобувачів вищої освіти* Харків: НФаУ, 2021. 46 с URL:

<https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7a738440-2fe9-4053-8445-ffdded276897/content> (дата звернення: 11.10.2022).

72. Кальмучин-Дринчук Т. Фортепіанна творчість Миколи Колесси в контексті проблем виконавської інтерпретації. *Вісник Прикарпатського університету*. 2005. Вип. VIII. Сер.: Мистецтвознавство. С. 73–80.

73. Канерштейн М. А. Питання диригентської майстерності. Київ: Україна, 1980. 183 с.

74. Карпенко Є. В. Диригентсько-хорова підготовка вчителя музики. Суми, 2001. 100 с.

75. Карпіцький М. Психологічні аспекти роботи зі студентами під час війни. *Філософія культурно-мистецької освіти: матеріали II Всеукр. наук. конф.* (Київ, 24 бер. 2023 р.). Київ, 2023. С. 87–91.

76. Кириленко К. Педагогічна технологія «комунікативна платформа» та її апробація в закладі вищої освіти. *Філософія культурно-мистецької освіти: матеріали II Всеукр. наук. конф.* (Київ, 24 бер. 2023 р.). Київ, 2023. С. 95–99. URL: <https://drive.google.com/file/d/1KZt8bfPoKxk2bYhDQWGQRJy6T7CXtU-3/view> (дата звернення: 05.05.2023).

77. Кифенко А. М. Методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровавому колективі: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 191 с.

78. Коваленко І. Г. До питання диригентської підготовки студентів музичних факультетів вищих педагогічних закладів. *Наука і сучасність*. Київ: Логос, 2001. Т. 27. С. 45–54.

79. Ковалик П. А. Практична спрямованість підготовки керівника дитячого хороваого колективу. Наукові записки. Київ: НПУ, 2000. Ч. 3. С. 60 – 66.

80. Козир А. В. Підготовка майбутніх учителів музики до педагогічного керівництва шкільними хоровами колективами. *Українські діячі культури про музичне виховання школярів та проблеми методики його викладання: зб. статей*. Київ: УДПУ, 1998. С. 32–34.

81. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти. Київ: НПУ, 2008. 380 с.

82. Козій О. М. Роль мотивації у формуванні образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2013. Вип. 45. С. 61–67.

83. Козій О. М. Теоретичні засади формування образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. *Науковий вісник південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*: збірник наукових праць. Одеса, ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2013. Вип. 1–2. С. 61–66.

84. Козій О. М. Формування образно-інтонаційного мислення студентів-музикантів педагогічних коледжів у ракурсі становлення їх творчої особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 16 (21). Ч. 1. С. 171–174. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nchnpu_014_2014_16%281%29_39.pdf (дата звернення: 07.03.2022).

85. Койчева Т., Галіцан О., Лян Цзе. Критеріальний підхід до формування естетичної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2020. Вип. 1 (68). С. 116–121.

86. Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О. Естетика: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 208 с. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Estetika.pdf (дата звернення: 02.11.2022).

87. Колесса М. Ф. Основи техніки диригування. Київ: Музична Україна, 1973. 198 с.

88. Колодуб І. С. Питання теорії вокального мистецтва. Харків, 1995. 120 с.

89. Коломоєць О. М. Хорознавство: навч. посіб. Київ: Либідь, 2001.

168 с.

90. Кондратова Л. Г. Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в післядипломній педагогічній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / за ред.: Т. І. Сущенко. Запоріжжя: КПУ, 2019. Вип. 63 Т. 2. С. 93–98.

91. Копосов М. Г. Методика викладання техніки диригування. Київ: КДК, 1994. 15 с.

92. Косінська Н. Сутнісна характеристика сценічно-образної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. № 10 (18). Р. 4–8. URL: <https://media.neliti.com/media/publications/311967-subject-characteristic-of-scenic-image-c-2ca9fca0.pdf> (дата звернення: 16.05.2022).

93. Косінська Н. Л. Принципи та підходи до формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2018. Вип. 3. С. 43–48. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/140/112> (дата звернення: 12.09.2021).

94. Кофман Р. І. Виховання диригента: психологічні особливості. Київ: Музична Україна, 1986. 39 с.

95. Красильникова Г., Папушина В. Критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2018. № 2 (121). С. 42–46.

96. Кречківський А. Ф. Нариси з історії хорового мистецтва України. Суми, 1996. 96 с.

97. Крицький В. Формування художньо-інтерпретаційного мислення музиканта-виконавця. *Музичне виконавство*: наук. вісник НМАУ імені П.І. Чайковського. Київ, 1999. Вип. 3. С. 110–122.

98. Кузнецова О. А. Теорія та практика методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами: дис... д-ра. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2019. 491 с.

99. Кузьмічова В. А. Особливості формування іміджу студентів факультету мистецтв народно-пісенної творчості. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 53. С. 113–118.

100. Кузьмічова В. А. Формування вокальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в класі «постановка голосу». *Professional Art Education*. 2021. Vol. 2 (1). С. 29–31. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/89a2f887-1964-402e-bb4f-cbcf53ddcb54/content> (дата звернення: 10.10.2022).

101. Кулдиркаєва О. Роль художньо-творчої діяльності в процесі професійної підготовки майбутніх музикантів. *Академічне хорове мистецтво України (історія, теорія, практика, освіта)*: колективна монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 157–171.

102. Кушка Я. С. Методика навчання співу: посіб. з основ вокальної майстерності. Тернопіль: Богдан, 2010. 288 с.

103. Кушнір К. Визначення структури і змісту ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 668–671.

104. Кушнір К. В. Особливості формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2018. Вип. 3. С. 25–31. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/maed_2018_3_7.pdf (02.09.2020).

105. Лащенко А. П. Проблеми дослідження вітчизняної хорової культури. *Українське музикознавство: музична україністика в контексті світової культури*: наук.-методич. збірник. Київ: НМАУ імені П.І. Чайковського, 1998. Вип. 28. С. 13–24.

106. Лашенко А. П. Українське хорове мистецтво ХХ століття. Науково-методичний збірник. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2000. Вип. 14. С. 18–34.
107. Левчук Л. Т. Естетика. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 263–264.
108. Лей В. Формування вокально-сценічної майстерності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2010. 23 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10601/Van%20Ley.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 17.06.2022).
109. Лимаренко Л. Створення художнього образу-ролі у виставах студентського театру. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. № 15. Сер.: Педагогічні науки. С. 175–180.
110. Линенко А., Ніколаї Г., Левицька І. Методичний супровід художньо-естетичного контенту виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти. 2019. Вип. 27. С. 17–26. URL: <https://sj.npu.edu.ua/index.php/tmae/article/view/306/528> (дата звернення: 29.09.2022).
111. Лі Чуньпен. Діагностика рівнів формування вокально-хорової компетентності майбутніх учителів музики. *Науковий вісник*. 2012. Вип. 1 (39). С. 160–163.
112. Лінь Хуацінь. Методологічні засади формування фортепіанно-виконавської культури майбутніх вчителів музики. *Наукові записки*. Сер.: Педагогічні науки. Кропивницький, 2017. Вип. 150. С. 248–251.
113. Лінь Хуацінь. Сутність і компонентна структура фортепіанно-виконавської культури майбутніх учителів музики. *Наука і освіта: науково-педагогічний журнал ПНПУ імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2016. Вип. 6. С. 45–50.
114. Лінь Хуацінь. Формування фортепіанно-виконавської культури майбутніх учителів музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Суми, 2017. 24 с.

115. Лю Венъцун. Формування вокально-педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики на основі традицій Китаю та України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 208 с.
116. Мазур Л., Печерська Е. Художньо-естетичний смак майбутнього педагога-хормейстера та проблема його формування. *Наука і освіта*. Одеса, 2011. № 5. С. 101–104.
117. Мартинюк А. К. Диригентсько-хорова освіта в музичній культурі України 2-ї половини ХХ століття: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01. Харків, 2001. 21 с.
118. Маруфенко О. В. Особливості вокальної підготовки в системі мистецько-педагогічної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми, 2010. С. 175–180.
119. Масол Л. М. Концепція загальної мистецької освіти. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 1. С. 2–5.
120. Матвєєва О. Особливості застосування методик педагогічної діагностики у вищій музично–педагогічній освіті. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2013. Вип. 1 (8). С. 315–320.
121. Матвєєва О. Теоретико-методичні засади педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти: монографія. Харків: Щедра садиба плюс, 2014. 438 с.
122. Матвєєва О. О. Теоретичні і методичні засади педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах університету: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2016. 577 с.
123. Мережко Ю. В. Забезпечення культурологічної основи досягнення старшокласниками української вокальної творчості. *Науковий часопис: зб. наук. праць*. Київ: НПУ, 2011. Вип. 11 (16). С. 281–286.
124. Микиша М. В. Практичні основи вокального мистецтва. Київ: Музична Україна, 1985. 79 с.
125. Михаськова М. А. Проблеми формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики. *Наукові записки*. 2003. Вип. 2. С. 17–20.

126. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності як особистісної якості майбутнього вчителя музики. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. Вип. 2. Ніжин: НДПУ, 2004. С. 35–39.

127. Мірзоян К. Основні проблеми музичної освіти в контексті онлайн-навчання. *Філософія культурно-мистецької освіти*: матеріали II Всеукр. наук. конф. (Київ, 24 бер. 2023 р.). Київ, 2023. С. 128–131. URL: http://libs.mfknukim.mk.ua/bitstream/123456789/2262/1/%D0%9C%D1%96%D1%80%D0%B7%D0%BE%D1%8F%D0%BD_128-131.pdf (дата звернення: 18.06.2023).

128. Міщенко С. Г. Методичний супровід професійного зростання викладача. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Сер.: Педагогіка і психологія. 2016. № 2. С. 238–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2016_2_40 (дата звернення: 10.09.2021).

129. Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу: хрестоматія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. 216 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12214.pdf> (дата звернення: 17.09.2021).

130. Молчко У. «Драматичний триптих» для двох фортепіано Лесі Дичко. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. 2005. Вип. VIII. С. 90–98.

131. Москаленко В. Лекції з музичної інтерпретації : навчальний посібник Київ, 2013. 134 с.

132. Навчальний план 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) / Львівський національний університет імені Івана Франка. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/academics/bachelor/curriculum-music-art-education> (дата звернення: 06.09.2021).

133. Нарожна Н. Нові підходи до фахового навчання майбутніх хорових диригентів. *Академічне хорове мистецтво України (історія, теорія, практика, освіта)*: колективна монографія / за ред. О. М. Лігус. Київ: Ліра-К, 2017. С. 124–133.

134. Нечепоренко М. Формування естетичної культури студентів класичних університетів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2005. 25 с.

135. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: методологічний аспект. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки. 2016. Вип. 137. С. 263–266. URL: http://irbis-nbuu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VchdpuP_2016_137_65.pdf (дата звернення: 10.12.2020).

136. Олексюк Л. М. Духовні почуття у світопереживанні особистості: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Київ, 1994. 25 с.

137. Олексюк О. М. Метафоризація духовного розвитку особистості у вищій мистецькій освіті. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. Вип. 2 (101). С. 127–136. URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/503/490 (дата звернення: 27.04.2023).

138. Олексюк О. М. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті: монографія. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 268 с.

139. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді. Київ: Мін-во культури і мистецтв України, КДІК, 1996. 253 с.

140. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді в процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 1997. 332 с.

141. Олексюк О. М., Коваль А. С. Герменевтичні принципи мистецької освіти: інтерпретаційний дискурс. *Освітологія: українсько-польський щорічник*. 2017. Вип. 6. С. 136–142. URL: <https://osvitologia.kubg.edu.ua/index.php/osvitologia/article/view/70/70> (дата звернення 10.09.2020).

142. Олексюк О., Ткач М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навч. посіб. Київ: Знання України, 2004. 264 с.
143. Опанасюк О. Інтернаціональність у просторі культури: засади, принципи, функції: дис. ... д-ра мистецтвознавств: 26.00.01. Київ, 2014. 444 с.
144. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: монографія. Київ: Наукова думка, 2003. 262 с.
145. Осадченко І. Психодидактична готовність викладачів до застосування у ВНЗ креативних технологій навчання. *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка* / за ред. А. М. Ломаковича, В. Є. Бенери. Кременець: ВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2017. Вип. 8. Сер.: Педагогіка. С. 111–121. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvkogpht_2017_8_15.pdf (дата звернення: 19.10.2020).
146. Осадченко І. І., Самосійний І. С., Кушнір А. О. Характеристика методів вербально-комунікативної взаємодії у соціально-психологічній діяльності. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*. Т. 14. № 1. 2023. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/31410> (дата звернення: 13.09.2023).
147. Освітньо-професійна програма «Середня освіта. (Музичне мистецтво)» / Житомирський державний університет імені Івана Франка. URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/StudyProgram/277/jgyn3m.pdf> (дата звернення: 06.09.2021).
148. Освітньо-професійна програма «Середня освіта. (Музичне мистецтво)» / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. URL: <https://vspu.edu.ua/index.php?p=education9> (дата звернення: 06.09.2021).
149. Освітньо-професійна програма «Середня освіта. (Музичне мистецтво)» / Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. URL: <https://mdpu.org.ua/wp->

content/uploads/2021/02/Serednya-osvita.-Muzichne-mistetstvo.pdf (дата звернення: 06.09.2021).

150. Освітньо-професійна програма «Середня освіта. (Музичне мистецтво)» / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». URL: https://drive.google.com/file/d/1YvLL7Pi9ejoVCPNLmaZ9_D3sP9HU--F0/view (дата звернення: 06.09.2021).

151. Освітньо-професійна програма «Середня освіта. (Музичне мистецтво)» / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/bakalavr/arts/014.13_2021.pdf (дата звернення: 06.09.2021).

152. Остапенко Л. Педагогічні умови розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів. *Академічне хорове мистецтво України (історія, теорія, практика, освіта)*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 171–181.

153. Остапенко Л. Творчі якості особистості у структурі діяльності хормейстера. *Академічне хорове мистецтво України (історія, теорія, практика, освіта)*: колективна монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 157–171.

154. Отич О. Сутність та складові художньо-естетичної культури особистості. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*: збірник наукових праць / за ред.: О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с.

155. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтв (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.

156. Падалка Г. М. Художньо-методична культура викладача мистецьких дисциплін: сутність, принципи саморозвитку. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2019. Вип. 4. С. 16–21.

157. Папушина В. Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури: компаративний досвід. *Освітологічний дискурс*. 2019. Вип. 3–4.

С. 330–341.

URL:

<https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/643/565/1769>

(дата

звернення: 18.05.2023).

158. Пастушенко Л. А. Педагогічна технологія розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих мистецьких навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Рівне, 2017. 25 с.

159. Перелік навчальних дисциплін спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. URL: https://dspu.edu.ua/pedagogical/?page_id=6196 (дата звернення: 06.09.2021).

160. Петровський О. Ю. Комплексний підхід з питань диригентсько – хорової підготовки студентів. *Дослідження проблем професійної підготовки вчителя музики*: збірник наукових праць. Київ: КППУ, 1981. С. 73–81.

161. Печенюк М. А. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2020. 240 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5563/Profesiino-pedahohichna-pidhotovka-maibutnoho-vchytelia-muzychnoho-mystetstva-monohrafiia.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 09.11.2021).

162. Плеханова О. Е. Формування вокально-сценічної майстерності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 23 с.

163. Побережна Л. Л. Розвиток естетичної культури студентів музичнопедагогічних факультетів засобами української музики: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. К., 2001. 20 с.9

164. Побережна Л. Структурні складові естетичної культури вчителя музики. *Наука і сучасність*. К.: Логос, НПУ. 1999. Ч. III. С. 154–161.

165. Побережна Г. І. Інтенаційна природа музики. *Загальна теорія музики*. Київ: Вища школа, 2004. 303 с.

166. Поберецька В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів у педагогічних коледжах до інтегрованого навчання учнів : дис. ... канд. пед. наук: 011. Київ, 2021. 304 с. URL: <https://ihed.org.ua/wp->

content/uploads/2021/12/Poberetska_V_2022_disertac.pdf (дата звернення: 10.09.2022).

167. Поліхроніди А. Г. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. дис. ... канд. пед. наук:13.00.04. Одеса, 2021. 286 с. URL: <https://pdpu.edu.ua/doc/vr/2021/polihronidi/dis.pdf> (дата звернення: 10.09.2022).

168. Полубоярина І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2008. 20 с.

169. Попенко О. М. Професійна культура вчителя як інтеграційна якість особистості педагога-професіонала. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Максима Гоголя*. 2012. Вип 1. Сер.: Психолого-педагогічні науки. С. 44–49.

170. Попова А. Б., Сіненко О. О. Соціалізація студентської молоді засобами аматорського хорового мистецтва. *Сучасне вокальне мистецтво в Україні*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 167–176.

171. Попова О. В., Жуков В. П. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації інтегрованого навчання учнів: монографія. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2022. 318 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/370b08c7-5f8e-49cf-8d81-541367b3b9df/content> (дата звернення: 05.06.2023).

172. Про вищу освіту: Закон України від 27.10.2022 р. № 1556-VII. *Верховна Рада України*. 2022. № 37–38. С. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20221027#Text> (дата звернення: 09.12.2022).

173. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 р. № 673-2021-п. *Верховна Рада України*. 2021. № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF/ed20210630#Text> (дата звернення: 11.12.2022).

174. Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах: Наказ М-ва освіти і науки України від 25.02.2004 р. № 151/11. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № v1_11290-04.

175. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: затв. Наказом М-ва розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № v2736915-20. *Верховна Рада України*. 2020. № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 10.12.2022).

176. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 01.08.2020 р. № 463-IX. *Верховна Рада України*. 2020. № 31. С. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20/ed20200801#Text> (дата звернення: 27.09.2020).

177. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-2022-р. *Верховна Рада України*. 2022. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.12.2022).

178. Проворова Є М. Теорія і практика методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 502 с.

179. Програма з хорового диригування для бакалаврів інститутів мистецтв та музично-педагогічних факультетів / укл. А. В. Козир. Київ: НПУ, 2005. 52 с.

180. Прокулевич О. Основи хорового диригування: навчальний посібник. Умань: ФОП Жовтий О. О, 2016. 140 с.

181. Профіль освітньої програми за предметною спеціальністю 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) спеціальності 014 Середня освіта Львівського національного університету імені Івана Франка. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/Osvitnia-prohrama-Bakalavrat-014.13-Serednia-osvita-Muzychne-mystetstvo-2020.pdf> (дата звернення: 06.09.2021).

182. Профіль освітньої програми музичне мистецтво освітній ступінь «бакалавр» за спеціальністю 014.13 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/spetsialnist-014-13-serednya-osvita-muzychne-mystetstvo/> (дата звернення: 06.09.2021).

183. Прядко О. Розвиток професійної мотивації студентів музично-педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. *Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва*: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2020. 240 с.

184. Пташук О. А. Естетична культура особистості як мета естетичного виховання: теоретичний аналіз. *Інноватика у вихованні*. 2016. Вип. 3. С. 289–295.

185. Пуцик О. Етнорегіональний підхід у методичній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2016. Вип. 1. С. 130–134.

186. Растригіна А. Диригентсько-хорова підготовка майбутнього педагога-музиканта в контекстуальному полі педагогіки свободи: до постановки проблеми. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022. Vol. 60. P. 299–306. URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0/Downloads/29.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).

187. Растригіна А. М. Диригентсько-хорова педагогіка в науковому дискурсі сучасної професійної мистецької освіти. *Наукові записки*. 2022. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 204. С. 61–66. URL:

звернення: 12.05.2023).

188. Рейзенкінд Т. Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в пед-університеті. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. 640 с.

189. Руденко Ю. А., Галятовська К. С. Методичний супровід формування мовленнєво-творчої компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. Вип. 6. С. 43–49. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3956/1/9.pdf> (дата звернення: 16.11.2020).

190. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти. Київ: ІЗМН, 1998. 248 с.

191. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

192. Сагайдак Г. М. Методика викладання диригування. Київ: Муз. Укр., 1973. 62 с.

193. Сідорова І. Формування естетичної культури студентів педагогічних університетів у позааудиторній художній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2013. 21 с.

194. Сіненко О. О., Бокоч В. А. Специфіка співтворчості учасників студентського аматорського хорового колективу. *Сучасне вокальне мистецтво в Україні*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 176–185.

195. Сіненко О. О., Кузьменко-Присяжна Л. І. Духовні цінності як чинник студентського хорового аматорства. *Сучасне вокальне мистецтво в Україні*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 185–192.

196. Сіненко О. О., Попова А. Б. Хорова аматорська творчість як педагогічна проблема. *Сучасне вокальне мистецтво в Україні*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 146–157.

197. Сіненко О. О., Тринько О. І. Мотиваційний аспект студентського хорового аматорства. *Сучасне вокальне мистецтво в Україні*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 157–167.

198. Сіненко О. О., Тринько О. І. Особливості міжколективних зв'язків студентських аматорських хорових колективів. Сучасне вокальне мистецтво в Україні: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 135–138.

199. Сіненко О. О., Тринько О. І. Соціокультурна спрямованість студентського хорового аматорства. Сучасне вокальне мистецтво в Україні: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 123–125.

200. Сіненко О. О., Шмаленко Л. О. Соціалізація студентської молоді засобами аматорського хорового мистецтва. *Сучасне вокальне мистецтво в Україні*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 125–135.

201. Сіненко О. О., Шпортько О. В. Специфіка форм організації художньо-творчої діяльності студентського аматорського хорового колективу. *Сучасне вокальне мистецтво в Україні*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 138–146.

202. Сіньтін Лю. Діагностика сформованості естетичної культури майбутніх хореографів. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. Київ, 2016. Вип. 88. Ч. 1. С. 180–183.

203. Скоромний В. П. Аналітична робота диригента-хормейстера як запорука подальшої успішної творчої діяльності. *Академічне хорове мистецтво України (історія, теорія, практика, освіта)*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 190–198.

204. Скоромний В. П. Основні аспекти психологічної підготовки студента-хормейстера до роботи з навчальним хором. Сучасне вокальне мистецтво в Україні: монографія / за ред. В. В. Сінельникова, А. Б. Попова. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 110–123.

205. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ: Вища школа, 2005. 239 с.

206. Сліпецька В. Взаємозв'язок понять емоційність, оцінка, експресивність – актуальні проблеми лінгвістичної теорії емоцій. *Studia ukrainica posnaniensia*. 2016. Vol. IV. P. 149–153. URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/download/5888/5958/11523> (дата звернення: 12.11.2022).

207. Словник іншомовних слів: 10000 слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наук. думка, 2000. 680 с.
208. Слятіна І. Художньо-естетичний досвід як духовно-функціональна властивість майбутніх учителів музики. *Науковий вісник Миколаївського державного університету*. Миколаїв : МДУ, 2008. Вип. 20. Т. 2. С. 190–196.
209. Смаковський Ю. В. Теоретичні основи моделювання процесу формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 3. С. 315–324.
210. Смєлкова Т. Д. Інтегративний підхід до формування вокально-виконавської культури студентів у контексті освітніх інновацій: методика викладання вокалу. *Хрестоматія*. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. С. 20–29.
211. Смирнова Т. А. Музична педагогіка і психологія вищої школи: навч. посіб. Харків: Лідер, 2021. 180 с. URL: https://repo.num.kharkiv.ua/bitstream/num/244/1/%D0%A1%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD_%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B8%D1%87.%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3.%20%281%29%20%281%29.pdf (дата звернення: 10.09.2022).
212. Смирнова Т. А. Специфіка творчого самовираження студентів у процесі диригентсько-хорової освіти. *Professional Art Education*. 2020. Vol. 1. № 1. Р. 10–16. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0b15c0f5-e4a9-4489-9997-54725cbf920a/content> (дата звернення: 19.05.2022).
213. Соломаха С. О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури : посібник. Кіровоград: Імекс-ЛІТД, 2013. 158 с. URL: <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/solomaha-s.-o.-2013-rozvytok-pedagogichnoyi-majsternosti-vykladachiv-muzychnogo.pdf> (дата звернення: 03.12.2022).
214. Сопіна Я. Деякі концептуальні підходи до формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах професійної підготовки. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного*

університету. 2016. № 1 (16). Сер.: Педагогіка. С. 111–115. URL: <http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/download/1396/1999> (дата звернення: 17.10.2020).

215. Сопіна Я., Сопін О. Структурні компоненти і критерії сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогіка музичного мистецтва, художньої культури та хореографії у контексті інтернаціоналізації освіти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Мелітополь, 8–10 листопада 2017 р.)*. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2017. 195 с.

216. Сотська Г. Формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва: теорія і практика: монографія. Київ: ТОВ «ДКС Центр», 2018. 212 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719218/1/!!!!+2018%20%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20Office%20Word.pdf> (дата звернення: 09.11.2022).

217. Сотська Г. І. Теоретичні та методичні засади формування естетичної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2011. Вип. 28. С. 472–477. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2011_28_100 (дата звернення: 05.12.2021).

218. Софроній З. В. Формування виконавської уваги майбутніх учителів музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблема: зб. наук. праць*. Київ-Вінниця, 2009. Вип. 21. С. 515–520.

219. Спіліоті О. В. Формування музично-інтонаційного мислення майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2012. 271 с.

220. Стасько Г. Є. Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики як основа удосконалення педагогічної майстерності: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1995. 192 с.

221. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки: навч. посіб. для студ.

дириг.-хор. ф-тів муз. та пед. вузів. Суми–Харків, 2002. 91 с.

222. Стратан-Артишкова Т., Ніколаєнко Л. Авторські здібності у формуванні професійної культури майбутнього учителя музичного мистецтва. Огляд управління педагогікою та освітою. 2021. Вип. 2. URL: <https://public.scnchub.com/perm/index.php/perm/article/view/53/50> (дата звернення: 05.12.2022).

223. Стягунова О. О. Науково-методичний супровід професійного зростання педагога дошкільної галузі в системі післядипломної освіти. *Архів матеріалів міжнародних наукових конференцій*. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/conferences/article/view/7499/7480> (дата звернення: 10.12.2022).

224. Сучасне вокальне мистецтво в Україні: монографія / за ред. В. В. Сінельникова, А. Б. Попова. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 252 с.

225. Сучасний тлумачний словник української мови / за ред. В. В. Дубічинського. Харків, 2006. 1008 с.

226. Сюй Ц. Методичні засади формування евристичного мислення магістрів з хорового диригування педагогічних університетів. *Молодь і ринок*. 2022. № 5 (203). С. 176–180. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/264730/260798> (дата звернення: 17.03.2023).

227. Тань Сяо. Компоненти формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в КНР засобами китайської народної опери. *Педагогіка та психологія*. Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2018. Вип. 60. С. 120–131.

228. Тань Сяо. Критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в КНР. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2019. № 44. С. 259–267. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/12724/12106> (дата звернення: 12.01.2022).

229. Творчі колективи / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. URL:

https://tnpu.edu.ua/faculty/Instytutmystectw/mistetsk-kolektivi.php?clear_cache=Y

(дата звернення: 06.10.2021).

230. Тернопільська В. І. Культура особистості школяра: постановка проблеми. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 24. С. 130–133.

231. Теряєва Л. А. Формування методичної компетентності майбутніх учителів музики на заняттях з хорового диригування: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2019. 259 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/29281/1/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%A2%D0%B5%D1%80%D1%8F%D1%94%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%9B.%D0%90..doc.pdf> (дата звернення: 03.12.2021).

232. Ткаченко Т. В. Формування вокально-сценічної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних вузів: монографія. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. 307 с. URL: <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/tkachenko-t.-v.-2016-formuvannya-vokalno-sczenichnoyi-kultury-studentiv.pdf> (дата звернення: 18.11.2021).

233. Тлумачний словник сучасної української мови: загальноживана лексика: близько 60000 слів / за ред. проф. В. С. Калашника. Харків: ФОП Співак Т. К., 2009. 960 с.

234. Томашевський В. В. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04: Кривий Ріг, 2020. 804 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/5386> (дата звернення: 06.10.2022).

235. Тушева В. В. Свідомість як особистісне новоутворення і детермінанта ціннісних орієнтацій майбутнього педагога у мистецькій освіті. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2018. Вип. 3. С. 17–24. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/136/108> (дата звернення: 11.09.2020).

236. Фах диригування: практикум для студентів ф-ту муз. мистецтва спеціалізації хор. диригування. / за ред. Н. М. Кречко. Київ: Видавництво Ліра-

К, 2017. 140 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12337.pdf> (дата звернення: 19.10.2020).

237. Філіпчук Г. Г. Громадянське суспільство: освіта, етнокультурна, етнополітика: монографія. Чернівці: Зелена Буковина, 2002. 448 с.

238. Фрицюк В., Шатковська І. Самоактуалізація майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*. 2016. Вип. 6. Сер.: Педагогіка. С. 56–67.

239. Хоружа Л. Л. Сучасні стратегії трансформації змісту педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2020. Вип. 33. С. 8–16. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31731/1/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_33_%D0%A5%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B0%208-16.pdf (дата звернення: 19.10.2021).

240. Цзінхен Г. Формування сценічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами естрадного співу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2015. 24 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8410/Gen%20Jinghen.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 23.04.2022).

241. Цзіншен Х. Модель формування естетичного світогляду в майбутніх учителів образотворчого мистецтва (експериментальна реалізація). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2017. № 1 (114). С. 17–22.

242. Цзяньшу В. Формування вокально-виконавської культури майбутніх вчителів музики у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Луганськ, 2013. 201 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzqp_2019_44_7.pdf (дата звернення: 29.01.2022).

243. Цюряк І. Методика застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. 19 с.

244. Чень Ч. Методика підготовки студентів до інтерактивного навчання музики учнів початкових шкіл Китаю: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2015. 245 с. URL:

https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41120/Chen_Chen_dis.pdf?sequence=1 (дата звернення: 21.10.2021).

245. Черкасов В. Характеристика принципів формування естетичної культури молоді. *Наукові записки*. 2013. Вип. 120. Серія: Педагогічні науки. С. 56–63. URL:

http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2013_120_11.pdf

(дата звернення: 28.04.2022).

246. Черкасов В. Ф. Формування музично-естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фестивального руху. *Наукові записки*. 2021. Вип. 192. Сер.: Педагогічні науки. С. 26–31.

247. Чжан Ю. Основи методики освоєння національних мистецьких традицій майбутніми вчителями музики та хореографії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 27, Сер. 14.: Теорія і методика мистецької освіти. С. 112–120. URL: <https://sj.npu.edu.ua/index.php/tmae/article/view/363/543> (дата звернення: 10.03.2023).

248. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. Харків, Прапор, 2007. 640 с.

249. Швець О. В. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кременець, 2018. 260 с. URL: https://www.rshu.edu.ua/images/afto/disert_shvec.pdf (дата звернення: 12.03.2022).

250. Шевченко Г. П. Культура і мистецтво в ідеалотворенні особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 6. С. 294–305.

URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/domtp_2016_6_29.pdf

(дата звернення: 14.01.2022).

251. Шевченко О. Ю. Основи сольного, ансамблевого та хорового співу. *Художньо-естетична освіта та виховання: зб. авт. експерим. профіл. прогр.* Тернопіль: Богдан, 2008. С. 315–354.

252. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю. Київ: Заповіт, 1998. 368 с.

253. Шпирка А. О. Методи емоційної саморегуляції у формуванні емоційної виразності майбутнього вокаліста. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі.* 2019. Вип. 4. С. 84–89. URL: <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2019.4.12> (дата звернення: 19.05.2021).

254. Штома Л. Розвиток естетичного досвіду майбутнього вчителя – основа його творчої самореалізації. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського.* Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. Вип. 1 (44). Сер.: Педагогічні науки. С. 122–125.

255. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка. Київ: ДАКККіМ, 2008. 240 с.

256. Щолокова О. П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя: монографія. Київ: Укр. держ. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 1996. 172 с.

257. Щолокова О. П., Шевнюк О. Л., Семашко О. М. Світова художня культура: від первісного суспільства до початку середньовіччя: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ: Вища школа, 2004. 175 с.

258. Щолокова О., Мозгальова Н., Барановська І. Інтерпретація музичних творів – методичний аспект. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.* Одеса, 2019. Вип. 3 (128). С. 151–158.

259. Юцевич Ю. Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу: навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1998. 160 с.

260. Ярошевська Л. В. Диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах Нової української школи: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності музичне мистецтво. Миколаїв: «РАЛ-поліграфія», 2020. 333 с.

261. Andrews B. W. Towards the future: Teachers' vision of professional development in the arts. *International Journal of Music Education*. 2016. Vol. 34, Issue 4. P. 391–402. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0255761415590361> (дата звернення: 14.04.2023).

262. Anufrieva N., Avramkova I., Korsakova I. Orientation of musical disciplines as a condition for the formation of competencies. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*. 2018. Vol. 17. P. 1048–1076. URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/8370456.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

263. Bankul L., Bukhnieva O. Validation of the Requirements for Intercultural Competence Forming for Future Teachers of Music Art on the Danube Territories. *Journal of Danubian Studies and Research*. Galați, Romania: Editura Universitară Danubius, 2019. Vol. 9. No 1. P. 342–348. URL: http://dspace.idgu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1214/3/Bankul_L_Bukhnieva_O_Validation_of_the_Requirements.pdf (дата звернення: 15.04.2023).

264. Bezemchuk L. The Formation of Future Music Art Teacher's Methodological Competence in the Process of Pedagogical Practice. *Professional Art Education*. 2020. Vol. 1 (1). P. 43–49. URL: <https://arteducation.pro/index.php/artedu/article/view/1> (дата звернення: 10.12.2022).

265. Bilozerska A. Formation of a Developmental Environment of Professional Training of Future Music Teachers in the Ukrainian Educational Space. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13 (2). P. 90–109. URL: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/download/3339/3076> (дата звернення: 11.06.2022).

266. Brophy T. School-university partnerships in music education: A status report. *Arts Education Policy Review*. 2011. Vol. 112. P. 149–153. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10632913.2011.566092> (дата звернення: 11.04.2023).

267. Chung F. Conclusions and Implications: Toward a Conceptual Framework for Music Teacher Education. *Music and Play in Early Childhood Education*. 2022. P. 201–229. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-19-5033-9_7 (дата звернення: 02.05.2023).

268. Deirdre R. What me? Teach music to my primary class? Challenges to teaching music in primary schools in five countries. *Music Education Research*. 2009. Vol. 11. Issue 1. P. 23–36. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14613800802699549> (дата звернення: 11.10.2022).

269. Guo M., Su H., Yue L. Ecology-focused aesthetic music education as a foundation of the sustainable development culture. *Interdisciplinary Science Reviews*. 2020. Vol. 45. Issue 4. P. 564–580. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03080188.2020.1820154> (дата звернення: 14.03.2023).

270. Hourigan R. Race to the top: Implications for professional development in arts education. *Arts Education Policy Review*. 2011. Vol. 116. P. 60–64. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10632913.2011.546679> (дата звернення: 04.04.2023).

271. Ilinitcka N. Methodology of Readiness Formation for Differentiation of Professional Training of Future Teachers of Music ART. *Scientific Journal of Polonia University*. 2021. Vol. 40 (3). P. 134–139. URL: <https://doi.org/10.23856/4018> (дата звернення: 19.03.2023).

272. Ivaniuk H., Oleksiuk O., Vyshnevetska M. Sociocultural dominants of developing students' value intentions: context of civilization challenges. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10 (45). P. 9–19. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37957/1/Ivaniuk_H_I_Oleksiuk_O_M_Vyshnevetska_M_SDDS_2021_PI_IM.pdf (дата звернення: 17.02.2023).

273. Kosinska N. Analysis of the results of experimental research of stage culture formation of future teachers of music art in the vocal training process. *EUREKA: Social and Humanities*. 2020. Vol. 1. P. 56–61. URL: <http://journal.eu-jr.eu/social/article/view/1141/1137> (дата звернення: 25.03.2023).

274. Kovalchuk V., Aheikina-Starchenko T., Chorna N., Iskra S. Formation of national self-consciousness of future musical art teachers in the process of their professional training. *Second International Conference on History, Theory and Methodology of Learning*. 2021. Vol. 104. URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/15/shsconf_ichtml2021_03012.pdf (дата звернення: 16.05.2022).

275. Kozyr A.; Labunets V.; Liming W.; Pankiv L.; Geyang ZH. Methodological aspects of modernization of professional training of future music teachers. *Utopía y Praxis Latinoamericana*. 2020. Vol. 25. P. 369–377. URL: <https://www.redalyc.org/jatsRepo/279/27963185037/27963185037.pdf> (дата звернення: 16.05.2022).

276. Majidov D. Dilnoza A. The Role of Classical Music in Increasing the Aesthetic Taste of Future Primary School Teachers. *Ijtimoiy Fanlarda Innovasiya Onlayn Ilmiy Jurnal*. 2022. Vol. 2. Issue 1. P. 21–25. URL: <http://sciencebox.uz/index.php/jis/article/download/714/684> (дата звернення: 14.03.2023).

277. Majidovich F., et al. The Three Keys To a Musical Treasure. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*. 2021. P. 173–182. URL: <http://mentaljournal-jspu.uz/index.php/mesmj/article/download/91/89> (дата звернення: 10.09.2022).

278. Ming O. Employing Mobile Learning in Music Education. *Education and Information Technologies*. Vol. 28. P. 5241–5257. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10639-022-11353-5> (дата звернення: 11.04.2023).

279. Nazarenko M. Theoretical basis of concertmaster preparation of future teachers of music art. *Наукові записки*. 2017. Вип. 152. Сер.: Педагогічні науки.

C. 150–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_152_35 (дата звернення: 11.03.2023).

280. Nurgayanova N., Karkina S. Mena J. Some aspects of vocal training of the future music teacher in a bilingual environment through the elements of moodle. *ARPHA Proceedings*. 2019. Vol. 1. P. 669–680. URL: <https://ap.pensoft.net/article/22079/download/pdf/> (дата звернення: 10.12.2022).

281. Oreck B. The artistic and professional development of teachers: A study of teachers' attitudes toward and use of the arts in teaching. *Journal of Teacher education*. 2004. Vol. 55. P. 55–69. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=59cd6561ef918d301a9911c4455e005146d7deaf> (дата звернення: 13.09.2021).

282. Pashchenko I., Smakovsikyj J., Martynjuk T., Lesyk A. Pedagogical Culture of Future Teachers of Musical Art: A Methodological Investigation. *Journal of History Culture and Art Research*. 2018. Vol. 7 (1). P. 55–64. https://www.researchgate.net/publication/324176402_Pedagogical_Culture_of_Future_Teachers_of_Musical_Art_A_Methodological_Investigation (дата звернення: 05.09.2023).

283. Richard C. Music Teacher Education in This Century: Part II. *Arts Education Policy Review*. 2006. Vol. 108. Issue 2. P. 17–29. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/ref/10.3200/AEPR.108.2.17-32?scroll=top> (дата звернення: 03.09.2021).

284. Schippers H. Facing the music: Shaping music education from a global perspective. *Oxford University Press*. 2009. URL: https://www.researchgate.net/profile/Huib-Schippers/publication/44190328_Facing_the_Music_Shaping_Music_Education_from_a_Global_Perspective/links/569f122008ae2c638eb5aa5f/Facing-the-Music-Shaping-Music-Education-from-a-Global-Perspective.pdf#page=41 (дата звернення: 18.02.2023).

285. Vasylieva L. Methodological features of introduction future teachers of music art with heptalogy «Light. seven days of the week» by K. Stockhausen. *East*

European Science Journal. 2021. Vol. 4. № 3 (67). URL: <https://archive.eesa-journal.com/index.php/eesa/article/view/364> (дата звернення: 18.02.2022).

286. Vitale J. Musical experiences in a visually biased world. *Canadian Music Educator*. 2011. Vol. 52 (4). P. 19–25. URL: https://www.academia.edu/download/33349629/Musical_Experiences_in_a_Visually_Biased_World.pdf (дата звернення: 10.09.2022).

287. Vyshnevetska M. Formation of aesthetic competence as psychological and pedagogical issue. *Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration*», Issue 9, 2018. P. 210-214. URL: https://pdu.edu.ua/doc/cult_center/israel/sbornik.pdf (дата звернення: 02.12.2022).

288. Xu Qing. Prospects of Professional Development Future of Music Art in the Process of Conductor-Choral Training. *Disputationes Scientifcae Universitatis Catholicae in Ružomberok*. 2019. № 3. P. 33–42. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=798881> (дата звернення: 05.09.2022).

ДОДАТКИ

Додаток 1

**Орієнтований рекомендований репертуар у процесі диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва
(1 курс)**

№	Назва розділу навчальної дисципліни	Спосіб музичного виконання	Методи навчання	Автор музичного твору	Назва музичного твору
1.	Загальні поняття про апарат диригентсько-хорового управління	a cappella	<ul style="list-style-type: none"> • імідж-метод; • мистецьке спілкування на засадах естетично-культурного діалогу; • тренування – комплекс методів практичної роботи в хоровому класі, що передбачає обов'язкове дотримання попередньо встановлених правил естетичної культури; 	Обробка укр. нар. пісні М. Леонтовича	«Вишні-черешні розвиваються»
				Г. Майборода	«Пролісок»
				Г. Персел	«Вечірня пісня»
				Обробка укр. нар. Пісні Ф. Коллеси	«В гаю зелененькім»
				Обробка укр. нар. пісні М. Леонтовича	«Котилася зірка»
				Р. Шуман	«Сон»
2.	Основні позиції рук у диригуванні та їхні функції	a cappella	<ul style="list-style-type: none"> • естетично-культурної інтерпретації музично-хорового твору; • естетично-культурного аналізу музично-хорового твору; • метод «правильного дихання»; 	Г. Майборода	«Вершник»
				Г. Персел	Заключний хор з опери «Дідона і Еней»
				С. Гулак-Артемівський	«Арія Андрія з хором»
				Обробка укр. нар. пісні М. Леонтовича	«Ой, з-за гори кам'яної»
				Л. Колодуб	«За горами – гори» (з опери «Поет»)
				В. А. Моцарт	«Тріумф» (8-ма картина з опери «Чарівна флейта»)
3.	Фіксувальна грань метричних долей («точка»). Аутфакт як фізіологічно-мануальна	a cappella	<ul style="list-style-type: none"> • герменевтичний аналіз музичного твору за О. Олексюк; • само- та взаємоаналіз відеозапису різних моментів 	Г. Форте	«Колискова»
				Я. Степовий	«Садок вишневий коло хати»
				Дж. Гастольді	«Amor vittorioso»
				Г. Форте	Реквієм «Lux aeterna»

	дія для активзації уваги хористів		диригентсько-хорової підготовки та відеоресурсу з точки зору естетичної культури.	М. Равель Г. Майборода Обробка укр. нар. пісні М. Леонтовича	«Ніколетта» «Вершник» «Діду, мій Дударіку»
4.	Аутфакти до слабких долей	із супроводом	<ul style="list-style-type: none"> • реп-вставки та поетичні хвилинки для формування відчуття ритму, поетичного складу; • естетично-художній допис у соціальних мережах як анотація хорового твору тощо; • тематичні форуми; • мистецьке спілкування на засадах естетично-культурного діалогу 	В. А. Моцарт Дж. Перголезі Ф. Шуберт С. Людкевич М. Лисенко Ж. Бізе	«Requiem» «Stabat Mater» «Месса G-dur» «Гаягілька» «А вже весна» (хор з опери «Зима і весна») «Кармен» (хор з 1-ї дії)

Анкета
для визначення усвідомлення студентами необхідності оволодіння
та вияву естетичної культури

Інструкція: Ця анкета має на меті оцінити Ваше усвідомлення важливості оволодіння та прояву естетичної культури в різних аспектах життя. Будь ласка, дайте чесну відповідь на наступні запитання на основі власного сприйняття та досвіду. Ваші відповіді залишатимуться конфіденційними. Дякуємо за участь.

Секція 1: Особиста інформація

Ім'я: _____

Вік: _____

Стать: _____

Курс навчання: _____

Університет: _____

Секція 2: Розуміння естетичної культури

З якими формами естетичної культури Ви стикалися у своєму повсякденному житті?

За шкалою від 1 до 5, наскільки важливим, на Вашу думку, є оволодіння та демонстрація естетичної культури в сучасному суспільстві? (1 = Зовсім не важливо, 5 = Надзвичайно важливо)

Назвіть від однієї до трьох дисциплін (в порядку зменшення), на заняттях з яких Ви отримала найбільше знань з естетичної культури.

Назвіть від однієї до трьох дисциплін, на заняттях з яких Вам найбільш комфортно проявляти свої естетичні уподобання.

Секція 3: Естетичне виховання

За якою освітньою програмою (спеціалізацією) Ви навчалися у мистецькій школі (спеціалізованій мистецькій школі-інтернаті).

Чи брали Ви коли-небудь участь у будь-яких естетичних заходах з можливістю демонструвати свої досягнення (конкурси, огляди, фестивалі, концерти, виставки тощо)

Секція 4: Естетична культура та розвиток особистості

Як, на Вашу думку, розуміння естетичної культури може сприяти особистому розвитку та зростанню?

На Вашу думку, які знання естетичної культури можуть вплинути на ваш майбутній вибір професії чи навчання?

Секція 5: Естетичне вираження в повсякденному житті

Чи свідомо Ви враховуєте естетику, коли обираєте свій зовнішній вигляд, оздоблення дому чи будь-який інший аспект свого повсякденного життя? Чому так або чому ні?

Секція 6: Естетична культура і суспільство

Як естетична культура впливає на те, як Ви сприймаєте та взаємодієте з різними культурами та суспільствами в усьому світі?

Секція 7: Естетична культура і технології

Як на сучасну цифрову епоху технологій впливає те, як створюється естетична культура, поширюється та переживається?

Як Ви вважаєте, технології покращують чи перешкоджають оцінці та розумінню естетичної культури? Поясніть свої міркування.

Розділ 8: Саморефлексія

Виходячи з Ваших відповідей у цій анкеті, чи вважаєте Ви, що добре розумієте необхідність опанування та прояву естетичної культури у своєму житті? Чому так або чому ні?

Чи є якісь конкретні сфери естетичної культури, які ви хотіли б досліджувати далі або включити у своє життя?

**Анкета переваг у галузі мистецтва
(за Ван Яцзюнь [22])**

Шановний друже!

Заповніть, будь ласка, таблицю з урахуванням Ваших особистих переваг у галузі класичного і сучасного мистецтва.

Проранжуйте вказане Вами в кожному розділі таблиці. І ранг надається автору, виконавцям або твору у відповідності з Вашою найбільшою перевагою з названого. ІІІ ранг – менша перевага з названого Вами. Ранжуванню підлягають тільки основні частини кожного розділу (ліва частина).

№	Твори художньої літератури	Автор	Ранги
1			
2			
3			
№	Кінофільми	Кіногерої з них	Ранги
1			
2			
3			
№	Естрадні співаки (українські та зарубіжні по Вашому вибору)	Один з творів їх репертуару, найбільш улюбленіший	Ранги
1			
2			
3			
№	Вокально-інструментальні ансамблі (українські та зарубіжні)	Один з творів їх репертуару, найбільш улюбленіший	Ранги
1			
2			
3			
№	Композитори-класики	Автор	Ранги
1			
2			
3			
№	Оперні твори	Автор	Ранги
1			
2			
3			
№	Балети	Автор	Ранги
1			
2			
3			
№	Оперні співаки	Один з творів їх репертуару	Ранги
1			
2			
3			

№	Майстри балету	Одна з їх партій	Ранги
1			
2			
3			
№	Твори живопису	Автор	Ранги
1			
2			
3			

Анкета
для визначення рівня сформованості естетичної культури
майбутніх учителів музичного мистецтва за мотиваційно-ціннісним
критерієм, показник «мотивація до професійно-педагогічного
саморозвитку у професії»

Нижче подано анкету, призначену для оцінки мотивації до професійно-педагогічного саморозвитку за певною професією. Ця анкета спрямована на те, щоб отримати інформацію про ставлення, переконання та прагнення людини щодо її постійного зростання та вдосконалення в рамках обраної професії. Учасники можуть оцінити свої відповіді за шкалою від 1 до 5, де 1 означає «Зовсім не згоден», а 5 – «Зовсім згоден».

Розділ 1: Особиста мотивація

Я вважаю, що постійне самовдосконалення є важливим для професійного успіху.

1 2 3 4 5

Я відчуваю сильне бажання вдосконаливати свої навички та знання у своїй професії.

1 2 3 4 5

Я готовий вкладати час і зусилля у вивчення нового.

1 2 3 4 5

Я з ентузіазмом шукаю можливості для професійного розвитку.

1 2 3 4 5

Я ставлю перед собою конкретні цілі, щоб підвищити ефективність навчання та загальну результативність.

1 2 3 4 5

Розділ 2: Сприйняття професійного зростання

Я вважаю, що постійний професійний розвиток позитивно впливає на результати навчання студентів.

1 2 3 4 5

Я розглядаю проблеми та відгуки як можливості для зростання та вдосконалення.

1 2 3 4 5

Я відкритий для навчання у своїх колег та інших професіоналів у цій галузі.

1 2 3 4 5

Я сприймаю конструктивну критику, щоб підвищити свої здібності.

1 2 3 4 5

Я вважаю, що навчання протягом усього життя є невід'ємною частиною ефективного педагога.

1 2 3 4 5

Розділ 3: Ставлення до педагогічного саморозвитку

Я активно займаюся різними практиками для вдосконалення.

1 2 3 4 5

Мені цікаво відвідувати майстер-класи, конференції та семінари, пов'язані з освітою.

1 2 3 4 5

Розділ 4: Майбутня кар'єра

Я прагну взяти на себе лідерські ролі в освітньому співтоваристві.

1 2 3 4 5

Я прагну зробити внесок у сферу освіти через дослідження та публікації.

1 2 3 4 5

Я хочу зробити позитивний і тривалий вплив на життя моїх майбутніх учнів.

1 2 3 4 5

Мені подобаються можливості, які створені в університеті, для мого майбутнього професійного росту та розвитку.

1 2 3 4 5

Дякуємо за участь у цій анкеті. Ваші відповіді допоможуть нам зрозуміти важливість професійного та педагогічного саморозвитку в нашій професії та сприятимуть постійному вдосконаленню наших освітніх практик.

Анкета

для визначення рівня сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за когнітивно-пізнавальним критерієм, показник «розуміння сутності естетичної культури особистості розуміння сутності естетичної культури особистості, механізмів її прояву та усвідомлення необхідності її виявлення у щоденній життєдіяльності»

Наступна анкета має на меті оцінити розуміння особистістю сутності естетичної культури. Він прагне зібрати розуміння їхнього сприйняття естетики, творчості, художнього вираження та їхньої ролі в особистому та суспільному розвитку. Учасникам пропонується відповісти на кожне запитання зі своїми думками та міркуваннями.

Як би Ви визначили «естетичну культуру»? Що це означає для Вас?

Як, на Вашу думку, естетична культура сприяє збагаченню життя людини?

Опишіть свій естетичний досвід, який залишив на Вас тривалий вплив. Що зробило його значущим?

Як, на Вашу думку, вплив різних форм мистецтва та культурного самовираження може вплинути на особисті погляди та розуміння світу?

Яким чином Ви використовуєте елементи естетики у своєму повсякденному житті чи особистому просторі?

Чи можете Ви визначити певний вид мистецтва, який Вам найбільше подобається? Що приваблює Вас у цьому специфічному виді мистецтва?

Чи вважаєте Ви, що творчість відіграє вирішальну роль у розвитку естетичної культури? Чому або чому ні?

Яку роль, на Вашу думку, відіграють технології у формуванні сучасної естетичної культури? Як технології вплинули на наше сприйняття та споживання мистецтва?

Як, на Вашу думку, естетична культура може надихати та стимулювати позитивні суспільні зміни?

Як естетичні переживання можуть впливати на психічний та емоційний стан людини?

Як, на Вашу думку, люди можуть активно сприяти зростанню та розвитку естетичної культури у своїх громадах?

Поділіться прикладом витвору мистецтва, який, на Вашу думку, спонукає до роздумів або надихає. Чим він виділяється для Вас?

Підсумуйте своє загальне розуміння сутності естетичної культури та її впливу на людину та суспільство.

Дякуємо за участь у цій анкеті. Ваші вдумливі відповіді сприятимуть кращому розумінню значення естетичної культури в житті людей та її ширшого значення для культурного збагачення та розвитку суспільства.

Анкета
для визначення рівня сформованості естетичної культури
майбутніх учителів музичного мистецтва за когнітивно-пізнавальним
критерієм, показник «знання та розуміння історії, теорії та естетики
музики»

Наступна анкета призначена для оцінки знань і розуміння студентів з історії, теорії та естетики музики. Учасникам пропонується відповідати на кожне запитання залежно від їхнього рівня знайомства з темами.

Розділ 1: Історія музики

Назвіть трьох видатних композиторів доби бароко.

Яка історична подія ознаменувала перехід від епохи Відродження до бароко в музиці?

З яким музичним періодом пов'язаний розвиток симфонії та сонати?

Визначте музичний стиль, який виник наприкінці 18 століття, наголошуючи на емоційності та індивідуальному вираженні.

Назвіть композитора доби романтизму, відомого своїми програмними оркестровими творами.

Розділ 2: Теорія музики

Дайте визначення термінам «висота», «ритм» і «тембр» у зв'язку з музикою.

Поясніть поняття «квінтового кола» та його значення в музичній теорії.

Яка різниця між мажорною та мінорною тональністю в музиці?

Опишіть функцію акордів доміанти та субдомінанти в мажорній тональності.

Назвіть інтервали, які утворюють мажорний і мінорний тризвуки.

Секція 3: Естетика музики

Дайте визначення терміну «естетика» стосовно музики.

Поясніть поняття «музичне напруження та розрядка» у створенні естетичних переживань.

Як використання динаміки та темпу сприяє естетичному впливу музичного твору?

Опишіть значення музичної форми та структури для створення естетичної цілісності.

Розділ 4: Музичні інструменти і тембр

Визначте родини музичних інструментів в оркестрі.

Опишіть унікальні тембральні характеристики дерев'яних, мідних і струнних інструментів.

Назвіть ударний інструмент, який використовується в оркестровій і популярній музиці.

Чим відрізняється щипковий інструмент від смичкового.

Поясніть роль техніки у формуванні тембрової палітри сучасної музики.

Дякуємо за участь у цій анкеті. Ваші відповіді дадуть цінну інформацію про ваші знання та розуміння історії, теорії та естетики музики.

Діагностика «емоційного інтелекту» (Н. Холл)

Методика призначена для виявлення здібності особистості розуміти відносини, що репрезентується в емоціях, і керувати своєю емоційною сферою на основі прийняття рішень. Вона складається з 30 тверджень і містить п'ять шкал:

- шкала 1 – «Емоційна обізнаність»;
- шкала 2 - «Управління своїми емоціями» (емоційна відхідливість, емоційна нерігідність);
- шкала 3 - «Самотивація» (довільне керування своїми емоціями);
- шкала 4 - «Емпатія»;
- шкала 5 - «Розпізнавання емоцій інших людей» (вміння впливати на емоційний стан інших).

Інструкція

Нижче наведені висловлювання, які так чи інакше відображають різні сторони життя. Праворуч від кожного твердження напишіть цифру, виходячи з вашої ступеня згоди з ним: повністю не згоден (-3 бали); в основному не згоден (-2 бали); почасти не згоден (-1 бал); частково згоден (+1 бал); в основному згоден (+2 бали); повністю згоден (+3 бали).

Тестовий матеріал

1. Для мене як негативні, так і позитивні емоції служать джерелом знання про те, як чинити в житті.
2. Негативні емоції допомагають мені зрозуміти, що я повинен змінити у своєму житті.
3. Я спокійний, коли відчуваю тиск з боку.
4. Я здатний спостерігати зміну своїх почуттів.
5. Коли необхідно, я можу бути спокійним і зосередженим, щоб діяти відповідно до запитів життя.
6. Коли необхідно, я можу викликати у себе широкий спектр позитивних емоцій, таких як веселощі, радість, внутрішній підйом і гумор.
7. Я стежу за тим, як я себе відчуваю.
8. Після того як щось засмутило мене, я можу легко впоратися зі своїми почуттями.
9. Я здатний вислуховувати проблеми інших людей.
10. Я не зациклююсь на негативних емоціях.
11. Я чутливий до емоційних потреб інших.
12. Я можу діяти на інших людей заспокоїливо.
13. Я можу змусити себе знову і знову встати перед обличчям перешкоди.
14. Я намагаюся підходити до життєвих проблем творчо.
15. Я адекватно реауюю на настрої, спонукання і бажання інших людей.
16. Я можу легко входити в стан спокою, готовності і зосередженості.
17. Коли дозволяє час, я звертаюся до своїх негативним почуттям і розбираюся, в чому проблема.
18. Я здатний швидко заспокоїтися після несподіваного засмучення.

19. Знання моїх справжніх почуттів важливо для підтримки «хорошої форми».
20. Я добре розумію емоції інших людей, навіть якщо вони не виражені відкрито.
21. Я можу добре розпізнавати емоції за виразом обличчя.
22. Я можу легко відкинути негативні почуття, коли необхідно діяти.
23. Я добре вловлюю знаки у спілкуванні, які вказують на те, в чому інші потребують.
24. Люди вважають мене добрим знавцем переживань інших.
25. Люди, які усвідомлюють свої справжні почуття, краще управляють своїм життям.
26. Я здатний поліпшити настрій інших людей.
27. Зі мною можна порадитися з питань відносин між людьми.
28. Я добре налаштовуюся на емоції інших людей.
29. Я допомагаю іншим використовувати їх спонукання для досягнення особистих цілей.
30. Я можу легко відключитися від переживання неприємностей.

КЛЮЧ

Шкала 1 - пункти 1, 2, 4, 17, 19, 25. Шкала 2 - пункти 3, 7, 8, 10, 18, 30. Шкала 3 - пункти 5, 6, 13, 14, 16, 22. Шкала 4 - пункти 9, 11, 20, 21, 23, 28. Шкала 5 - пункт 12, 15, 24, 26, 27, 29

Обробка та інтерпретація результатів

Рівні парціального емоційного інтелекту у відповідності зі знаком результатів: 14 і більше - високий; 8-13 - середній; 7 і менш - низький.

Інтегративний рівень емоційного інтелекту з урахуванням домінуючого знака визначається за такими кількісними показниками: 70 і більше - високий; 40-69 – середній; 39 і менше - низький.

Діагностичні методики для визначення рівня сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за творчо-оцінювальним критерієм, показник «здатність до оцінки естетичної цінності музичних творів»

Перелік посилань на відео та звукозаписи творів.

Бетховен Л. «Бабак» <https://www.youtube.com/watch?v=sOPrjmqmhwQ>

Лисенко М. «Чого ж вода каламутна», пісня Наталки з опери «Наталка Полтавка». <https://www.youtube.com/watch?v=qMg67E5nRHY>

Leonard Bernstein – Symphonic Dances <https://suspilne.media/14778-z-cogo-pocati-znajomstvo-z-klasicnou-muzikou-ta-ak-ii-sluhati/>

Жанри хорової музики https://www.youtube.com/watch?v=xtZnLtp_frc

Чарівна скрипка. І. Поклад, Ю. Рибчинський. https://www.youtube.com/watch?v=U4tsL2_y8eM

Музичне мистецтво. Жанри камерно-вокальної музики. Жанри хорової музики. <https://umity.in.ua/topic/?id=591>

Український вініл / Ukrainian vinyl https://www.youtube.com/@Ukrainian_vinyl/videos

1. Опишіть, які емоції та почуття викликав той чи інший музичний твір, який Ви нещодавно слухали. Як музика досягла такого емоційного впливу?
2. Поясніть загальну структуру знайомої Вам класичної композиції. Як різні розділи сприяють художній цінності твору?
3. Прослухайте запис двох контрастних музичних жанрів (наприклад, класику та джаз). Визначте унікальні естетичні елементи кожного з них та їхнє культурне значення.
4. Після прослуховування визначте, який твір сподобався і чому?
5. Проаналізуйте музичний твір з точки зору його гармонії, мелодії, ритму, динаміки. Як ці музичні елементи сприяють естетичній якості твору?
6. Виберіть сучасний музичний твір і оцініть його новаторство та креативність. Як він розширює межі та кидає виклик традиційним музичним нормам?
7. Як Ваші уподобання в музичних жанрах впливають на оцінку естетичної цінності різних музичних творів?
8. Наведіть приклад тексту пісні, який Ви вважаєте художньо значущим. Як вірші передають сенс і сприяють загальному естетичного досвіду?
9. Уявіть, що ви викладаєте урок з вивчення музики. Як би Ви орієнтували своїх учнів на оцінку естетичної цінності різних музичних творів?
10. Студентам запропоновано скласти плейлист своїх улюблених музичних творів.

**Діагностичні методики для визначення рівня сформованості
естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за творчо-
оцінювальним критерієм, показник «здатність до аналізу різних
музичних творів»**

Оцінка здатності людини оцінювати музику, слухати й аналізувати різні твори вимагає багатогранного підходу, який поєднує в собі теоретичні знання, навички критичного слухання та емоційне залучення. Ось кілька методів оцінки цих здібностей:

1 Студентам запропоновано прослухати аудіозаписи музичних творів різних жанрів, стилів та історичних періодів і визначити музичні елементи, такі як мелодія, гармонія, ритм, інструментування та динаміка.

2 Після прослуховування учасників просять візуалізувати та описати уявні образи або сцени, викликані конкретними музичними творами.

3 Студентам запропоновано партитуру різних композицій і визначити ключові музичні особливості, такі як тональність, тактовий розмір і акордова прогресія.

4 Студентам запропоновано прослухати короткі уривки музики з різних жанрів (класика, джаз, рок, фолк тощо) і визначити жанр на основі конкретних музичних характеристик

5 Написання есе про певний музичний твір (на вибір студента), досліджуючи задум композитора, емоційний вплив і стилістичні характеристики.

План
оцінного аналізу хорового твору (нотного тексту)

1. Зоровий аналіз хорової партитури
2. Прослуховування (аудіо-, відео-ряд)
3. Визначення типу і виду хору
4. Програвання хорової партитури за допомогою музичного інструменту
5. Відомості про композитора
6. Відомості про автора тексту
7. Аналіз жанру і стилю хорового твору
8. Прослуховування хорових творів аналогічних за стилем
9. Ладо тональний план
10. Аналіз музичної форми
11. Аналіз фактури
12. Аналіз мелодійної лінії кожної хорової партії
13. Гармонійний аналіз партитури
14. Аналіз літературного тексту

Анкета
для визначення рівня сформованості естетичної культури
майбутніх учителів музичного мистецтва за діяльнісно-практичним
критерієм, показник «готовність до підвищення рівня естетичної
культури у процесі диригентсько-хорової підготовки»

**«Чому у майбутніх учителів музичного мистецтва має бути
сформована естетична культура»**

Запитання	Варіант вибору				
	5	4	3	2	1
Знання з естетичної культури необхідні для моєї професії					
Усвідомлюю необхідність знати естетичні тенденції в мистецтві					
Хочу бути готовим до естетичного виховання учнів					
Естетичну культуру можна і не формувати					
Ви вважаєте, що формування естетичної культури важливо для Вашого загального розвитку					
Чи відчуваєте Ви потребу, бажання знати про мистецтво більше					
Сформованість естетичної культури допомагає оволодіти практичними вміннями вчителя музичного мистецтва для майбутньої професійної діяльності					
Ви вважаєте, що Вам потрібні не лише теоретичні знання щодо музичного мистецтва, але і практичні навички для диригентсько-хорової роботи з учнями					
Хотіли б Ви самостійно керувати дитячим хором					

Методика герменевтичного аналізу музичного твору
(за О. Олексюк)

Автор _____ « _____ »

1. Визначте жанр, стиль, музичну форму твору

2. Опишіть своє розуміння образного змісту музичного твору

3. Вкажіть засоби музичної виразності, що розкривають зміст музичного твору найбільш характерно:

4. Опишіть асоціації, які у Вас виникають під час слухання музичного твору, проведіть аналогії з творами інших видів мистецтва, образний зміст яких схожий з прослуханим твором:

5. Опишіть Ваші переживання та відчуття під час слухання музичного твору

6. До якої діяльності спонукає Вас прослуханий твір? (Наприклад, бажання задуматися про сенс життя, бажання з більш цілеспрямовано вдосконалювати свої виконавські навички та ін.)

**ГО “Культурно-освітній простір СТАРТ-АРТ”
Мистецький проєкт “SPLASH OF ART”**

**Графік проведення
Всеукраїнських та Міжнародних
фестивалів-конкурсів
у 2 тури**

**IV Всеукраїнський
“ЗІРКОВА ЗИМА”
26.02.2023**

**II Всеукраїнський
“UMAN SPLASH
FEST”
29.04.2023**

**II Міжнародний
“SPLASH STARS”
11.03.2023**

**I Міжнародний
“СТИХІЯ
МИСТЕЦТВ”
13.05.2023**

**VI Всеукраїнський
“ПЛАНЕТА МРІЙ”
25.03.2023**

**III Всеукраїнський
“КОЛЬОРОВИЙ
ДРАЙВ”
27.05.2023**

**I Міжнародний
“SPRING TALENTS”
8.04.2023**

**I Міжнародний
“ЗОРЯНЕ
МАЙБУТНЄ”
10.06.2023**

**Тел: 093 160 85 01 +Viber
050 228 60 08
096 911 71 07**

**Facebook:
Марина Конкурс-Фестиваль**

ПОЛОЖЕННЯ

про I Міжнародний фестиваль-конкурс дитячого, юнацького та молодіжного мистецтва **«СТИХІЯ МИСТЕЦТВ»** у 2 ТУРИ дистанційно

ГО «Культурно-освітній простір «СТАРТ-АРТ»

Мистецький проєкт «SPLASH of ART»

Культурно-освітній простір «СТАРТ-АРТ» в рамках Мистецького проєкту «**Splash of art**» надає можливість участі у Всеукраїнських та Міжнародних фестивалях-конкурсах.

Щиро запрошуємо взяти участь *вокалістів, інструменталістів, читців, хореографічні, вокальні, хорові та театральні колективи, ансамблі, гуртки; любителів, майстрів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, диригентів, композиторів, теоретиків, авторів мультимедійних проєктів* та поділитися власною творчістю, особистими здобутками з однодумцями та аматорами, надихнути на подальшу творчість себе та оточуючих.

Фестиваль-конкурс проводиться у 2 ТУРИ ДИСТАНЦІЙНО:

1 ТУР – відбірковий: триває до 10 травня;

2 ТУР – конкурсні випробування: 13 травня;

Форма проведення: ДИСТАНЦІЙНА

Без вікових та кількісних обмежень.

Обов'язковий один конкурсний номер (твір).

Тематика фестивалю-конкурсу – вільна.

Місто проведення: місто Умань Черкаська обл.

Конкурс відбудеться: 13 ТРАВНЯ 2023 р. ДИСТАНЦІЙНО

Подача заявок, відео та квитанцій приймається до 10 ТРАВНЯ 2023р. ВКЛЮЧНО на електронну адресу splashofart72@gmail.com

- У зв'язку з воєнним станом частина коштів будуть спрямовані безпосередньо волонтерським організаціям або напряду волонтерам. Допомагаємо разом!

Умови участі та порядок проведення конкурсу в 2 тури (дистанційно)

Щоб взяти участь у фестивалі-конкурсі необхідно:

Крок 1: Надіслати на електронну адресу splashofart72@gmail.com

(до 10.05.2023 р. включно) заявку (зразок заявки міститься на останній сторінці положення) та відео або посилання на відео в YouTube для участі у 1 ТУРІ, порядок прослуховування/перегляду конкурсних програм відбувається за датами надходження заявок. У 1 ТУРІ можуть брати участь усі бажаючі!

Крок 2: Очікувати відповідь – лист-підтвердження про проходження до 2 ТУРУ та розрахунковий рахунок для організаційного внеску.

Крок 3: Очікувати на результати 2 ТУРУ фестивалю-конкурсу та самостійно ознайомитися у наших спільнотах. Орієнтовно результати після проведення 2 ТУРУ будуть оприлюднені 15.05.2023р. на сторінці у **фейсбук** <https://www.facebook.com/mystetskyy.proekt/>

Telegram:<https://t.me/+0JQ0QR5cH8wyZWRi>

Viber:<https://invite.viber.com/?g2=AQAOFZo%2FKAICbkr0UeQSe7ybU%2FIZqXExCi3f2x351Yqx0MsmWwxiQx%2F9QWUMtL5z>

та розпочнеться розсилка дипломів.

1. Засновником та організатором фестивалю-конкурсу є Громадська організація «Культурно-освітній простір «СТАРТ-АРТ» в рамках Мистецького проєкту «SPLASH of ART»;

За підтримки - Студії звукозапису «GarnoGolosno» м. Київ;

- Академії Солістів Оксани Маліцької м. Київ.

2. Мета та завдання фестивалю-конкурсу

- ❖ надихнути талановитих дітей та творчу молодь проявити здібності та креативність;
- ❖ естетично виховувати та збагачувати культуру особистості;
- ❖ популяризувати нові ідеї молодих авторів, виконавців, хореографів, артистів оригінального жанру;
- ❖ збагачувати репертуар виконавців;
- ❖ обмінюватися досягненнями в галузі мистецтва, підтримувати різнобічні творчі контакти між керівниками та учасниками;
- ❖ зміцнювати взаємодію між дітьми та молоддю з різних регіонів України, зарубіжних країн заради миру та майбутнього.

3. Учасники Фестивалю-конкурсу

До участі у фестивалі-конкурсі запрошуюються діти, учні, студенти, молодь, викладачі, аматори, творчі особистості. *Вік та кількість учасників – необмежені.*

4. Вікові категорії, номінації, технічні вимоги до конкурсної програми

Фестиваль проводиться серед дітей, молоді, аматорів, викладачів в наступних вікових категоріях:

- I вікова категорія – 3-5 років
- II вікова категорія – 6-7 років;
- III вікова категорія – 8-10 років;
- IV вікова категорія – 11-13 років;
- V вікова категорія – 14-16 років;
- VI вікова категорія – 17-25 років;
- VII вікова категорія – від 25 років;
- VIII вікова категорія – змішана;
- IX вікова категорія – дебют;
- X вікова категорія – професіонали.

НОМІНАЦІЇ:

- ХОРЕОГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО

Солісти, дуети, тріо, квартети, ансамблі, колективи виконують **одну хореографічну композицію** (народну, класичну, сучасну, естрадну, бальну та ін., вказавши в заявці).

Тривалість виконання не більше 5 хв.

- ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

Солісти, дуети, тріо, квартети, вокальні ансамблі, хорові колективи виконують **один твір**, наживо під фонограму -1, або **a capella**, або під супровід концертмейстера (академічний, естрадний, народний, джазовий вокал та ін. вказавши в заявці).

Тривалість виконання не більше 5 хв.

- ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

Солісти, дуети, тріо, квартети, ансамблі, оркестри виконують **один твір** або фрагмент твору (клавішні, народні, струнні, духові, ударні інструменти, вказавши в заявці).

Тривалість виконання не більше 5 хв.

- ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

Солісти, дуети, тріо, квартети, ансамблі, вокально-інструментальні колективи, гурти виконують **один твір** або фрагмент твору.

Тривалість виконання не більше 5 хв.

- АВТОРСЬКА ТВОРЧИСТЬ - результат творчої власної праці автора:

літературний напрямок – прозаїчні, поетичні твори та ін., вказавши в заявці;

музичний напрямок - інструментальні, вокальні та вокально-інструментальні музичні твори, вказавши в заявці.

Автори музичних/літературних творів представляють **один конкурсний твір** у власному виконанні або у виконанні інших учасників, вказавши в заявці. *Прохання надсилати ноти/текст/вірші окремим word або pdf документом.*

Тривалість виконання не більше 5 хв.

- ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

Художнє читання, мініатюри, уривки з вистав, монологи, пародії та ін., вказавши в заявці, конкурсанти виконують **один твір**.

Тривалість виконання не більше 5 хв. Колективи - до 25 хв.

- ДИРИГЕНТИ

Хорове, оркестрове диригування. Конкурсанти надсилають **один твір**, демонструючи техніку диригування, відповідність звучання колективу диригентським жестам, сценічний образ.

Прохання надсилати ноти. Тривалість виконання до 5 хв.

- МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Презентація теми у формі відео на вільну тему (наприклад: життєвий і творчий шлях композитора, аналіз музичного твору, оригінальне розкриття музичного сюжету, образу, жанру, нові напрями у музичному мистецтві та ін. на власний розсуд, бажано з використанням ілюстрацій, музичних фрагментів із живим звуком (власне виконання) або зі джерел мережі «Інтернет» та ін.)

Тривалість виступу до 5 хв.

- ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ ТА ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Конкурсанти надсилають підписані прізвищем учасника **фото робіт** на нашу електронну адресу в жанрах: живопис, графіка, витинанка, флористика, вироби з дерева, декупаж, бісероплетіння, ліплення, художня вишивка, вироби з дерева, глини, заліза, квілінг, орігамі, лозоплетіння та інші напрями, вказавши в заявці. **Тематика – вільна, в кількості від 1 до 5 робіт в одну заявку на одного учасника.**

- ХУДОЖНЯ МАЙСТЕРНІСТЬ

Презентація теми у формі відео на вільну тему з декоративно-прикладного мистецтва (наприклад: у вигляді майстер-класу, виготовлення ляльок-мотанок, іграшок та ін. на власний розсуд, презентація нових напрямів, технік виконання, сучасна народна культура та ін. з використанням ілюстрацій, відеофрагментів та ін.).

Тривалість виступу 5-10 хв.

- МУЛЬТИМЕДІЙНЕ МИСТЕЦТВО - вид мистецтва, де створюються та представляються твори за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. Учасник створює і представляє відеоряд з використанням аудіо у формі відеокліпу, короткометражного фільму та ін., вказавши в заявці.

Тематика вільна. Тривалість відео до 5 хв.

УВАГА!

- **Тематика – вільна у всіх номінаціях. Твори можуть виконуватися українською та зарубіжними мовами.**
- Для участі у фестивалі-конкурсі учасники всіх номінацій, виконують/представляють **ОДИН** конкурсний номер, а учасники номінації декоративно-прикладне та образотворче мистецтво надсилають **фото робіт у кількості від 1 до 5.**
- **Учасники, які готують відопрезентації, відеокліпи, фільми та ін. на першому слайді/кадрі обов'язково мають вказати прізвище, ім'я та тему роботи.**
- Також конкурсанти можуть виконувати більше композицій в одній або в декількох номінаціях згідно фінансових умов фестивалю-конкурсу.
- Якщо один учасник бере участь у декількох номінаціях, то це мають бути **ОКРЕМІ** заявки на кожну із номінацій. На колектив заповнюється одна заявка, вказавши прізвища та імена всіх учасників для дипломів.

Технічні умови до конкурсної програми:

- Усі виступи виконуються наживо у супроводі фонограми (-) або **a capella**, або під власний супровід, або під супровід концертмейстера. Дозволяється використовувати зовнішній мікрофон без обробки аудіо-сигналу.
- Відеозйомка повинна проводитися без виключення та зупинки, тобто від початку до кінця. Під час виконання програми на відео повинні чітко видні руки, інструмент та учасник; у колективному виконанні - всі учасники колективу.
- Керівники несуть відповідальність за якість надісланого відео.

Допускається аматорський формат, відеозаписи виступів з концертів, репетицій, відеозаписи в домашніх умовах на телефон при дотриманні технічних умов конкурсу.

5. Критерії оцінювання

- техніка і майстерність виконання;
- підбір і відповідність художнього матеріалу виконавським можливостям і віковій категорії виконавця(ів);
 - розкриття і яскравість художніх образів, виконавський рівень;
- самобутність виконання (оригінальність, емоційність);
- сценічна культура (поведінка на сцені, відповідність сценічного костюму);
- оригінальність творчого задуму.

6. Журі конкурсу

Конкурсну програму оцінює незалежне журі (заслужені діячі культури і мистецтва, викладачі вищих закладів освіти). У кожній номінації журі приймає рішення шляхом голосування та розподіляються місця. Дозволяється дублювання місць у кожній віковій категорії. Журі має право присуджувати не всі місця. Остаточний склад журі затверджується оргкомітетом за 5 днів до початку фестивалю-конкурсу. Рішення журі є остаточним і оскарженню не підлягає.

7. Фінансові умови

Фестиваль не є комерційним заходом. Оргкомітет формує фестивальний фонд за рахунок добровільних внесків учасників фестивалю та спонсорських коштів.

8. Нагородження учасників

- дипломом Гран-прі;
- дипломами лауреата I, II, III ступенів. Всіх учасників та колективи оцінюють за віковими категоріями кожної номінації, дозволяється дублювання місць;
- усіх керівників учасників, колективів, концертмейстерів відзначають подяками за вагомий внесок у розвиток дитячої та юнацької творчості, талановитої молоді України.

9. Інформація для вирішення організаційних питань.

проведення фестивалю-конкурсу

+380931608501 дзвінки, Viber, Telegram - Марина;

+380502286008 – Марина;

E-mail: splashofart72@gmail.com

Facebook: <https://www.facebook.com/mystetskyy.proekt>

Telegram: <https://t.me/+0JQ0QR5cH8wyZWRi>

Viber: <https://invite.viber.com/?g2=AQAOFZo%2FKAICbkr0UeQSe7ybU%2FIZqXExCi3f2x351Yqx0MsmWwxiQx%2F9QWUMtL5z>

Учасники, які подають заявку на участь автоматично погоджуються з умовами проведення конкурсу. Оргкомітет залишає право на публікацію, на поширення відео та фото матеріалів на офіційних джерелах конкурсу, які надсилає учасник в розпорядження оргкомітету

Графік роботи оргкомітету:

10 травня – останній день прийому заявок, відео та квитанцій, завершення відбіркового 1 Туру;

11 – 12 травня – перевірка та оформлення конкурсних матеріалів;

13 травня – проведення 2 ТУРУ конкурсних випробувань;

15 травня – оголошення результатів конкурсу та початок розсилки дипломів на електронні пошти або Новою Поштою (як вказали в заявці на участь)

Положення про I Міжнародний фестиваль-конкурс дитячого, юнацького та молодіжного мистецтва «СТИХІЯ МИСТЕЦТВ» у два тури дистанційно є офіційним запрошенням.

Дякуємо, що Ви з нами!!!

З повагою, ГО «Культурно-освітній простір «СТАРТ-АРТ»

Заявка (Зразок)

**на участь у фестивалі-конкурсі 13 ТРАВНЯ 2023 року
«СТИХІЯ МИСТЕЦТВ»**

1. Повна назва колективу чи П.І. соліста -

2. Назва населеного пункту -

3. Повна (правильна) назва школи/установи/студії, яку представляєте

4. *Кількість учасників (для колективу) -

5. *П.І. учасників (для колективу) -

6. П.І.Б. художнього керівника/викладача -

7. *Концертмейстер (за наявності) -

8. Вказати телефон керівника та електронну адресу обов'язково -

9. Оберіть:

а) Електронний диплом надіслати на електронну адресу

б) Роздрукований диплом та сувенірну продукцію відправити Новою

Поштою

10. Для учасників, які замовили сувенірну продукцію та друковані дипломи вказати адресу, куди вислати призи:

11. Назва концертного(них)

номеру(ів)/виробу/малюнку/хореографічної композиції –

12. Вікова категорія. Вказати скільки повних років -

13. Вказати однією цифрою, який клас музичної школи/школи мистецтв/студії та ін. (якщо є) або скільки років займається –

14. Вказати НОМІНАЦІЮ + обов'язково назва інструменту/вокал/ композиція/техніка та ін.... -

Участь у наукових конференціях

1. Очна участь у П'ятій Міжнародній науково-практичній конференції «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, Україна, 04 квітня 2019 р.). Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Формування естетичної культури майбутнього учителя музичного мистецтва як психолого-педагогічна проблема».

2. Очна участь у Другій міжнародній науково-практичній конференції «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, Україна, 19-20 квітня 2018 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки».

3. Дистанційна участь у Четвертій Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, Україна, 12-13 жовтня 2018 р.) Результат - публікація тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Сутність і структура естетичної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва».

4. Дистанційна участь у Дев'ятій Міжнародній науковій конференції «Science and Society» (Гамільтон, Канада, 1 лютого 2019 р.) Результат - публікація тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Формування естетичної культури майбутнього учителя музичного мистецтва у координатах сучасної мистецької освіти».

5. Очна участь у Шостій Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки проблеми та перспективи» (Умань, Україна, 17-18 жовтня 2019 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Наукові підходи до формування естетичної культури в процесі диригентсько-хорової підготовки».

6. Дистанційна участь у Сімнадцятих Міжнародних педагогічно-мистецьких читаннях пам'яті професора О. П. Рудницької «Неперервна педагогічна освіта XXI століття» (Київ, Україна, 28 листопада 2019 р.) Результат - публікація тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Принципи формування естетичної культури майбутнього учителя музичного мистецтва у контексті модернізаційних змін».

7. Дистанційна участь у Третій Міжнародній науково-практичній конференції «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів музичних дисциплін» (Умань, Україна, 9-10 квітня 2020 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Формування естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки».

8. Дистанційна участь у Шостій Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, Україна, 15 травня 2020 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Реалізація принципів формування естетичної культури майбутнього учителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки».

9. Дистанційна участь у Восьмій Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми мистецької освіти» (Київ, Україна, 29 травня 2020 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Феноменологія музичного смислу у контексті музикознавчої думки».

10. Дистанційна участь у П'ятій Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, Україна, 17-18 жовтня 2019 р.) Результат - публікація тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Наукові підходи до формування естетичної культури майбутніх викладачів музичного мистецтва».

11. Дистанційна участь у Сьомій Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, Україна, 15-16 жовтня 2020 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Формування естетичного ідеалу майбутнього учителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки».

12. Дистанційна участь у Шостій Міжнародній науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука та мистецтво», (Умань, Україна, 26-27 листопада 2020 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Розвиток естетичного сприйняття майбутнього учителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки».

13. Дистанційна участь у Десятій Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі» (Київ, Україна, 26-28 листопада 2020 р.) Результат - публікація тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Феноменолого-герменевтичний підхід у розвитку естетичної свідомості майбутнього учителя музичного мистецтва».

14. Дистанційна участь у восьмій Всеукраїнській студентській науковій конференції «Мистецька освіта у контексті євроінтеграційних процесів» (Умань, Україна, 18 березня 2021 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему «Реалізація естетичної культури особистості в процесі диригентсько-хорової підготовки».

15. Дистанційна участь Conferinta stiintifica internationala

invatamantul artistic - dimensiuni culturale (Кишинів, Республіка Молдова, 23 квітня 2021 р.) (Международная научная интернет - конференция «Художественное образование в культурных процессах современности» 23 апреля 2021 год Академия Музыки, Театра и Изобразительных Искусств, г. Кишинёв, Республіка Молдова) Результат - публікація тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Эстетическая компетентность будущего учителя музыки как фактор модернизации художественного образования».

16. Дистанційна участь у Четвертій Міжнародній науково-практичній конференції on-line «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін», (Умань, Україна, 8-9 квітня 2021 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Інноваційні технології формування естетичної культури майбутнього учителя музичного мистецтва».

17. Дистанційна участь у Сьомій Міжнародній науково-практичній конференції «Професійна мистецька освіта та художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, Україна, 14 травня 2021 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Ціннісні інтенції майбутнього вчителя музичного мистецтва: в контексті диригентсько-хорової підготовки».

18. Дистанційна участь у Четвертій Міжнародній студентській науково-практичній конференції «Митець з українською піснею в серці», присвяченій 100-річчю вшанування пам'яті Миколи Леонтовича» (Кропивницький, Україна, 26 травня 2021 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Музичне сприйняття в структурі естетичної культури майбутнього учителя музичного мистецтва (на матеріалі обробок українських народних пісень М. Леонтовича)».

19. Дистанційна участь у Першій Міжнародній науково-практичній конференції «Світові виклики сучасній освіті» (Умань, Україна, 20-22 жовтня 2021 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Педагогічна діагностика рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва».

20. Дистанційна участь у Четвертій Міжнародній науково-практичній конференції «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття» (Мукачеве, Україна, 14-15 квітня 2021 р.) Результат - публікація тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Педагогічні умови формування естетичної культури майбутнього учителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки».

21. Дистанційна участь у Восьмій Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретико- методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, Україна, 21-22 жовтня 2021 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Компонентна

структура естетичної культури майбутнього учителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки».

22. Дистанційна участь у Сьомій Міжнародній науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, Україна, 25-26 листопада 2021 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Диригентсько-хорова підготовка майбутнього учителя музичного мистецтва у закладі вищої мистецької освіти».

23. Дистанційна участь у Семінарі-практикумі для науковців, педагогів, вихователів, вчителів, здобувачів освіти «Роль спадщини Григорія Сковороди у формуванні духовного коду України» (Умань, Україна 13 грудня 2022 р.) Результат - виступ на секційному засіданні на тему: «Музично-просвітницькі аспекти діяльності Григорія Сковороди».

24. Дистанційна участь у Першій Міжнародній науково-практичній онлайн конференції «Концептуальні шляхи розвитку освіти та мистецтва: науково-методичний та практичний аспекти» (Умань, Україна, 22-23 березня 2022 р.) Результат - публікація тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Феноменологія музичного смислу в процесі вивчення дисциплін мистецького циклу».

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2, тел. (04744) 3-45-82, факс (04744)
3-45-82, E-mail: post@udpu.edu.ua УДПУ імені Павла Тичини р/р UA14 820172 0343 12100 22 0000 4420,
банк одержувача Державна казначейська служба України, м. Київ МФО 820172, код 02125639

06.10.2023 № 1499/01

На № _____ від _____

Г

Г

ДОВІДКА

Г про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Вишневецької Марини Вікторівни
на тему: «Методика формування естетичної культури майбутніх учителів
музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

У період з 2021–2023 рр. в освітній процес факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини було впроваджено результати дисертаційного дослідження Вишневецької Марини Вікторівни на тему: «Методика формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки».

Окремі з авторських практико-методичних напрацювань успішно використано в освітньому процесі підготовки студентів за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) в межах вивчення таких освітніх компонентів як «Хорове диригування», «Хорознавство», «Постановка голосу», навчальної фольклорної практики.

Під час лекційних та практичних занять Марина Вишневецька ознайомила здобувачів факультету мистецтв зі специфікою формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, зокрема важливості набуття мотиваційно-ціннісної спрямованості, емоційного та когнітивного збагачення, самостійної практичної творчої активності.

Взаємодія зі здобувачами реалізовувалась на вищевказаних засадах та з метою формування у студентів позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку; збагачення емоційно-естетичного досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва; стимулювання творчої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару.

Основні положення і результати дисертаційної роботи Вишневецької М. В. на тему: «Методика формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки» обговорено та схвалено на засіданні кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол №10 від 30.05.2023 року).

09947

Перший проректор

143

Андрій ГЕДЗИК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 вул.Ст.Бандери, 12, м. Рівне, 33028, тел. (0362) 63-42-24, факс (0362) 62-03-56
 E-mail: rectorat@rshu.edu.ua, код ЄДРПОУ 25736989

03.10.2023 № 35/4

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Вишневецької Марини Вікторівни на тему «Методика формування естетичної
 культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової
 підготовки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
 011 – Освітні, педагогічні науки

Дослідницько-експериментальна перевірка та використання результатів дисертаційного дослідження Вишневецької Марини Вікторівни «Методика формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки» здійснювалася в освітньому процесі Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету у період з 2021 по 2023 роки з метою підвищення рівня сформованості естетичної культури шляхом впровадження в зміст підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва положень і висновків дисертаційної роботи.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва удосконалено зміст, форми та методи диригентсько-хорової підготовки через включення компонентів, які відображають теоретичні питання естетичної культури; забезпечено позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної культури шляхом розвитку художнього смаку; творчу самореалізацію майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки до самостійного вивчення вокально-хорового репертуару. Це дозволило сформувати у студентів прагнення до самовираження та творчості через різні форми мистецтва; оволодіння теоретичними знаннями про музику, музичну історію та хорове мистецтво; заохочувало студентів до розкриття свого творчого потенціалу та вираження власних музичних ідей.

За результатами використання доробку наукового дослідження Вишневецької М.В. вдалося забезпечити позитивну динаміку сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Вишневецької М.В. є важливим і актуальним, а його результати доцільно впровадити у систему професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у педагогічних закладах вищої освіти України.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Вишневецької М.В. обговорені на засіданні кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу 23 травня 2023 року, протокол №5

Довідка видана для подання на місцевий захист дисертації.

Проректор з наукової роботи РДУ проф. Олександр ДЕЙНЕГА

Директор інституту мистецтв РДУ проф. Ярослав СВЕРЛЮК

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ»
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

вул. Минайська, 38/80, м.Ужгород, 88015, тел.: (0312) 66-21-80
<https://akim.uz.ua>, e-mail: uzh.academyca@uica.education Код ЄДРПОУ 44799722

25.06.2023 р. № 01.1- 081237-1

На № 413/12 від 02.02.2023

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Вишневецької Марини Вікторівни на тему «Методика формування
естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у
процесі диригентсько-хорової підготовки» в освітній процес
Комунального закладу вищої освіти
«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради**

Протягом 2021–2023 рр. матеріали та результати дисертаційного дослідження Вишневецької Марини Вікторівни «Методика формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки» пройшли апробацію та впровадження в освітній процес Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради.

Висвітлені автором у дисертаційному дослідженні форми та методи, розроблені педагогічні умови сприяли удосконаленню змісту, форм та методів вивчення фахових дисциплін навчального плану, які викладаються на кафедрі музичного мистецтва через включення компонентів, які відображають теоретичні питання естетичної культури, що дозволило підвищити ефективність формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Зокрема, використано запропонований дослідником діагностичний інструментарій для визначення вихідного рівня сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Особлива увага приділялася практичному застосуванню традиційних та інноваційних методів, принципів, підходів, форм та засобів диригентсько-хорової підготовки, що дозволило забезпечити комплексність формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Порівняльний аналіз результатів експериментально-дослідної роботи з формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки підтвердив її позитивну динаміку, що засвідчує ефективність запропонованої методики та доводить доцільність її впровадження у практику підготовки студентів ЗВО.

Результати впровадження дисертаційного дослідження М.В. Вишневецької обговорені на засіданні кафедри музичного мистецтва 23 травня 2023 року, протокол № 10. Довідка видана для подання за місцем захисту дисертації.

Ректор Комунального закладу вищої освіти
«Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
доктор педагогічних наук

Наталія ШЕТЕЛЯ

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УМАНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ
КОЛЕДЖ ІМ. Т.Г. ШЕВЧЕНКА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

вул. Небесної сотні, 33/1, м. Умань, Черкаська область, 20301
тел. (04744) 4-04-76, факс (04744) 4-04-76, web: <http://www.ugpk.edu.ua>,
e-mail: umanpedcollege@it-tim.net, код СДРПОУ 02125645

10.10.2023 р. № 394/01-14 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дослідження
Вишневецької Марини Вікторівни
за темою «Методика формування естетичної культури майбутніх учителів
музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

У період з 2021 – 2023 рр. в освітньому процесі Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» впроваджено результати дисертаційного дослідження Вишневецької Марини Вікторівни «Методика формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки».

Методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки було впроваджено в освітньому процесі підготовки студентів за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Вишневецька Марина Вікторівна є однією із розробників робочих програм навчальних дисциплін «Диригентський клас» та «Хоровий клас». Під час аудиторних та позааудиторних годин зі здобувачами спеціальності першого (бакалаврського) освітнього рівня у межах вивчення вищевказаних освітніх компонентів, а також «Постановки голосу» та виробничої практики в закладах загальної середньої освіти в освітній процес було впроваджено комплексну програму діагностики рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; педагогічні умови формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки; методичний інструментарій для забезпечення процесу формування естетичної культури.

Під час лекційних та практичних занять Марина Вишневецька ознайомила здобувачів зі специфікою формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, зокрема важливості набуття мотиваційно-ціннісної спрямованості, емоційного та когнітивного збагачення, самостійної практичної творчої активності.

Практичне значення впровадження результатів дослідження Вишневецької М. В. зумовлене потребою у розширенні освітніх можливостей диригентсько-хорових та вокально-хорових навчальних дисциплін для розвитку майбутніх вчителів музичного мистецтва, оскільки вплив на студента проходить на індивідуальному рівні та є інструментом для формування не лише його професійних якостей, а й особистісних позитивних характеристик

естетичної культури; під час розроблення та вдосконалення освітніх програм, підручників, методичних посібників; у практичній роботі викладачів закладів вищої мистецької освіти.

Наукова якість дисертаційної роботи Вишневецької М. В., важливість та актуальність представленої проблематики формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва для педагогічної теорії та практики, опрацьовано цикловою комісією диригентсько-хорових дисциплін та постановки голосу (протокол № 10 від 24.05.2023 р.) та розглянуто навчально-методичною радою (протокол № 8 від 30.05.2023 р.), що дозволило зробити висновки про доцільність впровадження її результатів у практику підготовки студентів за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

В. о. директора

Зоря

Зоя КРАМСЬКА